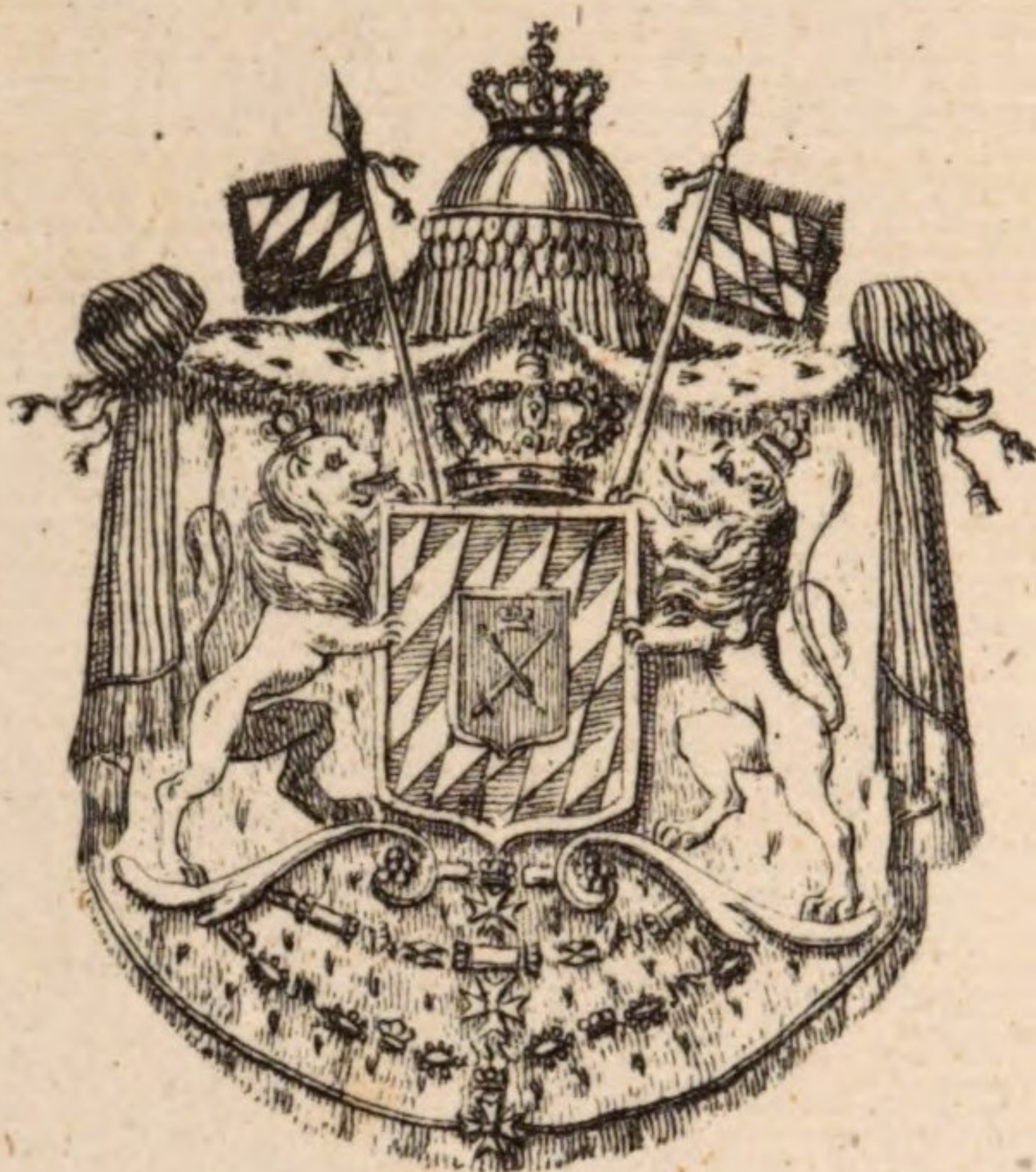

a. Lat. b.
344 5

**BIBLIOTHECA
REGIA
MONACENSIS.**

M. TULLII CICERONIS

ORATIO

PRO

REGE DEJOTARO.

**AD FIDEM CODICUM QUELFERBYTANORUM, MONA-
CENSII ET PARISIENSIS II, NUPER COLLATORUM,
ADJECTA ALIORUM MANU SCRIPTORUM ALIUNDE
NOTORUM ET VETERUM EXEMPLARIUM VARIETATE,
RECENSUIT ET CRITICA ADNOTATIONE
INSTRUXIT**

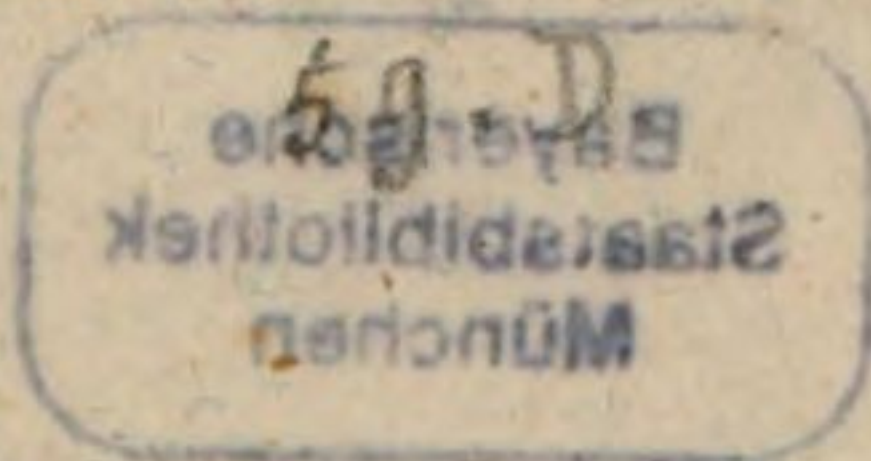
**AUGUSTUS FERDINANDUS SOLDAN,
PH. DR. PRAECEPTOR GYMNASII ORDINARIUS,
BIBLIOTHECAE PRAEFECTUS.**

HANOVIAE.

IMPENSIS EDLERI.

MDCCCXXXVI.

M. TULLII CICERONIS

ORATIO

PRO

REGE DEIOTARO.

AD FIDEM CODICUM QUINQUEVARIORUM MONA-
CHENSIS ET PARISIENSIS II, SUPER CODICIBUS
ADNOTATA ALIORUM MANU SCRIPTORUM ALIUND
NOTORUM ET VETERUM EXEMPLARUM VARIETATE
RECESSIT ET CRITICA ADNOTATIONE
INSTRUIT

AUGUSTUS FERDINANDUS SOLDER
PH. DR. PHARMACEUTICORUM GYMNASII ORDINARIUS
BIBLIOTHECAE PHARMACEUTICAE

HANNOVERIAE

IMFENSIS EDELII

MDCCLXXVI

Bayerische
Staatsbibliothek
München

VIRO

CLARISSIMO, ERUDITISSIMO, HUMANISSIMO

CAROLO FRIDERICO HERMANNO

PH. D. A. A. M. PHILOGIAE P. P. O. ET SEMINAR.

PHIOL. DIRECTORI, BIBLIOTH. ACADEM. PRAE-

FECTO SECUNDARIO

S. D. P.

AUGUSTUS FERDINANDUS SOLDAN.

Mitto tibi, vir praestantissime, libellum hunc jamdudum a me promissum, tandemque, crebro illata mihi mora, compositum, minus suo pretio, quam ejus, qui offert, animo tibi judicandum. Offerenti autem mihi hoc munusculum qualecumque meum, quid jucundius magisque exoptatum potuit videri, quam occasionem esse me nactum voluntatis erga te meae palam profitendae? Quae enim semper fuerit mea de te

opinio; qua ego religione coluerim pristinam inter nos jam Weilburgi conciliatam amicitiam, te, opinor, non praeterit, et testes habeo discipulos meos, quos ego tibi Heidelbergae versanti commendavi. Hac vero commendatione effectum est, ut satis magnus quidem cumulus ad voluntatem illam meam accederet. Illos enim ipsos, qui te utebantur magistro, non mediocri voluptate recordor, quanto tu bonarum litterarum amore incenderis; quamque prompta cum humanitate facile iis aditum dederis ad intimam consuetudinem tuam. In qua nihil prius habebas, quam discendi legendique rationem et ordinem iisdem ipsis praecipere, et, paucis ut absolvam, hisce in rebus, quacumque ratione poteras, consilium tuum adferre. Hinc facile est intellectu, illorum, qui te totum in oculis ferebant, erga te amorem eum in modum auctum esse, nulla ut videretur fieri posse accessio. Quid vero? Cum tu me illosque disciplinae tuae alumnos devincires tot tantisque insignis benevolentiae tuae indicibus; cumque spectatam illam animi honestatem omnibus, qui te nossent, probares: quo tum animo me putas esse adfectum, ubi litteris tuis certior sum fac-

tus, muneris tibi professorii Marburgi obtigisse provinciam; te nostrum esse? Erat tum, ut utar verbis Ciceronis, gravis tibi adversaria constituta et parata incredibilis quaedam nostrorum expectatio, quam libere judicabam te facile posse explere. Quod meum de te iudicium egregie jam confirmasse te laetor, et ita laetor, ut, quibus verbis hanc laetitiam exprimam, non inveniam. Nam quid dicam de ardenti, quo magis in dies flagras, bene de discipulis merendi studio, in quo tibi comparare possum paucos, anteferre neminem? Quapropter mirum non videtur, quod iidem illi eum eruditionis tuae fructum percipiunt, quem omnes, praeter istum nescio quem invidorum vulgum, grati semper agnoscant.

Sed non decet me hujus rei argumenta persequi longius. Quominus enim latius in ea evagetur oratio, tuus ille pudor impedit, cujus nulla est in audiendis vel aequissimis laudibus, summa in promerendis voluptas. Quare quamvis mihi difficile sit, cohibere hic iudicium de te meum, cohibebo tamen, qui ipse sentiam, quanto subsistere satius sit, quam in laudem tuam excurrere.

Illae autem, quas modo breviter adtigi, virtutes tuae firmissima sunt fundamenta, in quibus nititur magna mea bonorumque omnium erga te benevolentia, abunde a te collecta diligenterque servata. Quam ne intus recondam, sed ut aperte declarem, animi mei natura me admonet. Mihi enim tui vere studioso quid potest esse carius, quam ostendere, quae mentis sensa plane exprimant, signa, ut, quicumque idem sentiant, communi inter se venerationis, studii amorisque erga te societate jungantur?

Talis cum sit semperque futurus sit animus erga te meus, te potissimum eligendum putavi, ad quem hunc librum deferrem. Quem tu, vir dilectissime, benevolo tibi animo datum hilari vultu atque laeto, pro summa tua facilitate humanitatisque suavitate, accipe, quaeso; accipe ut verissimum ejus, quo ego te prosequor, studii pignus ac monumentum. Tibi vero penitus, velim, persuadeas, illum ab eo tibi esse oblatum, qui non minus contendat, omne officii tibi debiti genus tribuere, quam parem utrimque voluntatem dari perpetuo et accipi cupiat.

Quod autem reliquum est, salutem tibi adprecor summam et integram, ut longissima felicissimaque vita fruire ad insigne quoddam ornamentum litterarum studiis adjungendum, adolescentiumque animos omni ingenua humanaque doctrina, quantum fieri potest, alendos. Hanc tamen in rem, quantum in te situm est, ut omni cogitatione incumbas, ab animo meo alienissimum est, id quod nec decet me, nec necesse est, te impellere atque hortari. Tanta est enim in te industriae commendatio; tam honesta optimarum artium tradendarum cupiditas, ut, quaecumque detur, facultatem arripias, qua possis illarum in nostros beneficia conferre. Quocirca nihil cupimus ardentius, quam ut tibi (quem quod habemus, est, quod nobis gratulemur), placeat, quam fieri potest diutissime, apud nos morari. Hoc autem, nescio, an ulla re effici melius possit, quam cura ac prudentia eorum, qui summi sunt in civitate, ad ejusque gubernacula sedent. Qui ut eam susceperunt mentem, ut rerum nostrarum saluti prospici optime velint, ita propensam suam tibi voluntatem servant firmam ac perpetuam. Quam utinam sic tibi praestent, ut,

si quid requiras vel commendes ad commodum aliquod litteris nostris adferendum, non desistant, libenter, quoad possint, juvare, ac diligenter tueri! Utinam te ipsum, quod quidem pro summa tua moderatione non adpetis, magnifice, ut par est, quibuscumque rebus augeant atque honestent! Quod ut prolixo animo faciant, sicut videntur coepisse, vota nos, et qui cupiunt tibi, nuncupamus sanctissima. Vale mihi-
que fave.

Scipsi Hanoviae Non. Octob. MDCCCXXV.

PRAEFATIO.

E selectis, quae dicuntur, Ciceronis orationibus dubito, num ulla reperiat, quae crebrius recognita a criticis vel recensita sit, variosque in usus vulgata, quam haec nostra, pro rege Dejotaro habita. Nihilo secius tamen eam multis inquinatam mendis circumferri, ex ea varietate lectionum cognovi, quas e Lambini, Gruteri, Graevii, Steinmeztii exemplis, e Wunderi variis lectionibus e codice Erfurtensi enotatis, e libris msc. Oxoniensibus typis excusis, e collatione Gudiani secundi et Helmstadiensis ab Hessio, qui praeest gymnasio Helmstadiensi, ad me missa collegeram. Quae adjumenta cum non sine magna diligentia examinassem, ac facile intellexissem, eorum beneficio posse oratiunculam hanc meliore forma donari, ante hos tres fere annos ad emendandam eam adgredi haud cunctanter constitui. Sed vix capto hoc consilio, miro quodam desiderio flagrare coepi, novis praesidia illa incrementis, quantum quidem possem, augendi. Quare non multum dubitavi, Krabingerum, bibliothecae regiae Mona-

censis custodem, cujus non minus nota est officiosa voluntas, quam magna eruditio, per litteras vehementer rogare, ut, si quid Monachi esset codicum msc., qui viderentur emendationi orationis nostrae prodesse, quam primum conferendum mihi curaret. Cujus viri tanta fuit humanitas, ut, cum rescriberet mihi, quinque codices in bibliotheca regia Monacensi servari, in quibus exstaret oratio nostra, se ipsum, si vellem, comparandi negotium suscepturum esse insigni liberalitate promitteret. Quod mihi tam opportune erat oblatum, grato animo accepi, nec diuturna fuit mea expectatio. Etenim prius, quam opinatus essem, variae lectiones, ex quinque illis codicibus diligentissime enotatae, quibus adjectae erant copiae Uictorianae, cum litteris a Krabingero datis mihi redditae sunt. Iisdem in codicibus maxime conspicua erat praestantia unius, qui litteris Ma, in Planciana a Wundero edita Mb insignitus, in Cluentiana a Classenio Salisburgensis, a Steinmetzio Archiepiscopalis nominatur. Hunc ipsum librum ms., cui in Planciana non multum tribuitur a Wundero, in nostra quidem oratione Erfurtensis et Gudiani II, a quibus paucis tantum locis recedit, agnovi imaginem. Reliqui Monacenses multo minoris pretii sunt, eorumque duo, inprimis Mb et Md, ineptissima, quam vocant, orthographica ratione, et magna omnino negligentia, qua misere corrupti sunt a librariis, insignes.

Quibus subsidiis omnibus diligenter a me expensis atque lustratis, nihil habui antiquius, quam Gudianum primum, qui adservatur in bibliotheca Quelferbytana, librum et vetustissimum et unum praestantissimum, Gudiano secundo, Monac. a et Erfurtensi adjungere. Itaque, abjecta omni cunctatione, litteris ab Hessio majorem in modum petivi, ut illum librum, quam primum posset, mihi conferret; et multo ante, quam ipse exspectarem, perlata ad me est diligenter facta, quam rogaveram, ejusdem libri comparatio. Quem magna cum voluptate talem esse perspexi, ut posset Erfurtensem ejusque hac in oratione simillimos libros, Gudianum II, Ma sive Salisburgensem, Parisiensem II, si non superare, haud dubie tamen aemulari. Quare hoc magnopere mihi jucundum fuit, quod quae ego ex libris illis mutaveram, hujus libri testimonio firmata sunt. Raro tantum in verborum constitutione ab illis discedit, in aliis vero lectionibus, quae ad sententiae naturam pertinent, saepius, quam iidem illi, accedit Vulgatae. In quo, valde dolendum est, quod praeter solita librariorum menda majores aliquot lacunae sunt. Hoc quo planius intelligatur, non tam necesse arbitror, singulos hic locos citare testes, quam utile putavi, adnotationi criticae integram illius codicis cum egregio Gudiano II et Ma collationem praemittere. Quod facere non me prohibuit illud, quod in adparatu critico inter deteriorum co-

dicum lectiones trium illorum comparationi locum concesseram. Illo enim modo, quaenam mutua sit optimorum inter se ratio, patet facilius posse cognosci. Horum ipsorum lectionibus separatim infra datis eas, quae e Parisiensi II mihi erant enotatae, adposuissem, si is, qui comparandi provinciam administraverat, majorem ei diligentiam adhibuisset. Cujus collationis verba scripta erant tam vacillantibus litterulis tantaque incuria, ut multa erui non possent. Haec causa erat, cur commodum existimarem, singulis tantum locis in adparatu critico varietatem ejus adjicere. Tamen sat multis locis, qui, id quod ex adparatu critico videre licet, allati non erant in exemplo Steinmetziano, optimorum, inprimis Erfurtensis, scripturas adsensu suo comprobavit. Nec minor est tribuenda auctoritas codicis Leidensis lectionibus, quas integras Frotscherus exemplo suo adjunxit. Quarum mentionem facere nullo loco potui, nisi in adnotatione critica; in adparatu critico, cum orationi jam esset subjectus, non potui. Praeterea uno ab hinc anno id spectavi, ut ea mihi subsidia, quae multa Viennae esse feruntur, ad hujus orationis emendationem pararem. Sed quam spes nos nostra elusit! Nam quamquam eum, qui optime mihi erat commendatus, quique ipse se comparandi munus obiturum erat professus, binis litteris comiter compellaveram: nihil tamen neque rescriptum mihi, neque, quod etiam atque

etiam rogaveram, missum est. Ex variis lectionibus, quae jam pridem publici juris factae erant, eas, quae e libris Francii, Coloniensi, Dresdensi, Pithoeano in Graevii exemplo valde quidem negligenter typis excusae, et eas, quae e libris editis Oxoniensi et Neapolitano descriptae sunt, non omisi adparatui meo adponere.

Sed vix adtinet dicere, illos libros omnes, quos modo commemoravi, bonitate quidem multum a se distare, cum alii deteriore formam exhibeant, alii praeter vulgaria vitia multis ac foedis mendis contaminati sint, alii integram orationem contineant. Sunt igitur hi libri scripti, quorum in adparatu critico varietatem adtulimus.

I. PRAESTANTISSIMI

A) Erfurtensis. Non est, quod hujus libri virtutes enumerem, et ostendam, quanta sit ejus ad emendandam hanc orationem auctoritas, cum satis constet e variis lectionibus a Wundero enotatis, praecipue ex iis, quae in Praefat. pag. 35 ab eodem disputata sunt.

B) Monacensis primus (Ma), olim Salisburgensis. Exstat in bibliotheca regia Monacensi, estque membranaceus, lat. c. figuris, Nro., 35^a in fol. major., nitidissime scriptus, constans fol. 368, cum correctionibus interlinearibus, saec. XV exaratus. Continet XXXII

orationes, quae enumeratae reperiuntur in Wunderi Prolegom. ad orat. Planc. pag. 2, litt. Mb, vel nomine Monacensis secund. insignitus, consentit in hac quidem oratione cum optimo Erfurtensi.

C) Parisiensis 11. Adservatur in bibliotheca regia Parisina, est membranaceus, Nro. 1778, saeculo XIV antiquior, continens Caesarianas, Marcellianam, Ligarianam, Dejotarianam. Hujus quoque et Erfurtensis simillimam esse rationem, adparet ex iis scripturis, quas cum exemplo Orelliano collatas in adparatu critico ceterorum codd. varietati adjeci.

D) Gudianus primus (GI). Est bibliothecae Quelferbytanae, membranaceus, formae octavae, Nro. 336, saec. X exaratus, constans 87 fol. Scripta, quae continet, haec sunt; 1) Ciceronis Laelius, 2) oratio pro Dejotaro a. c. I—IX. 3) Sallustius in Ciceronem. 4) Cicero in Sallustium. 5) Fulgentii Glossae. 6) Remigii nonnulla in Marcianum Capellam. 7) Senecae epistolae quaedam. 8) Augustini Sermo in octavam Epiphan. 9) Incerti carmen, in quo Adami et Christi fit comparatio. — Hanc hujus codicis notitiam acceptam refero Hessio, qui eum cum libro ab Orell. edito contulit. — De libri praestantia vid. judicium, quod vir clariss. Klotzius fecit in adpendice Lael. ab eo ed. pag. 211 et sqq.

E) Gudianus secundus (GII). Servatur in eadem bibliotheca, membranaceus est, Nro. 211, fol. maj., saeculo XIV scriptus. Hunc quoque librum Erfurtensi iisque, qui cum hoc concordant, non cedere, supra jam indicavi. Ceterum confer., quae de ejus bonitate judicavi in Quaestt. critt. in orat. pro Ligar. pag. 3 et 4 Hanov. 1832.

II. DETERIORES

Classis I, cujus ii sunt codices, qui optimis propius accedunt, quam qui referuntur ad alteram. Sunt autem

a) Monacensis tertius (Mc), olim Frisingensis. Est in bibliotheca regia Monacensi, chartaceus, forma quadrata, saec. XV scriptus, constans foliis 276, quo continentur Ciceronis orationes contumeliosae in Sallustium et Catilinam, et Sallustii in Ciceronem, Cic. oratt. in Vatinius testem, (pro Domo sua) ad Pontifices, pro Milone, pro Q. Ligario, pro agendis gratiis Senatui, pro rege Dejotaro, pro Marcello, pro Aulo Licinio Archia poëta, pro lege Manilia vel imperatore deligendo, de haruspicum responsis, de lege agraria Orat. I—III, in L. Calpurnium Pissonem, Anonymi Oratio ad principem Patavinum de juribus universitatis Patavinae tuendis et nova Rectoris electione, varia Anecdota, Epigrammata, Epitaphia. In extremo libro librarius addidit haec: „Per me

Joannem Hasenbeyn Wormaciensem studentem scriptum Paduae anno MCCCCL, qui annus jubilaus est."

Digna bona laude semper Wormacia plaude. I. H. S."

Hanc codicis notitiam debeo erudit. Krabingero, qui eum cum exemplo Ernestii contulit.

b) Monacensis quintus (Me). Est Electoral., chartac. Nro. 459, forma quadrata, saec. XV scriptus, constans foliis 302, ab Hartmanno Schedelio exaratus ac possessus, in quo insunt opera plurimorum oratorum ac rhetorum. Continet novem tantum capita priora. Hanc quoque hujus codicis notitiam Krabingerus mihi aperuit.

c) Copiae Victorianae, Correctiones et Lectiones variantes, quas Victorianum exemplar libri editi Beroaldini anno 1499 Bononiae per Benedictum de Hectoris typis excusas, in marginibus et inter lineas additas habet, de quibus confer. Wunder. Prolegg. ad Cic. Orat. Planc. pag. III.

d) Coloniensis a Graevio comparatus. Qui quamquam ab eodem antiquissimus hic illic nominatur, tamen nusquam est in eodem exemplari accurate indicatum, quo anno, qua forma exaratus sit. Dicit quidem Graevius, eum minimum esse septingentorum annorum, sed a manu recentiore plurimis in locis flagitiose interpolatum, erasa anti-

qua scriptura, — suppositis lectionibus depravatis. Praeterea incertum est, num is ipse sit Modi, an Hittorpi, an uterque idem sit. Est autem a Graevio valde negligenter collatus, multoque saepius ad Vulgatam, quam ad optimorum codd. lectiones, accedit. e). Helmstadiensis. Exstat in bibliotheca Quelferbytana, membranaceus est, Nro. 204, form. fol. min., saec. XV exaratus. Major ei debetur in hac oratione, quam in Ligariana auctoritas. Nec enim in iis scripturis, e quibus melior scriptoris sententia depromitur, facit cum optimis, in verborum autem ordine creberrime discordat non modo cum iisdem ipsis, sed etiam cum ceteris, qui sunt deterioris familiae.

CLASSIS II, cujus est

a) Monacensis secundus (Mb), Electoralis, qui est in bibliotheca regia Monacensi, Nro. 68, membranaceus, a Wundero in Prolegg. pag. 2 litteris Ma insignitus. Et ad orthographicam rationem, et ad ceteras lectiones varr. negligentissime scriptus est. Adtinet hic significare, hunc eundem librum esse, qui in exemplo Steinmetzii litteris Bav. notatus est, me autem per imprudentiam ita lapsum esse, ut utramque litterarum notam, tamquam variorum codicum esset, eodem loco in adparatu critico ponerem.

b) Monacensis quartus (Md). Adservatur in bibliotheca Monacensi, chartaceus est, forma fol., Nro. 361, de quo conferatur Moseri Index librorum manuscriptorum ad Cic. de Fato pag. XXIV. sqq.

c) Graeviani. Ita eos dico, quorum integram collationem dedit in exemplari suo Graevius. Hi sunt:

- 1) Dresdensis (D)
- 2) Pithoeanus (Pith.)
- 3) Francianus primus (Fr. 1)
- 4) Francianus secundus (Fr. 2)

Ex his Dresdensis a Wundero, qui ipse eum contulit, accurate descriptus reperitur in Prolegg. ad Orat. Planc. pag. IV. Illi autem omnes non modo cum magna sunt negligentia collati a Graevio, sed omnino non magni in hac certe oratione pretii esse censendi sunt, quamquam Graevius in universum laudat Francianum I, eumque non quidem veterrimum, sed magni tamen faciendum esse dicit in Praef. pag. 2. Nam rarissime adsentiuntur meliori, plerumque deteriori familiae.

d) Oxonienses, qui novem sunt, et his litteris notati inveniuntur:

C, H, S, T, 8, 9, x1, 3, ψ,

quibus ipsis usus sum in adparatu critico. Istorum descriptionem eo facilius mihi videor posse omittere, quo melius omnia,

quaecumque huc pertinent, in exemplo Oxon. T. I, pag. 7—19, et in Wunderi Prolegg. ad Orat. Planc. pag. V sqq. exposita sunt. Nec alia est eorum in nostra oratione ratio.

Horum omnium, quos modo dixi, codicum varias lectiones omni cura ac diligentia collegi collectasque separatim unum in locum congesti, ut illorum similitudo et dissimilitudo facilius conspiciatur, quam si variae scripturae et adnotationes sine ordine permisceantur. Sed ut illos seorsim in unum redigere satius duxi, ita non dubitavi singulorum codicum lectionibus, vel minimis, quin etiam manifestis eorum mendis ac librariorum erroribus in adparatu critico locum relinquere. Ita quidem hoc effici constat, ut, qualis sit ipsa uniuscujusque libri natura ac ratio, omni ex parte facilius dijudicetur.

Antiquorum exemplarium mentionem injicere non minus utile esse putavi, quamquam obscurum non est, satis multorum ex iis verba deteriorum tantummodo codicum testimonio recensita et constituta esse. Cum vero nonnulla ex illis exemplis, ut Venet. 1492, Junt. 1537, Car. Stephanianum 1555, Lambinianum, plerumque cum praestantissimis nostris libris scriptis consentiant, eorum comparatio quin multum conferat ad prorsus perspiciendum, quomodo verba orationis paulatim mutata ac reficta sint, quis est, qui dubitet? Adhibui igitur in con-

silium et adnotavi in adparatu critico eorum exemplorum discrepantiam, quae ab Hervagiano usque ad Heumannianum divulgata suut. Quorum haec praecipue praesidia ad manum fuerunt.

1) Exemplum Cratandri 1527. 2) eae lectiones, quae in Hervagiano 1534 et in Car. Stephani exemplis 1555 discrepant ab Orel-
liano, et quas in usum meum diligentissime ex-
cerpsit, contulit et liberaliter ad me misit ami-
cissimus Krebsius, Professor gymnasii Weil-
burgensis. 3) Sturmii 1541. 4) Aldinum
1552. 5) Lambinianum 1584. 6) Gruteri 1618.
7) Gronovii 1692. 8) Graevianum 1698, quod
mihi utendum liberalissime dedit maxime ve-
nerandus Eichhoffius a consiliis summi senatus
scholastici. 9) Heumannianum 1749.

Horum varietati locum dedi in adparatu
critico, ei vero, quae deprehenditur in recen-
tioribus libris editis, qui sunt inde ab Ernestii li-
bro usque ad eos, qui nunc primum in lucem
proditum sunt, non item. Quorum et nostri libri
editi discrepantiam commemoravi, ubi opus
visum est, in adnotatione critica, recognovi at-
que percensui. Nihil autem me magis dolere
confiteor, quam quod eo libro, quo Ciceronis
orationes adornavit clariss. Klotzius, utendi de-
fuit mihi facultas. Qui liber multo post ad
me perlatus est, quam meum dederam prelo
excudendum. Ita perincommode accidit, quod
nihil potui ex illo commodi capere.

Illis in adjumentis in usum meum convertendis quae sit a me servata ratio, paucis in universum juvat exponere. Quotiescumque rationibus inductus ad mutandum accedebam, optimorum codicum, quos supra memoravi, auctoritatem consulendam esse arbitrabar, nec temere me ad emendandum ullum locum dabam, nisi illorum ope adjutus. Quocirca mirum non est, eorundem me codicum patrocinium, cum secundum rationem eorum necessaria videretur mutatio, suscepisse. Sed ita tamen suscepi, ut lectiones illorum, re cogente, nunc ad loci sententiam, nunc ad sermonis rationem revocare, argumentisque utrimque petitis, quantum possem, confirmare conarer. Hanc autem viam ingredi ac prosequi tum maxime aptum videbatur, cum illi a se ipsi dissidebant, deque eorum testimonio, vel de hujus veritate aut falsitate dicendum erat judicium. Quorum in causa agenda non dubitavi levioris fidei libros admittere. Horum vero solorum auctoritati quin obtemperarem, impetrare a me non facile potui. Hac omni in re illo modo versanti mihi non raro accidit, ut in multas res inciderem, quae ad grammaticam rationem, vel ad universam Latinitatem pertinerent, in quibus modo spectaretur verborum constitutio et complexio, modo singulae voces, earumque notiones, ac Tulliani sermonis consuetudo. Quarum rerum, quae

forsitan quibusdam parvae videantur, explicationes superbe ac fastidiose despicere non minus leve, quam absurdum recte judicetur criticaque ratione indignum. Quin interdum hoc multo verius ducitur vel incredibilis opinionum vanitatis, vel arrogantis superbiloquentiae, vel magnae ignorantiae. Itaque non incommodum putavi, vel minimas res, quae facerent ad verum eruendum, quantum naturam earum cognoscere possem, rationibus munire. Non nego, etsi exempla e Cicerone allata in brevius contraxi, tamen quaedam in adnotationibus ipsis brevius fortasse dici potuisse. At probe intelligendum est, eum, qui perspicuitatis subtilitatisque studio ductus nihil non ad liquidum perducere cupiat, facillime posse in aliquam copiosae explicationis reprehensionem incur-rere. Quae res quomodocumque accipietur, certior in illa, quam inii optimorum codd. fidem secutus, via spes ostenditur, fore, ut, repudiato isto, quale jure vitio dandum est Patricio et Schuetzio, conjecturarum genere incerto ac lubrico, vel salus locis depravatis, vel lux reddatur obscuris parumque intellectis.

Restat autem, ut significem, eas scripturas, quae praeter meas orationi subjectae reperiuntur, exempli esse Orelliani.

Suppressere non possum eum dolorem, quem mihi fecit satis magnus iste erratorum,

quae infra indicata sunt, numerus. Cujus tamen rei nomine incusanda est typothetae vel imperitia vel negligentia, quae eo processit, ut, quae menda identidem a me correctae erant, ea non tolleretur.

Scripsi Hanoviae Non. Octob. MDCCCXXXV.

ARGUMENTUM P. MANUTII.

Magnae vires, copiaque populi Romani, bellica inprimis virtute partae: nec minor clementiae, fidei, iustitiae, quibus virtutibus parta retinentur, apud omnes gentes opinio, famaue fuit. Nihil esse tam firmum putabatur, quod Romanis armis, potentiaeque non cederet. Nulla tam remota gens, nulla tam barbaris moribus, tamve suis confidens opibus natio, quae non vim extimesceret, humanitatemque diligeret, nec praesidii solum, sed ornamentum etiam in amicitia et societate populi Romani plurimum censeret. Reges ipsi, quorum in terris apud omnes gentes magnum, atque sanctum nomen est, suam majestatem posteriorem populi Romani potestate ducebant: nec sibi quisquam, qui suis modo fortunis consultum optime vellet, regnare prius videbatur, quam a senatu rex et socius esset appellatus. Hunc honorem primus, ut arbitror, Syracusarum rex Hiero, post eum Numidiae Massanisa, tum Eumenes, et frater ejus Attalus Asiae, alii deinde, Nicomedes Bithyniae, Cappadociae Ariobarza-

nes, Ptolemaeus Apio Cyrenarum, Hiempsal
 Jubae pater, Mauritaniae, Ptolemaeus Au-
 letes Aegypti, Dejotarus Galatiae, consecuti
 sunt. Et ut ipsi acceptas interdum a finiti-
 mis regibus, aut nationibus injurias, populi
 Romani armis ulciscerentur: sic eorum co-
 piis, ubi grave bellum urgeret, populus
 Romanus utebatur. Quo in officio promptior,
 fidelior, constantior Dejotaro rege, quam-
 diu vixit, nemo fuit. Ille Mithridatico, ille
 Parthico bello ad extremam usque senectu-
 tem pro republica pugnavit. Civili bello
 Caesaris et Pompeji, cum alterutram sequi
 partem cogeretur, secutus est eam, in qua
 cum et senatus paene cunctus, et consules
 ipsi, et magistratus reliqui essent, ipsa quo-
 que simul esse respublica videbatur. Inde
 Caesar iratus, confecto Alexandrino bello,
 Pharnace Ponti rege, Mithridatis filio, de-
 victo, et regni partem, et Armeniam ei mi-
 norem, a senatu antea donatam, ademittit;
 reliqua, propter superiora in rempublicam
 merita, concessit. Quo tempore cum apud
 eum diversaretur, nullam humanitatem,
 nullum obsequii, officiique genus rege
 praetermittente; occasio male animatis erga
 Dejotarum visa peridonea est criminis con-
 fingendi, quasi Caesarem quodam die, si in
 balneum ivisset, occidere cogitasset. Nec
 tamen statim, sed biennio post, absoluto
 Hispaniensi bello, crimen illud Romam ad
 Caesarem detulerunt, libenter auditurum
 sperantes, quidquid in eum, a quo civilibus
 armis laesus esset, vere falsove diceretur
 Accusarunt regem nepos ex filia Castor, et

a Castore corruptus Phidippus medicus,
 ejusdem regis servus, qui cum legatis Ro-
 mam venerat: defendit unus Cicero. Habita
 videtur oratio, Q. Fabio Max. C. Trebonio
 coss., cum Caesar IV consul primis diebus
 Octobris mensis ex Hispania triumphasset,
 depositoque consulatu, Fabium et Trebo-
 nium in tres novissimos anni menses suffe-
 cisset, auctoribus Suetonio in Julio c. 80. et
 Dione lib. XLIII.

M. TULLII CICERONIS

PRO

REGE DEJOTARO

AD

C. CAESAREM

ORATIO.

M. TULLII CICERONIS
PRO
REGE DEJOTARO
AD
C. CAESAREM
ORATIO.

Cap. I. §. 1. Cum in omnibus causis gravioribus, C. Caesar, initio dicendi commoveri soleam vehementius, quam videtur vel usus, vel aetas mea postulare: tum in hac causa ita me multa perturbant, ut, quantum mea fides studii mihi adferat ad salutem regis Dejotari

---

M. Tullii) E. Me, GII, Graev. om. — Ciceronis) Mc, H, Graev. om. — Dejotaro) E deiotaro, GII Deiotharo, Mc deiotaro, GI Mc rege deiotaro, Me deiotare rege — Oratio) Me Oracio. — Inscriptio deest in Md.

C. I. §. 1. Cum) Sic Monacc. omnes. — gravioribus) Md om. — Caesar) Monacc. omnes, GI, GII, H Cesar; iidem codd. per totam orationem sic scribunt. — initio) Ox. C. in initio, Mc in inicio, Md inicio, GII iniciium; ita iidem codd. hanc vocem per totam orationem scribunt. — dicendi) GI dicend. — videtur) C, Ox. C, H, s, ψ videatur. — vel usus, vel aetas mea) Cdl Lamb., H vel aetas mea, vel usus. — tum) Ox. C, S, s, 5, ψ, Ma, Md tamen. — ita me multa) C, GII ita multa me. — mihi) Me michi; quam scribendi rationem sequitur per totam orationem, Ox. 23 om. — regis Dejotari) GII regis. —

defendendam, tantum facultatis timor detrahat. Primum dico pro capite fortunisque regis: quod ipsum etsi non iniquum est, in tuo dumtaxat periculo, tamen est ita inusitatum, regem reum capitis esse, ut ante hoc tempus non sit auditum. §. 2. Deinde eum regem, quem ornare antea cuncto cum senatu solebamus, pro perpetuis in nostram rem publicam meritis, nunc contra atrocissimum crimen cogor defendere. Accedit, ut accusatorum alterius crude-
reum capitis) capitis reum. — solebamus) solebam.

tantum) Ox. C, T, 8, 5, ψ tamen; D, Ma, Mb, Ven. Jun. tantum mihi — dico) Ox. Hom. — regis) GI, Ma, Mb, Me, D, Ox. C, S, 8, 5, ψ regis Dejotari. — etsi non) Ox. C, H, S, T, 8, ψ, GI, Me, Ven. Jun. Steph. si non; Mb sine; Mc, non non. — iniquum) Md unquam. — in tuo dumtaxat) Md de suo. — inusitatum) Md in usitatum. — reum capitis) Sic C, GI, GII, H, E, Par. 11, Ma, Mb, Mc, Me, Bav. Lamb. C2d; ceteri libri scripti et editi capitis reum.

§. 2. Deinde eum) Ox. C, 8, ψ quia: Ma, ante eum suprascriptum quia, ut inferend.; Me cum eum regem. — quem) Mb que. — antea cuncto) GI, Mb ante cuncto; Md ante omnes cum cuncto senatu. — solebamus) Sic Ox. C, T, 8, 5, X3, C, E, GII, H, Ma, Mb, Mc, Bav., Par. 11, Lamb. C4d. Ven. Steph. Herv. — perpetuis) Ox. X3 Propertius. — ejus) Mb enim. — nostram) Hom. — rem publicam) Ma rem publicam. — nunc) Ox. S nunc autem. —

Accedit) Mc Accedit ad hoc; D, Ox. C, 8, ψ Et accedit; Ed. Beroald. accidit, corr. Vict. accedit. —

litate, alterius indignitate conturber. Crudelis Castor! ne dicam sceleratum et impium, qui nepos avum in capitis discrimen adduxerit, adolescentiaeque suae terrorem intulerit ei, cuius senectutem tueri et tegere debebat, commendationemque ineuntis aetatis ab impietate et scelere duxerit, avi servum, corruptum prae-

Crudelis Castor) Crudelem Castorem! — capitis discrimen) discrimen capitis. — scelere) ab scelere.

---

conturber) Sic C, E, Ma, Mc, Par. 11, 4 Guil., aliquot Pall; GI, Ox. C, H, T, 8, ψ, Md, Me, H, Steph. Herv. perturber. — Crudelis Castor) Sic E, GII, Par. 11, Mc, Steph. Herv.; Ma, Ox. 8, 5 Parr. 4, 10, L. Crat. Crudelis Castor est; Md, Steph. Grut. crudelem si Castorem. — capitis discrimen) Sic E, GII, Par. 11, Ma, Mb; sed vulgo discrimen capitis; Ox. 5 discrimine. — adduxerit) Md abduxerit. — intulerit) Mc incusserit in context., in marg. alii intulerit. — ei) E, GII, Ox. C, X3, om. — et tegere) Md tegereque; Mb, Me, Ox. C, 8, regere. — debebat) GI, Ox. 5, Steph. debeat. — commendationemque) Mb commendat.; Mc commendacionemq; Md cogitationemque. — ineuntis aetatis) Ox. C ineunti aetati. — scelere) Sic E, D, GII, Par. 11, Ma, Mc, Steph. Herv. Gron. Graev.; C, Pith, H, Ox. S, Ven. a scelere; Ox. C, H, T ab scel. — duxerit) Ox. C dixerit. — avi servum) Sic optimi libri scripti et editi; Ma, supra avi scriptum ac; H habet in margine avi; Pith., Ox. S, Mb ac vi; Ox. 5 ac in; Md ac in supra servum scriptum; Me ac in avi. —

miis, ad accusandum dominum impulerit, a legatorum pedibus abduxerit. §. 3. Fugitivi autem, dominum accusantis, et dominum absentem, et dominum amicissimum nostrae rei publicae, cum os videbam; non tam adflictam regiam conditionem dolebam, quam de fortunis communibus extimescebam. Nam cum more majorum de servo in dominum ne tormentis quidem quaeri liceat; in qua quaestione dolor elicere veram vocem possit etiam ab

impulerit, a) impulerit et a. — os videbam) os videbam, cum verba audiebam. — elicere veram vocem) veram vocem elicere.

---

impulerit) Sic, omisso et, E, GII, Par. 11, Ma, Ox. H.; D om. et a. — abduxerit) Ox. C abduxit.

§. 3. Fugitivi — accusantis) C, GI, Ox. 8, 5, H, Mb accusantes; D Fugitivos — dominum accusantem. — absentem) GII abscentem. — nostrae rei publicae) H rei publicae nostrae; Md om. publicae. — os) GI, Ox. X3, ψ, Mb, Md hos; H om. — cum os videbam) Herv. et cum os videbam; Par. 11, E, GII, Ma, Me, Ox. X3 om. post haec verba: cum verba audiebam. — non tam) Ox. X3 om. — adflictam) Ox. C adflicta. — communibus) H, Mb communibus. —

more) Ox. 8. — ne tormentis) GI, Ox. C, H, S, 8, ψ nec. — quaeri) Ox. C querere; Ox. X3, GI queri — quaestione) GI questione. — dolor) Ox. C ne dolor. — elicere veram vocem) Sic GI, GII, H, E, Bav., Par. 11, Ma, Mc, Me, Lamb. C2d.; Mb dicere veram vocem. — possit) GI, Ma, Mb, Md, Me, Ox. C, H, ψ posset. — etiam) Md et jam. —

invito: exortus est servus, qui, quem in aculeo adpellare non posset, eum accuset solutus.

C. II. §. 4. Perturbat me, C. Caesar, etiam illud interdum: quod tamen, cum te penitus recognovi, timere desino; re enim iniquum est, sed tua sapientia fit aequissimum. Nam dicere apud eum de facinore, contra cuius vitam consilium facinoris inisse arguare, si per se ipsum consideres, grave est; nemo enim fere est, qui sui periculi iudex, non sibi se aequiorem, quam reo praebeat: sed tua, Caesar, praestans singu-

Caesar) C. Caesar.

invito) GII initio; E habet suprascript. I'voto; GI vito. — exortus est) Pith., Mc, Md extortus est; Mb exorsus. — qui) Ox. C, 8, ψ ut. — accuset) Sic fere omnes codd. — solutus) Ox. C volutus.

C. II. §. 4. Caesar) GI G. Caesar; constanter sic scribit; GII ergo Caesar; E om. C. — etiam) Pith. et; Mc eciam; Ox. X3 om. — quod tamen) Ox. X3 tantum. — te penitus) Me penitus te. — iniquum est) Pith. om. est. — sapientia) Steph. patientia. —

dicere) GI diceret. — apud) Me aput; sic constanter. — consilium facinoris) Mb facinus. — inisse) GII, Ma iniisse; D commisisse. — arguare) Ox. C, ψ, Md arguaris; GII arguere. — si) GI, C, Mb, Ox. H, S, 5, Steph. cum. — per se) Me per te. — consideres) Ox. X3 considerare. — est) GII om. — se) Mb sed. — aequiorem) C sequiorem. — Caesar) Sic E, GI, GII, H, Par. 11, Ma, Mb, Mc, omisso C ante Caesar. — praestans) GI prestans; E potestas. —

larisque natura hunc mihi metum minuit. Non enim tam timeo, quid tu de rege Dejotaro, quam intelligo, quid de te ceteros velis judicare. §. 5. Moveor etiam loci ipsius insolentia, quod tantam causam, quanta nulla umquam in disceptatione versata est, dico intra domesticos parietes, dico extra conventum et eam frequentiam, in qua oratorum studia niti solent: in tuis oculis, in tuo ore vultuque adquiesco; te unum intueor; ad te unum omnis mea spectat oratio. Quae mihi ad spem obtinendae veritatis gravissima sunt, ad motum animi et

---

minuit) C minuet.

quid tu) H tu quid; Me om. — intelligo) C, GI intellego. — de te ceteros) Ox. C, 8, ψ, Mb, Md de ceteris.

§. 5. etiam) Ox. 8 om; Md enim. — ipsius) GI ipsius vi. — loci ipsius) C, D loci vel vocis ipsius. — nulla) C nullo; Ox. 8, ψ ulla. — numquam) Me umquam. — intra) Mb inter. — domesticos) C, GI, Ox. H, Md om.; Me domesticos intra parietes. — dico) H om. — extra) Ox. C, 8, 5, ψ, Mb intra. — vultuque) H in tuis vultibus. — adquiesco) Sic GI, GII, E.; C, lib. Beroald. pag. 430, aquiesco. — intueor) GII intuor. — ad) E habet superscriptum; Md et ad. — omnis mea) Mc mea omnis; C, GI, Mb, Me, Ox. C, T, 8, 5 om. mea; GII om. omnis. — spectat) C pectat; Ox. X3 conspectat. — obtinendae) C, GI optinendae; Mc, H optinende. — veritatis) GI vaeritatis. — gravissima) E, Ox. ψ gratissima; Mc gratissia; Ox. C gravia satis. —

omnem impetum dicendi contentionemque leviora. §. 6. Hanc enim causam, C. Caesar, si in foro dicerem, eodem audiente et disceptante te, quantam mihi alacritatem populi Romani concursus adferret! Quis enim civis regi non faveret, cujus omnem aetatem in populi Romani bellis consumptam meminisset? Spectarem curiam, intuerer forum, coelum denique testarer ipsum. Sic, quum et deorum immortalium, et populi Romani, et senatus beneficia in regem Dejotarum recordarer, nullo modo mihi deesse

Hanc enim causam, C. Caesar) Hanc enim, C. Caesar, causam. — regi) ei regi.

omnem) GII omnem etiam. — impetum) GII om. —

§. 6. Hanc enim causam, C. Caesar) Sic E, GII, Par. 11, Ma, Mc; Md om. causam. — si in foro) Md in foro si. — dicerem) Me dicemus. — disceptante) Ox. X3 spectante; Md dissipante. — mihi) GII om. — populi Romani concursus) Ox. C populus Romanus concursus; Ox. 8, ψ populi hujus; GI concursus. — adferret) Md adferet. —

regi) Sic E, GII; alii ei regi; Ox. 5, Steph. reo, GI, Md rei. — omnem aetatem) Steph., Lamb. aetatem omnem. — populi Romani) H publicis: Ox. 5 reipublicae; Md rem pu. romanam. —

testarer) Ox. C, T, Mb, Md contestarer; Patr. suspicatur contemplarer. — ipsum) Me om.

Sic) Ox. X3 fit. — et) GI, Ox. C, H, T, 5, Mb, Mc, Md, Me om. — immortalium et) GI, Md immortalium. — in regem Dejotarum) Ox. C, H, T, 5, GI, Bav., Par. 7, Mb, Md, Me in rege Dejotaro. — mihi) GII om. —

posset oratio. §. 7. Quae quoniam angustiora parietes faciunt, actioque maximae causae debilitatur loco; tuum est, Caesar, qui pro multis saepe dixisti, quid mihi nunc animi sit, ad te ipsum referre; quo facilius cum aequitas tua, tum audiendi diligentia minuat hanc perturbationem meam.

Sed antequam de accusatione ipsa dico, de accusatorum spe pauca dicam. Qui cum videantur nec ingenio, nec usu atque exercita-

maximae causae) causae maxime. — mihi nunc) nunc mihi. — cum aequitas) tum aequitas. — nec — nec) neque — neque.

§. 7. Parietes faciunt) Ma, GII faciunt parietes. — actioque) Md, Me acco^cque; GI ac^cioque. — maximae causae) Sic GI, GII, E, Bav., Ma, Mb, Md, Par. 11, Lamb. C2d, Venn. — est) GI esse. — dixisti) C, Mb dixi. — quid) Ox. ψ, GI qui. — mihi nunc) Sic GI, GII, E, Par. 11, Ma, Mc, Md, Me, H, Lamb. C3d. Junt.; Mb om. nunc. — animi) C om. — ad te ipsum referre) Md ad te ipsum quo referre facilius. — cum aequitas) Sic GI, E, Me; alii tum; Md illa equitas. —

antequam) Md ante quidquam. — ipsa) Me om. — dico) Ox. C, T, 8, X3, ψ, H, Mb, Md, Me dicam. — accusatorum spe) Mb accusato spe; Ma spetie. — pauca dicam) H in marg. — nec — nec) Sic E, GII, Par. 11, Ma, Mc. — atque) Mc, Md, Ox. 8, 5, ψ, Steph. neque. —

tione rerum valere, tamen ad hanc causam non sine aliqua spe et cogitatione venerunt.

C. III. §. 8. Iratum te regi Dejotaro fuisse non erant nescii; afflictum illum quibusdam incommodis et detrimentis propter offensionem animi tui meminerant; teque cum huic iratum, tum sibi amicum esse cognoverant; cumque apud ipsum te de tuo periculo dicerent, fore putabant, ut in exulcerato animo facile fictum

afflictum) affectum. — amicum esse) amicum. —

---

rerum) Ox. X3, Par. 5 rerum aliquid; Ern., Sch. om. — valere) H leg. post ingenio; Ox. C value-re. — tamen) Mb tantum — cogitatione) GII cognitione. — venerunt) Md viderunt.

C. III. §. 8. Dejotaro) Mb Dejotario. — fuisse) H ponit ante regi; Mb, Ox 8 om. — afflictum) Sic C, E, Ox. C, 8, X1, 3. ψ Par. 11, GII, Ma, Mc, D, Pith., Lamb. C3d, Schol. Gron. — incommodis) Mc, Me incommodis; Mb inconmodis. — meminerant) Mb meminerat. — cum) Ox. C, T, Mc, Junt. tum. — huic) Md om. — sibi) H tibi. — amicum esse) Sic GI, GII, C, E, D, Ma, Mb, Md, Bav., Par. 11, H, Lamb. C2d, Ox. C, H, T, 8, 5, ψ, Steph.; — Venn. Junt. amicum fuisse. — cumque) Sic E, GII, Ma, Mc Par. 11, H, plerique Oxx.; sed GI, Mb, Md, Me, Lamb. C2d, Ox C, H, 5 quodque; H quumque cum. — apud) Me aput, quam scripturam constanter sequitur. — ipsum te) Sic GI, GII, E, Ma, Me, H, Oxx. pleriq. Venn. Junt. Herv. Steph.; sed C, D, Mc, Md te ipsum; Mb apud se ipsum; Lamb. C2d. om. te; Ox. C aperte ipsum. — fore) GII forte. — animo) Ox. 8, ψ animo tuo. —

crimen insideret. Quamobrem hoc nos primum metu, Caesar, per fidem, et constantiam, et per clementiam tuam, libera, ne residere in te ullam partem iracundiae suspicemur. Per dextram istam te oro, quam regi Dejotaro hospes hospiti porrexisti: per istam, inquam, dextram, non tam in bellis, nec in proeliis, quam promissis et fide firmiorem. Tu illius domum

Caesar) C. Caesar. — et constantiam) et per constantiam. — istam te) te istam. — nec in proeliis) neque in proeliis. — promissis) in promissis. —

insideret) GI, Me, Ox. H, 5, Pith. consideret; Md incideret; Ox. ψ insiderent. —

hoc) GII est hec. — metu) Pith. metum. — Caesar) GI, GII, E, Par. 11, Ma, Mb, Mc, Md, Me, H, Ox. C, H, S, T om. C. ante Caesar; Ox. ψ om. Caesar. — constantiam) Ox. 8, X3, 5 per constantiam. — per clementiam) Sic E, Mc; Ma, Ox. C, 8 et clement.; Mb dementiam. — ne) E nec. — residere) Md recidere. — in te) Me om.

Per dextram istam te) Sic C, GI, Bav., E, Par. 11, H, Ma, Mc, Md, Me, Venn. Junt. Herv.; GII istam dextram te; Mb illam te. — hospes) om. lib. Be-roald.; a Vict. in marg. notatur. — istam, inquam, dextram) C, D ista quidem dextera. —

tam) Schol. del. — in bellis) GII imbellis. — nec) Sic GI, E, Ox. 8, Ma; Parr., Bav., C, D, Ox. C. 5, ψ, Lamb. Cdd. neque; Steph. Herv. Venn. 1499 et; Mc ne. — in proeliis) GII proeliis; H proelio. — quam promissis) Sic E, GII, H, Ma, Mc, Par. 11; H fide et promiss. — firmiorem) Ox. 8, ψ firmior est; Md firmiorem fide. —

inire, tu vetus hospitium renovare voluisti; te ejus dii penates acceperunt; te amicum et placatum Dejotari regis arae focique viderunt. —

§. 9. Cum facile orari, Caesar, tum semel exorari soles. Nemo umquam te placavit inimicus, qui ullas resedissee in te simultatis reliquias senserit. Quamquam cui sunt inauditae cum Dejotaro querelae tuae? Numquam tu illum accusavisti, ut hostem, sed ut amicum officio

orari) *exorari*. —

Hospitium) Mb, C, D officium; GII hospitium. — renovare) Ma revocare. — dii) Mb om. — penates acceperunt) Mb penas acceperint; Mc ejusmoi penates. — amicum et placatum) H placatum et amicum. — viderunt) GII, Ox. X1, 3 viderant. —

§. 9. Cum) Mb, Md Tum. — orari) Sic C, E, Ox. C, T, X1, 3, ψ, Bav., Ma, Mb, Mc, Me, GII, H aliquot Grut., Junt. — tum) Ox. C tu; GII, Par. 11 om.; Mb tamen; D tum semel tu. — soles) Ox. 5 soleas; E sole^as. —

te placavit inimicus) H placavit te; C, D tibi placuit inimicus. — resedissee) C, Ox. C, Mb, Md, Me residi^{se}dissee; E redisse. —

Quamquam) Ma, Par. 11 Quamquam. — cui) Ox. C tuis; GII om. — inauditae) H, Me audite; Pith. auditae. — cum) Md, Venn. Rom. Junt. de. — querelae) C querellae. — numquam tu) D numquia tu; Pith. numquam illum tua; Mb nunquid tu; — tu illum) GI, Mc illum tu. — amicum) Ox. S, Par. 9, Venn. Junt. Steph. Heum. amici. —

parum functum, quod propensior in Cn. Pompeji amicitiam fuisset, quam in tuam. Cui tamen ipsi rei veniam te daturum esse dicebas, si, cum auxilia Pompejo, vel etiam filium misset, ipse tamen aetatis excusatione usus esset. Ita cum

daturum esse) daturum fuisse. — excusatione aetatis)
aetatis excusatione.

---

functum) Mb funtum — Cn) Ox. C, H, T, 8, GI, Mb, Me, Pith. om.; Mc, H Gnei. — Pompeji) E, Mb pompeii; Mc pōpei. — amicitiam) GII amicitiam. — in tuam) Ox. 8, Pith., Me tuam. —

Cui) Mb, Ed. princ. cur. — tamen) Ox. X1, 3 tantum; Franc. prim. tum. — ipsi rei) C, GI, GII, H, E, Par. 11, Oxx. Md, Me, Pith., Steph. Graev. 3 Lall.—; sed Par. 2 in marg. Ma, Mb, Mc, Franc. prim. sec. et edit. princ. Herv. ipsi regi; utrumque pro gloss. habet Heumann. — daturum esse) Sic E; ceteri omnes daturum fuisse. — si) Md om. — cum) Sic GI, GII, H, E, Ma, Mc, Md, Par. 11, 2, 4, 6, 8, Ox. 8, ψ, Lamb. C2d, Junt. Venn.; Bav., Par. 3, 5, 9, 10, Mb, Me, Steph. Herv. Crat. Grut. tum; C, Graev. tantum. — Pompejo) Md pompejis. — vel etiam) Sic Ox. S, E, GII, Par. 11, Lamb. C2d.; GI, H, Ma, Mb, Mc, Md, Oxx. pleriq. vel si etiam. — ipse tamen) Sic E, Ox. 8, ψ, Par. 11, 4, 9, Ma, Mc, H, Herv.; C, GI, GII, Mb, Md, Me, Pith., Steph. ipse; Par. 3 sed ipse; Ox. C, H, 8, ipse modo. — aetatis) Ox. T om. — aetatis excusatione) Sic GI, GII, H, Par. 11, Ma, Mb, Mc, Md, Steph., Lamb. — Sed plerique libri ed., maxime recentiores habent excusatione aetatis. — esset) E est.

Itaque) Sic E, GII, Par. 11, Ma, Mc, Ox. H, 8, Herv. Steph. Crat. Lamb. 1565, Grut. —; Bav. Franc.

maximis eum rebus liberares, perparvam amicitiae culpam relinquebas. — §. 10. Itaque non solum in eum non animadvertisti, sed omni metu liberavisti, hospitem agnovisti, regem reliquisti. Neque enim ille odio tui progressus, sed errore communi lapsus est. Is rex, quem senatus hoc nomine saepe honorificentissimis decretis appellavisset, quique eum ordinem ab adolescentia gravissimum sanctissimumque dux-
eum) illum.

sec. H, Mb, Md, Rom. Venn. Junt. Lamb. Graev. Ita cum; Pith. Ita si tum; Gl, Me Ita si cum; Md Ita cum si. — maximis eum rebus) Ma eum maximis rebus cum; Md rebus tum; Mb om. eum; Rom. Venn. Junt. de rebus. — liberares) Md liberales. — amicitiae) Sic E, in quo suprasc. inimicitiae, Par. 11, GII, H, qui habet in marg. in amicitia, Ma, Me, Venn. Herv. Junt. Grut.; sed C, Gl, D, Pith., Ox. C, H, 8, 5, nov. Parr., Mc, Md, Steph. inimicitiae; Mb inimicitiam; Lamb. C2d, Heum. in amicitia. —

§. 10. in eum) Mb, Md meum. — animadvertisti) Ox. X3 advertisti. — sed) H sed et. — agnovisti) Ox. X3 cognovisti. — regem) Mb om. Ox. C, ψ regem esse. — progressus) Ox. C, H, S, T, 8, 5, ψ, Gl, C, Ma, Mb, Md, Me, Venn. Junt. progressus est. — lapsus est) Ma, Mb lapsus est is rex, puncto ante lapsus posito.

Is rex) Mb Is rex, que; Md, Me habes. — quique eum) E, Ma, Ox. 8, X1, 3, ψ quique cum; GII, Par. 11, Venn. Junt. Crat. quique eum. — duxisset) Ox. X1, 3 judicasset. — ab adolescentia) Md ab adolescentiaque. —

isset, iisdem rebus est perturbatus, homo longinquus et alienigena, quibus nos in media re publica nati semperque versati.

C. IV. §. 11. Cum audiret, senatus consentientis auctoritate arma sumpta: consulibus, praetoribus, tribunis plebis, nobis imperatoribus rem publicam defendendam datam: movebatur animo, et vir huic imperio amicissimus

iisdem rebus) C, E his de rebus; GII isdem. — est perturbatus) H perturbatus est. — longinquus) Ox. C longinquusque. — in media) Md melius. — nati) Md noti. — versati) C, D, Mb conversati. —

C. IV. §. 11. Cum audiret) Sic GI, GII, H, E, Par. 11, Bav., Ma, Mb, Mc, Md, Me; Ox. C, 8, ψ cum enim duciret; Mb audirent; Crat. Naug. Steph. Lamb. Heum. audisset. — senatus) GI et senatus. — consentientis) C, D, Ox. C, Mb om.; Mc consencientis; H consensu et auctoritate. — sumpta) Sic C, D, GII, H, E, qui habet superscriptum esse, Ma, Par. 11, Crat. Herv. Grut.; GI, Ox. C, H, T, S, 8, 5, ψ, Mb, Md, Steph. Venn. Junt. sumpta esse; Me esse sumpta. — consulibus, praetoribus) Me ponit a ante singula haec verba; Ox. C, 8 consulibus populi R.; Ox. T, 5, GI consulibus po. Ro.; Pith. consulibus r. p.; C consulibus P. R.; Mb consulibus p. r.; Mb consulibus r. p.; H om. praetoribus. — tribunis) Ox. T tribunus; Ox. X1, 3 communis. — nobis) Sic GII, H, Oxx. omnes, Lamb. C2d. Steph.; sed C, GI, E, D, Monacc. omn. Franc. uterque, Venn. Junt. Crat. Herv. Naug. Grut. Graev. novis. —

de salute populi Romani extimescebat, in qua etiam suam esse inclusam videbat. In summo tamen timore quiescendum esse arbitrabatur. Maxime vero perturbatus est, ut audivit, consules ex Italia profugisse, omnesque consulares (sic enim nuntiabatur) cunctum senatum, totam Italiam esse effusam. Talibus enim nuntiis et rumoribus patebat ad Orientem via, nec ulli

suam esse iclusam) suam inclusam. — quiescendum esse) quiescendum sibi esse.

in qua) Ox. X1, 3 quam et; H in quam. — suam esse inclusam) G1, GII, E, Par. 11, Ma, Mc; ceteri fere omnes inclusam esse. — videbat) GII videbant; Ox. S om. —

In summo) Mb vano. — quiescendum esse arbitrabatur) Sic E, GII, Par. 11, Ma; sed C, G1, Pith. Ox. C, 8, 5, ψ, Me quiescendum ut sibi esset arbitrabatur; — Mb quiescendum sibi arbitrabatur esse; Md utile sibi arbitrabam; H om. esse. —

Ut) Ma cum. — consules ex Italia) H ex Italia consules; Me Italia. — omnesque) Mb et omnes; G1 omnes; GII om. omnes. — sic enim nuntiabatur) Pith., Ox. C, H, 8, C, H, Mc, Md enim ei nuntiabatur; Ma habet ei supra enim scriptum: Ox. S, Bav. sic hic nuntiabatur; Mb sic haec nunciabantur; Me sic enim hoc ei nunciabatur; Md nuncciabatur; E, Ma, Par. 11 enim enuntiabatur. — cunctum senatum) Pith. eventum senatum. — totam) H totamque. — esse effusam) C, G1, Pith., Ox. C, H, T, Mb, Md, Me effusam. —

nec ulli) C, G1, Ox. H, T, Mb, Mc, Md. H nulli; Ox. C, ψ sed nulli. —

veri subsequabantur. Nihil ille de conditionibus tuis, nihil de studio concordiae et pacis, nihil de conspiratione audiebat certorum hominum contra dignitatem tuam. Quae cum ita essent, tamen usque eo se tenuit, quoad a Cn. Pompejo ad eum legati litteraeque venerunt. §. 12. Ignosce, ignosce, Caesar, si ejus viri auctoritati rex Dejotarus cessit, quem nos

veri) C, octo Parr. Bav. Ox. T, Rom. Ven. vero; C, GI, Pith., Ox. C, H, S, X3, ψ, Ma, Mb, Mc, Md, Me, Steph. veri nuntii; E habet superscriptum nuntii; Md nuncii. —

conditionibus) Md concionibus. — nihil de studio concordiae et pacis, nihil de conspiratione audiebat) GI nihil de conspiratione audiebat, nihil de studio concordiae et pacis. — concordiae) Mb et concordiae. — conspiratione) Md conspirationibus. — audiebat) Ox. X1, 3 audebat. — certorum) C, GI, H, Ma, Md, Ox. C, 8, 5, ψ ceterorum; E certerorum. — hominum) C, Ox. C, 8, 5, ψ omnium. — dignitatem tuam) Md tuam dignitatem.

Quae) Ma, Mb, Mc Quae. — usque eo se tenuit) C usque eos tenuit. — quoad) C, E, Ox. C, S, X1, Md, Ven. quo. — Cn. Pompejo) Ma, Me, Par. 11, Junt. Cn. Pompeji; Mb ag. n. pompeio. — ad eum) Ox. C om. — legati litteraeque) Pith. ad eum legatim: H litterae legatique; Md littere; Lamb. C2d. legati ad eum litteraeque; Me legatem. —

§. 12. Ignosce) Mb Ignosce. — viri) Mb om. — auctoritati) Md, Ox. X3 auctoritate. —

omnes secuti sumus! in quem cum dii atque homines omnia ornamenta conguessissent, tum tu ipse plurima et maxima. Neque enim, si tuae res gestae ceterorum laudibus obscuritatem adtulerunt, idcirco Cn. Pompeji memoriam amisimus. Quantum nomen ejus fuerit, quantae opes, quanta in omni genere bellorum gloria, quanti honores populi Romani, quanti senatus, quanti tui, quis ignorat? Quanto ille superiores vicerat gloria, tanto tu omnibus praestitisti. Itaque Cn. Pompeji bella, victorias,

Quanto — tanto) Tanto — quanto.

omnes) GII om. — secuti sumus) Md sumus ⁱⁿ secuti. —

in quem) Ma ad quem; Ox. H, X1, 3, E ad quem. — conguessissent) D, Mb gessissent. — tum) Ox. 8, 5, Mb, Md tamen. — ipse) Me om. —

Neque) Mb, Me, H nec; GI haec. — enim) Ox. 8 sive. — ceterorum laudibus obscuritatem) H obscuritatem ceterorum laudibus. — adtulerunt) Ox. 8, ψ attulerint. —

ejus) GI, H, D, Mb, Md, Me, Steph. Junt. illius: Ox. C, H, T nunc illius. — fuerit) Ox. C fuerint. — quanta) Md quantaque. — gloria) H copia. — ignorat) Mb ignoret. — senatus, quanti tui) GI om.; in marg. senatus, quanti tui. — Quanto —

tanto) Sic E, GII, Ma, Mc, Par. 11, Par. 7 et 9, Ox. S, 8, X1, 3, ψ, Junt. Ven. in marg. itemque in libr. Bero.; Sed GI, C, H, Pith, D, Bav., Mb, Md, Me tanto, quanto. — tu) D om. — omnibus) C, E, Bav., D,

ⁱⁿ Pith., Ox. C, 8, 5 omnibus; GI, Mb in omnibus. —

triumphos, consulatus admirantes numerabamus: tuos enumerare non possumus.

C. V. §. 13. Ad eum igitur rex Dejotarus venit, hoc misero fatalique bello, quem ante justis hostilibusque bellis adjuverat, quocum erat non hospitio solum, verum etiam familiaritate conjunctus: et venit vel rogatus, ut amicus; vel arcessitus, ut socius; vel vocatus, ut is, qui senatui parere didicisset: postremo

vocatus) evocatus.

---

triumphos, consulatus) H consulatus, triumphos. — admirantes) H ammirantes. — numerabamus) Ox. ψ adnumerantes mirabamur; D, Pith. admirantes mirabamur. — Tuos) Corr. lib. Berroald. Junt. Tuos autem.

C. V. §. 13. rex) Ox. C om. — Dejotarus) GI om. — hoc) Ox. C, 8, ψ in hoc; Mb hec. — fatalique) Pith., Me et fatali; Md fatali. — antea) Mb ante. — hostilibusque) GI hostilibus. — adjuverat) Ox. 8, adjunxerat; Md adimerat. — quocum) Ox. X3, Md quo tum. — non hospitio solum) H hospitio non solum; D non in hospitio solum. — et venit) Mc venit. — vel rogatus) Ox. C ut vel rogatus; Md adrogatus. — arcessitus) E, Par. 11, GII, Ma, Mb, Mc, Md, Me, Ox. 8, X1, 3, Rom. Ven. Herv. Steph. accersitus. — socius) Mb sotius. — vel vocatus) Sic E, Par. 11, Ma, Ox. 8, X1, 3, Lamb. C2d. Mc, Ven. 1499; GI, Pith., Me ut evocatus; Md aut evocatus; Corr. ed. Beroa. evocatus. — is) GII, Mb ut his. — senatui parere) Mc parere senatui. —

venit, ut ad fugientem, non ad insequentem, id est, ad periculi, non ad victoriae societatem. Itaque, Pharsalico proelio facto, a Pompejo discessit; spem infinitam persequi noluit; vel officio, si quid debuerat, vel errori, si quid nescierat, satisfactum esse duxit; domum se contulit, teque Alexandrinum bellum gerente, utilitatibus tuis paruit. — §. 14. Ille exercitum Cn. Domitii, amplissimi viri, suis tectis et copiis sustentavit; ille Ephesum ad eum, quem tu ex tuis fidelissimum (et probatissimum) de-
non ad insequentem) non ut ad insequentem.

non ad insequentem) Sic C, E, Mc, Par. 11; Sed GI, Md, Me, Ox. H, 8, Pith. Steph. non ut insequentem; Ox. 5 et ut ad insequentem; alii non ad sequentem. — id est) Mc l.; GI i. — periculi) E, Pith., Ox. C, Md, Me periculum. —

Pharsalico) GI, Ox. C, H. Mb, Me Farsalico. — facto) GII constituto facto. — persequi) C, Ox. 5 sequi; Mb prosequi; Mc psg. — noluit) Md voluit. — vel officio) Md socio. — errori) GII, Ox. X3 errore. — satisfactum esse) Md satisfactum. — duxit) Ox. X3, Mc dixit. — domum se) Md domum esse se. — teque — gerente) E atque — gerente te; Md gerentem. — tuis paruit) Lamb. Cdd. paruit.

§. 14. Cn.) E hab. superscript. — ex) Herv. om. — tuis) GI, D, Ox. C, H, 8, ψ, Md civibus; Me civilibus; Mb tuis civibus; H tuis civibus omnibus; E habet civibus super tuis scriptum; Steph. militibus. — fidelissimum) Mc fidissimum. —

legisti, pecuniam misit; ille corpus suum periculo objecit, tecumque in acie contra Pharnacem fuit, tuumque hostem esse duxit suum. Quae quidem a te in eam partem excepta sunt, Caesar, ut eum amplissimo regis honore et nomine adfeceris. §. 15. Is igitur, non modo a te pe-

Caesar) C. Caesar.

fidelissimum [et probatissimum] GI, Ox. C, H, T, 5, Bav., Md, Me, Par. 2, 3, 4, 5, 6, Cdd. Lamb. Ven. 1492, Steph. fidelissimum. — omnibus) H, Ox. 5, ψ, Steph. om; — Bav., Par. 8, 9, 10, Venn. 1492 civibus. — delegisti) Ox. C delegasti. — pecuniam misit) Ox. C, 8 om. — tertio) Lamb. tertium. — auctionibus) Ox. 8 auctoribus; Ox. XI auctionis. — factis) GII, Ma om.; hic tamen habet suprascript. — uterere) Sic E, sed habet suprascript. uteremini; GI, Ox. C, H, 8, 5, ψ, Mb, Md, Me uteremini; ceteri omnes utereris. — tecumque) Steph. tecum. — Pharnacem) GII, H fornacem; Ma, Mb farnacem. — esse) Me om; Ox. XI, 3 ad se. — duxit) C, E, Mc dixit; Mb om.

a te) D, Me om.; Mc supra vers. intra partem et accepta scriptum; H post Caesar. — in eam partem) Ma in ea parte; GII ea parte. — accepta) Mb accepta. — Caesar) Sic GI, GII, H, E, Par. 11, Ox. C, H, S, Ma, Mb, Mc, Md, Me. — eam) GII om. — amplissimo regis honore et nomine) C, D, Mb, Mc, Junt. Graev. amplissimo honore et regis nomine. —

§. 15. Non modo a te) H a te non solum; C, D om. a te; GII, Ma om. te; Mb Is igitur ante non modo. —

riculo liberatus, sed etiam honore amplissimo ornatus, arguitur te domi suae interficere voluisse. Quod tu, nisi eum furiosissimum judices, suspicari profecto non potes. Ut enim omittam, cujus tanti sceleris fuerit, in conspectu deorum penatium necare hospitem; cujus tantae importunitatis, omnium gentium atque omnis memoriae clarissimum lumen extinguere; cujus ferocitatis, victorem orbis terrarum

te domi suae) domi te suae. — judices) judicas. —
cujus ferocitatis) cujus tantae ferocitatis.

liberatus) Mc liberatus est. — honore amplissimo) Me amplissimo honore. — ornatus) H regis ornatus. — arguitur) Md argue. — te domi) Sic Gl, GII, C, Ma, Md, Me, Lamb. C2d. — suae) Mb tue; Ma, Md om.; Lamb. suae te. — interficere voluisse) Mb voluisse interficere. — Quod tu) C Que tu. nisi) E ni; Gl om. nisi eum [in marg. nisi eum] — judices) Sic E, Par. 11, GII, H, Ox. ψ, Ma, Mb; alii judicas. — suspicari profecto) C, Md, Me, H, Gl profecto suspicari; Ox. H om. profecto; Mb, Junt. profecto non potes suspicari. — potes) Me posses. — omittam) Mb obmittam. — fuerit) Ox. H, ψ, Gl, Me, Pith. fuit. — in) Md non. — conspectu) Pith. conspectum. — penatium) Mb penatum; Md penatam; Ox. ψ petatum. — importunitatis) D oportunitatis. — extinguere) Ma, Mb, Mc, Me extinguere; Ox. H om. — cujus tantae importunitatis — extinguere) Gl, Steph. om. — cujus ferocitatis) Sic E, Par. 11, GII, Ma, Mb, Mc, Bav., C, Ox. C, T, 8, 5, X1, 3, Ven. Graev.; H, Correct. lib. ed.

non extimescere; cuius tam inhumani atque ingrati animi, a quo rex adpellatus esset, in eo tyrannum inveniri; ut haec omittam, cuius tanti furoris fuit, omnes reges, omnes liberos populos, omnes socios, omnes provincias, omnia denique omnium arma contra se unum excitare? Quonam ille modo cum regno, cum domo, cum conjuge, cum carissimo filio distractus es-

---

Beroa. habent suprascript. tantae; ceteri codd. cuius tantae ferocitatis. — non) Ox. X3 om.;

l' cuius

Md etiam. — cuius) E cum. — tam inhumani) D tanti inhumani. — animi) C, Mc, Ox. X1, 3 om. — a quo) Md ut a quo. — in eo) Sic C, E, GII, Par. 11, Ma, Mc, Oxx.; GI in cum; ceteri in eum. — tyrannum) Pith. Ox. C, H, T, Bav., C, H [conv. s in m] Mb, Md, Me tyrannus. — inveniri) Ox. 8, ψ in-vehi; Md ut, a quo — in eum tyrannus inveniretur. — ut haec) Ox. 8 hoc; H hec; Ma, Correct. lib. ed. Beroa., Junt. ergo. — omittam) Ma mittam. — fuit) Ox. H om. — omnes reges) C omnis regis. — omnes liberos populos, omnes socios) GI, Mb, Md, Me, H, Ven. Junt. Lamb. omnes socios, omnes liberos populos. — omnium) GI, Ox. C, 8, 5, Me om. — provincias) GI provincias. — se) Ox. X3 om. —

Quonam — modo) C Quoniam; Md Quo ille modo; E Quomodo. — cum domo) GI, Bav., D, Pith. Ox. C, T, 5, Mb, Md, Me, oct. Parr. Ven. 1492 om. — cum conjuge) E conjuge. — carissimo) Oxx. omnes, Parr. omnes, Ma, Mb, Mc, Md, Me, Bav., GII, H, Rom. Ven. clarissimo. —

set, tanto scelere non modo perfecto, sed etiam cogitato?

C. VI. §. 16. At, credo, haec homo inconsultus et temerarius non videbat. Quis consideratior illo? quis rectior? quis prudentior? Quamquam hoc loco Dejotarum non tam ingenio et prudentia, quam fide et religione vitae defendendum puto. Nota tibi est hominis probitas, C. Caesar, noti mores, nota constantia. Cui porro, qui modo populi Romani nomen

rectior) tectior. — hominis probitas, C. Caesar) C. Caesar, hominis probitas.

---

cogitato) GI cognito. —

C. VI. §. 16. Haec) Md, Me Hic. — et temerarius) Md intemerarius. — Quis) Ox. C, 8, ψ, D Quis enim. — rectior) Sic GI, GII, H, E, Par. 11, Ox. C, S, 8, 5, X1, 3, ψ, Ma, Mc, Md, Rom. Ven. Graev.; Steph. om.; Sed Bav. Par. 3, 7, Mb, Me, Naug. Lamb. Grut. tectior. —

Dejotarum) Mc Dejotarium, — vitae) Ox. X3 fide. — puto) Ox. C, T, D, Mb putem.

Nota) Md Non. — Nota tibi est) Mc nota est tibi; H nota igitur est. — hominis probitas, C. Caesar) Sic GI, GII, Bav., E, Par. 11, Ma, Mb, Mc, Md, Me, Ven. Junt.; ceteri C. Caesar, hominis probitas. — hominis) Ox. 5 om. — probitas) Pith. pronitas. — noti) Mb non; Md not. — audivit) Md audivi. —

qui modo) C quo modo; Ox. 8, ψ om. modo; H quoquo modo.

audivit, Dejotari integritas, gravitas, virtus, fides non sit audita? Quod igitur facinus nec in hominem imprudentem cadere posset, propter metum praesentis exitii, nec in facinorosum, nisi esset idem amentissimus, id vos et a viro optimo et ab homine minime stulto cogitatum esse confingitis. §. 17. At quam non modo credibiliter, sed ne suspiciose quidem! Cum, inquit, in castellum Lucejum venisses, non sit audita) non audita est.

Dejotari integritas) Naug. Steph. Dejotari probitas, integritas. — gravitas) Mb om. — gravitas, virtus, fides) Ox. T, Md om. — non sit audita) Sic E, GII, Par. 11, Ma, Mc, Ox. X1, 3, H, Steph. Naug. Grut.; Sed pleriq. Oxx. Mb, Md, Me, decem Parr., Ven. Junt. Grut. non audita est; D fides audita est. —

nec) Mb, Ox. C nec etiam; Me, Pith. non; C quod igitur nec. — cadere posset) Sic E, GII, Ox. C, Par. 11, Ma, Mc, Ven. 1499; sed GI, H, Pith. Bav. Mb, Md, Me, Ox, C, 8, ψ, Rom. Ven. 1472 caderet. — idem) Md om. — amentissimus) GI amantissimus. — confingitis) Ox. 5 confingetis. —

§. 17. At quam) Ox. 8 At; GI, Ox. C, ψ Atque; ^{que} Md Atq.; E At quam; Ma, Mb, Mc Atqui. — non modo non) Pith. D non modo. — ne) Md, Me om.; Pith. non; Ox. 8 nec. — suspiciose) C, GII, H, Mc suspitiose; Ox. X1, 3 suspicione. — inquit) GII inquit; Mb om. — castellum) C om. — Lucejum) Ox. 8, Lucerinum; Ox. ψ Lucerium; GII, Par. 11 liceum; Ma liceium. — venisses) Pith. voluises. —

et domum regis, hospitis tui, divertisses, locus erat quidam, in quo erant ea composita, quibus rex te munerare constituerat. Huc te e balneo, priusquam accumberes, ducere volebat. Ibi enim erant armati, qui te interficerent, in eo ipso loco collocati. En crimen, en causa, cur regem fugitivus, dominum servus accuset. Ego

divertisses) *devertisses*. — Ibi enim erant) *Erant enim*.

---

et domum) D, Ox. C et ad domum. — divertisses) Sic GI, GII, H, C, E, Par. 11, D, Ma, Mb, Md, Me, Herv. Steph. Heum.; sed ceteri *devertisses*. — ea) Pith., Mb om.; Ox. T om.; Ox. 8, ψ omnia. — rex te) Sic GI, GII, H, E, Par. 11, D, Ma, Mb, Mc. Md, Me, Junt. Herv.; alii *te rex*. — numerare) Ox. S *numerari*; Ox. 5, χ 3, ψ , GII, H, Me *numerare*; Me *honorare*.

te
huc te) H *huc*. — e balneo) Mb, Md a balneo. — ducere) H *te ducere*; Ox. 8 *reducere*. — volebat) GI, Ox. H, D, Mb, Md volebant.

Ibi enim erant armati) Sic E, Par. 11, Ma, Mc, GII, Oxx. sept. Rom. Ven. 1472, Herv. Steph.; sed GI, C, D, Ox. C, 5, Mb, Md, Me, H, Graev. *erant enim armati*. — enim) Ox. χ 1, 3 om. — qui) GI, Ox. C, T, 5, Mb, Md, H *ut*. — in eo ipso) H ^{ipso} in eo. —

En) Md *En, en*; Ox. 8, ψ *in*. — causa) Ox. 8, Md *causam*; H *causa in regem*. — cur) C *cum*. dominum servus) H *servus dominum*. —

mehercule, Caesar, initio, cum est ad me ista causa delata, Phidippum medicum, servum regium, qui cum legatis missus esset, ab ipso adolescente esse corruptum, hac sum suspicione percussus: medicum indicem subornavit; finget

Caesar) C. Caesar. — ab ipso) ab isto. — hac sum suspicione) suspicione sum.

---

mehercule) GI, E mehercules; Md mehercule; Me mehercule. — Caesar) Hom.; GI, GII, E, Par. 11, Ma, Mb, Mc, Md, Me, Ox. C, H, T, Som. C. ante Caesar. — initio) Md in inicio. — cum est — delata) H cum delata esset. — ad me ista causa) GI ista causa ad me. — Phidippum) GI, Mb, Md, Me, Ox. S, T, 8, ψ, Steph. philippum; Mc phillippum. — ipso) Sic E, GII, H, Par. 11, Ox. S, 8, X1, 3, ψ, Ma, Mc, Ven. Herv.; GI isto; Ox. C om.; Steph. isto ipso. — esse corruptum) Ox. C, 5, Md, Mb extimavi esse corr.; Ox. S, T, 8 existimavi esse corr. — hac sum suspicione) Sic GI, GII, E, Par. 11, Bav, Ma, Mb, Mc, Md, Lamb. C3d. Ven. Junt. Herv. Crat. — suspicione) Ma, Mb, GII, H suspitione. — percussus) Sic GI, E, Par. 11, Mb, Md, Me, Ox. 4, Lamb. C3d. H, Grut.; sed GII, Ox. H, S, 8, 5, ψ, Ma, Mc, Ven. Herv. Steph. percussus. — medicum) D ita medicum. — indicem) Ox. C, ψ judicem; Ox. 5 indigentem; Me indicere. — subornavit) Sic GI, GII, H, C, Bav. Ma Me, Par. 11, Ox. C, H, 8, 5, X3, ψ, aliq. Lamb. et Grut. Rom. Ven. Junt. Herv.; sed Ox. 3, Mb, Mc, Md, Crat. Steph. Grut. Graev. subornabit; E subordinabat. — finget) Ox. C, H, 8, 5, X3, ψ, Pith. Md, Me, Ven. Junt. ^{p' fingit} fingit; E finget. —

videlicet aliquod crimen veneni. Etsi a veritate longe, tamen a consuetudine criminandi non multum res abhorrebat. §. 18. Quid agit medicus? Nihil de veneno. At id fieri potuit primo occultius in potione, in cibo: deinde etiam impunius fit, quod, cum est factum, negari potest. Si palam te interemisset; omnium in se gentium non solum odia, sed etiam

agit) ait.

videlicet) Ox. C atque; Ox. X3 om. — aliquod) Md aliquid. —

Etsi) Ma, Mb, Me et si. — longe) H lange. — res) Ox. 5 rex. — abhorrebat) GII, Mb aborrebat; Ox. ψ aberrabat. —

§. 18. Quid) Me Quid autem. — agit) Sic GI, E, Par. 11, Ox. H, 5, Me; ceteri ait. — Nihil) Codd. Ursini nihil de veneno? nihil. —

At id) Codd. Urs. Me ad id; E, Ox. 8, X1, 3 om. — fieri) in Mb pro fieri lacuna patet. — primo) C, GI, D, Ox. H, T, Mb, Md, Me, H, Lamb. primum. — occultius) GII ocultius; Ox. X3 occultis. — in cibo) Sic E, GII, Par. 11, Ma, Ox. 8, X3, ψ, Lamb. C3d. Graev.; alii vel in cibo; D cibo. — etiam) Ox. T et; Mb, H, D om. — quod, cum est factum) H factum est; Ox. C, 5 et factum est, factum; Ox. esset factum, factum; Mb cum est om. — quod, cum est factum, negari potest) C quidquid negari potest. — est) GI et. —

Si) Ox. S Sed si; Ox. 8, ψ, D Nam si. — palam) Me placet. — in) Ox. X3 om. — in se) Md in te. — odio) C odium; Ox. X3 oculos.

arma convertisset: si veneno; Jovis illius quidem hospitalis numen numquam celare potuisset, homines fortasse celavisset. Quod igitur et conari occultius et efficere cautius potuit; id tibi et medico callido, et servo, ut putabat, fideli, non credidit: de armis, de ferro, de insidiis celare te noluit? §. 19. At quam festive

conari occultius) occultius conari.

arma) Ox. C, T, Mb periculum et arma. — veneno) Ox. 5, ψ, Md venenum. — Jovis illius quidem hospitalis numen) GI, H numen Jovis illius quidem hospitalis; Mb Jov. nomen ill. hospital. quid. numg.; Md nomen Jovis ill. quid. hosp.; Ox. 8, ψ hospitalissimum. — numquam celare) Me celare numquam. — homines) Mb hominis; Ox. S, Ven. Junt. Herv. Steph. hominis vero. — fortasse) GII forte. — celasset) Sic E, Par. 11, GII, H, Ma; sed Mb, Ox. ψ celavissent. — Quod) Ox. C, H, T, ψ, Mb Quid. —

conari occultius) Sic GI, GII, H, E, Par. 11, Bav., Ma, Mb, Md. Rom. Ven. 1472 — 99, Junt.; sed C, D, Mc, Me, Oxx. Graev. Heum. occultius conari; H cautius; Ox. X3 occultus; Herv. occultatius. — efficere) Ox. 8, 5, ψ, Mb effici. — cautius) GII cautius; Mb caltius; H occultius. — potuit) D potuisses; H, Mb, Ox. C, 8, 5 potuisset. — id tibi) Md quid tibi. — et medico) Md de medico; Steph. ex medico. — callido) Mc calido; H habet suprasc.; GII om. — de armis) Ox. 8, ψ sed de armis. — noluit) Ox. C voluit. —

§. 19. At quam) GI aquam; H id quam; Mc aut quam. — festive) GI, GII, H, Mb, Ox. C, 8, 5 festine; Mc stestine.

crimen contextitur? tua te, inquit, eadem, quae semper, fortuna servavit. Negavisti tum te inspicere velle.

C. VII. Quid postea? an Dejotarus rex illo tempore non perfecta re continuo dimisit exercitum? nullus erat alius insidiandi locus? At eodem te, cum coenavisses, redituum dixeras; itaque fecit. Horam unam aut duas eodem loco armatos, ut collocati fuerant, retinere mag-

re) rex. — perfecta re) perfecta.

contextitur) H intexitur; Ox. ψ contextit. — eadem, quae) Mc eademq. — quae) GI qus. — semper) GI, H, Ox. C, 8, 5, ψ , D, Pith. Mb, Mc, Md, Me, Lamb. in marg. 1584 saepe. — servavit) Mb servabat; Me liberavit; Pith. salvavit. —

Negavisti) H, Mc Negasti. — tum te) Ox. 8, ψ te eum; Mc tu te; H te tum; Mb animi. — velle) Me vellem. —

C. VII. Praeterea) Mb Praeterea. — rex) Sic GI, GII, H, E, Pith., Ma, Mb, Mc, Md, Me, Ox. C, H, S, 8, 5, ψ in Erf. suprasc. est re ante perfecta. — tempore) GI temporae. — dimisit) Ox. 8, ψ non dimisit. — te) E om. — coenavisses) GI, GII, cenavisses; H cenasses; Md te navisses. — redituum) Ox. C rediturus; Mc reddituum. —

Horam unam) Mb Horam illam unam; Md, Me Unam horam. — eodem loco armatos) H armatos eodem loco. — ut) Lamb. Cdd. ubi. — fuerant) H, Md erant.

num fuit? Cum in convivio comiter et jucunde fuisses, tum illuc isti, ut dixeras. Quo in loco Dejotarum talem erga te cognovisti, qualis rex Attalus in P. Africanum fuit: cui magnificen-
tissima dona, ut scriptum legimus, usque ad Numantiam misit ex Asia; quae Africanus, in-
spectante exercitu, accepit. Quod cum prae-
sens Dejotarus, regio animo et more, fecis-

regio animo) regio et animo.

in convivio) Ox. X3 continuo. — comiter) Mb comitum. — et) Pith., Me atque; H vel. — jucunde) GII, H, Ma, Mb, Mc, Md, Me jocunde. — isti) Sic E, Par. 11, GII, Ma, Pith. Lamb. C2d. Rom. Ven. Graev.; Oxx. H, Mb, Mc, Md, Junt. Herv. Steph. ivisti; C, Me, Par. 5 fuisti; GI festui; Par. 6 festinasti; D, Par. festinabas; Par. 4 factum. —

Dejotarum) H regem Dejotarum. — rex) Mb res; Mb om. — Attalus) Ox. ψ Attalis; Sch. Antiochus. — in P.) Mb impublium; Mc, Me in publicum; GI, Md in publicum. — Africanum) GI, GII, H, Ma, Mb, Mc, Md, Me afffricanum. — cui) Ox. ψ qui. — usque ad) Correct. lib. ed. Beroald. Junt. usque. — Numantiam) Mc numaciam; C No-
mantia. — misit ex Asia) C misitque ex Asia; Mc misit exactisque afffrican. — inspectante) Mc inexpectante; H exercitu inspectante. — accepit) H suscepit. — regio) C om. — animo et more) Sic E, Par. 11, H, Ox. C, H, T, D, Pith., Mb, Mc, Md, Me, Steph. Corr. ed. Beroa.; Ma habet et ante animo infra punctum script.; H regio et more praesens. —

set; tu in cubiculum discessisti §. 20. Obsecro, Caesar, repete illius temporis memoriam, pone illum ante oculos diem, vultus hominum te intuentium atque admirantium recordare! Num quae trepidatio? num quis tumultus? num quid, nisi modeste, nisi quiete, nisi ex hominis gravissimi et sanctissimi disciplina? Quid igitur causae excogitari potest, cur

illius temporis) t e m p o r i s i l l i u s.

tu) GII, Ma, Ox. X1, 3 tunc: Lamb. tum. — cubiculum) C publiculum. — discessisti) Sic E, Par. 11, GII, H, Ma, Mb, Oxx. omnes; sed GI, Mc, Md, Me, Pith. decessisti. —

§. 20. Obsecro) H, Ox. C, H obsecro te; Ox. T om. — Caesar) H, Herv. Steph. Lamb. C. Caesar. — repete) Ma, H, Ox. X1 repente. — illius temporis) Sic GI, GII, H, E, Par. 11, Ma, Mb, Mc, Md, Me, Junt. Lamb.; vulgo temporis illius. — illum ante oculos diem) GI H, Pith. Mb, Mc, Md, Me, Junt. ante oculos illum diem. — te) GII, Mb in te. — intuentium) Ox. 8 intuentem. — atque) H et. — admirantium) H ammirantium; GII, Ma mirantium. —

Num quae) C, D, Ox. 8, ψ, GI num quid; Mb nunquid. — num quis) GI, Mb, Ox. 8, ψ numquid. — tumultus) Ox. C vultus. — modeste) Sic E, Par. 11, Ma, Ox. X1, 3; sed GI, GII, Mb, Mc, Md, Me, Oxx. septem, Pith., D moderate; C modo. — gravissimi et sanctissimi) H sanctissimi et gravissimi. — disciplina) Ox. 8, ψ disciplina aderat; D aderat disciplina. —

Quid igitur) GI om. [in marg. numquid]. —

te lotum voluerit, coenatum noluerit occidere?

§. 21. In posterum, inquit, diem distulit, ut, cum in castellum Lucejum ventum esset, ibi cogitata perficeret. — Non video causam mutandi loci; sed tamen acta res criminose est. Cum, inquit, vomere post coenam te velle dixisses, in balneum te ducere coeperunt. Ibi enim erant insidiae. At te eadem illa fortuna

mutandi loci) loci mutandi. — post coenam te) te post coenam.

lotum) Sic C, E, Par. 11, Bav. Mb, Mc, Md, Me, H, Pith., Ox. 8, 5, ψ, Ven. 1472; ceteri lautum; GI tecum ire. — voluerit) H, Herv. Steph. voluit. — noluerit) Mb, Ox. C noluit. —

§. 21. Lucejum) Ox. 8, Lucerinum; Ox. ψ Luceium; Maliceium; GII liceum. — ventum esset) Mc venturum esset; Steph. venisset. — cogitata) Ox. 8, ψ excogitata. —

video causam) Md causam video. — mutandi loci) Sic E, GII, H, Par. 11, Ma; sed vulgo loci mutandi. — sed tamen acta res criminose est) C sed tunc acta est res criminose; Md causa acta enim non est. — criminose) Me criminosa. — male suspis. Ernest. dicta res est.

vomere) GI, Ox. C, S, T, Mb, Md, Me, C, Pith. ^{movere} movere; Ox. 8, 5, ψ moveri; GI vomere. — post coenam te) Sic E, Par. 11, GII, Ma; alii te post coenam; alii post coenam velle te. —

at) Ox. T, 8, ψ, Mb dum. — eadem) GI, Mb om. — tua) Ox. C, 8, 5, ψ, Mc, Md, Me om.; — GI, Mb illa tua; E, Ma, Codd. aliq. Cratand. Grut. Herv. om. illa; C, D eadem tum illa; Mc illa eadem; Ven. eadem illa fortuna tua. —

servavit: in cubiculum te ire malle dixisti. Dii te perduint, fugitive! ita non modo nequam et improbus, sed etiam fatuus et amens es. Quid? ille signa aenea in insidiis posuerat, quae e balneo in cubiculum transferri non possent? Habes crimina insidiarum. Nihil enim dixit amplius. — Horum, inquit, eram conscius.

in cubiculum) Ox. C, 8, 5, ψ, Mb, Mc, Md, Me, Pith., GI in cubiculo. — te ire) Md, Junt. ire te; C, GI, Mb om.; Me om. ire. — malle) GI, C, Pith., Mb, Me male; Ox. 8, 5, ψ maledixisti. —

te) GII om. — perduint) Sic Ma, Par. 11, Pal. Celberdens. Grut. Graev. Cuiacius Observ. 12, 32; E, GII, H, Ox. X1 perdunt; GI, Oxx. octo, Mb, Mc, Md, Herv. Steph. perdant; Me perrat. — Ita) GI Itaque. — nequam et) Ma, GII, Ox. X1, 3 om.; E hab. suprascript.; Md om. et post nequam. — sed etiam) C, Mc, Me, Junt. Crat. Herv. Steph. sed et; GI, Mb, Md, H, Ven. Lamb. Grut. sed. — et amens) E, GII, Ma sed etiam amens; ceteri et amens.

Quid) Ma Quid ille? — ille signa) Mb illa signa. — aenea) GII enea; Md erea. — in) GII, Ox. 8 om.; E habet suprascr. in. — transferri) Sic E, GII, Par. 11, 9, Ma, Oxx. tres, Rom. Graev.; sed GI, H, Ox. C, S, T, 8, 5, ψ, Mb, Mc, Md, Me, Pith., D, Ven, 1472, Herv. Steph. Lamb. transire; Mc transire; Me in cubiculo transire; Guil. transferre. — possent) Ox. X1, 3 possunt. —

Habes) H Hec. — crimina) Md crimen. — enim) Ma, GII om. — dixit amplius) Ma, GII amplius dixit.

inquit) Md om. — eram conscius) Pith., Me erat conscius. — conscius. Quid) GI conscius tanti sceleris. —

Quid tum? ita ille demens erat, ut eum, quem conscium tanti sceleris haberet, a se dimitteret? Romam etiam mitteret, ubi et inimicissimum sciret esse nepotem suum, et C. Caesarem, cui fecisset insidias? praesertim cum is unus esset, qui posset de absente se vindicare? — §. 22. Et fratres meos, inquit, quod erant conscii, in vincula coniecit. Cum igitur eos vinciret, quos

ille demens) demens ille. — haberet) habebat. — vindicare) indicare.

Quid tum) Sic C, E, Par. 11, Ma, Mc, Me, GII, H, D, Pith. Oxx. octo; sed Mb, Md, Ox. 8, Patric. Quid tu? — ita ille demens) Sic GI, GII, H, E, Par. 11, Ma, Mb, Mc, Md, Me; sed Vulgata, quam sequuntur Graev. omnesque recentiores editt. ita demens ille; alii codd. ille ita demens. — eum) Mb cum. — conscius tanti sceleris) E. Lamb. tanti sceleris conscius; Ox. C, X1 conscius. — haberet) Sic GI, Ox. C, H, S, T, 8, 5, Mb, Mc, Md, Me, Ven. Junt. Steph. — Romam etiam) H et Romam; Mb Roma etiam. — mitteret) Mb mitteret; Mc amitteret. — ubi) E ut et. — esse nepotem) Mc nepotem esses. — nepotem) GI nepotum. — de absente) Pith. te absente; Mc om. de; Graev. delendum censet de absente se. — se vindicare) Sic E, Bav., C, Par. 11, GII, H, Ma, Mb, Mc, Me, Oxx. tres, Rom. Ven. 1499, Herv. Steph.; sed Ox. 8, 5, X1, ψ, Md, Par. 5, D, Ven. 1472, Vict. Lamb. judicare; GI, Ox. X3, Graev. indicare. —

§. 22. Et) Heum. suspic. At. — quod) Ox. 5, qui. — vincula) Ma, Me vincla. —

Cum) E ut. — vinciret) E vinxerit; Mb, Md, GI, Ox. X1, 3 vinceret; Me vincieret. —

secum habebat; te solum tum Romam mittebat, qui eadem scires, quae illos scire dicis.

C. VIII. Reliqua pars accusationis duplex fuit: una, regem semper in speculis fuisse, cum a te esset animo alieno; altera, exercitum eum contra te magnum comparasse. De exercitu dicam breviter, ut cetera. Numquam eas copias rex Dejotarus habuit, quibus inferre bellum (populo Romano) posset; sed quibus fines

solum tum) solutum. — bellum (populo Romano) posset) bellum populo Romano posset.

---

habebat) C, Ox. 5, haberes. — solum tum) Sic E pro solutum; Ox. C, 8, X1, 3, ψ, Mb solum. —

VIII. accusationis) Md orationis. — una) Ox. ψ, Mb unam; Md inter una et regem interposita habet ex cap. XI, §. 25, v. 3 haec verba: auctionatus sit — belli lege potuisset. — semper in speculis fuisse) GI, Mc, Md, Me, Pith. in speculis fuisse semper; H in speculis semper fuisse; Md spe siculis. — a te esset animo alieno) Sic E, Par. 11, GII, Bav., Ma; sed Vulgata animo esset alieno; Ox. 5 non esset alienus; Mb animo cesset alieno. — altera) Ox. 8 alterum. — exercitum eum contra te magnum) H contra te magnum exercitum eum; Ox. 5 om. enim. — comparasse) GI comparesse; Md comparavisset. —

dicam breviter) Mb, Junt. breviter dicam. — rex) Md om. — inferre) Ox. 8 inferret. — posset) Ox. 8, ψ potuisset. — inferre bellum [populo Romano] posset) E om. populo Romano; GII, Ma posset populo Romano. —

suos ab excursionibus et latrociniiis tueretur; et imperatoribus nostris auxilia mitteret. Atque antea quidem majores copias alere poterat: nunc exiguas vix tueri potest. §. 23. At misit ad Caecilium, nescio quem: sed eos, quos misit, quod ire noluerunt, in vincula coniecit. Non quaero, quam veri simile sit, aut non habuisse regem, quos mitteret, aut eos, quos misisset, non

excursionibus) excursionibus hostium.

---

ab) Md om. — excursionibus) Ern. suspic. incursionibus; Vulg. excursionibus hostium; E, Bav., Par. 11, GII, Ma, Mb, Ox. X1, 3 om. hostium; C, GI, H, Pith., Mc, Md, Me, Venn. Junt. hostium habent post latrociniiis. — et latrociniiis) Me et latrociniiis et latrociniiis. —

§. 33. At) Ox. C, Mb Ac. — mitteret) GI amitteret. — ad Caecilium) Sic E, GII, Par. 11, Ma, pleriq. Oxx, aliquot Pall. Ambros. Sch.; H ^{ci} Celium; sed C, GI, Bav. Pith. Mb, Mc, Md, Me, Venn. Herv. Steph. Celium. — quod) Ox. 8, ψ qui. — noluerunt) Ox. 8, ψ voluerunt. — vincula) GI, GII, E, Ma, Me vincla. — Non quaero) Ma Nunc quaero. — verisimile sit) GI, Ox. C, H, S, T, Mb, Mc, Md, Me, Pith. verisimile non sit; GII, H nunc sit. — mitteret) Ox. H misisset suprascript. — aut) GI ut. — misisset) Sic E, GII, Par. 11, Ma, Pith. Ox. X1, 3; sed GI, Ox. C, H, S, T, 8, 5, ψ, Mb, Mc, Md, Me, Rom. Ven. Junt. Steph. missi essent.

paruisse; aut qui dicto obedientes in tanta re non fuissent, eos vinctos potius, quam necatos. Sed tamen cum ad Caecilium mittebat, utrum causam illam victam esse nesciebat, an Caecilium istum, magnum hominem putabat? quem profecto is, qui optime nostros homines novit, vel quia non nosset, vel si nosset, contemneret.

obedientes) audientes. — necatos) necatos fuisse. vel quia non nosset, vel si nosset) vel quia nosset, vel quia non nosset.

qui) Ox. C quod; X1, 3 quo; 8, ψ aut. — dicto) E edicto; Ox. C, 8, ψ, Mb dicta. — obedientes) Sic E, Bav., Ma, Par. 11, GII, D, Ox. X1, 3; sed Oxx. C, H, S, T, Mb, Mc, Md, Me, pleriq. Parr. audientes; H, Ox. 5 obaudientes; Ox. 8, ψ obsequentes. — tanta re) Ox. H tantam rem. — necatos) Sic E, Par. 11, C, GI, GII. H, Ma, Mb, Mc, Md, Me, D, Pith., Ox. C, H, T, 8, 5; sed vulgo necatos fuisse.

Sed tamen) C Sed tunc. — Caecilium) Ox. X1, 3 Cicilium; Oxx. septem, Mb, Mc, Md, Me, GI Celium. victam) Ox. ψ incertam. — esse) Me om. — nesciebat) Ox. 8, nescibat. — an Caecilium) eadem codd. varietas. — is) Ox. C, T, 8, Mb, Md, Me, D, H, Junt. rex is; Ox. ψ his. — vel quia non nosset, vel si) Sic C, E, GII, H, Par. 11, Ma, Ox. S, Rom. Venn. Heum.; sed GI, Pal. non. Oxx. sex, Mb, Mc, Md, Me, Steph., Graev. quia nosset, vel quia non nosset; Ox. 8 qui pro quia; Ox. 5 om. quia. — nosset) Ox. C, Mc, Md noscet. — contemneret) GI, GII, H, Mc, Me contempneret; Mb contepneret; Ox. X1, 3 contenderet. —

§. 24. Addit etiam illud, equites non optimos misisse. Veteres, credo, Caesar: nihil ad tuum equitatum: sed misit ex iis, quos habuit, electos. At nescio quem ex eo numero servum judicatum. Non arbitror; non audiui. Sed in eo, etiam si accidisset, culpam regis nullam fuisse arbitrarer.

C. IX. Alieno autem a te animo. —

Addit) Addidit. — At) Ait. — animo) animo fuit.

---

§. 24. Addit) Sic GI, GII, H, E, Par. 11, Ma, Md, Me, Ox. H, 8, X1, 3, ψ; sed Ox. C, S, T, 5, Mb, Mc, Lamb. Graev. Addidit. — etiam illud) Mc et illud; Md et illud jam. — optimos) Ox. X1 optime; Ox. ψ optimum. — misisse) Sic GI, GII, H, E, Ma, Mb, Par. 11, Rom. Venn. Crat. Lamb. Graev.; sed Vulgata et Mc, Junt. 1584, Heum. misisse tibi. —

Veteres) GII, Mb, Mc, Md, Me om.; H habet suprascr. — equitatum) GI aequitatum et paulo ante aequites. — ex iis) GI, GII, Ma, Mb, Md ex his; Mc, Me ex hiis. — electos) Patric. suspic. lectos; Orell. delectos. — At) Sic E, GII, Ma, Mb, Par. 7, 10, 11, Ox. C, X1, 3, Bav. Ven. 1472, Herv.; sed GI, H, Par. 2, 4, 9. Mc, Md, Me, Ox. H, S, T, 8, 5, ψ, Rom. Ven. 1499. Ait; Lamb. in marg. Ait etiam. — ex) Ox. C om. — servum) Ox. X1, 3 om.

in eo, etiam si) Mb in etiam si; Me meo; Mc sed meo etsi. — culpam regis nullam) GII nullam culpam regis. — arbitrarer) Ox. ψ arbitrer; Me post arbitrarer suprascr. fuisse. —

C. IX. Alieno) Ox. 5 Alienus. — a te) Ox. 8 om.; Mb a re. — animo) Sic E, GII, H, Par. 11, Ma, Bav. Ox. X1, 3; sed vulgo animo fuit. —

Quomodo? Speravit, credo, difficiles tibi Alexandriae fore exitus, propter regionum naturam et fluminis. At eo tempore ipso pecuniam dedit, exercitum aluit; ei, quem Asiae praefecerat, nulla re defuit; tibi victori, non solum ad hospitium, sed ad periculum atque aciem prae-

regionum) regionis. — eo tempore ipso) eo ipso tempore. — nulla re) nulla in re. — ad periculum) ad periculum etiam. — atque aciem) atque ad aciem.

quomodo?) Me, Pith. quia; H quomodo fuit. — speravit) Ox. X1, 3 om.; Md spectarat. — credo) GII credino. — difficiles tibi) GI tibi difficiles. — Alexandriae) Sic GI, GII, H, E, Par. 11, Ma, Herv. Steph. Lamb. Graev.; Mc allexandrie; pleriq. codd. Rom. Ven. Patric. conj. Alexandria; H alexandriae difficiles tibi fore exitus. — fore) GII esse; Me facte. — regionum) Sic GI, E, Bav. Par. 11, Ox. C, T, 8, ψ, Mb, Mc, Md, Me, Pith.; sed GII, Ma, D, H, Ox. S, 5, X1, 3 regionis; Ox. H regionem. — naturam) Mb nostram. —

eo tempore ipso) Sic GI, GII, E, Par. 11, Ma, Mb, Mc, Md, Me; sed Oxx. omnes, H, D, Pith. et omnes lib. edit. eo ipso tempore. — ei, quem) E, GII, Ma, Ox. X1, 3 quem; H habet ei suprasc. et erasum; GI equidem; Mb asie ei, quem; Md civem quidem. — praefecerat) Ox. ψ praeferas. — nulla) Herv. Steph. Lamb. ei nulla. — nulla re) Sic GII, Ma, Par. 11, Lamb. C2d.; E habet in suprasc.; pleriq. lib. scripti et editi nulla in re. — victori) Mb victoria. — hospitium) Ox. 8 hostium; Ox. ψ hospitem. — sed ad periculum) Sic E, GII, Par. 11, Ma, H; sed plerique sed ad periculum etiam. — atque) Sic E, Par. 11, Ma, Mb, D, Ox. 5, X1, 3; sed alii multi atque ad; Mc om.; Md usque. — aciem)

sto fuit. §. 25. Secutum est bellum Africanum. Graves de te rumores (sparsi), qui etiam furiosum illum Caecilium excitaverunt. Quo tum rex animo fuit? qui auctionatus sit, seseque spoliare maluerit, quam tibi pecuniam non subministrare. At eo, inquit, tempore ipso
 rex animo) rex erga te animo. — spoliare) exspoliare.

D, Mb, Ox. C, T audaciam; H in acie. —

§. 25. secutum est bellum) GII, Ma secutum bellum est; Mb sequutum est bellum. — de te) Md habet suprascript. — sparsi) Lamb. C2d. aliq. Grut. om.; E hab. suprasc.; Ox. X1, 3 sparsit. — etiam) Ox. H et. — Caecilium) eadem hic codd. varietas, quae supra. — excitaverunt) Md concitaverunt; Junt. excitavere. — tum) Ox. 5 tamen; Md cum. —
 rex animo fuit) Sic E, Ma, Par. 11, GII, Lamb. in marg. 1577, Graev. qui om. erga te; Bav., nov. Parr., Mb, Junt. Quo tum rex erga te animo fuit; GI, Mc rex animo fuit erga te?; Ma post animo a m. post. in te; H, Md, Me animo erga te fuit. — qui) Mb om. — auctionatus sit) C vitio natus sit; GI auctionatus. — seseque) Sic Par. 11, Ma, Mb, Me, Oxx. omn. D, Lamb. C2d. Grut. Graev.; sed H, Mc, Md, Junt. Steph. Corr. Vict. lib. ed. Beroa. Lamb. sese et filium suum; Mc, Pith. se et filium suum; GI om. verba: seseque — regem. — spoliare) Sic E, GII, H, Ma, Mb, Mc, Md, Par. 11, Ox. C, H, 8, 5, X1, 3, ψ, Bav.; sed Pith. D, Me, Ox. S, T, Steph. Lamb. Graev. exspoliare. — maluerit) Ox. X1, 3 voluerit. — subministrare) E sumministrare; Mb subministraret inquit temporum; Md pecuniam tibi non subministrasse. — tibi) E om. eo) Mc, Md, D, Ox. C, T, 8, 5, om. — tempore ipso)

Nicaeam Ephesumque mittebat, qui rumores Africanos exciperent, et celeriter ad se referrent. Itaque cum ei esset nuntiatum, Domitium naufragio perisse, te in castello circumsideri: de Domitio dixit versum Graecum eadem sententia, qua etiam nos habemus Latinum.

Pereant amici, dum inimici una intercidant.

Quod ille, si esset tibi inimicissi-

perisse) periisse. — circumsideri) circumsideri. —
inimici una) una inimici.

H ipso tempore. — Nicaeam) Mb om.; Ox. C Nipheam; Ox. 8, ψ Nicena; Ox. 5 in cena; Ox. ψ1, 3 Neceam; GII niceiam; H niceam. — rumores) Ox. 8 om.; Ox. H motus; Ox. X3 mores. — exciperent) Mb exciperit; Md acciperent. — referrent) GII refferrent; H deferrent. —

perisse) Sic E, Ma, Mb, Mc, Par. 11, GII, H; sed Oxx. omn. Md, Me, D, Pith. et omnes lib. editi periisse. — te) Ox. H, S, Junt. Ven. etiam te. — circumsideri) Sic E, Par. 11, Ma, Mb, Mc, H, Ox. H, T, aliq. Grut. Herv.; sed GII, Ox. C, S, 8, 5, X1, 3, ψ Md, Me, D, Pith. et omnes fere lib. edit. circumsideri. — qua) GII, H, D, Ma, Mb, Mc, Md, Me, Ox. X1, 3 quam. — etiam) Mc, Md, Ox. ψ et; sed H, D, Mb, Ox. H, 8 om. — habemus) Mb habemus. — Latinum) Ox. C, 8, X1, 3, ψ, Ma, Mb, Mc, Md, GII, H, D Latinam — inimici una) Sic E, GII, H, Par. 11, Ma, Mb, Mc, Md; sed Vulg. una inimici. — intercidant) Ox. H, S, Ma, a man. sec. Ven. intereant. —

si) H, Ox. H etiamsi; Mb, Junt. si ille. —
tibi) Ox. S sibi; Mc tibi esset.

mus, numquam tamen dixisset. Ipse mansuetus; versus immanis. Qui autem Domitio poterat esse amicus, qui tibi esse inimicus? Tibi porro inimicus cur esset, a quo, cum vel interfici, belli lege, potuisset, regem et se, et filium suum constitutos esse meminisset? §. 26. Quid deinde? furcifer quo progreditur? ait, hac laetitia Dejotarum elatum, vino se obruisse, in convivioque nudum saltavisse. Quae crux huic fugitivo potest satis supplicii adferre? Dejotarum saltantem quisquam, aut ebrium vidit umquam? omnes in illo sunt regiae virtutes; quod

in illo sunt) sunt in illo. — regiae virtutes) rege regiae virtutes.

tamen) Ma, Mb om.; GII, Md, Ox. X1, 3 tibi. — dixisset) Mb dedixisset; D edixisset. —

Qui) Ox. C, 8, ψ, Mb, Mc, Md Quis. — esset) Ox. 8 om.; Md est. — vel) Ox. C, 8, ψ, Mb, Mc, Md, H om. — lege) Ox. 8, ψ jure; Mc bello pro belli lege; H lege belli; Mb om. — et se, et filium suum) GII et filium seque filium suum; H reges se et filium suum. — constitutos) Ox. T constitutum. — meminisset) Me meminisses. —

§. 26. Quid) Ox. T, At. — deinde) Ox. X3, ψ denique. — Quid deinde? furcifer) H, Mb, Herv. Quid deinde furcifer? — Dejotarum) Ox. C, Dejotarus. — elatum) D om. — vino) Mb vinum. — in) Mb, Junt. et in. — convivio) Pith. convito. — nudum) Md nudumque. — saltavisse) GII saltavisse; H saltasse; Ox. X3 salutavisse. —

in illo sunt regiae) Sic Ma, Par. 11. GII, H, Ox. C, 5, X1, ψ. — sunt) Ox. H etiam; Steph. Herv. om. — rege virtutes) Sic E, Gl, Ox. C, 5, ψ, X1, Mb, Mc,

te, Caesar, ignorare non arbitror; sed praecipue singularis et admiranda frugalitas. Etsi hoc verbo scio laudari regem non solere. Frugi hominem dici, non multum habet laudis in rege: fortem, justum, severum, gravem, magnanimum, largum, beneficum, liberalem; hae sunt regiae laudes: illa privata est. Ut volet, quisque accipiat: ego tamen frugalitatem, id est, modestiam et temperantiam, virtutem maximam

regem) reges. — virtutem maximam) virtutem esse maximam.

Md, H; sed GII, Ma, Ox. H, S, T, s, X3, Ven. Herv. Lamb. Grut. regiae virtutes. — frugalitas) Ox. X1 fragilitas. —

Etsi) Mb Et si. — verbo scio) Ox. X1, 3 uno socio; Mb om. scio. — regem) Sic E, Par. 11, Ma; sed GII, H, Mb, Mc, Me, Oxx. omn., decem Parr. et omnes libr. ed. reges; Md eos. — laudari regem non solere) H reges non laudari solere.

Frugi) Ox. 5 frui. — habet) Ox. X1 habent. — in rege) GI, Mc, Me in regem; GII habet in superscript. — fortem) GI om. — magnanimum) Ox. X1, Lamb. C1d magni animi; — H habet suprasc. magni animi. — gravem, magnanimum, largum) Mc om; Md om. largum. — beneficum) Mc beneficum. — hae) GI, H hec. — regiae) Mc om. —

volet) Ox. 5 valet. — quisque accipiat) Md quispiam accipiet. — et temperantiam) GI, Ox. C, H, Mb, Mc, Md, Me temperantiam. — virtutem maximam) Sic GI, GII, H, E, Par. 11, Ma, Mb, Mc, Md, Me, Bav., Ox. C, H, Ven. 1472, Lamb. in marg. 1584; sed vulgo virtutem esse maximam. —

judico. Haec in illo est ab ineunte aetate, cum a cuncta Asia, tum a magistratibus legatisque nostris, tum ab equitibus Romanis, qui in Asia negotiati sunt, perspecta et cognita. §. 27. Multis quidem ille gradibus officiorum erga rem publicam nostram ad hoc regium nomen ascendit: sed tamen quidquid a bellis populi Romani vacabat, cum hominibus nostris consuetudines, amicitias, res rationesque iungebat: ut non solum tetrarches nobilis,

cum a cuncta — tum) tum a cuncta — tum. — Multis quidem ille) Multis ille quidem. — tetrarches) tetrarcha.

judico) H puto. —

ineunte aetate) Mc ea te etate. — aetate, cum) Sic E, GII, H, Md, Lamb.; sed vulgo aetate, tum. — cuncta) Mb acta. — cum a cuncta Asia) Ox. T om. — perspecta) Ox. C, 5, D, Mb, Mc, Md, Junt. conspecta; Ox. 8 prospecta.

§. 27. Multis quidem ille) Sic E, GII, Par. 11, Ma, Lamb. in marg.; sed Oxx. omn. D, Pith. H, Mb, Mc et omnes lib. ed. Multis ille quidem; Md om. ille. — officium) Mb offerum. — sed tamen) D, Mb, Mc, Steph. sed etiam. — ascendit) Md descendit. — quidquid) Mb quid; Md quicquam. — a bellis) Ox. X1, 3 om. — populi Romani) Md, Lamb. in marg. populus Romanus. — ad hoc reg. nom. — vacabat) Ox. T om. — hominibus) GII, Ma, Mb, Md, Ox. C, T, 5 omnibus. — nostris) Mb viris. — amicitias) Mc amicissias. — rationesque) Ox. 5, ψ, Mb nationesque; Ox. 8 notionesque; Ox. X1, 3 rationes, resque. — tetrarches) Sic E, Par. 11, GII, Ox. X3, Lamb. in marg.; sed vulgo tetrarcha. — nobilis) E nobiles. —

sed etiam optimus pater familias, et diligentissimus agricola et pecuarius haberetur. Qui igitur adolescens, nondum tanta gloria praeditus, nihil umquam, nisi severissime et gravissime, fecerit; is ea existimatione, eaque aetate saltavit?

C. X. §. 28. Imitari, Castor, potius

sed etiam optimus) sed optimus. — Castor, potius) potius, Castor.

sed etiam) Sic E, Par. 11, GII, Ma, Lamb. C1d.; sed vulgo sed. — optimus) Mb optimo. — paterfamilias) Ox. C, T, Md, Steph. agricola; Ox. ψ pater. — et) Ox. H, 5 om. — diligentissimus) Ox. 5 om. — agricola) Ox. C, T, Mc, Md, Steph., Corr. Vict. in marg. lib. ed. Beroa. paterfamilias. — pecuarius) Ox. C, Mb, Mc peculiaris; Ox. T peculiarum; Ox. X1, 3 peculiaris; Ox. ψ, Md pecuniarius. —

Qui) Ox. T, 8, Mb Quid; Ox. ψ Quod. — nondum) Ox. C, T, D, Md non; H nundum; Ox. 5 non tam; Ox. 8, ψ non tanta; Mb qui. — severissime et gravissime) Ox. C et gravissime et verissime; Ox. T om. — is) Ox. X3 om. — existimatione) Md habet post h. v. ab etate saltandi se imbuerat etc. omissis iis, quae interjecta sunt. — eaque) E, D, Md, Steph. atque. — saltavit) verba: cum a cuncta Asia — saltavit: desunt in G1; Ox. ψ quae contrate salvabitur. —

C. X. §. 28. Imitari) Ox. C, T, Mb, Mc imitare. — potius, Castor) Sic E, Ox. C, Mb, Mc, Junt.; sed vulgo potius, Castor.

avi mores disciplinamque debebas, quam optimo et clarissimo viro fugitiviori maledicere. Quod si saltatorem avum habuisses, neque eum virum, unde pudoris pudicitiaeque exempla peterentur, tamen hoc maledictum minime in illam aetatem conveniret. Quibus ille studiis ab ineunte aetate se imbuerat, non saltandi, sed bene ut armis, optime ut equis uteretur; ea tamen illum cuncta jam, exacta aetate, defecerant.

avi) avi tui. — exacta aetate) aetate exacta.

avi mores) Sic E, Par. 11, Ma, Ox. T, X1, 3, Lamb. Cdd. in marg. 1584; sed GII, H, Mb, Mc, Md, Oxx. C, H, T, 8, 5, ψ, D, Pith. avi tui mores. — disciplinamque) Ox. X1, 3 disciplinasque; Mc disciplinam. — debebas) H deberes; Mb, Mc, Ox. C, T, 5 om. — maledicere) Ma, Md male dicere. — fugitivi ore) E fugitivo ore. —

habuisses) GII, Ma, Ox. X1, 3, ψ habuisset; Mb fugisse; Ox. C, Mc scivisses; Ox. 5 fuisses; Ox. T finxisses. — eum) Ox. C, Mb om. — unde) Ox. ψ, Mc unum; Md impudoris. — tamen) Ox. X1, 3 tantum. — minime in illam aetatem) H in illam aetatem non. — minime) Ox. X1, 3 nomine.

ineunte) Ox. X1 abeunte. — ab ineunte aetate se) H se ab ineunte aetate. — armis) Ox. H armis suis. — optime) Md optimis. — ut equis) H Ox. S et equis. — ea tamen) Ma ea tandem. — illum cuncta jam) Mb, Ox. C illum dicta jam jam; Mc cuncta illum in jam exacta etate; H cuncta illum exacta jam etate; D ea tamen curta jam; Lamb. om. cuncta in marg. — exacta aetate) Sic GII, Ma, Mb, Mc, Md; E om. aetate; Lamb. in marg. om. exacta. — defecerant) Md defecerat. —

Itaque Dejotarum cum plures in equum sustulissent, quod in eo haerere senex posset, admirari solebamus. Hic vero adolescens, qui meus in Cilicia miles, in Graecia commilito fuit, cum in illo nostro exercitu equitaret cum delectis militibus suis, quos una cum eo ad Pompejum pater miserat, quos concursus facere solebat! quam se jactare! quam ostentare! quam nemini in illa causa studio et cupiditate concedere! §. 29. Cum vero, exercitu amisso, ego,

in eo haerere) haerere in eo. — cum delectis militibus suis) cum suis delectis militibus.

Itaque) E Ita. — Dejotarum cum plures in equum) Mb, Mc, Md cum plures in equum Dejotarum. — sustulissent) Mc sustulissent. — haerere) Ox. ψ Mb habere; Md here. — in eo haerere senex) Sic GII, H, Ma, Par. 11; sed vulgo haerere in eo senex; E haerere senex in eo; Mc herere in eo quod. — senex) Ox. ψ, Mc senes. — posset) Ox. ψ possent — admirari solebamus) H ammirabamur.

Cilicia) Ox. C, 8 Sicilia; Ox. ψ Cicilia; Mc aritia. — Graecia) H gretia. — in illo — equitaret) H illo — militaret; Md nullo — equitate. — delectis militibus suis) Sic Ma, GII, Par. 11; vulgo suis delectis militibus. — concursus) Ox. C, T, 8, Mb, Md, Lamb. in marg. cursus. — quam ostentare) Sic E, GII, H, Ma, Mb, Mc, Ox. C, H, T, 5, Lamb. 1577; sed Pith., D, Ox, S, 8, X1, 3, Md, Ven. Crat. Steph. Herv. se ostentare. — in illa) Mb in nulla; Mc, Md in ulla. — concedere) Md cedere.

qui pacis semper auctor fui, post Pharsalicum proelium suasor fuissem armorum non deponendorum, sed abjiciendorum, hunc ad meam auctoritatem non potui adducere, quod et ipse ardebat studio ipsius belli, et patri satisfaciendum esse arbitrabatur. Felix ista domus, quae non impunitatem solum adepta sit, sed

pacis semper auctor) pacis auctor semper. — auctor fui) auctor. — post Pharsalicum) post Pharsalicum autem.

§. 29. qui pacis semper auctor) Sic GII, H, Par. 11, Ma, Mc; sed vulgo qui pacis auctor semper; Mb, Md om. auctor; E pro verbis: ego — auctor: habet et cupiditate. — fui) Sic Ma, Ox. C, H, S, T, 5, X1, 3, ψ, Herv. Steph.; sed Vulg. om. — post Pharsalicum) Sic E, Par. 11, Ma, GII, H, Lamb. in marg. 1584; Md habet autem suprascr.; sed Ox C, 5, Mb, Mc, Md, Bav, Par. 2 Pharsalico autem; reliqui Oxx. post Pharsalicum autem. — proelium) Ma bellum; GII belum. — fuissem) Sic E, Par. 11, Ma, Md, GII, H, Ox. H, S, T, 5, X1, 3, ψ, Correct. Vict. in lib. ed. Beroa.; sed Bav. Ox. C, 8, Mb, Mc, D om. fuissem et ponunt fui post abjiciendorum. — deponendorum) H, Ox. H ponendorum. — abjiciendorum) GII, Ma, Mb, Md, abiciendorum; H habet in marg. — adducere) GII, Ma, Ox. S, Ven. Junt. Crat. revocare. — studio ipsius belli) H ipsius belli studio; Md, Ox. H. 8, 5, X, ψ illius pro ipsius. — esse) H om.

domus) Ox. C, H, S, T, 8, 5, X3, ψ, Mb, Mc, Md, D, H, Rom. Ven. Junt. domus Castoris. —

accusandi etiam licentiam: calamitosus Dejotarus, qui et ab eo, qui in iisdem castris fuerit, non modo apud te, sed etiam a suis accusetur. Vos vestra secunda fortuna, Castor, non potestis sine propinquorum calamitate esse contenti?

C. XI. §. 30. Sint sane inimicitiae, quae esse non debebant. Rex enim Dejotarus vestram familiam abjectam et obscuram e teneb-

sed accusandi etiam) sed etiam accusandi, — qui et) qui.

---

accusandi etiam) Sic E, Ma, GII, Par. 11, Ox. S, ψ, Herv., Rom.; sed Vulg. etiam accusandi; Ox. S, ψ habuit accusandi etiam; Ven. habeat accus. etiam; Junt. Steph. Naug. habet accus. etiam. — calamitosus) Md calamitosus autem; Ox. X1, 3 calamitosus etiam. — qui et) Sic E, Par. 11, GII, H, Ma; sed Vulg. qui; Mb, Md, D quod. — ab eo) Ox. C, 5, ψ, Mb, Mc ab eodem — in iisdem) Ma hisdem in; GII in hisdem; Mb, Md, Ox. C, 5 om. — non) H, Ox. H, 8, ψ et non. — apud te) Sic E, Par. 11, GII, H, Ma, Ox. T, X3, Ven. in marg.; Bav., Ox. C, S, 8, 5, ψ, D, Mb, Mc, Md, Junt. Ven. a peregrinis; Ox. H, Ma a man. post. Ven. 1599 a peregrinis apud te. — a suis) Mb suis. — accusetur) Ox. C, T accusatur. —

C. XI. §. 30. debebant) Ox. 8, 5, ψ, D, Mb debeant; Mb debent. —

enim) Ox. 8, om. — abjectam) Ox. C, T, 5, D, Mb, Mc, Md, Lamb. dejectam; Ox. X3 objectam. — e) Ox. X3, Mb et; D om. —

ris in lucem evocavit. Quis tuum patrem antea, qui esset, quam cuius gener esset, audivit? Sed quamvis ingrate et impie necessitudinis nomen repudiaretis, tamen inimicitias hominum more gerere poteratis, non ficto crimine insectari, non expetere vitam, non capitis arcescere. Esto: concedatur haec quoque acerbitas

antea) ante. — repudiaretis) repudiaritis. — acerbitas) acerbitalis.

evocavit) Ox. H, X1, 3, Herv., Crat. vocavit; Ox. 8, ψ, Steph. Lamb. revocavit. —

antea) Sic E, Par. 11, Bav. GII, H, Ma, Mb, Mc, Md, Ox. S, T, X3, ψ, Rom. Ven. Herv. Steph.; sed Vulg. ante. — qui) Ox. C, H, T, X3, ψ, H, Mb, Mc, Md, quis. — quam) in Ma a man. prim. neglectum, a post. supersc. — gener) D rex; Mb quis cirvis^{er} genus; Md genus; E, Ox. X1 genere; Ox. X3 generis. —

quamvis) Mb quanvis. — repudiaretis) Sic E, GII, H, Par. 11, Ox. H, S, X1, 3, Rom. Lamb.; sed Bav. aliq. Pall., Mb, Mc, Md, Ox. C, T, 8, 5, ψ, Herv. Steph. Junt. Crat. repudiaritis. — inimicitias) Mb inimicitiis; Mc in inimicicias. — more) Ox. X3, Mb morem; Ox. ψ more gretiae. — arcescere) Mb accersirer.

Esto) Ox. 8 ego. — concedatur) Ox. C, D concedatur; Mb, Md, Steph. concedant hoc. — acerbitas) Sic GII, Par. 11, Ma, Mb, Mc, Md, D, Ox. C, T, 8, 5, ψ, Steph. Lamb. in marg.; sed E, H, Ox. S, X3 acerbitalis. —

et odii magnitudo. Adeone, ut omnia vitae salutisque communis atque etiam humanitatis jura violentur? Servum sollicitare verbis, spe promissisque corrumpere, adducere domum, contra dominum armare: hoc est, non uni propinquo, sed omnibus familiis nefarium bellum indicere. Nam ista corruptela servi, si non modo impunita fuerit, sed etiam a tanta auctoritate adprobata: nulli parietes nostram sa-

adducere) *a b d u c e r e*.

adeone) Ox. C adeo. — ut) Sic E, GII, Par. 11, Ma, Mb, Md, Bav. Oxx. omn., Ven. Junt. Herv. Steph. Lamb. in marg. 1584, Grut., Graev.; sed Vulg. ut etiam. — atque etiam humanitatis) E om. — violentur) Ox. T violetis. — servum) Mb senium. — sollicitare) Ma, Mc sollicitare. — promissisque) Steph. Herv. Ven. Junt. Crat. praemiisque. — adducere) Sic E, GII, Par. 11, Ma, Ox. C, H, 8, 5, ψ, Ven. Herv. Lamb.; sed Ox. S, T, X1, 3, D, H, Pith. Mb, Mc, Md abducere; codd. Franc., C1d. regius ad lib. ed. Mediol. Ven. 1499, Junt. Corr. Vict. in lib. ed. Beroa. Graev. Heum. abducere domo — dominum) Ox. 5, ψ, Mb, Mc domum. — uni) Ox. 5 om.; Ox. C, Mb, Md, D om. — familiis) Mc famulis. — nefarium bellum) Sic E, GII, Par. 11, D, Mc, Lamb. C2d; Ma, Mb, Md, H, Oxx. omn. Ven. bellum nefarium. — indicere) GII, Ox. 8, 5, X3, ψ inducere. —

si non) Mb sin non; Ox. X3 sed. — impunitate fuerit) D impunitate non fuerit. — nulli parietes) Steph. nulli, nulli parietes. — nostram) Ox. 5, Mb, Mc vestram; Ox. X3 nullam. —

litem, nullae leges, nulla jura custodient. Ubi enim id, quod intus est atque nostrum, impune evolare potest, contraque nos pugnare; fit in dominatu servitus, in servitute dominatus. O tempora, o mores! §. 31. Cn. Domitius ille, quem nos pueri consulem, censorem, pontificem maximum vidimus, cum tribunus plebis M. Scaurum, principem civitatis, in iudicium populi vocavisset, Scaurique servus ad eum clam domum venisset, et crimina in dominum delaturum se esse dixisset: adprehendi homi-

vocavisset) vocasset. — adprehendi) prehendi.

id) Ox. C illud. — evolare) Mb volare. — contraque) Ox. 5 contra quod. — fit) Mb, Mc, sit; Md sic. —

§. 31. Cn.) Ox. X1, 3 cum; Mb, G. n.; Md Gng.; Ox. 5 om. — nos pueri) Ox. 8 om. — censorem, pontificem maximum) H et censorem, et pontificem maximum. — tribunus) E, Ox, C, 8 tribunum; Md om. — M. Scaurum) Md, Ox. ψ N. Scaurum; Mb n. scaurus. — vocavisset) Sic GII, Ma, Mb, Mc, Ven. Junt. Herv. Steph. Lamb.; H, Md vocavissent; Ox. ψ evocasset; E, Ox. C, S, H, T, 8, X1, 3, 5 vocasset. — Scaurique servus) H servusque Scauri; D, Ox. 8, 5, ψ servum Scauri; Mc, Steph. servum Scaurum; Mb servum scauri, quam citius clam; Md servus scauri titus clam. — ad eum) Ox. C ejus. — delaturum se esse) H se delaturum. —

adprehendi) Sic E, Par. 11, GII, Ma, Mb, Mc, Md, Bav. Pall. omn. Ox. C, H, T, 8, 5, X1, 3, ψ, Venn., Junt. Graev.; sed C, D, Pith. Lamb in marg.

nem jussit, ad Scaurumque deduci. Vide, quid intersit; etsi inique Castorem cum Domitio comparo: sed tamen ille inimico servum remisit; tu ab avo abduxisti: ille adiutorem servum contra dominum repudiavit; tu etiam accusatorem adhibuisti. §. 32. At semel iste est corruptus a vobis? Nonne, cum esset productus, et tecum fuisset, refugit ad legatos? Nonne

et tecum) et quum tecum. — Nonne ad) Nonne etiam ad.

Grut. prehendi; Ox. S, H, Crat. Lamb. Herv. Steph. comprehendī. — deduci) Ox. C, X1, 3 duci. — jussit) Mb juxis. —

— Quid) H quam. — etsi) Ox. C ut si. — inique) Mc iniquam. — Castorem) Mc om.; H habet in marg. — comparo) Ox. X1, 3 comparem; Ox. ψ comparares; H confero. — ille) Ox. X1, 3 in illo. — abduxisti) Mb, Ox. X3 adduxisti. — adiutorem) Ox. X1 adiutore. — servum) Md suum. — accusatorem) Mc om.

§. 32. At) Mb, Md ac. — iste) Mb om. — a vobis) Mb a nobis. — productus) Ox. C, H, T, Ven. Lamb. in marg. perductus; Steph. productus testis. — et tecum) Sic Ma, Par 11. GII, Ox. C, T; sed Vulg. et quum tecum; Mc ut tecum; Mb et titus; Md et totum. — fuisset) Ox. S esset. — refugit ad legatos) Sic E, Par. 11, GII, H, Ma, Mc, Ox. C a man. sec.; sed Ox. C, T, 5, X3, ψ, Bav. Mb, Md, Ven. fuisset regis ad legatos; Lamb. refugit ad regis legatos. —

Nonne) Sic E, Par. 11, GII, H, Ma, Ox. S, Ven. Lamb. in marg.; sed vulgo Nonne etiam. —

ad hunc, Cn. Domitium venit? Nonne, audiente hoc Servio Sulpicio, clarissimo viro, qui tum casu apud Domitium coenabat, et hoc T. Torquato, optimo adolescente, se a te corruptum, tuis promissis in fraudem impulsus esse confessus est?

C. XII. Quae est ista tam impudens, tam crudelis, tam immoderata inhummanitas? Idcirco in hanc urbem venisti, ut hujus urbis jura et exempla corrumperes, domesticaque

inhumanitate) immanitate.

ad hunc) Mc adhuc; Ox. X3 vel; H om.

audiente) Mb audientem. — hoc) Mc hec. — Ser. Sulpicio) E servio supplicio; H ut ferunt, servio supplicio; GII Ser. sulpitio; Mb servo propino sulpicio; Mc sergio sulpicio; Md servo sulpicio; Ox. C. Sergio prosulpicio; Ox. 5 pro supplicio. — clarissimo viro) E, Ox. C, T, 8, 5, Mb, Md, Steph. om. — tum) Ox. C, H tunc; Md cum. — T) E, Mc tito; Md et h' a. — Torquato) Md topato. — se a te) Md sed a te. — corruptum) Mb corruptum. — tuis) Mc a tuis. — impulsus esse) D, Mb, Mc, Md impulsus se esse; Ox. 8, ψ depulsus esse; Ven. propulsus esse.

C. XII. impudens) Sic E, Par. 11, GII, H, Ma, Mc, Ox. S, X1, 3; sed aliq. codd. Lamb. Ox. H, Steph. impotens; Ox. C, T, 8, 5, ψ, Mb, Md potens. — immoderata) Ox. X1, 3 immemorata. —

Idcirco) Ox. H, 8, ψ idcircone. — hujus) D om. — urbis) Mb, Mc, Md orbis. — corrumpere) Mb corrupere. —

inhumanitate nostrae civitatis humanitatem inquinare?

§. 33. At quam acute collecta crimina! Blesamius, inquit, (ejus enim nomine, optimi hominis, nec tibi ignoti, maledicebat tibi) ad regem, inquit, scribere solebat, te in invidia esse; tyrannum existimari; statua inter reges

optimi hominis) viri optimi. — ad regem, inquit) ad regem.

inhumanitate) Sic E, Par. 11, Ox. C, S, 5, X1, ψ, H, Herv. Steph. Lamb. in marg.; sed C, Ma, GII, Ox. H, T immanitate; Bav., Mb domestica ut tua immanitate; Md domestica quia inmanitate; Ox. in humanitate. —

§. 33. At quam) Ox. C, Mb, Mc Atque; Ox. S At quot. — acute) GII, Mc, Md accute. — Blesamius) D Lasamius; Mb blesarmis; H blesanius. — enim) Mc etiam. — nomen) Ox. 8 nomen. — optimi hominis) Sic E, Par. 11, optim Pall. Ox S, X1, 3, Ven. Steph. Lamb. Graev.; sed GII hominis optimi; Ox. C, H, T, 8, 5, ψ, H, Mb, Mc, Md, Prisc. pag. 1163 viri optimi; D, Prisc. pag. 1189 optimi viri. — maledicebat) Mb male dicebat; Md maledicebant. — regem, inquit) Sic E, Par 11, GII, Bav., Ox. C, H, S, T, 8, 5, X1, 3, ψ, Mb, Mc, Md, Ven. Herv. Lamb.; sed Ma, H regem. — te) Ox. te studiose; Mb te scribere studiose. — te in invidia esse) E, Par. 11, GII, H, Ma, Ox. S, X1, 3; Rom. Ven. 1499, Herv. Steph. Lamb invidiose; sed aliq. Pall. tres Modiani. vetus Scholiast. te invidia esse; Bav., D, Ox. C, H, T, 8, 5, Mb, Mc, Md, Ven. 1472 te invidia tyrannum. — existimari) Mb, Md Ox C extimari. — statua) Ox 8 statuta.

posita animos hominum vehementer offensos: plaudi tibi non solere. Nonne intelligis, Caesar, ex urbanis malivolorum sermunculis haec ab istis esse collecta? Blesamius tyrannum Caesarem scriberet? Multorum enim capita civium viderat; multos jussu Caesaris vexatos, verberatos, necatos, multas adflictas et eversas domos, armatis militibus refertum forum! Quae semper in civili victoria sensimus, ea te vic-

malivolorum) malevolorum. — capita civium) civium capita.

animos offensos) Ma, Md animis obfensis. — plaudi) Mb plaudit. — non solere) Md, Ox. 5 om. — Non — collecta) Md, Ox. 5 om. —

Nonne) Sic E, Par. 11, GII, H, Bav., Ma, Mb; sed Oxx. omn., Mc, Md Non. — malivolorum) Sic E, GII, H, Ma, Mb, Mc, Md; D, Pith. Oxx. omn. malevolorum. — sermunculis) Ox. C serviunculis; Ox. H, S servunculis; Ox. X3 semunculis. —

Blesamius) Mb berlesarvis; Ox. C Belsamis; Ox. T, X1 Blesamus; Ox. ψ Blesannus. — tyrannum Caesarem) GII, H, Ma Caesarem tyrannum; Mb, Mc tirannum —

capita civium) Sic E, Par. 11, Ma, Mb, Mc, Md, Junt. Lamb.; sed GII, H, Oxx. omn., Herv. Steph. Graev. civium capita.

multas) Ox. H, T, 5, Mc om. — adflictas) Ox. 8 om.; Mb, Mc, Md afflictos; H et afflictas. — domos) Ox. C, T, Mb, Md domus. — refertum) Mb referctum. —

ea) E om.

tore non vidimus. §. 34. Solus, inquam, es, (C.) Caesar, cujus in victoria ceciderit nemo, nisi armatus. Et quem nos liberi, in summa populi Romani libertate nati, non modo non tyrannum, sed etiam clementissimum in victoria vidimus ducem: is Blesamio, qui vivit in regno, tyrannus videri potest? Nam de statua quis queritur, una praesertim, cum tam multas videat? Valde enim invidendum

Solus) Solus, solus. — vidimus ducem) ducimus.

§. 34. solus) Sic E, Par. 11, GII, H, Ma, Mb, Mc, Md, Herv. Steph. Lamb.; sed vulgo solus, solus. — inquam) Ox. X1, 3 inquires; Ox. ψ, Md inquit; Mb unquam. — es) Ox. C om.; Ox. 8 Mc es Gnei. — in) Ox. ψ om. — ceciderit) Ox. C, 5 ceciderat; Md, Junt cecidit.

liberi) Mb om. — populi Romani) Sic E, GII, H, Ma, Mb, Mc, Md, Ox. T, 8, ψ, 5, Bav., Ven. Lamb. Grut. in marg.; sed vulgo rei publicae; Par. 11, Ox. S, X1, 3, Pal. pr. om. — sed etiam) Ox. C, T, 5, Mc, Md, Junt. Lamb. sed. — vidimus ducem) Sic E, Par. 11. GII, H, Ma, Mc, Ox. X1, 3; sed Bav. Ox. S, Mb, Rom. Ven. 1499, Herv. Steph. Lamb. in marg. videmus ducem; Par. 7 videmus imperatorem; Par. 8, D vidimus; C, Ox C, H, T, 8, 5, ψ, Par. 3, 6, pleriq. Pall. ducimus. — in regno) E om. — vivit in regno) H in regno natus est. — tyrannus videri potest) H potest tyrannus videri?

tam) Ox. H, 8 om. — videat) Ox. X3 viderat.

est ejus statuis, cujus tropaeis non invidemus! Nam, si locus adfert invidiam, nullus locus est, ad statuam quidem, Rostris clarior. De plausu autem quid respondeam? qui nec desideratus umquam a te est, et nonnumquam, obstupefactis hominibus, ipsa admiratione compressus est, et fortasse eo praetermissus, quia nihil vulgare te dignum videri potest.

G. XIII. §. 25. Nihil a me arbitror praetermissum, sed aliquid ad extremam causae

---

ejus) Mb enim. — tropaeis) E, H, Ma, Mb, Mc, Md trophaeis; GII trofeis; Md nos tropheis. — invidemus) Sic E, Par. 11, GII, H, Ox. C, H, S, 8, 5, Bav. Mb, Mc, Md, Rom. Venn. 1471, 1472, 1499, Herv. Steph.; sed Ma, Grut. Graev. invidimus; Ox. T invideremus; Ox. ψ inviderimus —

si) Mb om. — adfert) Ox. C afferet non. — locus) Ox. C, H, T, 8, 5, ψ , Mb, Mc, Md, Lamb. in marg. om. — quidem) H quam in; Mb quam. — clarior) Ox. C clamor. —

autem) Ox. χ 1, 3 enim. — nec) Ox. H om. — umquam a te est) H a te umquam est. — nonnumquam) Md nonnumquam. — obstupefactis) D obstupefactus. — hominibus) Sic E, Par. 11, GII, H, Ma, Ox. C, H, S, T, χ 1, 3, ψ ; sed Mb, Mc, Md, D, Ox. 8, 5, Steph. omnibus. — admiratione) H ammiratione. — est) Mc, Md, Ox. C, 8, om.; Mb compressis. — fortasse) Ox. χ 1, 3 forte. —

C. XIII §. 35. a me) Mb ad me. — arbitror praetermissum) H praetermissum a me arbitror. — extremam causae partem) Ox. χ 3 extremae partem cause; H extremum cause; Mc extremam partem cause. —

partem reservatum. Id autem aliquid est, te ut plane Dejotaro reconciliet oratio mea. Non enim jam metuo, ne tu illi succenseas: illud vereor, ne tibi illum succensere aliquid suspicere. Quod abest longissime, mihi crede, Caesar. Quid enim retineat per te, meminit, non quid amiserit: neque se a te multatum arbitratur; sed, cum existimaret, multis tibi multa tribuenda, quominus a se, qui in altera parte

---

reservatum) Ox. ψ servatum. —

Dejotaro) Ox. H, s, ψ , Mb, Md, Steph. Dejotaro regi; Mc deiotari regi; Ox. ς dejotari regis; Ox. χ 1, 3 Dejotare. —

ne) D, Mb, Mc, Md ut. — tu ille) D, Mb, Mc, Md ille tu. — succenseas) E, GII succenseas. — tibi illum) Mb, Mc, Md illum tibi. — succensere) D succensere animo. — suspicere) Ox. C, H, T, s, ς , Mb, Mc, Md, Junt. Steph. suspiceris. —

Quid) Mb Quod. — retineat) Ma 'rtineat. — amiserit) Ox. ψ admiserit. — neque) Mc, Md, Steph. non; H enim. — a te) Mc, Md a se te. — multatum) Ox. ς , Mb, Md mulctandum esse. — arbitratur) Ox. C, s, ς , Mb, Mc, Md, D esse arbitrat; Ox. T esse arbitrabatur; Md esse arbitrantur. — existimaret) E, GII, Ox. χ 1, 3 existimares. — multis tibi multa) H multis multa tibi. — quo) GII que. — a se qui) E, GII, Ma, Mb, Md, Ox. C, S, s, ς , χ 1, 3, ψ , Herv. Corr. Vict. a se qui. — altera parte) E alteram partem. —

fuisset, ea sumeres, non recusavit. §. 36. Etenim si Antiochus Magnus ille, rex Asiae, cum, posteaquam a Scipione devictus, Tauro tenus regnare jussus esset, omnemque hanc Asiam, quae est nunc nostra provincia, amisisset, dicere est solitus, benigne sibi a populo Romano esse factum, quod nimis magna procuratione liberatus, modicis regni terminis uteretur: potest multo facilius se Dejotarus consolari. Ille

---

fuisset) E, GII, Ma, Herv. potuisset; Mb pervisset; H^{po} fuisset [comm. f. cum p.]; Corr. Vict. restituunt fuisset, — sumeres) D assumeres; Mb summere; Mc, Ox. C, T sumere; Ox. X1, 3, Herv. sumeres ab illo, quod om. Corr. Vict. —

§. 36. Etenim) Mb Et enim; Md Ego enim. — Antiochus) Ma Anthiocus; Mb Antiocus. — Magnus ille) H Antiochus ille magnus; Mb magnus, magnus. — cum) Ox. C, s, ψ, Mc, Md, Steph. qui. — postquam) Mb, Md posteaquam. — Scipione) H, D, Mb, Mc, Md, Ox. C, H, T, s, ψ L Scipione. — Tauro tenus) Ox. 5 uretenus; Mb taureo tono. — jussus esset) Mb visus est; Md usus est; Ox. C, T, s, 5, ψ jussus est. — omnemque hanc Asiam) Mb hanc totam Asiam. — quae est) Ox. C, T, s, ψ, Mc, Md quam; Mb om. — est nunc) H nunc est. — nostra provincia) Mc, Ox. C, Junt. nostram provinciam fecerunt; Mb, Md, Ox. ψ, D nostri provinciam. — est solitus) H solitus est. — sibi) Md si. — esse factum) E factum esse. — modicis) Mc, Ox. s modici; Md monitis. —

enim furoris multam sustinuerat: hic erroris. Omnia tu Dejotaro, Caesar, tribuisti, cum et ipsi, et filio nomen regium concessisti. Hoc nomine retento atque servato, nullum beneficium populi Romani, nullum iudicium de se senatus imminutum putat. Magno animo et erecto est, nec umquam succumbet inimicis, ne fortunae quidem. §. 37. Multa se arbitratur et peperisse ante factis, et habere in animo et virtute, quae nullo modo possit amittere. Quae

servato) conservato.

multam) E multa; Ma penam mulctam; H causa mulctam; Bav., Mb, Ox. 8 mulctaturam. — sustinuerat) Sic E, Par. 11, GII, H, Ma, Pall. melior., Ox. S, T, Xl, 3; sed Bav., D, Mb, Mc, Md, Ox. C, H, 5 subierat; C sustulerat; Guil. sui tulerat; Ox. 8, ψ subjecerat. —

cum) Md tum. — et ipsi et filio) H ^{ad} ipsi et filio — regium) Ox. Xl, 3 regis. — servato) Sic E, Par. 11, GII, H, Ma, Mc, Pall. mel., D, Ox. H, aliq. Lamb.; sed Bav., Ox. C, T, Mb, Md reservato; Vulg. conservato. — populi Romani) Mb porro. — senatus) Ox. 8 se senatu; Md de senatu. — imminutum putat) Md putat imminutum; D diminutum putat. — erecto) E, Ma, Ox. Xl, 3, ψ recto. — est) Md om. — succumbet) Ox ψ succumberet. — inimicis) Ma inimicus. — ne) H, Ox. C, H, 8, 5, ψ nec; Md et. —

§. 37. peperisse) E, GII, Ox. Xl, 3, Lamb in marg. repperisse. — ante factis) GII, Par. 11 antefactis; Ma, Mb, Mc, Md, Ox. C, H, T antea factis. — amittere) Mb antemittere.

enim fortuna, aut quis casus, aut quae tanta possit injuria omnium imperatorum de Dejotaro decreta delere? Ab omnibus enim est ornatus, qui, posteaquam in castris esse potuit per aetatem, in Asia, Cappodocia, Ponto, Cilicia, Syria, bella gesserunt: senatus vero judicia

Ab omnibus enim est ornatus) Ab omnibus enim iis ornatus est.

---

aut quae) Mb, Ox. C aut etiam. — possit) Mb, Md, D, Ox. C, T, 8, 5, ψ om. — possit injuria) H injuria possit. — de) H, Mc, Md Ox. C, H, Tom. — de Dejotaro) Mb Dejotari. — decreta) Ox. H decora; Ox. T, 8, 5, ψ poterunt decreta; Mb potuerunt decreta; Mc poterit decreta; Md poterant decreta. — delere) Ox. X1 debere; Ox. X3 habere.

Ab omnibus enim est ornatus) Sic E, Par. 11, Ma, Ox. S, 8, X1, 3, Ven. 1492, Herv. Steph.; sed C, Ox. 5 ab omnibus enim iis est ornatus; Ox. C, H, ψ ab omnibus enim his est ornatus; Ox. T, Ven. 1472 ab omnibus est enim is ornatus; Mb ab omnibus enim his hortus est; Mc ab omnibus enim hic ornatus est; Md ab omnibus enim hic ornatus — posteaquam) Sic C, E, Par. 11, GII, H, Ma, Mb, Mc, Ox. C, H, T, Junt.; sed Md, Ox. S, 8, 5, X1, 3, ψ, D, Pith. postquam. — Cappadocia) Ma, Md, GII, Ox. C, T capadocia; Mb, Mc capodocia; H capadosia. — Ponto) Mb posito. — Cilicia) Mb, Md sicilia. — Syria) Mb, Mc, Md, GII, H siria. — cum iis fuit) Mb interponit post gesserunt; D cum his fuit. — vero) Ox. H om. — judicia) E judicio; GII juditia. —

de illo tam multa, tamque honorifica, quae publicis populi Romani literis monumentisque consignata sunt, quae umquam vetustas obruet, aut quae tanta delebit oblivio? Quid de virtute ejus dicam? de magnitudine animi, gravitate, constantia? quae omnes docti atque sapientes summa, quidam etiam sola bona esse dixerunt, hisque, non modo ad bene, sed etiam ad beate vivendum, contentam esse virtutem.

§. 38. Haec ille reputans et dies noctesque

de magnitudine) quid de magnitudine. — esse virtutem) virtutem esse.

de illo) Mb om. — umquam) E cum, quam. — obruet) E obrueret. — tanta) Patric. susp. tandem. — delebit) GII de bit. —

virtute) Mb vertute. — ejus) Md autem. — de magnitudine) Sic E, Par. 11, GII, Ma, Mb, Mc, Md, D, Ox. C, H, T, Ven. 1472; sed vulgo quid de magnitudine. — quidam etiam) Mb, Ox. C, H, T quaedam et; Md, D, Ox. § quidam et; Ox. ψ quidem; Mc quadam et. — hisque) Md hiisque. — non modo ad) Mc non modo. — sed etiam) Ox. X3 sed. — contentam esse virtutem) Sic E, Par. 11, GII, H, Ma, Mb, Md, Ven. 1499, Junt.; sed vulgo contentam virtutem esse; Mc virtutem esse contentam; Mb contentam esse virtute. —

§. 38. Haec) Md et. — reputans) Md recuperans. — et dies noctesque) Sic E, Par. 11, GII, H, Ma, Junt. Lamb. in marg.; sed Oxx. omn., Mb, Mc, Ven. 1492, Grut. Graev. et dies et noctes; Md, Herv. Steph. et noctes et dies. —

cogitans, non modo tibi non succenset, (esset enim non solum ingratus, sed etiam amens) verum omnem tranquillitatem et quietem senectutis acceptam refert clementiae tuae.

C. XIV. Quo quidem animo cum antea fuit, tum non dubito, quin tuis literis, quarum exemplum legi, quas ad eum Tarracone huic Blesamio dedisti, se magis etiam erexerit, ab omni sollicitudine abstraxerit. Jubes enim eum bene sperare et bono esse animo, quod

tibi non) Ox. T, Mc non; Mb, Md, Ox. H, 5 om. — succenset) Md successit. — esset enim) Mb esse enim. — non solum ingratus) H ingratus non solum; Md non modo ingratus; Mb non solum ingratum. — verum) Ox. ψ verum tamen. — omnem) Ox. C, S etiam; H et omnem. — tranquillitatem) Mc tranquillitatem. — quietem) Md quiete. — acceptam refert) Mb, Mc, Md; H refert acceptam; Ox. 5 fuerat pro refert. —

C. XIV. animo) Ox ψ animo tuo. — fuit) H, D, Mb, Mc, Md, Ox. C, T, ψ, Junt. Herv. Steph. fuerit; Ma fuit. — tum) Ma, Mc tamen. — quarum) Ox. 5, ψ, Mb, D quarum ex parte. — legi) Mc regis. — Tarracone) Ox. C Tarcone; Ox. ψ tractione; Mb turcone; Mc teracone; Md tracone. — se) Ox. X3 sed; Ox. C, H, T, 5, Mb, Md, D om. — erexerit) Ox. ψ erexit; Ox. 8 traxerit; Steph. erexeris. — sollicitudine) Md solitudine; Ma, Mc, Ox. C sollicitudine. —

Jubes enim eum) Mc Jubes cum enim; Md jubes eum; E jubes enim. — esse animo) H animo esse. —

scio, te non frustra scribere solere. Memini enim iisdem fere verbis ad me te scribere, meque tuis literis bene sperare non frustra esse jussum. §, 39. Laboro equidem regis Dejotari causa, quocum mihi amicitiam respublica conciliavit, hospitium voluntas utriusque conjunxit, familiaritatem consuetudo attulit, summam vero necessitudinem magna ejus officia in me et in exercitum meum effecerunt: sed cum de illo laboro, tum de multis amplissimis viris, quibus semel ignotum a te esse oportet, nec bene-

officia in me) officia et in me.

scribere solere) GII, Ma solere scribere. —

memini) Ox. 8, X3, ψ meministi. — fere) H ferre. — ad me te) H te ad me. — te scribere) GII, Par. 11 rescribere — esse jussum) Md esse visum. —

§. 39. regis Dejotari) Md regis Dejotaro. — causa) Md om — quocum) Ma a man. post. quecum. — amicitiam) Mb, Md amicitia. — conciliavit) Ox. 8, ψ reconciliavit. — utriusque) Mb virtusque; Ox. 5 utrique. — necessitudinem) Ox. 8, ψ sollicitudinem. — magna ejus) Mb magnis; Md, D, Ox. C, H, T, 8 5, ψ magna. — officia) Sic E, Par. 11, GII, H, Ma, Mb, Ox. S, X1, 3; sed D, Mc, Ox. C, G, T, 8, 5, ψ, Venn. Steph. officia et. — effecerunt) Ox. 8, D fecerunt. — de) Md om. — multis) Ox. H, om. — semel) Ox. ψ, Md, Patric. suspic. simul; D om. — ignotum a te esse) H, Herv. Steph. Lamb. in marg. 1584 esse ignotum a te. — oportet) Md om. — beneficium tuum) H, Mb, Junt. tuum

ficium tuum in dubium vocari, nec haerere in animis hominum sollicitudinem sempiternam, nec accedere, ut quisquam te timere incipiat eorum, qui sunt semel a te liberati timore. §. 40. Non debeo, C. Caesar, quod fieri solet in tantis periculis, tentare, quonam modo dicendo misericordiam tuam commovere possim. Nihil opus est. Occurrere solet ipsa supplicibus et

accedere) accidere. — qui sunt semel a te liberati) qui semel a te sint liberati. — solet ipsa) ipsa solet.

beneficium. — vocari) Ox. ψ revocari. — haerere) Ox. ψ habere; Mb habere maximis in animis. — accedere) Sic E, Par. 11, GII, Ma, Ox. X3; sed vulgo accidere. — quisquam) Md quisque. — te) E om. — qui sunt semel a te liberati) Sic colloc. E, Par. 11, GII, H, Ma, Mb, Mc, Venn. Junt. Lamb. in marg., quorum Ma, Par. 11, GII, H, Venn. Junt. sunt exhibent pro sint; sed D, Pith., Oxx. omn. Md, Herv. Steph. Graev. semel a te sint liberati. — liberati timore) H timore liberati. —

§. 40. tentare) E, GII, Ma, Mb, Md temptare; Mc temtare; Ox. s om — quonam modo) C et quonam modo. — dicendo) H, Ox. X1, 3 dicendi; Ox. H om. — misericordiam) Md miseriam. — commovere) Ox. H convenire; Mb commoveri; Md commoveri; Lamb. in marg. movere. — possim) Mc possum; Ox. ψ non possim. —

Nihil) Ox. C nisi; H, T, 5 nihil enim; Mc nihil est enim. — opus est) Mb, Md est opus. —

solet ipsa) Sic E, Par. 11, Ma, Mb, Mc, Md, H; sed vulgo ipsa solet. —

calamitosus, nullius oratione evocata. Propone
tibi duos reges, et id animo contemplare, quod
oculis non potes. Dabis profecto id misericor-
diae, quod iracundiae denegavisti. Multa sunt
monumenta clementiae tuae, sed maxime eorum
incolumitatis, quibus salutem dedisti. Quae si
in privatis gloriosa sunt, multo magis comme-

profecto id) profecto. — monumenta clementiae tuae)
tuae clementiae monumenta. — incolumitatis) in-
columitates.

---

et calamitosus) Mb om. — oratione) Ma, Ox. Xl ora-
cione. —

animo) GII animo tuo. — profecto id) Sic E,
Par. 11, GII, H, Ma, Mc, Ox 8, ψ; sed Mb, Md, D,
Ox. C, H, S, T, 5, Xl, 3 profecto. — denegavisti)
Sic E, Par. 11, GII, Ma, Ox. 5, Herv.; sed D, H,
Md, Ox. C, H, T, 8, X3, ψ, Venn. Lamb. in marg.
denegasti; Steph. Grut. Graev. negasti. — monu-
menta clementiae tuae) Sic E, GII, H, Par. 11, Mc,
Ox. C; Ma clementie tue monumenta; sed vulgo
tuae clementiae monimenta. — incolumitatis)
Sic E, GII, Par. 11, Ma Ox. 8, Xl, 3; sed Ox. C, H,
S, T, 5, ψ, H, Mc, Md, D incolumitates. — Mul-
ta sunt — dedisti) Mb, Ox. T, 5 om.

Quae) Ox. T Quod. — gloriosa sunt) Ox. T glo-
riosum est; Ox. Xl, 3 gloriosa facit. — multo
magis) H quanto magis; Mb, Md om. — comme-
morabuntur) Md commemorabunt; Ox. T com-
memorabitur. —

morabuntur in regibus. Semper regium nomen in hac civitate sanctum fuit: sociorum vero regum et amicorum sanctissimum.

C. XV. §. 41. Quod nomen hi reges ne amitterent, te victore, timuerunt: retentum vero et a te confirmatum posteris etiam suis tradituros esse confido. Corpora sua, pro salute regum suorum hi legati tibi regii tradunt, Hieras

Corpora) Corpora vero.

Semper) D, Mb, Mc, Md, Ox. C, H, T, 8, 5, ψ
semper enim. — regium) Ox. ψ regum; Ox. C om.
— sociorum) Mb sotiorum. —

C. XV. §. 41. Quod nomen) Mb Quod non.
— reges ne amitterent, te victore, timuerunt) Mb, Md
ne amitterent te reges timuerunt victorie;
Mc hii ne reges — te victorie. — retentum) Mb
recentum. — vero) Ox. 8, ψ om. — et a te) Mb,
Mc, Md, D, Junt. a te et. — tradituros esse) E tra-
dituros; H tradituros se esse; Ox 8 tradi-
tum; Ox. ψ traditurum; Md tradituris. — con-
fido) H, Md, Junt. Correct. Victor. in lib. Beroa. con-
fidunt. —

Corpora sua) Sic E, Par. 11, GII, H, Ma, Ox. 8,
ψ, Schol. vet.; sed Mb, Mc, Md, D, Ox. C, H, S, T,
5, XI, 3 corpora vero sua. — pro) Md om. —
regum suorum) Md regem sui. — legati tibi regii)
Mb, Mc, Md legati regis tibi; Ox. C, H, 8, ψ
legati regis; H legati regii. — Hieras) Ox. C
Jeras; Md giertis. —

et Blesamius, et Antigonus, tibi nobisque omnibus jam diu noti, eademque fide et virtute praeditus Dorilaus, qui nuper cum Hiera legatus est ad te missus, cum regum amicissimi, tum tibi etiam, ut spero, probati. §. 42. Exquire de Blesamio, numquid ad regem contra dignitatem tuam scripserit. Hieras quidem causam omnem suscipit, et criminibus illis

cum regum) tum regum.

Antigonus) E, Mb, Ox. C Antigenus; Md antignuus. —

nobisque) Ox. C nobiscum. — diu) Ox. C om. — noti) Ox. ψ non. — fide et virtute) H virtute et fide. — Dorylaus) E, Ma, Mb, Mc, Ox. C, ψ dorilaus; Ox. T Dolirius; H delirans. — qui nuper — est ad te missus) Mb om.; Md, Ox. 8, ψ om. est; Ox. X1, 3 pro ad te hab. a te. — cum regum) Sic E, Par. 11, H; sed vulgo tum regum. — tum tibi) Md cum tibi. — ut spero, probati) Ma, GH probati, ut spero.

§. 42. Exquire) E, Mc Ea quere; Mb, Md Ea que; Ox. C Ea que re; Ox. H Enquaere; 5 ea quae re. — de) H ea. — numquid) Ma nunquid; Mb non quod; Md nuquam. — Exquire — suscipit) Ox. T om. — contra dignitatem tuam) Mc, Ox. H contra dignitatem misericordiamque tuam; Ox. C cont. dign. et memoriam suam; Correct. Vict. om. misericordiam. — scripserit) Ox. 5, ψ scripsit.

Hieras) Md H iates. — suscipit) Md suscepit.

pro rege se supponit reum; memoriam tuam implorat, qua vales plurimum; negat umquam a te in Dejotari tetrarchia pedem discessisse; in primis finibus tibi se praesto fuisse dicit, usque ad ultimos prosecutum; cum e balneo exisses, tecum se fuisse, cum illa munera inspexisses coenatus, cum in cubiculo recubuisses; eademque adsiduitatem tibi se prae buisse postridie §. 43. Quamobrem, si quid eorum, quae objecta sunt, cogitatum sit, non excusat, quin id suum facinus iudices. Quocirca, C. Caesar,

umquam a te) umquam se a te. — suum facinus) facinus suum.

pro rege) Ma ille. — supponit) Mb supponunt. — illis) Ox. 8 illius. — implorat) Mb implorant. — negat umquam) Ox. X1, 3 negatum. — umquam a te) Sic E, Mb, Mc, Md, Par. 11, Ox. C; sed vulgo umquam se a te; Ox. X1, 3 se umquam. — tetrarchia) ^{regno} Md tetrarchia; GII tetrarcha. — pedem) H, Mb, Ox. ψ, Correct. Vict. pede. e balneo) Ox. H a balneo; Md e balnea. — se fuisse) H, Mb, Mc, Md, Ox. C, H fuisse; Ox. 5 fuisset. — illa munera) Me illa. — munera inspexisses) H inspexisses munera; Md munera auspexisses. — eademque) Mb eam denique; Ox. 8, ψ eademque; D ea denique. — tibi) Mb, Mc, Md, Ox. C, H, T, 5 om. —

§. 43. cogitatum — id) Ox. 8 om. — suum facinus) Sic E, Par. 11, GII, Ma; sed vulgo facinus suum; Mc facinus id suum; Ox. 8 facinus.

velim existimes, hodierno die sententiam tuam, aut cum summo dedecore miserrimam pestem importaturam esse regibus, aut incolumem famam cum salute: quorum alterum optare, illorum crudelitatis est; alterum conservare, clementiae tuae.

---

velim existimes) H existimes velim; E, Mc extimes velim. — hodierno) Ox. T, X1 hodierna. — miserrimam) Mb misernnam. — importaturam) Ma importaturarum. — esse) Ox. & om. — aut incolumem famam cum) Md aut incolumi aut. alterum) Md alterum, alterum. — illorum) Ox. & om.; Ox. X1, C illarum; Mc eorum. —

COLLATIO TRIUM LIBRORUM MSS. CUM EXEMPLARI ORELLIANO.

I) **G**udianus primus. II) Gudianus secundus.
III) Ma, sive Salisburgensis.

Exemplar Orellianum	Libri Gud. I, Gud. II, Salisburg.
C. I. §. 1. omnibus	omnibus. Gud. I
initio	iniciu. Gud. II
tum	tamen. Salisb.
me multa	multa me. Gud. II (sed signis transpositionis factis)
	Dejotari
regis Dejotari	regis. Gud. II, regis Salisb.
regis	regis Dejotari. Gud. I
etsi	si. Gud. I
capitis reum	reum capitis. Gud. I, Gud. II, Salisb.
	quia
§. 2. eum	eum. Salisb.
antea	ante. Salisb.
solebam	solebamus. Gud. II, Salisb.
conturber	perturber. Gud. I
Crudelem Castorem	Crudelis Castor. Gud. II, Crudelis Castore est. Salisb.
discrimen capi-	capitis discrimen. Gud. II,
tis	Salisb.
ei	om. Gud. II
debebat	debeat. Gud. I
et ab	et. Gud. II, Salisb.

Exemplar Orellianum	Libri Gud. I, Gud. II, Salisburg.
in	
corruptum	corruptum. Gud. I
et a	a. Gud. II, Salisb., in quo a man. recent. suprasc.
§. 3. accusantis	accusantes. Gud. I
os	hos Gud. I
quum verba audie-	om. Gud. II, Salisb. (in quo a
bam	man. recent. in marg. suppleta sunt)
ne	nec. Gud. I
veram vocem eli-	elicere veram vocem. Gud. I,
cere	Gud. II, Salisb.
possit	posset. Gud. I
invito	vito. Gud. I, initio. Gud. II
C. II. §. 4. C.	G. Gud. I, ergo. Gud. II
fit	sit. Gud. I
dicere	diceret. Gud. I
inisse	iniisse. Gud. II, Salisb.
arguare	arguere. Gud. II
si	cum. Gud. I
est	om. Gud. II
C.	om. Gud. I, Gud. II, Salisb.
§. 5. ipsius	ipsius vi. Gud. I
domesticos	om. Gud. I
intueor	intuor. Gud. II
omnis	om. Gud. II
mea	om. Gud. I
impetum	om. Gud. II
et	etiam. Gud. II, Salisb.
§. 6. C. Caesar, cau-	causam, C. Caesar. Gud. II,
sam	Salisb.
concursum	concrursus. Gud. I
ei	om. Gud. II
regi	rei. Gud. I

Exemplar Orellianum.	Libri Gud. I, Gud. II, Salisburg.
C. II. §. 6. et	om. Gud. I
immortalium, et	immortalium. Gud. I
regem Dejotarum	rege Dejotaro. Gud. I
mihi	om. Gud. II
§. 7. parietes faciunt	parietes. Gud. II, Salisb.
causae maxime	maximae causae. Gud. I, Gud. II, Salisb.
est	esse. Gud. I
quid	qui. Gud. I
nunc mihi	mihi nunc. Gud. I, Gud. II, Salisb.
tum aequitas	cum aequitas. Gud. I, Gud. II, Salisb.
tum	tamen. Gud. II
neque — neque	nec — nec. Gud. II, Salisb.
cogitatione	cognitione. Gud. II
C. III. §. 8. affectum	afflictum. Gud. II, Salisb.
amicum	amicum esse. Gud. I, Gud. II, Salisb.
quumque	quodque. Gud. I
fore	forte. Gud. II
insideret	consideret. Gud. I
hoc	est hec. Gud. II
C.	om. Gud. I, Gud. II, Salisb.
dexteram te istam	dextram istam te. Gud. I, Salisb. istam dextram te. Gud. II
in bellis	imbecillis. Gud. II
neque	nec. Gud. II, Salisb.
in promissis	promissis. Gud. II, Salisb.
renovare	revocare. Salisb.
viderunt	viderant. Gud. II

Exemplar Orellianum	Libri Gud. I, Gud. II, Salisburg.
C. III. §. 9. facile facile orari. Gud. II, Salisb.,	
exorari	in quo a recent. man. suprasc.
	exorari
cui	om. Gud. II
tu illum	illum tu. Gud. I
Cn.	om. Gud. I
rei	regi. Salisb.
vel etiam	vel si etiam. Gud. I, Salisb.,
	vel si. Gud. II
ipse	ipse tamen. Salisb., Gud. II
excusatione aetatis	aetatis excusatione. Gud. I,
	Gud. II, Salisb.
quum	si cum. Gud. I
maximis eum rebus	eum maximis rebus cum.
	Salisb.
amicitiae	inimiticiae. Gud. I
§. 10. progressus	progressus est. Gud. I, Salisb.
lapsus est	Lapsus est. Salisb. puncto ante
	Lapsus est posito.
illum	eum illum. Gud. II, cum il-
	lum. Salisb.
iisdem	hisdem. Gud. I, isdem. Gud. II
C. IV. §. 11. senatus	et senatus. Gud. I
sumta	sumta esse. Gud. I
consulibus	consulibus populi romani.
	Gud. I
nobis	novis. Gud. I, Salisb.
suam inclusam	suam esse inclusam. Gud. I,
	Gud. II, Salisb.
videbat	videbant. Gud. II
sibi	om. Gud. II, Salisb. ut sibi.
	Gud. I
omnesque	omnes. Gud. I

Exemplar Orellianum Libri Gud. I, Gud. II, Salisburg.

C. IV. §. 11. ^{ei}nun- enuntiabatur. Salisb.

tiabatur

esse effusam

effusam. Gud. I

nec ulli

nulli. Gud. I

veri

veri nuntii. Gud. I, Salisb.

nihil de studio con- nihil de conspiratione au-
cordiae et pacis, diebat, nihil de studio
nihil de conspira- concordiae et pacis. Gud. I
tione audiebat

certorum

ceterorum. Gud. I, Salisb.

a Cn. Pompejo

Cn. Pompeji. Salisb.

§. 12. in quem

ad quem. Salisb.

Neque

Haec. Gud. I

ejus

illius. Gud. I

senatus quanti tui

om. Gud. I (in marg. senatus,
quanti tui)

Tanto

Quanto. Gud. II, Salisb.

quanto

tanto. Gud. II, Salisb.

omnibus

in omnibus. Gud. I

tuos

tuos autem. Salisb.

Dejotarus

om. Gud. I.

hostilibusque

hostilibus. Gud. I

vel evocatus

ut evocatus. Gud. I vel vo-
catus. Salisb.

ut ad

ut. Gud. I

id est

i. Gud. I

facto

constituto facto. Gud. II

errori

errore. Gud. II

§. 14. tuis

civibus. Gud. I

et probatissimum

om. Gud. I

factis

om. Gud. II, Salisb.

uterere

utereris. Gud. II, Salisb. ut o-
remini. Gud. I

Exemplar Orellianum	Libri Gud. I, Gud. II, Salisburg.
C. IV. §. 14. eam par-	ea parte. Gud. II, Salisb.
tem	
C.	om. Gud. I, Gud. II, Salisb.
eum	om. Gud. II
§. 15. a te periculo	a periculo. Salisb., Gud. II
domi te	te domi. Gud. I, Gud. II, Salisb.
nisi eum	om. Gud. I (in marg. nisi eum)
judicas	judices. Gud. II, Salisb.
suspicari profecto	profecto suspicari. Gud. I
fuerit	fuit. Gud. I
tantae	om. Gud. II, Salisb.
cujus tantae impor-	om. Gud. I
tunitatis, omnium	
gentium atque om-	
ni; memoriae cla-	
rissimum lumen	
extinguere	
in eo	incum. Gud. I
C. V. §. 15. omnes omnes socios, omnes libe-	
liberos populos, ros populos. Gud. I	
omnes socios	
omnium	om. Gud. I
cum domo	om. Gud. I
carissimum	clarissimum. Gud. II
cogitato	cognito. Gud. I
C. VI. §. 16. tectior	rectior. Gud. I, Gud. II, Salisb.
C. Caesar, hominis	hominis probitas, C. Cae-
probitas	sar. Gud. I, Gud. II, Salisb.
audita est	sit audita. Gud. II, Salisb.
cadere posset	caderet. Gud. I
amentissimus	amantissimus. Gud. I
§. 17. At quam	Atque. Gud. I. At qui. Salisb.
Lucejum	liceum. Gud. II, liceium.
	Salisb.

Exemplar Orellianum	Libri Gud. I, Gud. II. Salisburg.
C. VI. §. 17. dever-	divertisses. Gud. I, Gud. II,
tisses	Salisb.
rex te	te rex. Gud. I, Gud. II, Salisb.
munerare	numerare. Gud. II
volebat	volebat. Gud. I
Erant enim	Ibi enim erant. Gud. II, Sa-
	lisb.
qui	ut. Gud. I
mehercule	mehercules. Gud. I
C.	om. Gud. I, Gud. II, Salisb.
ad me ista causa	ista causa ad me. Gud. I
isto	ipso. Gud. II, Salisb.
suspicionem sum	hac sum suspicionem. Gud. I,
	Gud. II, Salisb.
percussus	perculsus. Salisb.
Etsi	Et si. Salisb.
§. 18. ait	agit. Gud. I
primo	primum. Gud. I
vel in	in. Gud. II, Salisb.
est factum	et factum. Gud. I
Jovis illius quidem	numen jovis illius quidem
hospitalis numen	hospitalis. Gud. I
fortasse	forte. Gud. II
celavisset	celasset. Gud. II, Salisb.
occultius conari	conari occultius. Gud. I,
	Gud. II
§. 19. At quam	aquam. Gud. I, Salisb.
festive	festine. Gud. I, Gud. II
quae	que. Gud. I
semper	saepe. Gud. I
C. VII. re	rex. Gud. I, Gud. II
perfecta	perfecta re. Gud. II, Salisb.
isti	festui. Gud. I
tu	tunc. Gud. II, Salisb.

Exemplar Orellianum Libri Gud. I, Gud. II, Salisburg.
C. VII. §. 19. disces- dicessisti. Gud. I
sisti

§. 20. temporis illius illius temporis. Gud. I,
Gud. II, Salisb.

admirantium mirantium. Salisb. Gud. II

Num quae Num quid. Gud. I

num qui numquid. Gud. I

num quid om. Gud. I (in marg. num quid)

moderate modeste. Salisb.

lotum lautum. Gud. II, Salisb. tecum
ire. Gud. I

§. 21. Lucejum liceum. Gud. II, liceium.
Salisb.

loci mutandi mutandi loci. Gud. II, Salisb.

criminose criminis. Gud. I

vomere moveri. Gud. I

te post coenam post cenam te. Gud. II, Salisb.

te ducere ducere. Gud. II

eadem om. Gud. I

tua illa illa tua. Gud. I, tua. Salisb.

cubiculum cubiculo. Gud. I

te ire om. Gud. I

malle male. Gud. I

perduint perdant. Gud. I. perdunt.
Gud. II

ita Itaque. Gud. I

nequam et impro- improbus et fatuus, sed
bus, sed etiam fa- etiam amens. Gud. II, Sa-

tuus et amens lisb. — Gud. I. om. etiam

Quid? ille Quid ille? Salisb.

in insidiis insidiis. Gud. II

transferri transire. Gud. I

dixit amplius amplius dixit. Gud. II, Sa-
lisb.

Exemplar Orellianum	Libri Gud. I, Gud. II, Salisburg.
C. VII. §. 11. conscius. conscius tanti sceleris	
— Quid	consci. Gud. I
demens ille	ille demens. Gud. I, Gud. II, Salisb.
habebat	haberet. Gud. I
Romam etiam mit-	bis. Gud. II
teret	
nepotem	nepotum. Gud. I
indicare	vindicare. Gud. II, Salisb.
§. 12. vinciret.	vinceret. Gud. I
C. VIII. semper in	in speculis fuisse semper.
speculis fuisse	Gud. I
a te animo esset	a te esset animo. Gud. II, es-
	set a te animo. Salisb.
populo Romano es-	posset populo Romano.
set	Gud. II, Salisb.
excursionibus hosti-	excursionibus. Gud. I, Gud. II,
um	Salisb.
latrociniis	latrociniis hostium. Gud. I
mitteret	amitteret. Gud. I
§. 23. Caecilium nes-	nescio quem Caelium. Gud. I
cio quem	
Non	nunc. Gud. II, Salisb.
verisimile sit	verisimile non sit. Gud. I
aut	ut. Gud. I
quos misisset	qui missi essent. Gud. I
audientes	obedientes. Gud. II, Salisb.
(fuisse)	om. Gud. I, Gud. II, Salisb.
nosset vel quia non	quia non nosset, vel si
	nosset. Gud. II, Salisb.
§. 24. Addidit	Addit. Gud. II, Salisb.
Veteres	om. Gud. I
iis	his. Gud. I, Gud. II, Salisb.
Ait	At. Gud. II, Salisb.

Exemplar Orellianum	Libri Gud. I, Gud. II, Salisburg.
C. IX. §. 24. fuit	om. Gud. II, Salisb.
difficiles tibi	tibi difficiles. Gud. I
Alexandriae	alexandrine. Salisb.
fore	esse. Gud. II
regionis	regionum. Gud. I
ipso tempore	tempore ipso. Gud. I, Gud. II, Salisb.
ei, quem	quem. Gud. II. equidem. Gud. I
nulla in re	nulla re. Gud. II, Salisb.
periculum etiam	periculum. Gud. II, Salisb.
§. 25. bellum est	est bellum. Gud. II, Salisb.
erga te rex animo	rex animo erga te. Gud. I — Gud. II, Salisb. om. erga te.
sit	om. Gud. I
sese quo — regem et	om. Gud. I
exspoliare	spoliare. Gud. II, Salisb.
Nicaeam	niceiam. Gud. II
periisse	perisse. Gud. II, Salisb.
circumsideri	circumsederi. Salisb.
qua — Latinum	quam — Latinam. Gud. II
una inimici	inimici una. Salisb. Gud. II, Salisb.
intercidant	pereant. Salisb.
tamen	om. Salisb. tibi. Gud. II
et se et filium suum	et filium seque filium suum. Gud. II
potest satis	satis potest. Gud. II
§. 26. rege	om. Gud. II, Salisb.
regiae	om. Gud. I. sunt regiae. Salisb. regiae sunt. Gud. II
reges	regem. Gud. I
fortem	om. Gud. I
in rege	rege. Gud. II

- Exemplar Orellianum. Libri Gud. I, Gud. II, Salisburg.
C. XI. §. 26. et tem- temperantiam. Gud. I
perantiam
virtutem virtutem. Gud. I, Gud. II, Sa-
lisb.
tum — saltavit? om. Gud. I
tum — tum — tum cum — cum — tum. Gud. II
§. 27. ille quidem quidem ille. Gud. II, Salisb.
hominibus omnibus. Gud. II, Salisb.
tetrarcha tetrarches. Gud. II
sed optimus sed etiam optimus. Gud. II,
Salisb.
C. X. §. 28. tui om. Salisb.
habuisses habuisset. Gud. II, Salisb.
ea tamen ea tandem. Salisb.
aetate exacta exacta aetate. Gud. II, Salisb.
haerere in eo in eo haerere. Gud. II, Salisb.
suis delectis equi- delectis equitibus suis.
tibus Gud. II, Salisb.
§. 29. auctor semper semper auctor. Gud. II, Sa-
lisb.
autem proelium bellum. Gud. II, Salisb.
adducere revocare. Gud. II, Salisb.
etiam accusandi accusandi etiam. Gud. II,
Salisb.
qui ab eo qui et ab eo. Gud. II, Salisb.
apud te a peregrinis
apud te. Salisb.
C. XI. §. 30. e et. Gud. II
ante antea. Gud. II, Salisb.
repudiaritis repudiaretis. Gud. II, Salisb.
acerbitatis acerbitas. Gud. II, Salisb.
etiam om. Gud. II, Salisb.
abducere adducere. Gud. II, Salisb.
inducere inducere. Gud. II

Exemplar Orellianum

Libri Gud. II, Salisburg.

- C. XI. §. 30. ista ^a ist. Gud. II
- §. 31. vocasset vocavisset. Gud. II, Salisb.
- prehendi adprehendi. Gud. II, Salisb.
- cum om. Gud. II, Salisb.
- §. 32. quum et cum. Salisb.
- etiam om. Salisb.
- C. XII. §. 33. viri op- optimi hominis. Gud. II,
- timi Salisb.
- regem regem, inquit, Gud. II
- in invidia esse; ty- invidiose tyrannum existi-
- rannum existimari mari. Gud. II, Salisb.
- tyrannum Caesarem Cesarem tyrannum. Gud. II,
- Salisb.
- civium capita capita civium. Salisb.
- §. 34. Solus, solus solus. Gud. II, Salisb.
- ducimus vidimus ducem. Gud. II, Sa-
- lisb.
- tropaeis trofeis. Gud. II. tropheis.
- Salisb.
- invidemus invidimus. Salisb.
- C. XIII. §. 35. suc- suscenseas. Gud. II
- censeas
- tibi — succensere tu — succensere. Gud. II
- existimaret existimares. Gud. II
- a se, qui assequi. Gud. II, Salisb.
- fuisset potuisset. Gud. II, Salisb.
- §. 36. Antiochus anthiocus. Salisb.
- ^{ci}
- modicis modis. Salisb.
- furoris multam furoris penam mulctam.
- Salisb.
- conservato servato. Gud. II, Salisb.
- erecto recto. Salisb.

Exemplar Orellianum

Libri Gud. II, Salisburg.

C. XIII. §. 36. inimi- inimicus. Salisb.

cis

§. 37. peperisse

reperisse. Gud. II

ante

antea. Salisb.

iis

om. Gud. II, Salisb.

ornatus est

est ornatus. Salisb.

Cappadocia

capadocia. Gud. II, Salisb.

delebit

^{le}de bit. Gud. II

dicam? quid

dicam? Gud. II, Salisb.

virtutem esse

esse virtutem. Gud. II, Sa-
lisb.

C. XIV. §. 38. fuit

^{er}fuit. Salisb.

tum

tamen. Salisb.

scribere solere

solere scribere. Gud. II,
Salisb.

te scribere

rescribere. Gud. II

§. 39. quocum

quocum
quocum. Salisb.

et in me

in me. Gud. II, Salisb.

accidere

accedere. Gud. II, Salisb.

te

om. Gud. II

semel a te sint

sunt semel a te. Gud. II, Sa-
lisb.

§. 40. tentare

temptare. Gud. II, Salisb.

ipse solet

solet ipsa. Salisb.

oratione

ratione. Salisb.

profecto

profecto id. Gud. II, Salisb.

denegavisti

denegasti. Gud. II, Salisb.

tuae clementiae mo-
numentamonumenta clementiae
tuae. Gud. II. clementiae
tuae monumenta. Salisb.

incolumitates

incolumitatis. Gud. II, Salisb.

Exemplar Orellianum	Libri Gud. II, Salisburg.
C. XV. §. 41. vero	om. Gug. II, Salisb.
ut spero, probati	probati, ut spero. Gud. II, Salisb.
§. 42. numquid	nunquid. Salisb.
illis	illi. Salisb.
tetrarchia	tetrarcha. Gud. II
§. 43. facinus suum	suum facinus. Gud. II, Salisb.

In extrema Gudiani II pagina leguntur haec: M. tullii ciceronis pro rege dejotaro finitur.

ADNOTATIO CRITICA.

ADNOTATIO CRITICA.

ADNOTATIO CRITICA.

C. I. §. 1. Primum dico pro capite fortu-
nisque regis. Vix operae pretium videtur com-
memorare, in sat multis libris scriptis voci regis ad-
ditum inveniri Dejotari, a nullo libro edito, nec
antiquiore, nec recentiore, exhibitum. Quae vox cum
a duobus illorum praestantioribus, Gl et Ma, suppeditetur, satis est significare, nihil esse verisimilius, quam
eadem ex iis, quae paulo ante leguntur, verbis ad
salutem regis Dejotari librariorum sive negligen-
tia sive oculorum aberratione huc irrepsisse, ubi refra-
gatur ei tota sententiae ratio. Manifestum est enim,
quoniam infinite modo ac generatim agitur de laesa
majestate regia, et rex aliquis dicitur reus esse, certum
nomen, ut Dejotarum, nisi inepte, poni non posse.

tamen est ita inusitatum, regem reum
capitis esse. Hunc verborum ordinem, pro quo
multi libri scripti et editi fere omnes offerunt capi-
tis reum esse, recipiendum esse duxi, non optimo-
rum modo codd. msc. auctoritate, sed ipsa etiam loci
natura flagitante. Etenim reum videtur esse praepo-
nendum propter praecipuam vim, quae hic tribuenda
est voci utrique, et quam magis efferre illa collocatione

Tullius voluit; ut capitis, quamquam e voce reum pendet, ei tamen adhaereat loco adpositionis, utraque autem notio quasi separatim per se consideretur. Hoc autem voluisse oratorem, ex eo plane adparet, quod ostendit se mirari, regem, id quod erat inauditum, jam in iudicium esse vocatum. Sed augetur eo haec miratio, quod addit, qui rex omnino reus fieri possit, eum fieri etiam reum capitis. Hinc igitur prorsus cognoscitur, ipsam utriusque vocabuli notionem mente et cogitatione sejunctim spectari; quo fit, ut gignendi casus aliis nominibus, quibus subjiciatur, postponendus sit. Sic recte secundum locum tenet genitivus hisce in locis. Orat. pro Mil. c. 2, §. 5. qui spe amplissimorum praemiorum ad rem publicam adducti, metu crudelissimorum suppliciorum carere non possumus? c. 7. §. 7. aut eo mors atrocior erit P. Clodii, quod is monumentis majorum suorum sit interfec-tus. ibid. §. 18. Comprehensus est in templo Castoris servus P. Clodii, quem ille — collocarat. pro. Arch. c. 3, §. 4. sic ejus adventus celebrabantur, ut famam ingenii expectatio hominis, expectationem ipsius adventus admiratioque superaret. p. Planc. c. 0. §. 23 flos enim equitum romanorum, ornamentum civitatis, firmamentum rei publicae publicanorum ordine continetur. Sed ut his exemplis planum est confirmari eam, quam supra exposui, rationem; ita discrepans ab hac nostra ea est, quam infra §. 2. optimorum librorum scr., quibus accedit deterioris familiae Mb, auctoritate sequendam putavi hisce in verbis: qui nepos avum in capitis discrimen adduxerit. Pro eo in omnibus, quotquot exstant, libris edit. scriptum legitur q. n. av. in discrimen capitis adduxerit, nec quemquam criticorum mutasse hanc collocationem mirum est. Nam

etiamsi duo hic nomina sunt, quae externo quodam formae vinculo cohaerent, tamen extra omnem dubitationem positum est, quin disjunctiva sententia, ut illud reum capitis, contineantur. In unam enim quamdam notionem ita coaluerunt, ut unum nomen, quod est secundi casus, ad alterius integritatem maxime necessarium sit, utrumque vero vernaculo reddi sermone possit per unum nomen conjunctum, ut *Lebensgefahr*. Hoc autem in universum tenendum est, gignendi casum ei nomini, cui subjiciatur, aut praeponi tum, si communi utrumque comprehendatur ratione, aut si genitivus pro vi primaria, qua efferendus sit, praecipue urgeatur, vel hac re ad alios, quibus opponatur, ejusdem generis casus, eadem ratione, qua adjectivum iniunctum, est notioni substantivi, respiciat. Hinc facile perspicitur, quomodo haec accipienda sint p. Arch. c. 3, §. 4. antecellere omnibus ingenii gloria coepit. Ubi ingenii gloria unum quid efficit, in quo multo major vis sita est in voce ingenii. Similiter intelligitur ibid. c. 5 extr. census — indicat — eum in civium Romanorum jure esse versatum. p. Mur. a. 14, §. 31 ex veterum rerum monumentis — *alte Geschichte* sive *Geschichtswerke*: ibid. c. 18, §. 37. utrumque ei fortuna ad consulatus petitionem reservavit. Sed aliter sese res habet in illo, quod paucis verbis interjectis legitur: munus amplissimum, quod petitio praeturae desiderabat, praetura restituit. Hic enim perspicuum est, petitio praeturae et praetura sibi quasi opponi ideoque magis efferri; quae causa est, cur petitio per se spectandum priorem, non posteriorem sedem occupaverit. Ita p. Mur. c. 20, §. 41. in qua gloriam conciliat magnitudo negotii; gratiam, aequitatis largitio. Aequitatis nomen hic opponitur juri, eamque ob causam majoris ponderis est ac

gravitatis, quam largitio, quod illi modo adjungitur. At etiamsi plerumque fit, ut gignendi casus praecedens cum alio nomine arctissimo vinculo copulatus per junctum nostri sermonis nomen efferri possit; tamen non est inde colligendum, hoc ubique fieri necesse esse. Ab hac enim ratione quantum distent multi veterum loci, vix opus est pluribus persequi. Quocirca quod caput rei est, id ejusmodi esse docui, ut secundus casus ei, cui subjiciatur, nomini tum anteponeendus sit, si non modo intima cum eo consociatione nexus sit, sed etiam eam vim habeat, quae ad ipsius notionis naturam pertineat, quaeque necessario requiratur ad ejus nominis, quod adjunctum est, sententiam probe definiendam.

§. 2 Deinde eum regem, quem ornare antea cuncto cum senatu solebamus, — cogor defendere. Numerum multitudinis solebamus, pro quo longe plerique libri editi, praecipue recentiores, praebent solebam, ex vetustis exemplaribus non dubitavi rescribere, plurimos et optimos libros scriptos, quibus suffragatur cod. Leid., quem nuper juris publici fecit Frotscherus, auctores secutus. Quod cur fecissem, et de toto hoc syneseos genere, deque ejus apud Tullium paucitate et hujus causa quid sentirem, diligenter mihi videor explanasse in Quaestt. crit. ad or. p. reg. Deiot. pag. 5.

Accedit, ut accusatorum alterius crudelitate, alterius indignitate conturber. Ut antiquiores libri editi cum scriptis deterioris familiae tuentur vulgatam perturber, ita post Lambinum critici fere omnes satius duxerunt reponere conturber. Nec hoc immerito. Nam id ipsum commendatur non optimorum modo codd. scr. consensione, sed sua etiam vi et proprietate, atque ipsa orationis conformatione. Primum enim a vera dicendi ratione maxime-

que ab usu Tulliano abhorret, id vocabulum, quod est pronunciatum in propositione majore, iis in membris vel enunciatis, quae illi subjecta vel explicationi vel expositioni inserviunt, necessitate non cogente, repetere, ut haec: §. 1. me multa perturbant. §. 2. Accedit, ut — perturber et cap. II. prim. perturbat me illud etc. Deinde vero, licet utriusque verbi natura multa habeat sibi communia, et in perturbationis latius patente significatione contineri videatur notio conturbationis, tamen conturbandi verbum vim suam aliqua parte effert gravius, quam perturbandi, eamque ob causam, quod infra ostendemus, melius cadit in loci nostri naturam. Quod ut planius perspiciatur, observandum hoc est. Vox perturbationis, quae est Tullii ipsius sententia (Tusc. Disp. 3. c. 11), animi motum, qui aut boni aut mali opinione concitatur, vel quatuor comprehendit genera perturbationum, quarum duae bonorum opinione turbantur, duae vero reliquae metu et aegritudine malorum. Cf. p. Mil. c. 1. Tit. Annius magis de reipublicae salute, quam de sua, perturbatur. Rabir. Perd. c. 6. numquam populus Romanus, qui silet, consulem me fecisset, si vestro clamore perturbatum iri arbitraretur. Sed ad animum quocumque modo commotum refertur Orat. c. 37. Alterum, quod *παθητικόν* vocant, quo perturbantur animi et concitantur. de Orat. 1, c. 52, §. 219. Nec vero tragoediis tuis. — perturbor. Verr. 3. c. 57 extr. Haec te vox non perculit? non perturbavit? Sed angustioribus describitur terminis notio verbi conturbandi, cum sit in primis metus et aegritudinis. Ita ad. Att. 7. ep. 2. Invaletudo tua me valde conturbat. p. Font. c. 17. conturbato animo pertimescit. Ad sententiam nihil hic interest, num ibi e codic. Vatic. conturbato, an e vul-

gata legatur perturbato. de Off. 3, c. 20. hæc sunt, quae conturbant in deliberatione. Phil. 2, 13, §. 32. num conturbo te? Non enim fortasse satis — intelligis? Tusc. 4, 8 extr. conturbationem, metum excutientem cogitata. His proximis verbis elucet, significantius hic conturber, quam perturber, ad animi metum transferri, qui istorum indignitate et crudelitate adeo auctus sit, ut se arbitraretur Tullius non ita posse, ut volebat, cogitata sua verbis exprimere. Quapropter conturber solum quidem probandum est, sed non probanda Wolffii interpretatio, qua in nostrum convertitur: der mein Herz empört. — Quae vis quam sit et a loci sententia, et ab ipso verbo conturbandi alienum, vix adtinet commemorare.

Crudelis Castor, ne dicam sceleratum et impium. Non vetustissimi modo libri scripti, plerique Pall. Gruteri alique multi deterioris familiae habent Crudelem Castorem, sed etiam hoc ipsum propter illorum vetustatem commendant inde a Grutero critici praeter Steinmetzium omnes. Tamen faciendum putavi, ut nostram scripturam, non minus a vetere Scholiaste, atque exemplari Hervag. et Stephaniano, quam praestantissimorum codd. scr., quibus adstipulatur Leidensis, miro consensu confirmatam reponerem. Namque ut tacitus relinquam, cur horum bonitas potior sit illorum vetustate, et quâ factum fuerit, ut Crudelis Castor ab imperita interpretis manu mutaretur in Crudelem Castorem, sufficiat modo declarare, quidquid statuatur, exclamationi hic locum non debere. Hoc autem eo arbitror liquere, quod orator, postquam ante tres perturbationis rationes adtulit, Castorisque crudelitatem commemoravit, similem ejusdem notionis vocem repetit, ut transitum faciat ad demonstrandam istam crudelitatem. Nec vero, pro tota loci conditione, tam concitatum dicendi genus ille sequitur,

ut desideretur exclamatio. Quod quidem videtur sensisse Wolffius, cum in nostrum convertat: Grausammenne ich den Castor, um nicht zu sagen boshaft und lieblos. Sed vocandi casum non magis aptum esse, quam accusandi, manifesto adparet, et quia cadit in idem illud dicendi genus, quod ab hoc loco alienum est, et quia secundam in eo personam inesse patet, quae cum tertia, quam postulant verba: sceleratum et impium, qui — adduxerit: valde pugnet. Quocirca offensionem aliquam adfert, quod Steinmetzius voluisse videtur exclamandi signo post Castor posito vocandi casum significare. Hinc igitur efficitur, nihil aliud superesse, nisi ut primus casus accipiatur, apud quem copula est, quam omitti in brevibus dictis ac sententiis solere notum est, non memorata intelligatur. Cujus rei indicium habent Ma, Par. 4, 10 et septem Oxx, qui offerunt est, quod non valde dubium est, quin ab aliena manu adjectum sit. Haec omnia cum ita comparata sint, non dubito Crudelis Castor pro quarto casu revocare.

in capitis discrimen adduxerit. De hac verborum collocatione, quam ego pro ea, quae vulgo reperitur in editis libris omnibus, in discrimen capitis, testibus optimis masc., restitui, conferantur ea, quae supra ad verba reum capitis disputavi.

commendationemque ineuntis aetatis. Ab hac scriptura, quae nititur praestantissimorum codd. scr. auctoritate, perquam mirum est, cur discesserint aliquot critici, ut Lambinus, Steph., Heumannus, Moebius, qui, quod anaphoram in voce commendationemque esse opinantur, copulam que sine ulla dubitatione exturbant. Sed quam parum anaphorae naturam perspexerint duo illi posteriores, Heum. et Moebius, quamque parum Heumanno causae fuerit, hujus rei causa Gruterum, quod voculam que adpo-

suerit, vituperandi, vix opus est brevi significatione dicere iis, quos non fugit, anaphorae figuram spectari in iteratione ejusdem vocis in primo orationis membro cum vi quadam et voculatione positae. Sic in Catil. I, 1, Nihilne te nocturnum praesidium Palatii, nihil urbis vigiliae, nihil timor populi, nihil concursus — nihil hic — nihil horum ora etc. — moverunt? in Verr. II, c. 10. cf. de hac re Rutil. Lup. pag. 24. Jul. Rufin. pag. 230. Aquil. R. pag. 176. Ea autem, quae modo dixi, plane differre ab eo, quod nostro loco scriptum legitur, apertissimum est. Nihil enim habet dubitationis, quin particula quae non modo apte admittatur, sed etiam necessario requiratur, ubicumque tota loci alicujus conformatione vel correctionis, vel gradationis vis proditur, ex qua quae haud aliter efferatur, ac potiusque, et adscendatur ad partem aliquam orationis, quae major ac gravior cum ea, quae praegressa est, copuletur arctius. Huc pertinet id, quod legitur de Off. 1, 10, 31. Sed incidunt saepe tempora, cum ea — commutantur fiuntque contraria, ut reddere depositum, promissum facere: quaeque pertinent ad veritatem et fidem, ea migrare interdum et non servare fit justum. 1, 16, 91. Maxime est utendum consilio amicorum hisque major etiam — tribuenda auctoritas. Nat. Deor. 2, 59, 147, ex quo videlicet, quid ex quibusque rebus efficiatur, idque ratione, concludimus: singulasque res definimus, circumscripteque complectimur.

ab impietate et scelere duxerit. — Praepositio ab ne ante scelere repetatur, suadet optimorum codd. scriptorum auctoritas, et recte ab his suaderi, pluribus docui in Quaest. crit. ad hanc orat. pag. 5 et 6.

Tota enim hujus rei ratio ejusmodi est, ut duo nomina, ubi separatim suam vim ita efferant, ut externo tantum vinculo nectantur, habeant duas ante se praepositiones; si vero, ut nostro loco, ad unam quamdam imaginem coacta sint, communi, qua duae res consociantur, ratione, semel tantum ponatur praepositio, non iteretur. Hoc ita esse sat multis exemplis loco supra laudato illustravi, et, ne in hac re explananda necesse sit idem repetere, placet modo laudare ea, quae perbene exposuit Wunderus in Praef. ad Cod. Erf. pag. 17, Handius ad Wopkensii Lectt. Tull. pag. 385, et in eo libro, qui est de arte lat. scribendi p. 233, Tursellin. de Partic. Tom. II, p. 228.

Ibid. ad accusandum dominum impulerit, a legatorum pedibus abduxerit. Quod ego in copula et post impulerit delenda reliqui alia omnia, quotquot ego novi, exemplaria, id faciendum esse arbitratus sum, consensione maxime egregiorum codd. mscr. aequè adprobante, ac loci ipsius conditione et natura dissolutionem sive asyndeton postulante. Namque posterius orationis membrum, quod incipit a verbis a legatorum pedibus, ita adscendit per gradationem, ut, etiamsi ejusdem, cujus prius ad accusandum dom. imp., rationis esse videatur, eique tamquam additum sit per adpositionem, tamen in illo genere, quod plane convenit in hunc locum, valeat ad exprimendos animi motus Tullii fervidiores. Hinc autem fit, ut, quemadmodum in aliis asyndetorum generibus singula verba singulis contraria vel opponantur, vel accuratius distinguantur, vel similitudinis causa adjungantur, sic haud secus totae enuntiati partes sive membra singula singulis notionum formis et imaginibus comprehensa ita disponantur, ut majorem vim ac gravitatem accipiat oratio ex hac copula omittenda. Egregie quidem de variis asyndeto-

rum generibus, quae singulis verborum formulis continentur, disseruerunt Stuerenburgius ad orat. p. Arch. pag. 109. sqq., Handius in Tursell. Tom. II. pag. 472, ad Wopk. Lectt. pag. 281 sqq., in eo libro, qui est de arte lat. scribendi pag. 301 sqq., Drakenb. ad Liv. I. 59, 1, Beier. ad Cic. p. Scauro pag. 195, Kritzius ad Sall. Cat. c. 48, 2. Sed hi viri doct. et nostrum genus, de quo modo dictum est, et aliud quoddam, quod versatur in rerum celeritate in narratione indicanda, in qua non singula verba verbis, sed membra membris excipiuntur, parum videntur respexisse. Itaque commodum erit, utriusque generis exempla, quae huc pertinent, adferre. Ex priore, quod supra explicavi, haec sunt: in Catil. I. 10, 25. Ad hanc te mentiam natura peperit, voluntas exercuit, fortuna servavit. ibid. c. 4, 9. Fuisti igitur apud Leccam illa nocte, Catilina; distribuisti partes Italiae; statuisti, quo quemque proficisci placeret; delegisti, quos Romae relinqueres, —; descripsisti urbis partes ad incendia; confirmasti, —; dixisti, — de Finib. 5, 10. Velut qui ipsi sibi bellum indixissent, cruciari dies, noctes torqueri vellent. Sic recte dant libri scripti omnes, non dies ac noctes. Posterius genus perspicitur his exemplis: orat. p. Tull. c. 17. Is vero — facturum negavit; illis absentibus fines Aceronio demonstravit. Tusc. Disp. 1, 47, tunc juvenes, quos modo nominavi, — corpora oleo perunxerunt, ad jugum accesserunt. de Off. 3, 9, 38, reginae stuprum intulit, eaque adjutrice, regem dominum interemit; sustulit, quos obstare arbitrabatur. in Catil. I. 2, 4. Decrevit quondam senatus, ut —; nox nulla intercessit; interfectus est prop-

ter quasdam seditionum suspiciones C. Grachus —; occisus est cum liberis M. Fulvius. Caes. de bell. Gall. 5, 55. Treviri vero atque Indutiomarus — nullum tempus intermiserunt, quin trans Rhenum legatos mitterent, civitates sollicitarent, pecunias pollicerentur, — multo minorem superesse dicerent partem. Ibid. Hac spe lapsus Indutiomarus, nihilo minus copias cogere, exercere, a finitumis equos parare, exsules damnatosque — ad se allicere coepit. lib. 6, 12. Adventu Caesaris facta commutatione rerum, obsidibus Aeduis redditis, veteribus clientelis restitutis, novis per Caesarem comparatis, — reliquis rebus eorum, gratia, dignitate amplificata, Sequani principatum dimiserant.

§. 3. cum os videbam, non tam adflictam regiam conditionem dolebam. Praestantissimos libros scriptos, quibuscum facit egregius Leidenensis et nonnulli deteriores, auctores secutus non dubitavi ejicere verba cum verba audiebam, quae post videbam adhuc reperiuntur in editis libris omnibus. Quibus verbis locum hic non esse, hisce de causis licet suspicari. Primum plane intelligitur, multo facilius illa ab interprete aliquo adjici, quam, si fuissent scripta in codice principe, omitti a diligentissimis librariis potuisse. Deinde vero, etsi quae verba omittuntur, primo conspectu non videntur omitti posse, ut non videntur Manutio, qui majoris etiam audaciae signum in iis esse arbitratur, tamen eadem adparet ad loci sententiam necessaria non esse, et ab iis tantum librariis, qui audiendi verbum vel oppositionis, vel explicationis causa adungere necesse ducerent, illata esse credibile est. Nam cum os hic

impudentiae vel audaciae vim habeat, quam capitis accusatione instituenda, sive verbis enuntiandis declarari, etiam nemine monente, intelligitur, non liquet, cur tota loci ratio et verba de fortunis communibus extimescebam ista adponi postulent. Liquido enim patet, quam parum sola verba ipsa, quae qualia fuerint non commemoratur, impudentiae magnitudinem ostendant vel augeant, sed quam otiose ac temere addita minuant. Quare nihil videtur verisimilius, quam ab interprete aliquo, qui os pro facie falso acciperet, et significare servi audaciam vellet, inculcari haec potuisse.

Ibid. in qua quaestione dolor elicere veram vocem possit. Haec verborum collocatio, quam omnes adhuc praeter Steinmetzium critici spreverunt prae ea, quae vulgo legitur veram vocem elicere, non modo ab optimis nostris codd. luculenter confirmatur, sed etiam, pro loci ratione, sola vera mihi quidem videtur esse judicanda. Nam manifesto adparet, verbi eliciendi notionem summam esse, maioreque vi ita urgeri, ut non minus separatim spectetur, quam eae voces, quae ei tamquam per adpositionem vel distinctionis vel notationis causa adjuncta adhaerent. Accedit autem, quod ea verba, quae pro gravitate sua tamquam lumina quaedam distinguuntur, ut tormentorum quaestio, dolor, elicere, ex eo ordine, quem rei natura fert, excipere sese putanda sunt. Hoc enim controversum esse nequit, quin ex tormentorum quaestione efficiatur dolor, e dolore nascatur id, quod cadat in vim eliciendi, ex hoc autem vox consequatur vera. Quare in obscuro esse non potest, cur notiones, quas orator, prout ei necesse videtur, cum vi aliqua efferre conatur, aliis minoris gravitatis ac ponderis anteponi soleant. Simili modo positum invenitur in Catil. 1, 9, 23. Sin autem

servire meae laudi et gloriae mavis, egredere cum importuna sceleratorum manu. de Orat II. 28, 124. (Orator) non dubitavit excitare reum consularem. p. Rosc. Amerin. c. 18, 50. qui praeesse agro colendo flagitium putes. c. 25, 78. ut, quos natura ipsa retinere in officio non potuisset, ii magnitudine poenae maleficio submoverentur. — Praeterea me subit mirari, Graevium offendi potuisse vi verbi eliciendi, quippe quod aliquid lenitatis et blanditiarum, non violentiae et doloris importare videatur. At cum latius pateat hujus verbi significatio, qua id generatim verbis exprimitur, quod arte quadam efficitur, quae variis rebus, modo lenitate, modo violentia utitur, mirum non est, non deesse exempla, quibus dictum istud refutetur. cf. Tusc. 1, 48, 116. Iphigenia Aulide duci se immolandum jubet, ut hostium sanguis eliciatur suo. de Nat. Deor. 12, 9. Lapidum conflictu elici ignem videmus. de clar. Orat. c. 80. Ubi dolor? ubi ardor animi? qui etiam infantium ingeniis elicere voces et querelas jubet. Tacit. Annal. 12, 47. elicere cruorem ictu. Curt. 8, 5 extr. elicuitque iram Alexandri.

ibid. elicere veram vocem possit etiam ab invito. Sic recto judicio scripserunt omnes recentiores critici, et vix opus videri potest indicare, Gud. I cum Ma et sex deterioribus pro praesente tempore possit suppeditare posset; quod cognoscitur aequae optimorum codd. script. conspiratione, ac totius sermonis ratione improbari. Etenim non de ea re ficta agitur, quam fieri non posse existimat, aut de ea, de cujus vi et efficacia dubitat Tullius, cui rei imperfectum subjunctivi constat con-

venire; sed de eo, quod usu et experientia repetitum nec conditioni subjectum, sed pertinens ad rem universam fieri posse i. e. haud dubie dolore elici veram vocem posse idem ille satis plane significat; quod testari videntur verba etiam ab invito. Cum vero, quod in universo rei genere fieri posse putatur, pure ibidem exprimatur, in controversiam vocari nequit, quin praesens subjunctivi debeat, non imperfectum sedem suam vindicare.

Ibid. exortus est servus, qui, quem in equuleo appellare non posset, eum accuset solutus. Praesens tempus accuset num cum iis praeceptis, quae dantur a grammaticis et criticis, discrepet, in disceptationem vocari necesse non est. Et vero irritam esse jubeo eam, qua illud probare studui in Quaestt. crit. ad hanc orat. pag. 7, interpretationem, quam facile largior nimiae cuidam festinationi, quae tum habebat angusti temporis excusationem,tribuendam esse. Manifesto enim adparet, perfecto tempore exortus est non contineri, ut illic adfirmavi, notionem praesentis, nec hic idem valere posse, quod vulgo traditur de hac re explicanda. Quamobrem non dubito recedere a Matthiae, qui dicat exortus est respondere Graecorum perfecto, ἀναπέφαιται non aoristo; cujus explicatio reperitur eodem, quo ista mea, recurrere. Etenim paulo acrius locum intuentibus perspicuum esse puto, praesentis vim, quomodo-cumque res accipitur, nisi contorta et quaesita interpretatione, e perfecto exortus est erui non posse. Caeterum et instituta et absoluta esse putanda est accusatio eo tempore, quo causa agebatur, vel habebatur haec oratio, nec hujus rei causa ad praesens referenda. Illud autem exemplum tametsi non potest ad illa revocari, quae communi lege judicantur, tamen nec rejiciendum est, nec multo minus, id quod

fecerunt Ernestius, Schuetzius, Weiskius, invitis libris scriptis omnibus, imperfectum accusaret ad libidinem in ejus locum substituendum. Nam cum sat multi veterum loci, qui alio quodam modo pugnant cum legibus de ea, quam vulgo ita vocant, consecutione temporum constitutis, lucide declarent, Latinitatis consuetudinem non tam angustis definiri terminis; haec a trita vulgataque via aberratio eo magis ferenda videtur, quod omnium, quos ego novi, codd. mscr. mira consensione confirmatur. A vulgari autem hujus rei ratione quantum non numquam declinet Tullius, intelligi licet paucis his locis: cf. de Fin. 2, 11, 34. quod ita interpretantur, vivere cum intelligentia earum rerum, quae natura evenirent, eligentem ea, quae essent secundum naturam. ad Fam. 13, ep. 47. ut scires eam a me non diligi solum, verum etiam amari, ob eam rem tibi haec scribo. de Leg. 1, 8, 24. quumque alia, quibus cohaerent, homines e mortali genere sumserint, quae fragilia essent et caduca. Agrar. II. 24, 63. velim fieri posset. p. Rosc. Am. 33, 92. Video causas esse permultas, quae illum impellerent. de Fin. 3, 21, 72, p. Mur. 41, 89. Quamquam vero de ea sententia, quam de tempore accuset pronunciavi in Quaestt. crit. l. 1., desistere necesse duxi, tamen me profiteor retinere eam, quam de hac re universa ibidem explanavi, rationem. Nec convenit, eosdem hic locos retractare, quos illic ad totam rem constituendam illustravi.

c. II. §. 5. Moveor loci ipsius insolentia. Primus Gruterus duorum codd. mscr., Col. et Dresd., auctoritate fretus pro nostra lectione recepit loci vel vocis ipsius insolentia, quod placuit Graevio propter verba, quae infra scripta sunt: quae

ad omnem impetum dicendi contentionem-que leviora. At quam parum haec probetur opinio, ex eo facile perspicitur, quod illa verba inserviunt iis, quae praegrediuntur, motum animi planius explicandis, cum iis ipsis motus animi apertius declaretur ac prodatur; ut ad vim loci, non ad vocis referenda sint. Nam hoc si verum esset, illa, quae dixi, verba ad vocis respicere, eodem modo accedere debebat quaedam explicatio, quam videmus verbis loci insolentia adjunctam. Hoc poscerent leges concinnitatis, cujus nulla habita esset ratio. Magis etiam offendit Gud. I lectio ipsius vi, quae e sequente syllaba in ita videtur fluxisse, ut reliqua pars vocis omissa fuerit a librario aliquo, pariterque sit, ac vocis, glossematis loco habenda. Nam ut taceam de meliorum codd. msc., qui ignorant utrumque et vocis et vi, testimonio, non est, cur dubitetur de inepta sententia, quae est et in loci vi et in vocis insolentia.

Ibidem. quae mihi ad spem obtinendae veritatis gravissima sunt. Lectioni gravissima cum ipsa loci natura, tum vero ea oppositione, quae est in voce leviora, maiorem esse commendationem, quam alteri gratissima, quae ita suppeditatur ab Erfurtensi, ut supra t littera v scripta reperiatur, non est operae pretium pluribus persequi.

§. 6. Hanc enim causam, C. Caesar, si in foro dicerem. In recipiendo hoc ordine criticos fere omnes, qui vulgarem scripturam: Hanc enim, C Caesar, causam: sequuntur, relinquendos putavi, non magis optimorum librorum scr. auctoritate, quam et loci conformatione, et sermonis ratione ductus. Est enim satis certum, natura ita comparatum esse, ut, quae verba pro notionis, quae iis continetur, gravitate aut maxime efferenda aliisque verbis antepo-

nenda, aut, pro sententiae ratione, cum his ipsis conjungenda sunt, velut nomina substantiva cum adjectivis, vel cum pronominibus, vel cum numeralibus suis, ea non aliquo vocandi casu, non valde urgente necessitate, disjungantur. Sic supra c. 1, §. 1. Cum in omnibus causis gravioribus, C. Caesar, initio dicendi commoveri soleam vehementius. Non igitur scriptum est: in omnibus, C. Caesar, causis gravioribus. c. 4. §. 12. Ignosce, ignosce, Caesar. Ubi omnis dicendi impetus impediretur, si ita distraherentur verba: Ignosce, Caesar, ignosce. c. 5, §. 15. Quae quidem a te in eam partem accepta sunt, C. Caesar, ut etc. c. 6, §. 16. Nota tibi est hominis probitas, C. Caesar, noti etc. Ita scribi jubent optimi quique libri ac plerique, Erf. Par. 11, GI, GII, Monacc. omnes, Ven., Junt., et deserenda ibidem Vulgata: Nota tibi est, C. Caesar, hominis probitas. c. 10, §. 29. Vos vestra secunda fortuna, Castor, non etc. c. 13, §. 35. c. 14, §. 40. Non debeo, C. Caesar, quod etc. c. 15. 43. pro Ligar. c. 4. Quid autem aliud egimus, Tubero, nisi etc. Ceterum autem vox aliqua, in qua majus pondus situm sit, cum aliis verbis interiore vinculo consociata, aut in prima parte enuntiati collocanda, aut saltem ponenda est ante casum quintum. Sed si vocativi primaria notio est et magis, quam alia vox, urgenda, inter juncta membri verba, vel in ejusdem prima parte locum habeat necesse est. Accedit etiam, ut necessaria esse existimanda sit talium verborum separatio, vel in alium locum transpositio, si, flagitante hanc et numero et sententiae perspicuitate, nullus alius vocativo locus relinquatur. Sic de Orat. lib. 2, c. 1, Magna, nobis pueris, Quinte frater, si memoria tenes, opinio fuit, M. Antonium —

fuisse. Multa hic sunt, quae postulant Magna et opinio a quinto hic casu aliisque illis verbis divelli. Cf. infra c. 10, §, 28. Imitari, Castor, potius. Ibi omnes libri editi perperam habent: Imitari potius, Castor etc., cum harum singularum vocum vis ea sit, ut pondere suo conspicua emineat. Ita c. 15, §. 43. Quocirca, C. Caesar, velim existimes. Verumtamen quam sit incerta ac dubia recentiorum aliquot grammaticorum regula, qui docent, vocativum esse aut in mediam sententiam, aut in prima ejus verba inferendum, non necesse est fusius exponere.

Ibid. quis enim civis regi non faveret, cujus etc. Pronomen demonstrativum ei, quod ante regi scriptum invenitur in exemplis, quaecumque novi, omnibus, gravissimis testibus, Erfurtensi et Gud. II, non dubitavi expellere. Nam pronomen is quamquam nomini substantivo, quod vim aliquam habet, quae augetur natura ejus, quod accedit, membri relativi, addi commode potest, tamen non magis necessarium debet duci pro latini sermonis ratione, quam pro vernaculi consuetudine. Quemadmodum enim nos recte dicimus: ein König hat es verordnet, dem wir unser Glück verdanken; sive: derjenige König hat etc.: ita consentaneum est, per latinitatis leges licere, pronomen hac ratione sive adponi substantivo, sive omitti. Ceterum satis notum est, librarios fere ubique adjecisse voculam illam, etiam ubi incolumi et sententia et latinitate apte potest abesse. Ubi autem abesse possit aut debeat, ubi non, infra ad c. 9, §. 24, data opportunitate, accuratius demonstrabo. — Vix autem dignus est, qui memoretur, error librariorum, qui pro regi dederunt rei, quod est in Gud. I, Ox. 1, Md, et exemplari Stephaniano. Sed nihil est verisimilius, quam in antiquissimo Gud. I litteram g librarii negligentiae deberi, et vocem rei ab aliis, qui deteriores

sunt, postea temere receptam esse; ab Erfurtens. cod. librario, cui rei non probabatur, reo esse suprascriptum.

§. 7. actioque maximae causae debilitatur loco. Sic vera est omnium codd. praestantiorum adprobatione a Steinmetzio restituta lectio, quam alios omnes criticos miror vulgatae causae maxime posthabuisse. Etenim quod dicit Wolffius in adnotationibus, adverbium maxime melius congruere cum praecedente voce angustiora, cum loci angustiis praecipue orationis adimatur alacritas, id si non adversatur verborum perpetuitati et constantiae, tamen non est ab omni parte ponderatum, nec ita respondet sententiae integritati, ut adjectivum maximae. Non enim modo e loci insolentia, ad quam referendae sunt angustiae parietum, ducitur actionis debilitatio, sed etiam e causae gravitate et magnitudine, quae intra domesticos parietes auget animi motum ac perturbationem. Quam orator his verbis supra indicavit: quod tantam causam, quanta nulla umquam, in disceptatione versata est. Adjectivo igitur causa, quae supra jam adlata est, cur moveatur orator loci insolentia, eaque ipsa debilitetur actio, in extrema parte hujus argumentationis apte et revocatur et valde confirmatur. Ideo multo magis ad totius sententiae naturam necessaria esse et efficacior videtur, quam infirmum istud, quod hac parte non requiritur, adverbium. Et aptius etiam adjectivum poni patet propter ea verba, quae subsequuntur: tuum est, — ad te ipsum referre, — quo facilius — diligentia minuat hanc perturbationem meam. Quo enim major causa est, eo magis debet Caesar Tullii motum animi suo sensu judicare, hujusque iudicii aequitate perturbationem ejus minuere.

Ibid. Quid mihi nunc animi sit. Sic verba

collocari non minus jubent egregiae fidei libri masc., quam postulat loci ratio, nec satis possum mirari, quod omnes, praeter Juntinum et Hervagianum, libri editi hunc ordinem prae eo, qui vulgo invenitur, repudiaverunt. Nihil est enim convenientius, quam pronomen mihi propter eam vim, quae ex oppositis verbis: *tuum est*, ad te ipsum referre: ad pronomen ipsum redundat, sedem suam ante nunc habere

Ibid. quo facilius cum aequitas tua, tum audiendi diligentia minuat hanc perturbationem meam. Perperam scripserunt hoc loco tum aequitas tua, tum omnes, quotquot mihi noti sunt, critici praeter doctiss. Stuerenburgium, qui in Adnott. ad orat. p. Arch. pag. 176, sola Erfurtensis auctoritate, quocum faciunt Gud. I, et Me, pro tum aequitas bene restituit cum aequitas. Sed ne oriatur mihi necessitas, in exponenda harum particularum ratione immorandi, satis sit mentionem facere illius loci pag. 164. l. 1, ubi de earundem particularum natura et usu egregie disputavit idem ille, qui grammaticorum criticorumque hac in re errores acerrime persecutus dispulit.

Ibid. qui cum videantur nec ingenio, nec usu atque exercitatione rerum valere. Optimorum librorum auctoritate commotus nec — nec pro neque — neque, quod est in omnibus fere libris editis, haud cunctanter reposui, parum curans nugas quorundam, qui neque nisi ante vocales, nec autem nisi ante consonantes locum occupare nolunt. Qui si volent Tullii libros leviter modo tangere, ubique in exempla incident contraria. — Praeterea non pauci libri scr., quorum quidem fides est levissima, et exemplar Stephanianum pro atque suppeditant particulam neque, quam hic stare non posse plane intelligitur. Voces enim usu atque exercitatione non eodem

modo, atque ingenio et usu opponuntur atque efficiuntur, sed posterius vocabulum inservit prioris notioni et explicandae et melius definiendae. Copula autem atque eas, quarum similis est natura, voces conjungi solere, notissimum est. cf. Handius ad Tursell. de Part. Tom. I. sub voce atque. Sed hanc utramque vocem per atque saepe apud Tullium copulatam inveniri, constat multis locis, ex quibus hi pauci sunt pro Coel. c. 22. Verr. Div. c. 15. usu forensi atque exercitatione. de Off. I, 18. sine usu et exercitatione consequi possunt. Cluent. c. 31. usu atque exercitatione praeditus. Caes. Bell. Gall. 4, 33. — Immerito Ernestius vocem rerum alieno loco esse arbitratur, et scribendum usu rerum atque exercitatione. Namque etiamsi certum est, genitivum, qui ad duo vocabula, ex quibus pendet, referatur, vulgo iisdem anteponi, tamen Ernestii suspicioni non adversatur modo praestansissimorum codicum consensus, sed similibus etiam exemplis nostra adjuvatur lectio. Sic pro Coel. c. 22. exercitatio ususque dicendi. Caes. Bell. Gall. 3, 8. Veneti scientia atque usu nauticarum rerum caeteros antecedunt. — Male praeterea deletur a Schuetzio rerum, quod in nullo libro abest, nisi in Par. 5.

c. III. §. 8. adflictum illum quibusdam incommodis et detrimentis propter offensionem animi tui meminere. Sola vera haec, quae ex optimae notae libris novum subsidium nacta est, scriptura hujus loci incommodum sustulit; cujus rei causa non dubitavi, ab aliis recentioribus criticis, Ernestio, Schuetzio, Orellio, qui pro adflictum dederunt adfectum, discedere. Nemo enim non sentit, non probari eam opinionem, qua adfectum Graevio videtur huic loco aptius, cum mollissimis Tullius verbis utatur, ne Caesaris animum offendat. Etenim hoc

dixit orator non ex sui animi, sed ex accusatorum sententia, qui eo facilius criminis suspicionem in Dejotarum conferre se posse confidebant, quo magis hujus animi detrimentis violatum esse suspicabantur. Quare non Caesaris animus offensus esse judicandus est, optimeque illa vox referenda ad mentem eorum, quos ante dixerat Tullius cum aliqua spe et cogitatione venisse. Nec vero liquet, cur hic verba mollissima sint; nec, cur necessaria. Nam vox *offensionem* pro ea, quam hoc loco habet, vi majorem, quam est in verbo *adflictum*, non in *adfectum*, requirit oppositionem, ut per nostrum reddi possit: dass ihn einige empfindliche Verluste hart getroffen, weil er sich gegen sich aufgebracht hatte, erinnerten sie sich. Hanc interpretationem vocis *offensionem* planum est multo propius ad sententiae rationem accedere, quam Wolffii, qui nimis videtur Graevii opinionem secutus. Cum iis enim, quae antegressa sunt, verbis: *iratum te regi Dejotaro*: et cum iis, quae subsequuntur: *teque cum huic iratum*: melius congruit *adflictum*, quam *adfectum*.

Ibid. tum sibi amicum esse cognoverant. Quid causae sit, cur omiserit haec verba exemplar romanum; num repetitio vocis *iratum*, an pronomen *sibi*, quod perquam mira explicat interpretatione Patricius, et pro quo inepte Helmstadt. exhibet *tibi*, offenderit criticos, inutile est perquirere. In illa quidem repetitione vocis *iratum*, nihil esse *offensionis*, quod verba *iratum huic et sibi amicum sibi* opponuntur, vix attinet significare. — Quod ego hoc loco esse dedi, ab Orellio et iis criticis, qui ei praecesserant, rejectum, id, licet salva sententia abesse possit, tamen mihi videtur esse retinendum. Nam non modo mirabiliter plurimorum et optimorum codd. consensus in idem illud servandum conspirat, sed ei etiam favet totus

loci habitus. Hoc tamen ut dilucide pateat, intelligendum est, hic non cogitandum esse de eo usu verbi esse, qui dijudicetur praecipua vi notionis, qua nostrum verbum idem est, quod valere, exstare, commorari, constare, aliasque habet translatas significationes. Pro hac enim proprietate esse necessario ponendum esse, constat inter omnes. Sed magis controversum est, quod hic quaeritur, ubi ad verba putandi et dicendi requiratur, ubi repudietur: inprimis tum, cum non praecipua illa ei subjicitur significatio. De hoc ejus usu, nil reliquum videtur, nisi ut statuatur sive pro numeri natura, sive pro rotunda verborum constructione. Ita numeri ratio flagitat esse in his: c. 10, 29. Et patri satisfaciendum esse arbitrabatur, pro Ligar. c. 7, 20. Utrum tandem existimas facilius fuisse. Ibid. 8, 24. facturum fuisse videatur. 11, 31. ut mihi beatiores esse videantur. Cum vero numerus sive compositio magis servetur a Tullio, quam a rerum scriptoribus, apud quos in narratione pluris est ratio brevitatis, quam modi et numeri, obscurum esse nequit, cur frequentior sit apud illum, quam apud hos, illius voculae usus. Et si tamen esse interdum, ubi exspectatur, deest apud Tullium, hoc suspicandum est potuisse propter compendium eē, quo scribi solebat, excidere. Hanc ego rem magis generatim significandam, quam copiose explicandam putavi, quod feci in Quaestt. crit. in orat. p. Deiot. pag. 25 et sqq., ubi, quantum in me erat, studui totam rationem constituere, aliorum criticorum sententias pluribus persecutus. Perperam autem in Junt. et Venn. fuisse scriptum esse pro esse, nemo non intelliget.

Ibid. cumque. Antiquissimus Gud. I cum aliis minoris fidei libris pro nostra scriptura suppediat quodque. Ad sententiam loci nihil liquet interesse

inter utrumque, ad librorum vero auctoritatem nostrum magis probatur. Quonam e scribendi genere, tamquam e fonte, utrumque manaverit, et quî factum fuerit, ut saepe a librariis confunderetur, subtilissime enotavit Wunderus in varr. Lectt. Cod. Erf. pag. 76 sqq. et 96 sqq.

Ibid. apud ipsum te de tuo periculo dicerent. Pro nostra lectione ipsum te, quod praestantissimi libri tuentur, alii deteriorum scr. cum Junt. exemplari perperam prae se ferunt te ipsum, alii ignorant te post ipsum. Hoc cur nostro loco ponendum sit ante pronomen personale, supervacaneum est hic explicare, cum satis esse videatur ea laudare, quae de collocando hoc pronomine scite disputavit Wunderus in commentarr. ad Planc. pag 157. sqq. Qui ibidem demonstrat variis e Cicerone petitis exemplis, pronomen ipse praeponi debere pronomibus personalibus, si notio hujus pronominis primaria sit maximeque urgenda, pronomen autem personale explicandi tantummodo pronominis ipse causa adjiciatur. In iis testimoniis, quibus rem communivit, noster locus ipse adfertur.

Ibid. insideret. Ita recte scriptum legitur in optimis libris scriptis; perperam pro eo praebet Gud. I cum nonnullis deterioris familiae consideret. Quod quam sit alienum a mente oratoris, non opus est exponere iis, qui, qualis sit utriusque verbi significatio locique natura, non plane sunt ignari.

Ibid. Quamobrem hoc nos primum metu, Caesar, — libera. Solis plurimorum et optimorum codd. suffragiis ductus praenomen C., quod exstat in ceteris libris editis, delendum esse censui, quamquam nulla alia mihi oblata est causa istud C. omitendi, et iidem illi libri parum sibi constant. In subsequentibus enim hujus orationis capitibus idem praenomen

ab iisdem codicibus msc. nunc agnosci video, nunc ignorari.

Ibid. per fidem et constantiam, et per clementiam. Erfurtensi et Ma testibus, quorum auctoritati jam accedit egregius Leid. et levioris fidei Mc et tres Oxonienses, praepositionem per, quam in nullo libro, nisi in novissimo a Frotschero edito, reperi, ut incorruptam scripturam revocavi. Quod cur fecerim, ut adpareat, videantur ea, quae supra §. 2. ad verba ab impietate et scelere, et in Quaestt. crit. pag. 5. paulo fusius disserui. Docui ibi, in sententia disjunctiva, ubi duo nomina separatim suam vim efferant, ut externo aliquo cohaereant vinculo, disimili unius cujusque sententia, post copulam praepositionem iterari. Hoc in nostrum locum quin cadat, ubi utriusque vocis, constantiae et clementiae, notiones variae sunt et ipsae per se spectantur, non potest dubitari, nec necesse videtur, exempla hic congerere, quae supra satis multa attuli ad sententiam meam confirmandam.

Ibid. per dextram istam te oro. Hunc verborum ordinem prae eo, qui vulgo invenitur dextram te istam, ab editoribus spretum primus non injuria ex optimis suis libris, quibuscum nonnulli meorum consentiunt, reduxit Steinmetzius. Perspicuum quidem jam dudum est, inter adjectiva, pronomina adjectiva vel inter pronominalia et nomina substantiva, ut arcissime comprehendantur una notione unave ratione, pronomina personalia et demonstrativa et substantiva ita solere interponi, ut cum ea voce, quae includatur, efficiant unam quamdam familiam. Sic pro Rosc. Amer. c. 46, 135. ne quis animum me alienum habuisse a causa nobilitati existimet. Ibid. c. 49, 144. annulumque de digito suum detraxit. de Off. 1, c. 9, 30. terentianus ille Chremes. At vero hoc fieri non ubique necessarium

putandum est, sed si nomen aliquod substantivum cum adjectivo suo in unam imaginem collectum sit, utrumque autem graviter et insigniter per se notetur; par est, nullum aliud vocabulum illi immisceri et inferri, sed e tribus pro se quodque praecipue urgeri. Sic p. Rosc. Amer. c. 43, 128. facile egestatem suam selaturum putat. Ibid. c. 49. 144. animo aequo se carere suis — commodis dicit. Ibid. si tibi — sua omnia concessit. Et si usquam, nostro loco illud, quod dixi, maxime valet, cum tria ista verba, dextram, istam te magni sint ponderis, in primis vero dextra ista, quod declaratur ea, quae sequitur post breve intervallum, repetitione: istam, inquam, dextram

Ibid. non tam in bellis, neque in proeliis, quam promissis firmiorem. Satis est auctoritatis ex optimis libris nostris nacta haec loci conformatio, cujus insolentia multum negotii exhibuit criticis, qui maxime in verbis tam firmiorem haerebant, aliis eorum conjunctionem veram esse negantibus, aliis aliud iudicium facientibus. Contra illorum impetus conatus sum nostrum locum similibus locis defendere, quos mihi videor perpendisse in Quaestt. crit. pag. 9 sqq.; quare non placet similia hic retractare. In illis ipsis censendus est in primis Matthiaeus, qui opinatur, constructionem esse e duabus mixtam, alteram, non tam in bellis, quam in promissis firmam, alteram, non tam in bellis, quam in promissis firmiorem. Dura hac et contorta explicatione non expediri locum, nemo non intelliget. Quid enim sibi velit duplex eaque mixta consecutio verborum, non liquet. Adparet potius, pro illa hoc usitatissimum dicendi genus expectari, menti oratoris accommodatum: non minus in bellis nec in proeliis firmam, quam promissis et fide;

sive non in bellis nec in proeliis firmiorem, quam promissis et fide. Sed huic verborum conformationi cum obsit eorum collocatio, quae clausulam requirit rotundiores, non debet offendere, quod extremo loco ponatur firmiorem. Particula vero tam, quae videtur superesse, idcirco ferri potest, quod inservit ei, quae proditur verbis non in bellis nec in proeliis, disjunctioni notandae. Undecumque autem hoc rarum quoddam genus natum existimatur, vocem firmiorem liquido patet duplici accipiendam esse significatione, et propria et translata, cui subjicitur haec sententia: dextra tua valida est ad profligandos hostes, et certa est, id est, ea, qua confidere liceat, si ad promissa et fidem spectes. Haec vero posterior vis vocis subvenit praepositioni in omittendae; quod fieri merito probant optimi libri nostri. Nam quamquam in disjunctiva sententia repeti solet praepositio, et hac re stare potest nostro loco, tamen pro ea ratione sexti casus, qua respectus quidam vel relatio indicatur, quae voci firmiorem intercedit cum promissis et fide, voculam in decet abesse. Quia vero in pro tota vi, quae ex ablativi proprietate in ipsum redundat, non valde differt a de, ad sive aliis voculis idem significantibus; cur recte ejiciatur, in obscuro esse non potest. Eadem autem ratio non posse reperitur ad id in, quod est ante bellis et proeliis, transferri; quippe quod aliter ibidem capiendum sit, cum et loci ratio habeatur, ubi Caesaris dextra firmitatem suam praestabat, et temporis, per quod haec conspicua erat. Et hac ex parte praepositioni in locum esse, satis exploratum est. Sed in ante proeliis injuria ignorari a Gudiano II, ex iis cognoscitur, quae supra docuimus c. 1, §. 2. ad verba ab impietate et scelere. — Hoc certe aliquid habet reprehensionis, quod in Venn., Herv., Steph., Heum, aliisque exemplaribus nec in

commutatum est cum et, quod nec poscit loci natura, nec optimi libri agnoscunt. — Vix autem tangendae videntur eae mendae, quae deprehenduntur in duobus Oxx. firmior est, et in Md firmiorem fide.

§. 9. Cum facile orari, Caesar, tum semel exorari soles. Orari restitui Tullio suum pro exorari, quod exstat in omnibus, praeter Guilielmii, libris editis. Nostrae scripturae fidem facit non modo plurimorum et optimorum librorum auctoritas, quorum aliquod vestigium adparet in egregio Leidensi, qui praebet orare, sed etiam optime eidem respondet totius loci natura. Nam in iterando verbo orari Tullius, cum ad illa: per dextram istam te oro: respiciat, haec ipsa ita confirmat, ut, si orari ad verba semel exorari relatum fuerit, sententia, quam flagitat loci ratio, ita pronuntietur. Primum iis precibus, quibus rationes adiunguntur, faciles adhibes aures; deinde vero, cum orando semel es eo adductus, ut placatum te alicui praebeas, non est, quod timeamus, ne quid in te simultatis resideat. Utriusque igitur verbi ratio, pro verbis orationis, alia non est, atque initium precium, quarum rationibus addendis conamur aliquid impetrare, earumque secundus eventus, qui ejusmodi est, ut eadem illae audiantur.

Ibid. sed ut amicum officio parum functum. Graevius pro eo, quod vulgo datur amici in nonnullis deterioribus libris scriptis et editis antiquioribus, amicum meliorum scriptorum testimonio recte rescripsit. Quid vero sit, cur Heumannus Gruterum tam pueriliter erroris incusaverit, quod hic eos libros meliores diceret, qui amicum haberent, non constat. Et magis mirum est, Moebium, neglecta omni codd. scr. auctoritate, talibus ineptiis temere subscripsisse. Nam quod magni est, nostrum amicum consentientes habet longe plerosque ac praestantissimos libros scrip-

tos. Accedit autem, quod tametsi ad sententiam inter utramque scripturam non multum interest, tamen aequalitatis causa, quam exigit verborum apta constructio, et ejus oppositionis causa, quae est in hostem et amicum, quartus casus videtur esse praeferendus.

Ibid. Cui tamen ipsi rei. Trium librorum auctoritate, quae optimorum scr. accessione confirmatur, rei jure pro regi reposuit Graevius, qui quam hoc inepte, illud autem sententiae convenienter scribatur, ostendit probabiliter. Hic quoque offendit boni Heumanni insulsitas, et regi et rei, nullis, ut solet, rationibus allatis, glossema judicantis, ejusque rei causa Graevium reprehendentis. Exstat pro tamen in tribus Oxx. tantum, in Franc. prim. tum. De harum vocum confusione confer. Wunderus ad varr. Lectt. cod. Erf. pag. 78.

Ibid. veniam te daturum esse dicebas. Revocavi daturum esse auctore solo Erfurtensi, qui discrepat ab aliis omnibus libris scriptis et editis daturum fuisse exhibentibus; et jure revocasse me scripturam illam arbitror, si certae sunt eae litterae, quas ad Dejotarum a Caesare datas reservavit vetus Scholiastes Gronovii. Haec autem illarum verba litterarum sunt: sed ignosco tibi, si secutus es nomen senatus. mitte exercitum Pompejo. mitte filium; tu tantum excusatione utere, quia senex es. — Quorum verborum testimonio veniam dandi consilium ad id tempus, quo Caesar illa scripsit, non ad prius illud, quo Dejotarus ad Pompeji partes transiit, referri debere existimandum est. Accedit, quod eadem hic ratio subest, quae valet in oratione recta, ubi futurum simplex cum exacto junctum ita dicitur, ut per illud id indicetur, quod vel ex hoc, vel post hoc consignatur; ut si dicas: si usus fueris, ignoscam tibi. Ex quo fit, ut maxime probabile sit,

ex omnibus libris solum Erfurtensem meliorem lectionem servasse.

se, cum auxilia Pompejo, vel etiam filium misisset, ipse tamen aetatis excusatione usus esset. Varie turbari hoc loco video criticorum sententias. Nostram scripturam ex duobus antiquis fragmentis pro vulgari, si tum et vel si etiam primus leni remedio restituit Muretus Varr. lectt. II, 16; quem secuti esse videntur Junt., Lambinus, qui duobus in primis nitebatur libris regiis, Lall. et Orellius, repudiata levi Coloniensis auctoritate, qua moti primi Patricius et Graevius dederunt si tantum et si vel etiam, a recentioribus criticis fere omnibus, sine ulla meliorum librorum consensione, receptum. Hanc Graevii mutationem, quae quidem videtur veri speciem praese ferre, nec abhorrere a mente oratoris, ut ad sententiam necessariam non esse apertum est, ita intelligi licet, eam non modo minus, quam nostram lectionem, cadere in Tulliani sermonis consuetudinem, sed etiam, propter infirmam trium deteriorum librorum auctoritatem, non esse commendandam. At vero nostra scriptura cum plurimorum ac praeclarissimorum codd. script. et eorum exemplarium, quae ex antiquissimis optima sunt, habet suffragium, tum magis sententiae natura comprobatur. Nihil enim videtur menti oratoris aptius, quam pro primario poni, propter quod veniam Dejotaro Caesar esset daturus, si ipse aetatis excusatione usus esset, quae maxima ei vis in his erat ipsis verbis. Nulla enim re magis erat laesus Caesar, quam eo, quod Dejotarus, id quod necesse non erat, ad Pompeji castra profectus sponte signum dederat alienae a se voluntatis. In hac igitur re primaria causa est, cur Caesar veniam dare noluerit; et e contrario legitima aetatis excusatio primaria fuisset causa ignoscendi. Non satis autem possum mirari, Matthiaeo primariam

causam excusationis inesse in his verbis videri: si auxilia Pompejo, vel si etiam filium misisset: quod secundarium esse adparet, quia nihil habet excusationis. Sed quod forsitan obstare videatur sententiae nostrae, illud est, quod a nonnullis libris scriptis, qui habent si, cum, alterum si, quod scribi non posse liquet, nisi praecedat tum aut tantum, ante etiam suppeditatur. Duplex hinc error ortus est Steinmetzio, qui adfirmet, alterum si servatum esse in plerisque et mell. libris scriptis, ideoque si tantum, cum illa varietas sine dubio scribendi compendio tū debeatur, videri esse servandum. At contra haec dici potest, si, etsi in plerisque libris repetitur, tamen in optimis, quos duces sequi non dubito, abesse. Adde, quod scriptura tantum compendio tū deberi nequit, cum illud certum sit e compendio tū vel tm natum, nec Graevii mutationem hoc nomine probabilem esse, tū autem postea in tum transisse. Haec vero scriptura, quae vulgaris adpellatur, quam parum congruat cum sententiae ratione, eo arbitror liquere, quod haec: si tum auxilia Pompejo, vel si etiam filium misisset: nihil habent, quo ad ignoscendum impulsus fuerit Caesar. — Praeterea tamen, quod in nullo exemplari, nisi in Hervag. et Lamb., invenitur, Steinmetzio quidem hanc tenuem ob causam, quod exiguae fidei codd., Par. 3 sed ipse et Oxx. duo ipse modo offerunt, adulterinum videtur. Verumtamen voculam istam post ipse recipiendam esse censui, non magis optimorum librorum, quibus adstipulatur Leidensis, consensu, quam loci conditione, concessivam sententiam si non flagitante, at certe admittente, commotus. Et commodè potest per nostrum ita reddi: „Jedoch selbst dies versprachst Du ihm zu gut zu halten, wofern er, hätte er auch Hülfsstruppen dem Pompejus, oder sogar seinem Sohn geschickt, sich selber wenigstens durch sein

Alter entschuldigt haben würde.“ — Sed hoc bene abesse posse, si si tantum scribatur, ipsum per se intelligitur. — Aetatis excusatione, pro quo omnes libri editi, praeter Stephanianum, habent excusatione aetatis, optimorum codd. auctoritatem, et sermonis naturam secutus reponendum esse duxi pro ea ratione, quam supra satis diligenter explanavi. — Scriptura est post usus, quam praebet Erfurtensis pro esset, haud dubie e scribendi compendio est natum est.

Ibid. perparvam amicitiae culpam relinquebas. Redii ad antiquam hanc probatamque lectionem, cui favet non optimorum modo codd. scr. consensus, quibuscum facit egregius Leidensis et levioris fidei Helmst., ac maxima pars antiquissimorum exemplarium, sed etiam respondere video ipsa verba orationis. Ea autem vox, quae huic contrariam habet significationem, ut inimicitiae, quam perperam hic ponatur, vix est, quod commemorem. Et mirum esset, eandem in duobus libris antiquissimis, Col. et Gud. I, a quibus non dissentiant alii multi deterioris familiae, servatam esse, si ex eo non esset concludendum, in amicitia, quod facile potuit culpa librariorum in inimicitiae commutari, antiquissimum fuisse. Prius in amicitia, quamquam Heumanno probatur, nec minus, quam amicitiae, accommodata ad loci nostri sententiam scribitur; tamen causam non esse manifestum est, cur sine ullo idoneo libri alicujus melioris testimonio in locum vocis amicitiae, quae optime congruit cum verbis orationis, rescribendum sit.

§. 10. neque enim ille odio tui progressus. Omnibus libris in verbi progressus usu conspirantibus, tamen multi criticorum mire eo offensi sunt, progredi simpliciter hic dici non posse suspicantes. Itaque, necessitate non exigente, nullo

librorum testimonio adjuti, pro ille mirabiliter ex ingenio suo proposuerunt Patricius ille eo odio, Ernestius aliquo, Schuetzius et Heumannus illo. Hic vero in joculari versatur errore, quo studet probare, quod probandum non est, illo adverbium apud Tullium aliosque scriptores inveniri. At nihil opus esse mutatione, obscurum erit nemini, qui aliorum locorum similitudine perspexerit, illud verbum dici simpliciter posse. Similes sunt hi loci: de Off. 1, 10 extr. Ut regredi, quam progredi mallent pro Coel. c. 21; 60. progressa ista mulier; de veneni celeritate dicere audebit. Caes. de Bell. Gall. 1, 51. neque ad explorandum, neque ad progrediendum data facultate. de Bell. Civ. 2, 19. Ipse cum equitibus progreditur. Hinc satis puto elucere, istud verbum, contra quam Ernestius opinatur, simpliciter positum reperiri, semperque, cum hac ratione scribatur, aliquid intelligi, quod fit in aliis quoque verbis, quae desiderant casum aliquem, non memoratum quidem, sed intelligendum. Quapropter nostro loco progredi similiter videtur esse capiendum, ac prodire, cujus in usu interdum deesse aliquid sentimus, velut in publicum vel ad dicendum, quod cogitatione addendum est. Ita haec inde sententia elicitur: prodiit sive exiit (Dejotarus) in bellum contra te gerendum, vel ad arma contra te ferenda. Quae verba, facile intelligitur, cur orator consulto suppresserit. Aptè ita videtur locus converti posse: „Denn nicht aus Hass gegen Dich trat er hervor, sondern der gemeinsame Irrthum brachte ihn zu diesem Fehltritt.

Ibid. progressus, sed errore communi lapsus est. Retinere hunc locum ita, ut constitutus est ab Orellio, satius duxi, quam sequi antiquissimos libros cum bona parte Oxoniensium et Monacensium et cum nonnullis vetustis exemplaribus, quae habent

progressus est. Etenim optimorum codd., quibus quidem sat multi adsentiuntur deteriores, auctoritate contentus, verbum auxiliare post progressus sine ulla dubitatione exturbavi; quod eo majore jure fecisse me puto, quod iidem libri, qui habent progressus est, verbum est repetunt post lapsus. Ita quidem occurrere videtur hujus inconstantiae incommodo. Ma, ut post errore incisum majus ponat conjungatque lapsus est cum sequente enunciato. Sed haec distinguendi ratio cur non conveniat cum usu vere Tulliano, et cur sit mutandum utrumque enunciatum, (qua mutatione omnis tolleretur verborum constantia ac perpetuitas) non adinet pluribus exponere.

Ibid. iisdem rebus. Quam lectionem Col. et Erfurtensis exhibent, his de pro iisdem, ea hoc minus potest offendere, quo magis constat, non in Erfurtensi modo, sed etiam in plerisque antiquis libris usque quaque pronominis formas hi et his, isdem et hisdem pro ii, iis et iisdem usitatas esse. Sic in Gud. II isdem et in Gud. I hisdem legitur, quo credibile est, scripturam his de e scribendi compendio profectam esse. Ex quo factum videtur, ut saepissime in Tullii libris hi, his et hisde reperiatur, ubi is, ii, iis, iisdem, ut nostro loco, necessario requiri apertum est.

Cap. IV. §. 11. Cum audiret. Fluctuat Heumannus quidem inter audiret et audisset, sed propensior videtur ad plusquamperfectum tempus, quod exstat in antiquis libris editis, sine ulla causa, ut solet, amplectendum. At vero non dubito praeferre imperfectum tempus, quod aequè ab optima fidei libris, atque ab orationis ratione magnam habet commendationem. Vix enim opus esse arbitror commemorare, Dejotarum non tum demum commotum esse, cum jam adlatus esset nuntius, arma sumpta, rem publicam

defendendam datam, sed per totum illud tempus, quo varii Roma nuntii ad aures ejus perveniebant. Et hos saepius adlatos esse, manifestum est iis verbis, quae infra §. 11. scripta sunt: (sic enim muntiabatur). Talibus nuntiis et rumoribus patebat ad Orientem via, nec ulli veri subsequiebantur. Pro audiret Dresd. et tres Oxx. glossam enim habent, Mb vel audirent.

Ibid. arma sumpta. Recentiores critici, in dubio non potest versari, quin recto judicio omiserint verbum auxiliare esse; quod ut omittatur, praescribunt optimi libri nostri. In Erfurtensi enim suprascriptum est, in aliis autem multis scriptis, qui optimorum numero habentur, et aliquot editis, qui antiquiores sunt, prorsus deest, aliorum etiam est de sede ejus dissensio. Ita Gl cum septem Oxx., duobus Monacc., cum tribus editis, Ven., Junt., Steph. prae se fert sumpta esse, Lambini autem liber et Me esse sumpta; ex qua varietate collocationis plane adparet, esse ab aliena manu additum, et cum abesse sine detrimento sententiae possit, delendum esse.

Ibid. praetoribus, tribunis plebis. De varietate compendii, quo hae voces dari solent in libris supra a me adlatis, satis duco significare ea, quae bene exposuit Wunderus in Varr. lectt. pag. 13.

Ibid. Nobis imperatoribus. Hanc Abramii correctionem, ab Olivetto defensam et a recentissimis criticis receptam omnibus, invitis optimis ac plerisque libris nostris et antiquis exemplaribus, haud cunctanter retinui. Namque paucos tantum codd., quorum maxime egregius est Gud. II, etsi ii ipsi nobis servarunt, tamen, pro nostri loci aliorumque ratione huc pertinentium, unam veram lectionem manifesto adparet suppeditare, et novis librariis erroribus acceptum deberi. Hic enim de novis imperatoribus sermonem non posse esse,

illorum temporum historia planum est, in primisque eorum locorum ope, qui sunt in epistolis ad Div. 16, 11. nobis, qui proconsules sumus et apud Caes. de Bell. Civ. 1, 5. ab Abramio, Manutio, Ernestio aliisque criticis valde probabiliter ostensum. Ac nimirum convenit, Tullium cum aliis istius temporis proconsulibus jam multo ante, quam de provincia decederet, imperatorem a militibus esse adpellatum, nec posse vocem novis in eos cadere. Hoc vero tenendum est, novis in optimis libris confundi cum nobis, ut de Finib 3, §. 4. ubi pro nobis incognitis Erl. et Gud. II habent novis.

Ibid. in qua etiam suam esse inclusam videbat. Leni remedio, quod adfert optimorum codd. consensus, transpositione verbi esse, sanitatem hic locus recepit. Quod enim vulgo legitur inclusam esse videbat, et quod nulli libri tuentur, nisi deterioris familiae, id jure quidem Ernestius propter hexametri clausulam falsum esse judicavit, sed male ita corrigendum proposuit, ut esse deleteretur, tamquam inculcatum vel a librariis vel a glossatoribus. Hoc quamquam saepe quidem factum esse notum est, tamen certum est, Ernestium nulla necessitate coactum hoc fecisse, cum mutando, ut fit in optimis libris scriptis, verbi auxiliaris ordine isti incommodo, quo ille offensus est, occurratur.

Ibid. quiescendum esse arbitrabatur. In expellendo sibi ante esse malui omnes criticos relinquere, quam cum praestantissimis libris dissentire; illud facere eo aptius est, quod pronomen jam ipsum intelligitur, nec ad sententiae integritatem necessarium existimandum est. Antiquissimorum librorum duo, Col. et Gud. I, quorum auctoritate aliorum, qui deteriores judicantur, librarii valde decepti sunt, praebent pro nostra lectione vel quiescendum ut sibi esset

arbitratur; quod mendum oculorum in describendo aberrationi ita tribuendum esse suspicor, ut librarius subsequentem particulam ut festinatione retraxerit, et esse cum esset commutaverit.

Ibid. sic enim nuntiabatur. Meum iudicium conjungo cum Steinmetzio, qui opinatur, e compendio em, quo enim scribi solitum fuerit, magnam lectionis varietatem, quae reperitur hoc loco, exstisisse. In deterrimis enim libris post enim positum legitur ei, quod in optimis omissum, in Ma tamen a secunda manu supra enim scriptum videmus. Hoc, quis dubitet, quin ita fieri potuerit, ut librarius aliquis, qui in compendio em anceps haesitaret, ei interpretationis causa superscriberet, alii autem idem illud in verba oratoris post enim reciperent, alii pro ei vel hic et haec ponerent. Nec vero minus dubium videtur, quin littera e cum verbo nuntiabatur ita coaluerit, ut in Erf. et Ma inde enuntiabatur, quod hoc loco plane alienum est, manaret. Nostram autem lectionem, quae non discrepat a vulgata, optime tuentur Gud. I et Gud. II.

Ibid. nec ulli veri subsequerentur. Haec vera est omnium recentiorum exemplarium scriptura, cujus loco alii libri habent nulli veri nuntii, alii nulli vero nuntii, alii etiam nec ulli veri nuntii. Primum istud nulli, quod est in antiquissimis duobus libris scriptis, et cujus vestigia exstant in levioris fidei codicibus, e compendio vocis nec et ulli ortum videtur, cumque ita verba parum cohaerent, perversius etiam in octo Parr. et quinque Oxx. veri in vero librariorum culpa mutatum, a Rom. autem et Venn. receptum. Sed non in his tantum, verum etiam in Monacc. omnibus additum legitur nuntii, quod librariorum errore e superiore versu, in quo invenitur nuntiis et rumoribus, credibile est interpretationis

causa in nostrum esse transcriptum. Quocirca bene loco nostro provisum est a recentioribus criticis, qui nuntii non agnoscerent, eorumque sententiae Erfurtensis, in quo supra exaratum est nuntii, et Gudianus II, a quo plane abest, suffragantur.

§. 12. Quanto ille superiores vicerat gloria, tanto tu omnibus praestitisti. Perquam mirabile debet videri, quod omnes, quos novi, critici eo ducti sunt errore, ut vulgarem ordinem: tanto ille — quanto tu etc., qui infirma modo deteriorum codd. fide nititur, temere potiore judicarent. At noster ille ordo quin loci et sermonis naturae accommodatus sit, non posse videtur in dubitationem vocari. Nam satis constat, relativum sive pronomen, sive adjectivum, sive adverbium in eo membro, quod propter quamdam sententiae similitudinem cum antegresso membro firmiore aliquo vinculo nec tatur, aut cujus vi ad ejus membri, quod demonstrativo incipiatur, efficacitatem fiat accessio, primum locum obtinere. Hoc, spero, adparebit his locis. cf. pro Coel. c. 3. Quantum a rerum turpitudine abes, tantum te a verborum libertate sejungas. Brut. c. 66. Piso — postea, quantum detraxit ex studio, tantum amisit ex gloria. Orat. c. 16. Quot orationum genera esse diximus, totidem oratorum reperiuntur. ad Fam. 1, 9. Plato scripsit, quales in republica principes essent, tales reliquos solere esse cives. Liv. 2, 9. Quanta vi civitates expetunt, tanta regna reges defendunt. Quae supra diximus, ea non minus, quam hi loci, pertinent ad rationem nostri loci comprobendam. Etenim controversia esse nequit, quin verba: tu omnibus praestitisti: latius pateant majorisque sint ponderis, quam ea, quae praegrediuntur: ille superiores vicerat gloria: cum

magis valeant ad id, quod spectat Tullius, efficiendum, i. e., ad Caesaris gratiam conciliandam. Ita e sententiae conformatione satis elucet, eum, quem nos constituimus, ordinem probari, non istum, quem novissimi critici secuti sunt ad unum omnes, quemque vel solum verum, nullis adjectis rationibus, cur laudare placeat Steinmetzio et Frotschero, mihi non liquet. Sed quod recedit ab hac ratione, id ejusmodi esse reperitur, ut adjectivum demonstrativum cum membro suo primam sedem vindicet, si proxime antecedenti enuntiato vel membro, pro arctiore nexu, sive magna quadam sententiae necessitudine, propius accedat necesse sit, vel insigni aliqua vi notatum emineat, ut de Orat. 1, 44, 196. Cujus (patriae) primum nobis mens, mos, disciplina nota esse debet, vel quia est patria parens omnium nostrum, vel quia tanta sapientia fuisse in jure constituendo putanda est, quanta fuit in his tantis opibus imperii comparandis. Hoc loco id membrum, quod habet tanta, sine dubio careret omni efficacitate, si utriusque vocis tanta et quanta, quae mutuo ad se refertur, ordo inverteretur. Sed haec, quae jam docui, aliena esse a nostri loci ratione, vix est, quod leviter modo adtingam.

C. V, §. 13. vel arcessitus. In hujus formae locum id scribendi genus, quod dederunt Romm. et Venn. exemplaria, accersitus reduxit Steinmetzius, non interioribus, ut videtur, rationibus motus, sed soli optimorum librorum fidei obsecutus. At vero quae possunt contra eorum hac in re testimonium adferri, eo fere recurrunt. Primum, quanticumque universe putanda est praestantiorum codd. auctoritas, tamen eosdem parum certos incertae rei, qualis est recte scribendi scientia, auctores esse credibile est, quippe qui non antiquam scribendi formam retinuerint, sed eum

scribendi usum, qui ipsorum tempore receptus est, ita sequantur, ut antiquioribus formis non raro immistae reperiantur posteriores. Ex quo factum est, ut non multi tantum errores librariorum, qui erant septimo seculo aut postmodo, vel negligentia, vel ignorantia cum suscepti sint, tum vero postea manserint, sed etiam librorum script. magna sit inaequalitas atque inconstantia ideoque incerta auctoritas. Itaque periculosum videri debet, cum magna omni aetate fuerit generum scribendi varietas, nec umquam hac re quidquam certis quibusdam artis praeceptis ordinatum sit ac definitum, ab eo, quod ferebat quotidiana et corrupta consuetudo, discedere, nisi rationibus aut e re ipsa natis, aut extrinsecus petitis, quid falsum sit, docetur. Deinde vero isti scribendi generi accersitus ut obstat auctoritas veterum grammaticorum, Prisciani (pag. 559) et Aelii Longi (pag. 2232), qui nostrum arcessitus vere defenderunt, ita analogia ipsa refragatur, quae, ut est apud Priscianum, nos jubet a forma arcire, arcessere, ex cio et antiquo ar, pro ad, similiter, atque a facio, facesso, a lacio lacezzo, a capio capesso ducere ac tueri. Quae hic docuimus, ad formam accersere, quae invenitur infra c. 11, 30, pertinere putanda sunt. Quid autem causae sit, quod Nizolius in Observatt. pag. 4. Venet. 1555. nulla alia forma, nisi ista accersitus, accersere usus fuerit, incertum est ac dubium. Ceterum conferantur, quae de utraque forma disputavit Manutius in Commentar. ad Div. T. I, pag. 386. a, ed. Richter; Casaub. ad Suet. Caes. c. 2. Ruhnk. Dictt. ad Terent. pag. 39.

Ibid. vel vocatus. Hoc quidem facile est ad intelligendum, verbum vocatus, si spectetur vis ejus ac proprietas, nostro loco non differre ab eo, quod

vulgo hic scriptum invenitur *evocatus*, et utrumque simili in usu esse apud Tullium, quod satis elucere puto his locis. cf. de verbo *evocandi* orat. in Verr. 2, 67. 3, 28. 4, 67. ad Att. 2, ep. 24. Caes. de Bell. Gall. 6, c. 24. de Bell. Civ. 3, c. 108, de Bell. Alex. c. 34. Suet. in Aug. c. 16. Simili modo *vocari* dicitur in Acad. 4, c. 47. pro Quint. c. 19 extr. Caes. de Bell. Civ. 1, c. 3, 105. de Gall. 1, 20. Varr. apud Gell. 13, 12 a med. cap. Ex his locis cum cognosci possit, non dissimilem esse utriusque verbi usum ac rationem, debet momentum rei facere sola optimorum codd, quibus adsentiuntur nonnulli deterioris familiae, gravis auctoritas. Cui ita parendum esse arbitratus sum, ut non dubitarem nostram tamquam integram Tullii lectionem reponere. — Falsa autem opinione adfecti videntur Abramius, Matthiaeus et Steinmetzius, qui contendunt, voce *evocatus* hic significari veteranos illos milites, qui, expletis justis stipendiis, in gratiam consulum ducumque militiam sumserint, vel rogatione ac precibus, vel per litteras aut per nuntios nominatim *evocati*. Vid. Caes. de Bell. Civ. 3, 108, Dio Cass. 45, 12. et Lipsius de milit. Rom. lib. I, dial. 8. Sed quam perverse hoc referatur ad nostrum locum, eo perspicuum est, quod vel Consules, vel imperatores, vel duces, vel alii magistratus alius rei causa veteranos dicebantur *evocare*, non *senatus*, de quo hic sermo est, quique reges *vocare* et *convocare* Romam putabatur. Quapropter qua impulsiva causa omnes fere critici vocem *evocatus*, quam *vocatus*, poni maluerint, non liquet.

Ibid. postremo venit, ut ad fugientem, non ad insequentem. Postquam suspensus aliquantulum haesi in hujus loci varietate, quam silentio praetermissam esse video a ceteris editoribus omnibus, qui scribunt, ut vulgatum est: non ut ad insequentem:

Erfurtensem, optimum nostrae lectionis auctorem, cui Col., Mc cum egregio Leidensi adsentiuntur, ita sequi decrevi, ut voculam ut post non ejicerem. Suspectum est enim hoc, propterea quod libri scripti in omittendo ut et ad vacillant, utrumque autem verisimile est ab interprete aliquo confundi facile potuisse, propter priorem quamdam scripturae similitudinem. Adde, quod ut nec ad incorruptam sententiae sanitatem, nec ad probam sermonis rationem necessario requiritur, sed sine loci incommodo potest hoc nomine abesse. Verumtamen praepositionem ad, ut ex iis perspicitur, quae supra c. 1, 3 et c. 3, 8 explanavimus, perperam omitti in nonnullis inferioris notae libris scriptis, incertum non potest esse.

Ibid. utilitatibus tuis paruit. Male hic rem gessisse acutum Lambinum, quod patuit pro paruit recepisset, duorum codd. testimonio adjutus, contrariis aliis omnibus, a multis interpretum commode jam demonstratum est.

§. 14. Quem tu ex tuis fidelissimum (et probatissimum) omnibus delegisti. Tria sunt hoc loco notanda, quae habent aliquam offensionem, civibus, post tuis inculcatum, et probatissimum, omnibus. Vox civibus apertissimum ostendit glosae indicium, jam diu a criticis animadversum, qui optimos quosque libros habent defensores. Fieri enim facile potuit, ut interpres aliquis oculorum aberratione omnibus retraheret, et hoc ipsum, quod compendii ignarus esset, cum civibus confunderet, vel omnino opinatae perspicuitatis causa inferre in orationem necesse duceret. Nec vero minus, quam istud et probatissimum, quod in Gud. I cum longe plerisque libris minoris auctoritatis, et in nonnullis antiquis exemplaribus omissum, in recentioribus tamen omnibus positum esse video, glossematis suspicioni locum dare potest.

Nec vereretur istud, quod uncinis tantummodo inclusi, delere, si ex melioribus libris scriptis unus alterve subveniret. Quid vero sit in istius vocis, ejusque cum antecedentis fidelissimum conjunctione, quod glossae suspicionem ad erat, perspicui poterit iis, quae disserui in Quaest. crit. pag. 12. Quae hic eo facilius tacitus relinquo, quo accuratius illic causas explicavi, quarum nomine suspectum mihi videtur istud vocabulum nostrum. Nec igitur mirum est, quod illa identidem regustare nolo, ne me in scribendo, neve alios in legendo capiat repetitionis satietas. — Sed vero levissima est, censeo, ea suspicio, qua Orellius omnibus haud male expelli opinatur. Cui suspicioni nulla est a libris melioris fidei, nec ulla a loci natura commendatio. Est autem tenendum potius, omnibus verum ibidem suum habere domicilium, ut aliquid ad vim superlativi fidelissimum, ad quem respicit illud, augendam accedat.

Ibid. qua ad bellum uterere. Non displicuit Orellio omnium criticorum soli e solo Erfurtensi pro utereris, quod exstat partim in bonis, partim in multis minoris fidei libris scriptis, uterere in orationem rescribere. Quis enim ignoret, apud Tullium secundam personam imperfecti indicat., futuri absoluti, praesentis et imperfecti conjunct. passivi in re exeuntem, non minus usitatam esse ac tritam, quam alteram in ris desinentem, quae pervulgata est apud alios scriptores. Haud frequenter autem simili modo, atque illae, cadit secunda persona praesentis indicativi, cujus nescio, an non idem sit exitus his tantum locis: Phil. 2, 43. Quid igitur cessas? cur non inaugurare. p. Balbo, 18, 41. quoniam hoc magnopere delectare verbo. Divin. in Caecil. quam longe tu te ab his rebus abesse arbitrare? in Verr. 3, 80. prim. arbitrare. — Aliquot libri

deteriores ita cum Gud. I faciunt, ut corrupte exhibeant *uteremini*, quod est in Erfurtensi supra *utere* exaratum.

Ibid. *tuumque hostem esse duxit suum*. Esse hoc loco delendum esse e varietate sedis, quam post *duxit* habet in libris editis Junt. et Lambini, Orellius injuria vult colligere. Addo, quod fortasse illius suspicionem videtur posse adjuvare, in tribus Oxx. non modo scribi ad se pro esse, sed etiam a Me utrumque plane ignorari. At probe tamen intelligendum est, illud verbum, etiamsi illic omitti potest sine detrimento sententiae, tamen huic non modo non adversari, verum etiam praestantissimorum codd. consensu confirmari, nec ullam esse causam id ipsum expellendi. — Pro *duxit* aliquot libri, in his Erfurtensis, habent *dixit*, ceteris omnibus promiscue nostrae scripturae suffragantibus. Alterutrum quidem verbum saepe cadit in similem loci sententiam, ex quo non rara confusio nascitur, sed ut *duxit* praeferam, satis probabilibus causis impellor. Nam primum omnes libri meliores, quorum hic summa est cum Erfurtensi discrepantia, singulari consensu *duxit* servarunt; deinde autem admodum frequens esse cognoscitur, duco in dico falso mutari, quod egregie ostenderunt Garatonius in Adnott. orat. pro Mil. pag. 302. et sagacissimus Klotzius in Adnott. ad Lael. c. 27. §. 100. pag. 206 et 207, ubi idem Erfurtensis, qui nostro loco praebet *dixit*, cum Vindob. II tuetur ductum pro dictum. Denique Pharnacem a Dejotaro pro hoste habitum esse, planum fit iis verbis, quae proxime praegrediuntur „ille (Dejotarus) corpus suum periculo objecit, tecumque in acie contra Pharnacem fuit:“ nusquam autem me legisse confiteor, Pharnacem nominatim hostem vocatum esse a Dejotaro. Cf. similes loci p. Mil. 32, 88. Caesaris

potentiam suam esse dicebat. ibique Garat. p. 302. Contra in ead. orat. 36, 100. quid habeam, quod faciam pro tuis in me meritis, nisi ut eam fortunam, quaecumque erit tua, ducam meam. Ita probabile videtur esse duxit, non dixit a Tulliana manu fluxisse.

Ibid. Quae quidem a te in eam partem accepta sunt, Caesar. Quod hic offert Ma in ea parte pro in eam partem, id, non dubito, quin e compendio profectum sit. Jam vero magis improbatur Gud. II scriptura ea parte, quod si a sermonis ratione non abhorret, tamen mire discrepat cum ea lectione, quam testantur ceteri libri omnes, nec tam frequenti in usu apud Tullium videtur fuisse, quam nostrum. Cf. p. Rosc. Amer. 16, 45. Quaeso, — ut hoc in bonam partem accipias. Ibid. c. 20, 56. tametsi bestiae sunt, tamen in eam partem potius peccant, quae est cautior. Att. 8, ep. 9. Id ego in eam partem accepi. Ibid. 11, ep. 7 extr. Quod rogas, ut in bonam partem accipiam, ego vero in optimam. ad. Fam. 10, 6. De pace quam in partem acceptae sint. Auct. ad Her. 2, c. 26. Quod in aliam partem, ac dictum sit, potest accipi. 3, c. 53. Cum verbum potest in duas, pluresve sententias, accipi, sed accipitur in eam partem, quam vult is, qui dixit. Catil. 4, c. 2, 3. Praenomen C., quod est ante Caesar in omnibus libris editis positum, non veritus sum optimorum scriptorum auctoritate ejicere.

§. 15. Is igitur non modo a te periculo liberatus, sed etiam — arguitur te domi suae interficere voluisse. Duo egregii libri, Ma et Gud. II te, Col. autem et Dresd. a te ignorant. Sed tamen hoc sine ulla dubitatione retineo, cum non minus eorum librorum, qui sunt partim majoris, partim

non multo levioris auctoritatis, habeat adprobationem, quam a tota ratione, quae subjicitur prioribus verbis, et sententiae natura flagitetur. Quoniam enim paulo ante dixit Tullius, Dejotarum a Caesare et salutem accepisse, et amplissimo regis honore adfectum esse, dilucide puto adparere, pronomen a te, cum Caesari tantum debeat Dejotarus, vi sua et pondere insigne esse, et idcirco necessarium. Et magis necessarium videtur esse ejus oppositionis causa, quae est in verbis: te — interficere voluisse. — Sed propter eam rationem, quae illis verbis est cum his: a te ornatus et te — interficere voluisse: et propter eam vim, quae ex altera in alteram vocem redundat, antiquissimis optimisque libris ita parendum esse putavi, ut te ante domi collocarem. Quamobrem quia illis in verbis primariae sunt notiones, maximeque in his separatim considerata est utriusque pronominis te et suae significatio: non potest dubitari, quin te debeat ante domi locum suum obtinere, non utraque voce domi suae, ut est in Vulgata, quasi septum teneri. Nam neque ejusdem notioni, ut falso forsitan videatur, potest inhaerere, nec in unam quamdam imaginem coalescere, nec illi ideo, quod cum pronomine suae valde discordet, et hac dissimilium comparatione conspicuum sit, propius admovendum est. Haec autem ratio quantum discedat ab ea, quae subest huic loco, iis cognosci poterit, quae supra §. 8 ad verba dextram istam te demonstravi. — Vix vero commemorandum est, quod hac de re protulit A. Grotefend. in Gramm. minor. §. 465, ubi docet, pronomina, quae vocantur, personalia, si fieri possit, inter duo arcte conjuncta vocabula, in primis inter nomen eique adjunctum pronomen possessivum saepe solere interponi. At ut incerta sunt verba: „si fieri possit“ et rem in medio relinquunt, ita pauci isti ab illo congesti loci infirmi argumenti

sunt, cum, (si videlicet potius sit numerare exempla, quam ponderare) facile par sit numerus testimoniorum, quae possunt in utramque partem adferri. Licet quidem his exemplis videre, satis frequentem esse alteram ab illa diversam collocationem. Cf. Cic. Brut. c. 94. Ego anno meo consul factus essem, *ibid.* idem — nos rerum mearum gestarum — laude conjunxerat. *Ibid.* idem — una tecum socerum tuum defendit Appium. Att. 4, ep. 14. Velim, domum ad te scribas, ut mihi tui libri pateant. Famil. 7, ep. 12. Indicavit mihi Pansa meus, Epicureum te esse factum. 8, ep. 15. Nunc tibi nostri milites. Att. 4, 14. Numquam enim mihi tua epistola — aut intempestiva, aut loquax visa est. p. Font. c. 17. Fontejus in periculis eadem se solatia suis relinquere arbitrabatur, quae suus pater sibi reliquisset. Tusc. I, 23. animus — sentit, se vi sua, non aliena, moveri. Verr. 1, 19. Posteaquam nostris testibus nos, quam horis tuis uti malle vidisti. Caes. Bell. Gall. 1, 36. Plaut. Trin. 2, 4, 49. Ter. Heaut. 1, 1, 23. And. 4, 6, 1. Unde certe licet intelligi, quod satis constat, utrumque pronomina collocandi genus usitatum, neutrum autem altero magis per se ipsum esse probatum, sed id potius videri, quod, pro dicendi sentiendique legibus, suo loco recte ponatur.

Ibid. Quod tu, nisi eum furiosissimum judices, suspicari profecto non potes. Vera hac et nova scriptura ex optimis libris scriptis, quibuscum faciunt aliquot deteriores, petita bene consulitur loci emendationi, quae requirit subjunctivum judices, non indicativum judicas. Qui injuria probatur omnibus, quicumque mihi noti sunt, criticis, in primis Frotschero, qui judices minus bene scribi contendit. Quibus

quin adsentiar, impetrare a me nullo pacto possum. Nam quis non sentiat, huc id pertinere, quod natura sub-
 junctivi postulat, ut rei non veritas valeat, sed animi
 sensus cogitatione susceptus et informatus verbis expri-
 matur, vel ut aliquid ita pronuntietur, non ut vere
 factum, sed ut animo conceptum sit? Cum vero in eo
 omnis argumentatio vertatur, quod existimat Tullius,
 Dejotarum a Caesare non furiosissimum vere putari
 posse, sed quod quodammodo se simulat credere, illum
 posse aliis fortasse talem videri: non videtur esse in-
 certum, quam illa nostro loco accommodata sint, quan-
 toque hac parte praestet modus subjunctivi. Non libet
 longius in hac re immorari, de qua uberius disputavi
 in Quaestt. crit. pag. 13, in quibus sententiam Beieri
 huc pertinentem persecutus accuratius examinavi.

Ibid. cujus ferocitatis victorem orbis
 terrarum non extimescere. Tanta, quod,
 praeter unum exemplar Venet., alia omnia suppeditant
 ante ferocitatis, praestantissimorum codd. consensu
 non veritus sum exturbare. Quod cum e tota struc-
 turae conformatione, quae in proxime praegressis et
 subsequentibus membris conspicitur, non memoratum
 intelligatur; et pro sermonis usu, et pro integra sen-
 tentiae conditione omitti posse judicandum est.

Ibid. in eo tyrannum inveniri. Scriptura
 in eo a Graevio, Coloniensem et Erfurtensem secuto,
 primo pro vulgari in eum restituta, a recentioribus
 autem criticis, qui parum curabant joculari istud Ma-
 le, quo Graevii lectionem respuit Heumannus, in ora-
 tionem recepta et servata, novum ex optimis libris
 subsidium nacta est. Cui cum certe non repugnet ser-
 monis usus ac ratio, est sane, quod sententiam meam
 adscribam. Tota haec ratio, qua in cum aufe-
 rendi casu junctum invenitur, quamquam pro vulgari
 usu accusativus expectari solet, misere aliquamdiu

habebat, criticos et interpretes, qui mira hac de re profitebantur. Ita adeo Ruhnkenius, quia in illo modo scriptum inprimis frequens est poëtis, ad Ter. Eun. III, 5, 19 ait, poetarum tantum hoc dicendi genus esse, cum de amore loquantur. Cortius vero in epist. ad Fam. I, 5, 2. et ad Sall. Catil. 9, 2, 11. 5, 51, 15; Heusingerus ad Cic. de Off. I, 14, 42. II, 18, 62; Drakenb. ad Liv. 24, 8, 2. 25, 28. 31, 21; Oudendorp. ad Caes. de Bell. Gall. II, 32; Wernsdorf. ad nostrum locum, exempla modo congesserunt, quibus loquendi usum confirmarent, nec causam adtulerunt ullam, qua quidquam conferrent ad totius rei vim ac naturam penitus pernoscendam. Et Bremius ad Nep. Phoc. c. IV vel eo procedit erroris, ut opinetur, illam structuram in usu non esse, nisi ubi in cum vocabulis odii, irae, crudelitatis, saevitiae, vel cum verbis urendi, insaniendi nectatur, quae in cum ablativo, non cum accusativo, copulatum desiderent. Sed et in bonam et in malam partem in cum sexto casu jungi posse, nec minus huc referri vocabula fidelis, misericors, fortis et alia id genus, satis multi loci infra declarabunt. At contra cum ex istius modi dictis et inventis nihil redundet commodi ad rei causam ac rationem acrius perspiciendam, probe tenendum est, eos valde errare criticos, qui hoc in, quod ablativus sequiatur, idem esse velint, ac praepositiones adversus, contra, erga, in cum quarto casu conjunctas. Nihil est enim certius, quam in, si ex eo pendeat casus sextus, non ipsum habere significationem illarum praepositionum, sed pro ea sententia, quae subjicitur verbis orationis, maxime autem rei attributae, per translationem, ut ita dicam, per circuitiōnem convenire cum istis voculis. Namque praepositione in nihil indicatur aliud, nisi ea ratio, qua vel actio, vel cogitatum aliquod, vel animi quaedam proprietas et sensus refertur ad

aliam quam rem aut personam, eamque adtingit vel ipsam, vel ita, ut aliae notiones cogitando adjiciantur. Ita mirabile non potest esse, id ipsum in modo similiter, ac de, adversus, contra vel erga, explicari ab criticis, modo, confuso significatu, cum his praepositionibus male commutari, modo idem valere, quod formulas: quod adtinet ad, si respectum vel rationem ad aliquid ducas. Vere inde potest concludi, attributum praepositionis in ope cum quarto casu artissimo vinculo ita colligari, ut in unam quamdam notionem coëat, absolute autem capiendum esse, cum deprehendatur sextus casus. Itaque recto iudicio jam viderunt Graevius et Cortius, ea verba, quae exstant in ep. ad Fam. 1, 9, 26. me in hac mente impulit absolute ita accipi debere, ut cum ita sentirem, vel potius: ut ita sentirem. Sic similiter in Verr. 1, 1. et si fortes fueritis in eo, quem nemo sit ausus defendere. In eo ibidem falso per in eum interpretatur Scholiastes Gronovii. Catil. IV, 6. Sic nos in his hominibus, — si vehementissimi fuerimus, misericordes habebimur. Ad Fam. 1, 5, 2. eandem fidem esse hominum in tua dignitate. 2, 45, sed in hoc homine nullam accipio excusationem. 3, 8, 8. studia mihi eorum placere, quod in te bene merito grati essent. 12, 22. in Sempronio — maximam ab omnibus laudem adeptus esses. de Off. 2, 18, 62, In iis tamen — restricti omnino nullo modo debemus. Perperam huc refert Wernsdorf. de Off. 1, 14, 42. et qui aliis nocent, ut in alios liberales sint: levi Pithoeani auctoritate decerni rem existimans. At obstat optimorum codd. testimonium, ut Erfurtensis aliorumque. — Caesar de Bell. Gall. 2, 32: in Nerviiis fecisset. Sall. Cat. 51, 15. in hominibus impiis — sceleris obliti — disserunt. Ibid.

52, 12. misericordes in furibus. Jug. 58, 3. Nep. Dion. c. 6. Primum in filio — saevitiam suam exercuit. Eum. 13, 2. In quo quanta fuerit omnium opinio; ubi temere de pro in proponit Lambinus. Thoc. 4, 3. Quod in hac re illustranda et constituenda multus fuerim, ignosci mihi eo facilius poterit, quo magis notum est, quantum in ea explicanda a se dissideant critici et interpretes, quantumque titubent vel lapsi sint.

Ibid. omnes liberos populos, omnes socios, omnes provincias. Ne hunc quidem ordinem, quo omnia apte disposita sunt, perturbare omiserunt librarii nonnullorum codd. scriptorum, qui eundem ita invertunt: omnes socios, omnes liberos populos etc. Hunc vero ipsum, non commemoro, cur amplexi fuerint Venn., Junt., Lambinus, nec, cur probet Frotscherus, adsequor. Nam quis non intelligat, primum mentionem fieri debere eorum, qui suo jure usi fuerint; deinde earum regionum et terrarum, quae aut venerint in societatem Romanorum, aut in provinciarum formam redactae se ad populi Romani fidem adplicuerint. Quapropter quam inepte hic liberi populi immisceantur sociis et provinciis, vel quam insulse confundantur dissimilia cum dissimilibus, neminem facile fugiet.

Ibid. Quonam ille modo cum regno, cum domo, cum conjuge, cum carissimo filio distractus esset, tanto scelere non modo perfecto, sed etiam cogitato? Non unum aliquid, sed plura hoc loco videntur esse notanda, in quibus partim librarii, partim critici haeserunt, Quonam modo, cum domo, cum ante conjuge positum, carissimo, distractus esset. Quonam modo, cujus loco dedit Erfurt. Quomodo manifesto adparet optime cum loci conditione consentire, quia adjuncto

nam augeatur pronominis interrogativi efficacia, quae proditur, ubicumque interrogatio est admirantis maximeque urgenda. Quare cum credibile sit, Quomodo e vulgari compendio Quomodo enatum esse, adprobantibus optimis ac longe plurimis libris, facile nostrum retinui, in quo nihil reliquum est dubitationis. Immerito contra mire offensus est hujus voculae significatione Wernsdorffius, qui negat, quomodo ita accipi posse, ut per nostrum reddatur: wie: quod idem sonet, ac wie sehr, quantum, quantopere; quam vim opinatur non contineri voce: Quomodo. Attamen quanto ille captus sit errore, adparebit, puto, duobus his locis: Att. 8, 16: et de Amic. 2, 9. Hinc fit, ut opus non fuerit Wernsdorffio, ad eam Goerenzii explanationem, quae est ad Acadd. I, 11, 41, confugere, et ellipsin sic statuere, ut, posito hoc omissionis signo: quoniam ille modo: — hoc non memoratum intelligatur: tale facinus perficere potuit? Hucusque ab Ernestio non dissentit Wernsdorffius. Errare autem pergit, cum praepositionem cum particulam esse arbitretur. Quem errorem jam ita sustulerat Ernestius, ut scribendum jure censeret cum a regno, quoniam in verbo distractus non soleret omitti praepositio. — Praeterea in Gud. I cum sat multis libris deterioris familiae non injuria desideratur cum domo, quod omissum videtur librariorum vel negligentia vel ignorantia, qua, vix dubito, quin illud parum differre a conjugē, carissimo filio: et hanc vanam esse repetitionem suspicati fuerint. Sed quam sit verae latinitati conveniens, quae generatim verbo aliquo expressa sint, ea pluribus vocabulis idem fere significantibus accuratius distinguere ac signare, non est hujus loci longius persequi, cum satis diligenter hac de re disputaverim in Quaest. crit. pag. 14. — Nec vero minus negligentiae nomine suspectum et vitiosum est, quod Erfurtensis

solus ignorat cum ante conjuge. Praepositio aliqua vel particula ubi iteretur in anaphorae forma, ubi non, clarum erit iis, quae explicavi et exemplis illustravi l. l. Quaestt. crit. — Non autem possum non potiore judicare scripturam carissimo, quam servavit Erfurt. cum antiquissimis duobus Coloniensi et Gud. I, quamquam pro eo commendat clarissimo nullus non liber Ox., Par., Monac. cum exemplaribus Rom. et Venet. Nec me magis movet, ut nostrum carissimo abiciam, ille locus, qui est Phil. 11, 13, in quo summa laus confertur in Dejotari filium. Nam cum ibi sermo sit de Dejotari cum suis distractione, quid propius ad verum accedit, quam nobis intuendam esse non filii claritatem, sed paternam erga eum caritatem? Ceterum libenter omitto, quae disseruerunt de verbo: distractus esset: critici et interpretes. Satiùs videtur conferre ea, quae exposui in Quaestt. crit. pag. 15. ad illorum opiniones excutiendas, quam eadem vel ad verbum reddere, vel recoquere, et ejus rationis, quam ibi explanavi ad Orellii sententiam argumentis confirmandam, summam pro verborum perpetuitate huc ita reponere: „Non omnes tantum reges, omnes populos, omnia omnium arma, tantum facinus perficere si potuisset, contra se unum excitasset, sed magnum etiam cum regno suo suisque fecisset dissidium planeque ab iis esset alienatus.“ Ita magis significavi et enotavi, quae aliquid habent difficultatis, quam examinavi omnibusque ex partibus perpendi, quod mihi videor fecisse in Quaestt. crit., quas, qui volet, consulat.

C. VI. § 16. Quis consideratior illo? quis rectior? quis prudentior? Vox rectior tantum criticis facessivit negotii, ut eandem, quam concoquere non possent, plane desperarent, et haud cunctanter cum e loco expellerent, tum etiam tectior, quod exstat in paucis tantum levioris fidei

libris, arreptum substituerent. Sed ne mihi necessitas oriatur, enumerandi singulas illorum opiniones ac persequendi, commodum videtur, in universum dicere, longe plurimos criticos moleste ferre, quod *rectior*, cum ad fidem et religionem, quarum virtutum paulo post mentio fit, pertineat, cumque locum ejusdem vocis *rectior* deberi arbitrentur, inter *consideratior* et *prudentior* collocatum sit. Quorum commenta opinionum ut confutem, eo minus res cogit, quo melius Stuerenburg. in Adnott. orat. p. Arch. pag. 33 et 34 locum nostrum enotavit. Satis subtiliter docet, lectionem *rectior* non esse latinam, quae in iis locis, in quibus invenitur, non eum, qui sit cautus (*vorsichtig*), sed eum, qui occultus sit ac dissimulatur, significet, optimorumque librorum scripturae *rectior* ibi cedat, ut p. Arch. c. 2, 3. de Orat. II, 73, 296, Phil. XIII, 3, 6. Pergit dicere, *rectior* non esse id, quod nos dicamus, *rechtschaffen*, sed gravitatis et constantiae, *Festigkeit*, *Consequenz*, quae virtutes sint ingenii et prudentiae. Nec vero minus scripturam *lectior*, *lectissimam*, quam quidam critici et in nostro loco, et in iis, quos modo dixi, conjectura probare volunt, perstrinxit Stuerenburgius. Idem ostendit, *tectus* nihil aliud significare, nisi *verschwiegen*, *geheimnissvoll*, ut p. Rosc. Amer. 40, 116, de Fin. II, 17, 54. Orat. 42, 146, ideoque certum est, istam vocem nostro loco abhorrere. Quae cum ita sint, libenter *rectior* praestantissimorum librorum consensu commendatum arripuimus, quod statuere non dubitamus a Tulliana manu profectum esse.

Ibid. Nota tibi est hominis probitas, C. Caesar. Quem hic ordinem verborum constitui, is satis differt ab eo, qui legitur in omnibus, praeter Junt. et Venetos, libris editis: Nota tibi est, C. Caesar, hominis probitas. Nostrae autem scripturae, quam

solam veram et incorruptam repraesentat maxime egregiorum codd. conspiratio, optime recta latinitatis ratione prospicitur. Quae cur flagitet illam collocationem, supra jam c. 2, §. 6. docui, nec lubet, quod ibidem nimium disputatum est, verbose hic retractare.

Ibid. Cui porro — Dejotari — fides non sit audita? Intelligi potest hoc loco, quantum a vera via aberraverint, praeter quatuor antiquiores libros, editi omnes, inprimis recentiores, in quibus, refragante optimorum, quibus suffragatur Leidensis, codd. auctoritate, pro nostra lectione scriptum est: non audita est. Duplex autem ratio nos nostram ab optimis libris oblatam lectionem jubet revocare. Primum quidem verbum sit plane intelligendum est suam sedem obtinere, cum primaria sit verbi auxiliaris ejusdemque subjunctivi notio, quae vi sua negationem adtrahit, quaeque, quod cum hac ipsa arctiore sententiae vinculo constricta instar unius vocis per se constat, participio arteponatur necesse est. Deinde vero subjunctivo, non indicativo est, quin hic locus suus debeatur, in controversia non potest esse. Declarat enim tota sententiae natura, Tullium non definite edere voluisse iudicium suum, quod non potuit certo scire, an omnes omnium Dejotari virtutum notitiam vere haberent. Et certum est, in interrogatione dubitandi vim esse, qua ille modeste, quae sentiebat, vel opinabatur, coram Caesare dixit. Et cum hac interrogatione rem non ut cognoscendam, vel ut ab omnibus vere cognitam describeret, sed tamquam cognitam, de qua dubitaretur, an ipsa esset, significaret: subjunctivus, non indicativus, verum hic suum habere domicilium existimandus est. Similiter infra §. 37 positum esse modum illum video: Quae enim fortuna, aut quis casus, aut quae tanta possit injuria omnium imperatorum de De-

jotaro decreta delere? Verr. I, 37, 93; En, Cui tuos liberos committas! de Off. 3, 6. Nonne sapiens, si fame ipse conficiatur, abstulerit cibum alteri homini, ad nullam rem utili?

§. 17. Cum — et domum regis, hospitii tui, divertisses. Praeter tria exemplaria antiquiora et unum Steinmetzii, cetera omnia non hic solum prae se ferunt devertisses, sed etiam in aliis multis Tullii locis hoc idem verbum similiter positum verius dici, quam nostrum divertisses, non pauci profitentur criticorum. In quibus sunt Lambinus, qui hic illic praefert devertere, Graevius, Ernestius, Schuetzius, Orellius, qui nostro loco aliisque idem contra nostrum defendunt, Moserus ad lib. I de Divin. c. 28, 133, Zumptius ad lib. I in Verr. c. 6, 16, Stuerenburgius ad lib. II, de Off. c. 18. At potior, quam illorum opiniones, mihi quidem visa est antiquissimorum et optimorum codicum suffragatio, quam hic contemnere eo majoris levitatis putavi, quod non discrepat ab ea sermonis usus ac ratio. Nam vere docuit Vossius in Etymol. pag. 174, de prius fuisse di vel dis et in deduco, detraho, demo manifestam esse divisionem, cum, si quid deducatur, duo fiant, quae unum fuerint. Id autem ad nostrum verbum ita potest transferri, ut ex aliarum vocum similitudine statuendum sit, saepissime utriusque verbi notionem eodem redire. Unde colligendum est, id non probari, quod Otto ad hunc locum aliique aliis locis protulerunt, diverti non dici, nisi de duobus, qui diversam viam instituunt. Nonne enim huic opinioni obsunt alia verba, in quae idem illud cadit, ut discedere, digredi, digressio? Confer. infra §. 20. tu in cubiculum discessisti, quod plerique ac praeclarissimi libri testantur, pro quo pauci tantum, iique deteriores, offe-

runt decessisti. Quem vero haec omnia respicientem non mirum habeat, quod Frotscherus, nulla adjecta causa, reprehendit divertisses? Sed ne videar movere Camarinam, praestat alios Tullii locos sententiae nostrae testes non cumulare.

Ibid. quibus te rex munerare constituerat. Quam hic verborum collocationem te rex restitimus, pro qua praeter Junt. et Hervag omnes libri emendati exhibent rex te, eam liquet et maxima egreriorum codd. consensione et ratione ipsa comprobari. Caesar enim cum is esset, ad quem hic maxime spectaret orator, et cujus persona inprimis conspicua distingueretur, quod, cui mors a rege parari forebatur, ei vel munera darentur: nihil videtur esse magis consentaneum, quam te ante rex locum suum occupare.

Ibid. Ibi enim erant armati, qui te interficerent, in eo ipso loco collocati. Ex verbis Ibi et in eo ipso loco recentiores inde a Graevio usque ad Steinmetzium critici magnam ceperunt molestiam. Quam se opinabantur posse ita depellere, ut glossam in iis esse judicarent, spreta antiquissimorum exemplarium scriptura, quae habet optimorum librorum adsensum, quibus Leidensis cum nonnullis levioris fidei libris accedit. Tamen Ernestio et Orellio placuit, non modo sine ulla idonea causa nostram lectionem repudiari, sed etiam in orationem inferri alteram istam: Erant enim armati: ne recta quidem sententias nectendi ratione probatam. Etenim incertum esse nequit, verba in eo ipso loco pro arctiore verborum vinculo artis praeceptis adstringendo, in prima parte enuntiationis, cum ad priorum membrorum verba locus erat quidam et huc respiciant, si Ibi recte omissum esset, collocanda et his ipsis quam proxime adponenda fuisse. Sed ut manifesto adparet, lectionem Erant enim armati potius vitii suspicionem movere,

ita facile intelligitur, ibi et in eo ipso loco, licet videantur paululum de trito usu declinare, non modo non temere a Tullio esse coacervata, sed etiam pro tota arte sententias inter se nectendi commendari. Nam vocula Ibi maiore vi eae voces signantur, quae primariae sunt in praegressis enuntiatis, locus et huc, et adduntur verba in eo ipso loco, ut illorum gravitas magis urgeatur. Majorem autem iisdem vim oportet accedere, propterea quod locus ipse, in quo munera erant composita, talis, in quo caedes fieret, delucide distinguendus erat, ut magnitudo improbitatis, qua accusator accusatorio cum artificio probare facinus studebat, maxime notaretur. Hoc vero adsequi potuit orator duplicata similibus verbis sententia. Totus autem locus haud dubie ita capiendus est, ut in duas dividatur partes, quarum superior continet verba: Ibi enim erant armati: posterior haec: qui te interficerent, in eo ipso loco. Erant vero, ad nomen armati relatum, ut verbum substantivum per se constet, non coniungi debet cum collocati, quod voci armati adpositionis loco adtributum est. Recte in nostrum convertimus: „Denn daselbst standen Bewaffnete, die zu Deiner Ermordung gerade an jenem Orte aufgestellt waren.“ Et alia quidem ratione easdem voces iterari, perspicuum est, opinor, his locis. Cf. epist. ad Famil. 15, 16. Puto te jam suppudere, cum haec tertia jam epistola ante te oppressit, quam tu scidulam aut litteram. In Catil. III, 6, 15. Magistratu se abdicavit, ut quae religio C. Mario — non fuerat, — ea nos religione in privato P. Lentulo puniendo liberaremur. ibid. III, 9, 2, — factum esse videatur, ut, cum hodierno die mane per forum meo jussu et conjurati et eorum indices in aedem concordiae ducerentur, eo ipso tempore signum

statueretur. p. Sext. Rosc. 10, 28. p. Mil. 35, 97. de Orat. I, 40, 160. I, 45. Caes. B. Gall. 5, 11.

Ibid. Caesar. Solam optimorum ac plurimorum codd. scripturam secutus, praenomen C., quamquam exstat in omnibus libris emendatis, tamen ante Caesar delendum putavi.

Ibid. ab ipso adolescente. Exemplaris Veneret. et Hervagiani lectionem ipso, cujus loco ceteri omnes libri editi exhibent isto, ad praestantissimorum codd. fidem non dubitanter rescripsimus. Quae quin apta sit ad sententiae conformationem, in ambiguo non est. Majorem enim vim habet pronomen ipso, quam isto, ad impietatis crimen turpiter notandum, quod non alius quis, ut legati, sed nepos in avi perniciem servum muneribus sollicitavit. Magis probaretur scriptura exemplaris Stephaniani ab isto ipso, si non omni codd. testimonio destitueretur.

Ibid. hac sum suspicione percussus. Duo sunt hoc loco considerata, verborum collocatio et percussus cum percussus commutatum. Illam si spectes, mirum videtur, omnes praeter Steinmetzium criticos eam secutos esse, quae aut nullam habet, aut certe meliorum codd. auctoritatem: hac suspicione sum percussus. Adde vero, quod haec eadem ipsis verborum ordinandorum legibus non satisfacit. Solet enim artificiose interponi verbum auxiliare sum iis vocabulis, quibuscum unam quamdam notionem conjunctim repraesentat, aut eadem, cum participio suo amplecti. Quae sententia ut firmetur, exempla aliquot adferam, in quibus codicum consensus omnem dubitationem excludit. Cf. Tusc. III, 15. Quem dicitur Xantippe praedicare solita in viro suo fuisse Socrate. Nat. Deor. III, 27, 69. Videturne summa improbitate usus non sine summa esse ratione? Aut alia verba participio et verbo auxiliari septa reperiun-

tur, ut illo loco, qui est in libro I de Off. c. 21, 72. Sed iis — adipiscendi magistratus et gerenda res publica est. Ibid. I, 39, 139. adhibenda cura est laxitatis. de Divin. II, 32. Et paulo post audita vox est monentis, ut provide-
rent, ne a Gallis Roma caperetur. Sed non posse interponi esse, ubi habet notionem verbi substantivi, quod per se constat idemque valet, quod exstare, vere esse, vel aliam quam translatam exhibet significationem, hoc elucet sat multis exemplis. Ex quibus sufficit hic pauca tantum adferre. Cf. de Nat. Deor. III, 25, 63. Itaque aliunde mihi quaerendum, ut et esse Deos, et quales sint, discere possim, quam quales tu esse vis. Acad. II, 40, 125. ut nos nunc simus ad Baulos, Puteolosque videamus, sic innumerabiles paribus in locis esse, iisdem nominibus. Haec est vulgaris scriptura, quae praestantior habenda est, quam ista, quae nuper ita reposita est: paribus in locis iisdem esse nominibus. — De lectione percussus aut percussus decidi non potest, nisi sententiae ratione ac natura, cum in utramque partem boni libri citari possint testium loco. Verumtamen cuilibet et utriusque verbi proprietatem, et ipsam totius loci conditionem paulo diligentius circumspicienti, spero, planum erit, nostrae lectioni percussus maximopere favere sententiae naturam, alteri percussus, a plurimis recentiorum criticorum receptae, non item. Hoc enim interest inter percellere et percutere, ut, quod quidem intelligenti iudicio cognovit Bentlejus ad Horat. epod. 11, 2 et Ruhnkenius ad Ter. Eun. II, 3. Andr. I, 1, 98. superius majus quid, quam posterius, significet. Ex quo fit, ut sit, tanta aliquid vi percutere, ut evertatur et solo prosternatur, vel, ut, quae est Graevii sententia, in stuporem rapiatur ani-

mus. Vel accuratius utrumque ita distinguitur. Percutis dicitur, qui repentino aliquo animi motu et vehementi adfectus est, non manente illo quidem, nec perpetuo, nec pernicioso, sed brevi, celeriterque transeunte. Percelli autem putatur, cujus animus eodem quidem magno ac vehementi impetu fertur et incitatur, sed diuturno tamque pestifero, ut ex eo, quod inde efficiatur, fractus aliquis succumbat, nec se erigat. At cum in oratoris animo de fingendo aliquo crimine veneni nasceretur suspicio, ad quam indicandam apte ponitur percutere: plane intelligitur, quam sit percussus alienum a verbis orationis. Quare valde credibile est, hoc ipsum, quod eidem accidit multis in locis, propter similem sonum huc librarii errore irrepsisse.

Ibid. Medicum indicem subornavit. Hanc antiquissimorum exemplarium scripturam subornavit, inde a Grutero usque ad Schuetzium sine ulla causa relictam, et cum altera subornabit commutatam, a recentissimis autem criticis merito reductam maxime probandam esse judico. Pariter enim postulat eam summa optimorum codd. consensus, atque loci natura ipsa. Nam ex eo, quod subornavit respondet antegresso corruptum, colligi licet, medicum, quo tempore esset corruptus, eodem indicem esse subornatum, et, quum demum subornatus esset, quo respicere videtur vocula videlicet, ficturum, quod suspicatus sit orator, aliquod crimen veneni. Prorsus vero corrupte praebet Erfurtensis subordinabat, quale verbum constat non exstare. Et etiamsi suspicere, pro eo dictum fuisse subornabat, quod suppeditat Leidensis; tamen imperfectum tempus, quomodocumque accipitur, patet a nostro loco abhorrere.

Ibid. Quid agit medicus? Etsi in omnibus libris editis et longe plerisque scriptis legitur Quid ait medicus?, tamen, postquam aliquantum haesitavi,

nostram scripturam agit, quam Erfurtensis cum antiquissimo Gud. I et nonnullis aliis tuetur, praeferendam esse censui. Licet enim facile conjicere, imperitum aliquem librarium, cui agit difficile esset ad enotandum, in ejus locum ait inculcasse. Quem quidem verisimillimum est non meminisse, in causis instituentis verbum agendi tamquam solenne esse idemque sonare, quod pronuntiare, loqui, dicere. Sic in Act. I in Verr. 26. Animo coepi multo magis vacuo et soluto nihil aliud, nisi de judicio agere et cogitare. Verr. IV, 22, 49. qui haec, quae dico, jam non occulte — sed palam de loco superiore ageret, pro imperio ac potestate. Ubi est: pronuntiaret tamquam Praetor. Brut. c. 79, 275. Qua de re agitur autem illud, quod multis locis in jurisconsultorum includitur formulis, id ubi esset, videbat. Ibid. c. 80, 277 et 278. me in respondendo, — hoc ipsum etiam posuisse pro argumento, quod ille — tam solute egisset, tam leniter, tam oscitanter. Tu istud — nisi fingeres, sic ageres? ad Fam. 1, 2. Quo autem magis adparet agere convenire hujus rei proprietati, eo aptius hic videtur esse, quam ait, quod nihil habet peculiare, sed simpliciter pertinet ad varia genera aliquid pronuntiandi. Simili quidem ratione mendose scriptum est agebat pro agebat in longe plerisque libris editis orat. p. Ligar. c. 7, 21. Scio quidem, Tiberonem domi manere voluisse; sed ita quidem agebat, ita rei publicae nomen opponebat, ut verborum — ipsorum pondus sustinere non posset. Hic quoque nostra lectio agebat adsentientes habet egregios libros, Erfurtensem, Gud. II, Ma, qui ignorant vulgare istud: agebat. Quo ibi nihil potest esse falsius, cum perpe-

tuitas orationis requirat vim disputandi, disserendi, disputando aliquid tractandi, vel orationem instituendi, quae vis inest in verbo agebat, abest ab aiebat. Conferantur, quae hac de re disputavi in Quaestt. critt. ad orat. p. Ligar. pag. 16. Hanov. 1832.

§. 18. At id fieri potuit. At id non debet duci inventum librariorum, nec exturbari, quamquam ab Erfurt., Leidensi nonnullisque Oxx. omissum est. Quibus oculis omittendis obstant non solum alii libri omnes et scripti et editi, verum etiam ipsa loci ratio, quae poscit, ut propter superius incisum: Quid agit medicus? Nihil de veneno: eleganter objectio inducatur particula At. Sed hac abjecta, illa tollitur. Et ad sententiae sanitatem necessarium est at, si pro atqui positum conducit subjectioni, ut his in locis. In Catil. I, 11. Quid tandem impedit te? mosne majorum? at persaepe etiam privati in re publica perniciosos cives morte multarunt. An leges? at numquam in hac urbe etc.: In Verr. III, 55. p. Mil. c. 6.

Ibid. Primo occultius —; deinde. Antiquissimi duo libri, Col. et Gud. I, qui cum sat multis minoris auctoritatis tuentur primum, dissident a praestantissimis nostris, qui servarunt primo, et quibus solis facile parendum putavi. Nec hoc injuria. Eorum enim ipsorum debet esse hujus rei arbitrium, cum, quod in universum recte statuitur, primum ad ordinem rerum, primo ad tempus pertinere, multis locis convellatur, qui aperte declarant, non raro utrumque promiscue scribi solere. Cf. pro Arch. c. 1, 4. primum Antiochiae — celeriter antecellere omnibus — coepit. — Post ejus adventus celebrantur. de Invent. 1, 39, 71. Ac primo quidem decipi incommodum est: iterum stultum: tertio turpe. de Off. 1, 3 extr. Liv. 38, 41, 7. Non

igitur probantur, quae Heusingerus docet ad illum locum, primo nil spectare, nisi tempus, aut quae Ramshornius profitetur in Gramm. maj. §. 177, primo tantummodo referri ad locum. Hic quidem ad sententiam suam firmandam testem citat illum Gellii locum, X, 7. Aliud est quarto praetorem fieri, et quartum: quod quarto locum adsignificat et ter ante factum. At hic locus, quem immerito eandem in sententiam, in quam Ramshornius, interpretatur Gesnerus in Thes. sub voc. primo, quam misere huc trahatur, eo potest cognosci, quod plane aliud i. e., peculiare quid, non universum rei genus, spectat. Et primo potissimum temporis esse, multi veterum loci demonstrant. — Sic Tusc. 5, 2. O vitae philosophia dux! tu homines inter se primo domiciliis, deinde conjugis, tum litterarum et vocum communione junxisti. Sall. Cat. c. 10. Jug. c. 119. Liv. 1, c. 50 extr. 16, 39. 31, 29. Just. 1, 3. Tac. Germ. c. 6.

Ibid. in potione, in cibo: deinde etiam impuni fit, quod, cum est factum, negari potest. Totum hunc locum ita in suspicionem vocarunt aliquot critici et interpretes, ut eundem adulterinum et a glossa ortum judicarent. Hoc quidem nomine suspectum Ernestio videtur illud: in potione, in cibo:, maxime autem posterius in cibo, ad cujus suspicionem probandam quaeritur testimonium e cap. 62 Cluentianae. In qua tamen nihil esse, quo juvetur ista suspicio, elucebit, spero, iis, quae uberius disputavi in Quaestt. critt. pag. 18. — Immerito autem longius progressi esse putandi sunt Patricius et Wolffius, qui statuunt, totum locum in justam mendi reprehensionem incurrere. Qui quanto lapsi essent errore, et cur illa verba omnia cum ex optimorum librorum fide, tum in primis e sententiae natura latinitatisque legibus

vindicanda essent Tullio, pluribus persecutus sum l. l.
Quaestt. critt.

Ibid. celasset. Contracta forma primae declinationis, quam Steinmetzius jam restituit, hic quasi jure suo locum obtinet, non quo altera celavisset, quam habent omnes fere libri editi, falsa sit, sed quod cedat necesse est melioribus testibus, et minus congruit, quam nostra, cum Tulliani sermonis consuetudine. Sed nescio, an non sit, quod ad levem hanc rem probandam haec pauca tantum adferam: Orat. c. 11, 31, vocasset; c. 47 judicasse; in Catil. II, c. 3, 4, multassem; c. 7, 16, cogitasset; III, c. 4, 8, recreasset; c. 6, 15, liberassem; c. 7, 17, liberassemus. Contra in indicativi perfecto tempore primae declinationis ignotum non est frequentem esse Tullio integram formam, ut infra §. 40. denegavisti, cujus loco deteriores libri scripti et editi fere omnes perperam exhibent denegasti.

Ibid. conari occultius, et efficere cautius potuit. Qui verborum ordo hic a me receptus est conari occultius, pro quo vulgo scriptum invenitur occultius conari, neque antiquissimorum exemplarium, ac praeclarissimorum et plurimorum codd. adsensione comprobatur. Cui pariter subvenit ipsa Latinitas, ac tota sententiae conformatio. Notum quidem est, omnino adverbium adverbio, vel adjectivo vel verbo suo praeponendum esse, ubi in his ita inhaereat, ut cum iisdem unum quid efficiat. Et hoc par est valere in genere orationis tracto et cum lenitate quadam aequabili profluente, in quo verba servant ordinem suum vulgarem, ut in Tusc. IV, 27, 39: an ratio parum praecipit, nec bonum illud esse. Ibid. 27, 58: itaque adhibita ratio cernit, quid optimum sit. V, 9, 26: negat quemquam jucunde posse vivere, nisi idem — honeste vi-

vat. — Attamen talium verborum arctius inter se nexorum, nostro loco mirum non est, cur necessaria sit trajectio. Primus enim locus tribuendus est verbis conari et efficere, et quod cum potuit una notione comprehensa maiorem vim accipiunt, et quod, quae hic attributorum loco explicationis et distinctionis causa adponuntur, ea amplectuntur. Quare iis, quae subsequuntur in propositione primaria, non credit, gravius opponuntur. Tum vero membrorum aequalitas particulis disjunctivis et — et indicata quin exigit nostrum illum ordinem, mihi dubium non est.

C. VII. §. 19. Dejotarus, rex illo tempore non perfecta re. Optimi quique ac plerique libri scripti a vulgari scriptura ita discedunt, ut rex loco voculae re et re post perfecta prae se ferant. Quamquam Erfurtensis et Ma re supra perfecta exaratum exhibent, tamen dubium non videtur, quin vocula illa a properante librario praetermissa fuerit.

§. 20. regio animo et more. Necesse videtur, si recte locum perpenderis, copulam et, quae ante animo est in editis libris fere omnibus, omitti, adprobantibus duobus, Erfurtensi et Ma, quibuscum faciunt alii multi non magnae quidem auctoritatis libri scripti. Nec enim duplicandum esse et, ex eo perspicui potest, quod non intelliguntur partes unius rei aequales, nec adjicitur patentior, vel major, vel praeter aliud comrehendenda notio, quae voce more contineatur, vel unde geminandi et existat necessitas. Sed haec posterior ratio, qua admittitur duplex copula, ubi accedit vel generalior vis verbi, vel ad majus adscendens, injuria existimatur usque quaque valere; quae falsa est opinio Goerenzii, nullo fere non loco illam per non solum — sed etiam explicantis. Cf. de Acad. I, 6, 23: et amicitia exsistebat, et justitia; c. 7, 28. II, 3, 8. Quibus ex locis etiamsi depromi aegre potest

illa significatio, tamen aliis locis illius sententia negari non potest concidere. *Ci. Acad. II, 18, 57.* Sed et ad ceteras res habet quamdam artem, et ad similitudines istas usus adhibendus est. *c. 34, 109.* Jam istud te quoque impediet et in navigando, et in conserendo; *36, 113.* Minus etiam potest probari, quod idem ille adfirmat illo loco, qui est de *Fin. I, 13, 45:* qui unum genus posuit earum cupiditatum, quae essent et naturales et necessariae. Recte vidit Handius in *Turs. II, pag. 525,* isto loco non posse dici non solum, sed etiam, quo mutetur sententia. Nec vero minus hoc iudicium valet in *III, 3, 10; V, 14, 40.* Quod autem dixi, Goerenzii rationem hic illic quidem, sed non prorsus posse probari, id, obscurum esse non potest, transferendum esse et ad eam opinionem, quam confirmare studet Perizonius ad *Sanc. Minerv. I, 18, Nro. 1,* et ad eam rationem, quam argute explicare putatur ab Handio *Rudim. in Instt. T. II, pag. 342.* Quae ratio eo recurrit, prius et respondere ei, quod nos nostro sermone dicamus: *Beides; ut Petrus et pius et doctus est: Peter ist beides etc.* Hoc dictum quam non cadat in nostrum locum, elucet satis. Quoniam autem non minus est ejus, qui edit librum, ostendere, quid sit, quam quid non sit, servandum est, illas rationes, quas supra exposuimus, omnes a nostro loco non modo alienas esse, sed hanc nostram probandam videri solam. Hoc enim in dubium venire non potest, quin per et omnes fere sententiae ac notiones, sive aequales, sive contrariae, nec separatim vel singulatim per se quaeque spectandae, posteriore a minore, ut ajunt, ad majus adscendente, aut contra a majore ad minus descendente, quaecumque earum ratio est, vel interior, vel extrinsecus arcessita, simpliciter consociantur. Haec, puto, constabunt paucis

his locis: Cf. ad Divers. III, ep. 10, 6: sed tamen significatur in tuis litteris suspicio quaedam et dubitatio tua. Ibid. V, ep. 5, 1. homo omnium meorum in te studiorum et officiorum maxime conscius. Caes. Bell. Gall. IV, 21. interim consilio ejus cognito et per mercatores perlato ad Britannos. Quibus in locis ut simplex esse debet copula, ita iteranda est in his: Cf. ad Divers. III, ep. 10, 1. omnia volo a me et postules et exspectes. Ibid. V, ep. 5, 2. meus in te animus quam singulari officio fuerit, et senatus et populus romanus testis est. Praeterea, ubi alia subest sententia, recte dicitur senatus populusque romanus. Sed cum nostro loco majori notioni animo adjungatur minor, nec animus pariter ad hanc, atque ad illam advertatur, ad duas partes aequaliter animo complectendas: eorum, quos supra significavi, librorum auctoritati obsecutus, priorem copulam ejiciendam putavi. Nec vero ceteroquin ferendam esse censeo quorundam grammaticorum opinionem, qui et idem esse volunt, quod insuper, et quidem, et ita, et omnino. et sane. Quas quidem significationes insitas non esse in copula et, sed depromi, nisi e copulatis verbis orationis, non posse, satis certum est.

Ibid. in cubiculum discessisti. Hoc quoque loco deteriores aliquot libri scripti offerunt decessisti. De utriusque verbi discrimine vide, quae supra ad §. 17 de divertisses explanavi.

Ibid. repete illius temporis memoriam. Hunc verborum ordinem, qui est in Junt. exemplari servatus, in posterioribus libris editis immerito relictum et cum vulgari temporis illius commutatum, ex optimis codd. nunc emendatum nacti sumus. Eundem autem ipsum ordinem non minus graviter hoc

loco vindicat latini sermonis ratio. Cui consentaneum esse perspexi, praeponi debere nomini suo pronomen ille, si praecipua vi sua ac primaria insigne sit et notatum. Quae tam arcte adstricta est prioris nominis significatione, ut ad totam sententiam probe illustrandam ac distincte definiendam abesse nullo pacto possit. Ita pronomen illius necessarium est ad ejus notionis, quae est in voce temporis, integritatem, nec minus necessarium, quam pronomen illum, quod positum est ante diem, et illo, quod legitur supra §. 19, in verbis: *re illo tempore non perfecta*. Similis ejus usus est in *orat. pro Cluent. c. 19: Dies nondum decem intercesserant, cum ille alter filius infans necatur. de Off. III, 28, 102: num igitur tantum mali turpitudine ista habebat, quantum ille cruciatus?* *Liv. II, 1: Quid enim futurum fuit, si illa pastorum convenarumque plebs — agitari coepta esset tribuniciis procellis?* — Per illam plebem hic ea intelligitur, cujus in priore libro facta est mentio. Postponi autem convenit nomini suo pronomen, ubi hoc ipsum per se consideratum integram rei imaginem vel notionem prodat, quae mente et cogitatione separatur. Sic *Catil. IV, §. 21. habetur vir egregius L. Paulus ille. de Orat. III, 50. Antipater ille — solitus est versus hexametros fundere ex tempore. Nep. Thras. 4. Bene ergo Pittacus ille, — inquit etc.* Ex iis, quas modo explicavimus, rationibus ea effici patet, quae Grysar. tradit eo libro, qui est de arte latine scribendi pag. 83 et 643, ubi scriptum est: pronomen ille debere post nomen substantivum collocari, cum quid significetur, quod sit nobile, clarum, insigne.

§. 21. Non video causam mutandi loci. Deserui sine mora vulgarem collocationem loci mu-

tandi, in qua mutanda miror ne Steinmetzium quidem praeisse, cum bona parte egregiorum codd., quorum auctoritas nostrum ordinem praescribit, uteretur. Concordat enim cum optimorum codd. scriptura ratio latinitatis, in qua hic eadem valent, quae supra jam §. 1. ad verba reum capitis et §. 3. ad verba: elicere veram vocem docui, verbo solere ante id vocabulum, quod ei adhaereat instar adpositionis, locum dari, si utrumque quis animo et cogitatione separatim contempletur. Hoc vero planum est traducendum esse ad nostrum locum, propter oppositorum rationem, quae intercedit inter mutationem loci et dilationem temporis, eamque vim, quae inde redit in verbum mutandi. Quare necesse videtur retrahi verbum, et loci extremo in membro poni.

Ibid. acta res criminose est. Male suspicatur magnus Ernestius, Tullii verbis melius dicta, quam acta respondere. Nam ista mutatio, quae ne ullum quidem librum scriptum habet adsensorem, si ad sermonis consuetudinem respectum ducas, ferenda non est. Dicere enim rem, si hanc in partem accipias, verbum esse, a singulari Tullii consuetudine, qua formula juris sollemnis significatur, alienum, quis est, qui in latino sermone non plane hospes ignoret? Verbum autem agendi in eiusmodi formula vulgare esse, supra jam §. 18. ad verba: Quid agit medicus? exemplis ostendimus. Nec vero dubito, quin hoc dicere orator voluerit: hanc rem, quamquam nulla ejus causa fuisset, tamen ita confictam et indicatam esse, ut si grave exinde crimen in eum (Dejotarum) posset derivari. Quod nostris verbis ita reddi potest: „Gleichwohl hat man indess den Umstand so vorgebracht, als enthalte er eine harte Beschuldigung.“ Multum autem videtur a vero aberrasse Wernsdorffus, qui opinatur, Ciceronem dicere velle, omnia, quae acta

sint, nihilominus talia esse, ut exinde crimen peti possit.“ Non vidit Wernsdorf., nostra verba non ad illa referenda esse, quae §. 20. exposuimus, sed ad ea, quae proxime antegressa sunt. Mirum est, quod ejus explicationem probat Frotscherus, et magis mirum, quod Schuetzius, omni codicum auctoritate destitutus, Ernestii suspicionem inconsiderate intulit in verba orationis. Quin etiam laudat istam conjecturam Otto, qui tamen interpretatione sua declarat, se verbi agendi sententiam parum esse adsecutum.

Ibid. vomere post coenam te velle dixisti. Vulgaris dispositio verborum, quam tuentur omnes, quoscumque novi, libri editi, cedat oportet nostrae, quam ex optimis codd. protraximus. Nec hoc injuria. Verba enim: vomere post coenam: tam arcto vin- inter se culo apta et colligata videntur, ut ad unam quamdam imaginem consociantur, nec illato te, quod notio verbi velle ad se trahit, misere divellenda sint.

Ibid. at te eadem tua fortuna servavit. Major est in hujus loci scriptura librorum scriptorum, quam editorum, discrepantia. Ab horum longe plerisque illa ante fortuna video non agnoscitur, ab Orel- lio post tua repositum, et in Teubner. exemplari uncis inclusum. At quae me movent, ut pronomen illa delendum esse censeam, ea quaerenda sunt e sede mutabili, qualis reperitur in libris deterioribus, qui partim scriptum habent illa tua, partim tua illa, partim illa eadem tua. Accedit etiam, quod a praestantissimis libris scriptis et abest illa, et abesse salva sententia potest. Eadem enim verba iterantur, quae supra c. VI extr. leguntur, et ad illa referuntur; quae causa videtur fuisse, cur librarius aliquis, non cogente necessitate, interpretationis causa, superiora verba hoc pronomine significanda esse arbitraretur. — Non est autem eadem vocis tua conditio, quam non

modo ferri, sed etiam necessariam esse cognoscitur. Ex deterius quidem familiae libris alii omittunt tua, alii pro eo exhibent tum, alii ei post fortuna locum concedunt. Hinc si forte aliqua de ejus veritate oriatur suspicio, facile comprimitur non minus optimorum librorum testimonio, quam loci natura ipsa. Qua quidem tua cum singulari quadam vi ideo repeti debet, quod et supra jam simili modo dictum est, et ita dicitur, ut aperte ad eam fortunam spectet, qua Caesar utebatur.

Ibid. in cubiculum te ire malle dixisti. Sine ulla idonea causa Frotscherus pro nostra lectione scripsit in cubiculo te malle dixisti, aliquot Lambini codicum testimonio motus. Cui ita suffragantur Col. et Gud. I cum Me, ut te ante malle omitant. Tamen nostram scripturam non deserendam putavi, cum certe non minus commodam, quam altera, reddat sententiam, nitatur autem majore librorum auctoritate. Quare nihil est, propter quod necessaria sit commutatio.

Ibid. Diite perduint! Antiquae formae fides nostro loco non videtur posse abrogari, quamquam optimi libri scripti et aliquot editi, quibus adsentitur Abramius, in contrarias partes discedunt, aliis nostrum perduint, aliis perdant, aliis perdunt suppeditantibus. Atque ut ante omnia res ad librorum scr. auctoritatem omnis revocetur, probe tenendum est, hanc esse optimorum varietatem, ut Ma, Par. 11, Pal. 9 tueantur perduint, Erfurtensis autem et Gud. II cum aliquot deterioribus offerant perdunt. Quod quidem licet ex antiquo perduint, sive ex perduunt (ut enim e δῶ latinum do, ita e δόω ortum esse creditur duo) natum sit, tamen nihil verisimilius est, quam idem ex alterutra forma subjunctivi, cui hic soli locus relinquatur, per compendium esse contractum. Sed altera subjunctivi forma perdant, quae post illam

demum in usu esse coepit, persaepe quidem posita est a Tullio, verum non iis locis, in quibus solet antiquae formae perduint, qua sola utebantur Comici, ratio haberi. Cf. Plaut. Poen. III, 4, 29. Illum dii omnes perduint. Ibid. Asin. II, 4, 61: quem dii mortuum perduint. Ibid. Aul. IV, 6, 6: ne te perdui. Amph. II, 2, 215: Jupiter te perdui. Ibid. Epid. I, 1, 64: Diespiter vos perdui. Terent. Phorm. 1, 2, 63: Istum dii perduint. Ibid. IV, 4, 6. Ut te quidem omnes Dii Deaeque, superi, inferi malis exemplis perdant. Ubi vulgaris forma relinquitur. At Heaut. IV, 6, 6: Ut te quidem omnes Dii Deaeque, quantum est Syre, cum tuo istoc invento, cumque incepto perduint. Hec. I, 2, 59. At te di deaeque perduint cum isto odio — fugitive! Quem ad locum cum Tullius ita respexisse videatur, ut non multum absit, quin ipsa illius verba repetita sint; cumque aliorum verborum similitudine, ut effodint, temperint, coquint, carint, aliquantum juvetur haec forma: facile adducor, ut existimem, antiquam illam formam servandam esse et nostro in loco, et in illo, qui est in ep. ad Attic. 15, 4 extr.: Ita gratiosi eramus apud illum, quem dii mortuum perduint! Hoc petatum est e codd. Cratandri, pro quo in aliquot Oxx. a secunda manu exaratum est: perdant.

Ibid. Ita non modo nequam et improbus, sed etiam fatuus et amens es. Praeuntibus Patricio et Abramio, Orellius omnium criticorum existimandus est optime colorem huic loco suum reddidisse. Qui locus si omnibus ex partibus examinatus fuerit, nihil reliquum esse perspicietur, nisi ut illum in modum constituatur, repudientur aliae ab aliis libris et scriptis et editis oblatae lectiones, quamquam in nostra confirmanda optimi codd. ab antiquissimis, et hi a se

ipsis maximopere dissident. Ita Erfurt., Gud. II, Ma-
 tuentur: non modo improbus et fatuus, sed
 etiam amens: nostram autem scripturam habent Col.,
 Gud. I, Par. 11, qui partim cum aliis multis libris ig-
 norant in altera membri parte etiam, partim suppe-
 ditant pro eo et. At nullam trium istarum posse
 comprobari, copiose demonstravi in Quaestt. critt. pag.
 19 et sqq. Quorum verba cum displiceat hic rescribere,
 quae sit summa eorum, quae ibi disputavi, ostendam.
 Primum male abesse judicavi nequam et in tribus
 illi, praestantissimis. Desideratur enim et pro vi sua
 ac natura vel pro ea cognatione, qua junctum est cum
 subsequente improbus, et pro concinnitatis legibus,
 quae postulant, ut in utroque membro ratio servetur
 aequalitatis. In qua decet paria paribus, et disparia
 disparibus respondere, nec quidquam horum aut abesse,
 aut redundare. Sed nonne disturbatur omnis loci dis-
 positio, si unum aliquod vocabulum necessarium abji-
 ciatur; si, quae sunt ingenii, iis admisceantur, quae
 sunt animi, ut si fatuus nectatur cum improbus,
 utrumque vero conjunctim opponatur soli amentiae, in
 cujus notione non una contineatur? Primum vero, ut
 tota membrorum natura flagitat nequam et, ita utrum-
 que vocabulum nequam et improbus saepius co-
 pulatum reperitur apud Tullium, ut pro Rosc. Amer.
 c. 45, 130: Quae omnia si, quemadmodum so-
 lent liberti nequam et improbi facere, in
 patronum suum voluerit conferre, nihil
 egerit. Pro Coel. c. 4, 10; in Pison. c. 6, 12 et 13;
 Cas. 2, 3, 39. — Deinde autem alteram istam a pleris-
 que antiquiorum et recentiorum exemplarium oblatam
 lectionem: non modo nequam et improbus, sed
 et fatuus et amens: recipere prohibent grammaticae
 leges. Ex his enim sancendum est, ut non modo,
 sed etiam dicatur, si utriusque membri et superioris

et posterioris notiones variae quidem ac dissimiles, pari tamen gravitate ac pondere sint, quae non contrariae sibi esse debent, sed oppositae esse possunt. Cf. de Off. I, 40, 144: At praetorem — decet non solum manus, sed etiam oculos abstinentis habere. In vocabulis manus et oculos non diversas, non contrarias sibi repugnantes, sed varias modo notiones esse, quae sibi opponantur, dilucide patet. Sic pro Rosc. Amer. c. 32; in Catil. I, 8; de Amic. c. 3, 11. c. 13, 44; Brut. c. 73, 255. ad Div. VI, ep. 13. — Sed tum omitti etiam in posteriore membro comperitur, si antegressum membrum ante omnia praecise negetur, posterioris autem membri aliquod verbum plane contrarium sit ei, quod est in priore, aut per gradationem quamdam significationem habeat adscendentem vel latius patentem, qua praecedentis membri notio comprehendatur. Cf. de Lgg. I, 11, 25. Quis enim non modo liber, sed servus libertate dignus fuit, cui etc. Quam scripturam optimorum codd. auctoritate recte ita restituit Moserus. Pro Mil. c. 24, 66. Cavebat magis Pompejus, quam timebat: non ea solum, quae timenda erant, sed omnino omnia. Orat. c. 72, 236. Div. in Caec. c. 14. ad Divers. V, ep. 8, 2. In Catil. II, 12, 27. p. Sext. c. 16, 38. de Off. I, c. 4, 4. Haec posterior ratio quantopere discrepet cum hoc nostro loco, prior autem illa quam congruat cum eodem, quis est, qui non sentiat? Quae criticorum et grammaticorum sententiae vel recedere a mea ratione, vel repugnare eidem videbantur, eas recensui in Quaestt. critt. pag. 21 et 22. Quae omnia hic retractari, non convenit.

Ibid. quae e balneo in cubiculum transferri non possent? Miro quodam errore, in quem lapsum esse video Frotscherum, libros infirmae auctoritatis secutum, captus est Patricius, qui transire ita

munire studet, ut profiteatur, acute simul et lepide Tullium dicere de signis, ut de hominibus, de inanimatorum, ut de animantibus ipsis. At non lepide hoc, sed inepte diceretur. Namque etiamsi optimi libri scripti et nonnulli ex antiquissimis editis, ac recentiores fere omnes, in nostram scripturam non conspirarent, ut vere conspirant, tamen ejusdem nos commonere posset ipsa natura translationis. Qua, ut verbis utar Quintiliani lib. 8, 6, 50, id in primis est custodiendum, ut quo ex genere coeperis translationis, hoc desinas. Multi autem, cum initium a tempestate sumserunt, incendio et ruina finiunt: quae est inconsequentia rerum foedissima. Nec vero sibi constaret orator, si animantes fingeret esse res inanimatas, easdemque eodem enuntiato rursus faceret animantes, ut translatio interrumperetur. Et illius adeo menti contrarium esset maxime, facilem corporis motum iis dare, qui per contumtionem dicuntur signa aenea, quia in facinore perpetrando judicandi sunt non sui arbitrii, sed alieni esse, ejusque rei causa non se ipsos movere, sed ab aliis moveri, et ut signa, prout libet, collocari. Nisi forte mirum quoddam genus statuitur neurospastorum! quae aliqua machinatione mota videntur posse circuire.

Ibid. Quid tum? Licet h. l. videre, quam temerariae sint mutationes quorundam criticorum et interpretum, Patricii, Heumanni, Ottonis, Wolffii, qui quod in vi particulae tum haesitarent, abierunt ad miras interpretandi ineptias. Pro his ipsis tum e ficto aliquo tam, quod quis interpretationis causa pro ita adscripsit margini, ortum suum accepisse somniarunt, et omni codicum auctoritate destituti, ita in ejus locum intulerint. At mirabile est, quam parum isti meminerint, pronomen tu, cum ad medicum pertineat, non ad Caesarem, et antegressum inquit secundum discordare,

quam structuram liquet damnandam esse inconstantiae. Ceterum hoc tu mendose hic dici, cum requirat secundam personam, non minus recte ostendit Steinmetzius, quam, quid h. l. valeat tum, breviter indicat. Quod dicendi genus cum significet: quid hinc efficitur? sequitur? quid postea? nos apte dicimus: Wie nun? Was mehr? Ja weiter! Ja mehr noch! Conferantur ea, quae de vario genere confundendi tu, tune et tum egregie disseruit Wunderus in Prolegg. ad Orat. Planc. pag. 26, et in varr. Lectt. e Cod. Erfurt. enott. pag. 56.

Ibid. Ita ille demens erat. Eam colloca-
tionem pronominis ille, quam habent editi libri omnes, ita demens ille, si illam nostram ille demens non juvaret optimorum ac plerorumque codd. consensio, tamen deserendam putarem propter eam rationem, quam supra explicavi §. 20. ad verba illius temporis. Accedit, ut ille hic pro vi sua demonstrativa, quae dicitur, ad antecedens ille referatur. Hoc ita relat-um, non modo propius ad illud retrahendum, sed etiam idcirco postponendum est demens, quod inservit pro-
nomini probius definiendo, non pronomen voci demens
adjungitur loco adpositionis. Ille igitur inter ita et demens interpositum cum utroque ita cohaeret, ut cum eodem in unam quamdam imaginem colligatur; cuius rei causa praeponi ille debere obscurum non est.

Ibid. quem conscius tanti sceleris haberet. Non moveor optimorum codicum, qui tuentur habebat, dissensione, Gudiani I et plurimorum le-
vioris fidei haberet offerentium consensum et ipsam, quae subest totius loci sententiae, rationem satis esse existimans. Quomodocumque enim res accipitur, sub-
junctivo, quem recte restituit Frotscherus, soli locus eodem jure concedendus est, quo, paucis verbis inter-
jectis, scriptum est sciret. Patet enim, rem non ita

pronuntiari, ut mente oratoris aut Dejotari vere concepta est, cum uterque crimen aut negaret, aut non agnosceret, sed ita, ut conficta est ab accusatore. Nec igitur sermo est de re vera, vel de vera utriusque sententia, in quam caderet indicativi modus, verum de ficta et cogitata, in qua constat veram suam sedem habere subjunctivum.

Ibid. Ita ille demens erat, ut eum, quem conscium tanti sceleris haberet, a se dimitteret? Romam etiam mitteret, ubi et inimicissimum sciret esse nepotem suum, et C. Caesarem, cui fecisset insidias? Praesertim cum is unus esset, qui posset de absente se vindicare? Nullus facile scrupulus criticos in hac oratione magis pupugit, quam quem adtulit scriptura se vindicare. De cujus sanitate cum illi desperare coepissent, haud cunctanter aliquid quaesiverunt, a quo salutem ejus peterent, alio in is unus et de absente haesitante, alio pro se vindicare substituente indicare, vel judicare. Attamen quam non sit necessaria hoc loco commutatio, cum se vindicare non modo in singulari numero praestantissimorum ac plerorumque codd. fide locatum sit, sed etiam optime cum sententiae natura consentiat, non est, puto, difficile ad demonstrandum. Nam ante omnia tenendum est, per verba: is unus esset; neminem intelligi posse, nisi Caesarem; quod arbitror adparere ex iis, quae in Quaestt. critt. pag. 22 et 23 copiose exposui. Nihilominus sunt, qui, licet illud non dubitent, tamen de aliquo se vindicare latinum esse negent; idque nullam aliam ob causam, nisi quod similis locus putatur deesse. At hoc si vere ita esset, num idcirco scripturae fides abroganda est, quod in scriptore aliquo semel tantum legatur, quamquam gravissimis optimorum codd. testimo-

niis muniatur? Nonne tum alia Tullii ἀπαξ λεγόμενα concidant necesse sit, ut defectus, quod de Nat. Deor. II, 19, 50 positum est pro lunae defectione, accuratio Brut. c. 67, attentio animi de Orat. II, 35, dulcitus III, 25, 99. Quae omnia cum sola jam satisfacere possint, vix est, cur auxilium petamus a loco illo Pliniano 4, 11, ubi a Licinio rhetore in eamdem sententiam haec verba dicta sunt: ex quo tamen postea clementia divi Nervae translatus est in Siciliam, ubi nunc profitetur, seque de fortuna praefationibus vindicat. Sane hinc potest concludi, restituendam esse hanc veterum exemplarium, Rom., Venett., Junt., Herv., Steph., scripturam. — Minus autem mirari me subit, quod tot recentiores inprimis critici verba de absente se vindicare retinuerunt, quam quod iidem, et in his Frotscherus, tam festinanter pro eo indicare, quod levi modo trium Oxx. fidei commissum est, arripuerunt. Nec vero videntur considerare, hoc non consentaneum esse neque loci sententiae, neque ipsi Latinitati. Non loci sententiae, inquam. Etenim si verba unus et indicare ad Phidippum essent referenda, sibi ipsi dissentiret Tullius. Quid enim aliud conatur efficere, nisi tam dementem non fuisse Dejotarum, ut medicum Romam mitteret, quia esset unus? Prudentiae potius duci debebat, si unum tantum misset, non plures, quod minorem apertum est deberi fidem indicio ac testimonio unius, quam plurium. — Nec minus huic scripturae contraria est ratio sermonis, ex qua pronomen is ad id nomen, quod proxime praegressum est, refertur, non ad illud, quod interjectis duobus vel pluribus membris sejunctum est. Ex quo certe colligendum est, is non posse ad prius nomen, Phidippum, sed ad posterius, Caesarem, respicere. Hac

accedit, quod membra amplioris comprehensionis, ut ubi et inimicissimum sciret esse nepotem suum, et Caesarem, cui fecisset insidias: pro verborum, incisorum, singularum partium dispositione et connexi ratione debent sedem suam obtinere ante ea, quae proxime subsequuntur, ut praesertim cum is unus esset, quibuscum pro mutua cognatione sua arctius copulantur. Miror, haec omnia, quae valent ad contrariarum opinionum levitatem infirmendam, ab iis criticis, qui inde a Grutero usque ad Wernsdorffum et Steinmetzium nostrae scripturae se vindices ferunt, silentio esse praetermissa. Altera autem a Lambino proposita scriptura judicare, quamquam aequae ad Caesarem spectat, ac vindicare, tamen in dubio non ponitur, quin minorem habeat vim ac gravitatem, cum plus incutiat timoris ipsa alicujus ultio, quam iudicium. Ceteroquin quid est evidentius, quam verba judicare et unus posset sibi repugnare? Quibus rebus expensis omnibus, nihil aliud relinqui videtur, nisi ut Tullio reddatur vindicare, quo negans haec, quam jam explicavi in Quaest. critt., probabilis autem totius loci argumentatio capitur. — Demens fuisset Dejotarus, si eum, quem conscius tanti sceleris haberet, a se dimisisset, ut, quae sciret, prodere posset. Majoris etiam fuisset dementiae, si eundem Romam misisset, i. e. eum in locum, ubi erant ii, qui maxime timendi erant ac vitandi, Castor et C. Caesar. Hic vero eo magis, quod ei ipsi factae essent insidiae, et quod, cujus rei praecipua ratio ducenda fuisset, is pro summa omnium rerum potestate esset unus, qui Dejotarus, quamvis longe abesset, ulcisci posset. Ita quidem continuatio verborum et causarum ea est, ut aliae ex aliis nexae et omnes inter se aptae videantur.

§. 22. Et fratres meos, inquit, quod erant conscii, in vincula coniecit. Vix credibile est,

quam leviter, quae Heumannus oscitans alucinatus est, At pro Et ponendum esse, receperit in exemplari suo Schuetzius. Nihil enim cogitari potest perversius, quam At, cum Phidippus iis criminibus, quae supra jam finxit de Dejotaro, novum aliquod addere, non opponere, velle judicandus sit. Fit igitur per et in hac narratione transitus ad alteram partem eorum, quae in regem arte jam contulit medicus, vel exemplis, vel alia qua demonstratione probandam. — Nec vero minus prava est Ernestii conjectura, qua hic scisse, non scire rescribendum esse suspicatur, cui Schuetzius leviter locum dedit.

Ibid. Cum igitur eos vinciret, quos secum habebat, te solum tum Romam mittebat. Quantum recedit perfectum tempus vinxerit, quod praebet Erfurtensis pro vinciret, ab ea, quae hic necessaria est, ratione temporum, tantum juvare incorruptam loci scripturam videtur illud solum tum. Quod idem Erfurtensis poscit, ut pro solutum substituat, a quinque Oxx. et Mb ita confirmatur, ut tum omittatur. Et sane cogitanti, verisimilius esse, solutum e scripturae compendio solu tu nasci potuisse, quam contra solum tum ex solutum, satis perspicuum erit, quanta sit hac ex parte commendatio disjunctae et plane diversae scripturae solum tum. Sed haec ipsa idem habet adjumentum ab ipsa sententiae natura, solutum non item. Hoc enim, licet propter aliquam oppositorum rationem, quae forsitan ostendatur antecedente vinciret, solum verum veloci oculo locum percurrenti possit videri, tamen, paulo accuratius si ponderaveris, non accommodate ad nostrum locum dici intelliges. Primum vi verbi solvendi admonemur rei vel personae antea vinctae sive colligatae. Idem igitur est, quod nostrum frei-losmachen. Haec tamen notio, quae subicitur verbo solvendi,

quantum dissentiat cum nostro loco, vix est, quod commemorem. Deinde vero, etiamsi statui placeret, in verbo solvendi notionem esse, quae mente et cogitatione a vinciendo sejungi possit, simpliciterque valeat liberum esse: tamen nihil hoc consequeremur ad sententiae integritatem. Etenim quid sibi velit hoc loco solutum, vix liquet. Nonne enim contraria ex parte cogitando intelligi potest, vinctum eum mitti Romam potuisse? Nonne utrumque, si contrariam in partem accipiatur, hic plane alienum est? At vero solum tum nihil habet incommodi. Solum enim patet opponi verbis eos, quos secum habebat, et tum merito respicere ad antegressum cum, ad temporis notionem maxime notandam; ita ut haec inde erui sententia possit. Quo tempore reliquos fratres tuos secum habebat, eodem te solum ex iis Romam mittebat.

C. VIII. §. 22. Cum a te esset animo alieno. Discessimus h. l. ab eo ordine verborum, quem ad unum omnes libri editi et plerique scripti deteriores servarunt: animo esset alieno. Quorum ordo quare improbandus, noster autem probandus sit solus, plane constabit ex ea ratione, quam supra §. 17 ad verba: hac sum suspicione percussus: explicavi, ac necessariis exemplis communivi. Sed praeterquam quod in nostram collocationem conspirant praestantissimi libri scripti, memorandum est, in verbis: (es)et alieno: clausulam inveniri hexametri, Tullio ipso teste cavendam.

Ibid. Numquam eas copias rex Dejotarus habuit, quibus inferre bellum (populo Romano) posset. Paulo acrius hujus loci naturam iatuentibus glossae suspicionem adferre possunt verba populo Romano, quae quidem in libris editis ad unum omnibus recepta sunt. Parum autem certum est,

quid sit, cur populi Romani nomen huc inferatur, ubi altera ex parte accusationis probare debuit orator, Dejotarum magnas contra Caesarem copias aut non comparasse, aut hoc conari non potuisse. Nam cum plane intelligatur, Tullium hic in argumentando a majore ad minus, ut ajunt, transire, eum ipsum probabile est hunc fere in modum ratiocinari. Dejotarus cum non tantas haberet copias, ut inferre bellum ulli populo posset, quanto minus consilium suscipere poterat, magnum exercitum contra te, tantum imperatorem, parandi? Erant tantum satis illae ad fines etc.: — Quae sententia melius procedit, quam altera, quae haec fere est: Dejotarus inferre bellum populo Romano numquam potuit, unde sequitur, ut magnum contra te exercitum parare non potuerit. Prior argumentatio quanto propius ad verum accedat posteriore, non necesse est pluribus verbis disserere. Augetur etiam inde illa suspicio, quod optimus Erfurtensis non agnoscit ista verba, duo autem egregii, Gud. II et Ma, post posset transferunt. Quocirca non vereretur ista delere, si unus alterve bonus liber, quod Erfurtensis fecit, testimonio suo firmaret.

Ibid. sed quibus fines suos ab excursionibus et latrociniis tueretur. Varia ista sedes, quam habet a me ejecta vox hostium, quam deteriores libri scripti, huc illuc titubantes, partim post excursionibus, partim post latrociniis exhibent, eandem illam interpretis alicujus, cui aqua in voce excursionibus aut latrociniis haeserit, culpa illatam in orationem esse coarguit. Haec sententia quam sit probabilis, satis declarat optimorum quorumque codd. conspiratio, quos sum in omitendo isto hostium haud cunctanter secutus. — Quid causae fuerit, cur Ernestius in voce excursionibus tantopere offenderetur, ut pro eo proponeret incursionibus, non constat.

Aliis enim in locis eandem illa vox vim habet, quam hoc nostro loco, ut intelligitur ex orat. pro leg. Man. c. 6, 16: cum una excursio equitatus perbreve tempore totius anni vectigal auferre? de provv. Consul. c. 2; de Senect. c. 6; de Divin. II, 10, 26; Liv. 37, 14.

§. 23. in vincula conjecit. Optimis libris, quamvis libentissime eos in restituenda vera scriptura duces sequar, tamen formae vincla pro vincula reponendae auctoribus obsequendum non esse censeo. Intelligendum est enim, eruditorum fuisse plenam formam, vulgaris sermonis contractam. Tum vero ii ipsi libri scripti, qui istam posteriorem tuentur, satis magnae cujusdam argui possunt inconstantiae. Qui enim h. l. vincla praebent, ut Erfurt, Gud. II, Helmst., iidem §. 22. dederunt vincula, et infra c. 9, §. 24. una cum Ma periculum pro periculum offerunt.

Ibid. Non quaero, quam verisimile sit, aut non habuisse regem, quos mitteret. Clarissime h. l. elucet, quanto major fides debeatur praestantioribus libris nostris, quam Gudiano I, qui cum quinque Oxx. et quatuor Monacc. pro quam verisimile sit exhibet quam verisimile non sit. Apertum est quidem, e tota loci conditione sententiam colligi negantis vel, quid sententiat, per ironiam dissimulantis; nisi forte quis putat, oratorem potius regis accusatorem, non defensorem exstitisse! Utrum vero illius sententiae ratione inducti librarii, an propter oculorum aliquam aberrationem istud non ingesserint in orationem, in incerto facile relinquo. At quis, Latinitatis non plane imperitus ignoret, particulam non inusitatam esse in eo genere orationis, quo voculae quam ope tecte significatur vel aliqua negatio, vel diligens dissimulatio. Similis forma invenitur in lib. II,

de Orat. c. 42, 180: Vide, quam sim in isto genere deus. Verr. III, 88. ad Div. XI, 13. Juvatur nostra scriptura ea varietate, quam habent Gud. II, et Helmst., qui post verisimile prae se ferunt nunc, a Ma ante quaeritur suppedidatum.

Ibid. aut eos, quos misissent. Sic recte rescripserunt recentiores critici fere omnes, longe plerorumque codd. et antiquissimorum exemplarium, in quibus est qui missi essent, testimonio non decepti. Quibus ego, paucorum quidem, sed egregiorum librorum msc. consensu contentus, eo facilius accedo, quod, etsi ea sententia, quae utraque scriptura continetur, a se parum differt, tamen illa, quae nobis probatur, accommodatior est similitudini et aequalitati verborum vel incisorum. Vt enim in praegresso membro: quos mitteret, verbum active, ut ita dicam, conformatum est, ita in posteriore: quos misisset, quo ad illud relato unum idemque subjectum comprehenditur, idem fieri par est.

Ibid. qui dicto obedientes. Sincerae hujus scripturae idonei testes citari possunt praeclarissimi libri scripti, quorum soli auctoritati obsecutus ego hic obedientes pro vulgari audientes non dubitavi revocare. Quamquam ad sententiam, quae utrique voci subjicitur, nihil interesse constat, utra vox nostro loco legatur, et apud Plautum solum Bacch. 3, 3, 35 illud dicendi genus dicto obediens magistro reperitur: tamen vocem audientes, quae est deteriorum librorum, posthabendam illi esse arbitror. Etenim, Festo auctore, obedio ex ob et audio ortum est, et vere judicavit Vossius in Etymol. sub hac voc., in Cyrilli Glossis jam plane legendum obaudio et dicendum, au in o, ut in plaudo et explodo, o vero abisse in e. Illi opinioni favet Helmstadiensis, qui cum uno Ox. praebet obaudientes, quae scriptura

causa videtur fuisse, cur deteriorum codd. librarii, quibus hoc novum erat, ob rejicerent, audientes vero, tamquam solum esset usitatum, retinerent. Ad verbi autem structuram observanda est analogia, quam patet cum nostra jungendi ratione non discordare, ut licet videre apud Tullium in Tusc. V, c. 36: obediēt praecepto illi veteri. Pro Caec. 18, 52: si servulis hoc nostris concesserimus, ut ad verba nobis obediānt. De Nat. Deor. 8, 19: obedire et parere voluntati. Liv. III, 39: Animus mansuete obediens imperio meliori. Ibid. VII, 31: imperio obedientissimus miles. XXV, 39: Et ut imperiis vivorum nemo obedientior me uno fuerit.

Ibid. eos vinctos potius, quam necatos. Quod ego, flagitantibus praestantissimis ac longe plerisque libris scriptis, in Quaestt. critt. pag. 24. veritus non sum ejicere fuisse post necatos positum, idem nunc video in libro suo ed. fecisse Frotscherum. In eandem fere partem inclinare videntur Orell. et Teubneri exemplaria, in quibus uncis inclusum reperitur fuisse, pro quo in Junt. et Venn. perperam scriptum legitur voluisse. Verbum vero auxiliare quare delendum esse arbitrarer, supra §. 11. ad verbum sumpta significavi, loco autem l. Quaestt. critt. copiosius exposui, quam ob causam retractare rem universam nec placet, nec necesse est.

Ibid. qui optime nostros homines novit, vel quia non nosset, vel si nosset, contemneret. Idonea vix causa invenietur, qua impelli Gruterus potuerit, ut hanc vulgarem lectionem, quae exstat in antiquissimis exemplaribus, cum altera, cujus maxima commendatio proficiscitur a Palat. nono qui nosset, vel quia non nosset, commutandam educeret. Namque particula si melius respondet menti

oratoris quam quia. Est enim aliquid dubitationis in vocula si, quae apte ea, quae praecedunt: quia non nosset: ita adsciscit, ut negationi propius accedat dubitatio, cum Tullius potius hoc demonstrare malle videatur, ignotum regi Caecilium, quam notum fuisse. Ita quidem probabilius fit, id quod vult orator, Deiotarum non misisse ad Caecilium. Sed orator, si quia posuisset, videri posset, quod non cadit in nostrum locum, concedere, Caecilium regi non fuisse plane incognitum. Ceterum nostram scripturam, quam, nulla ratione reddita, altera potiore ducit Heumannus, optime firmat mira egregiorum codd. consensio, quam cur tantopere aspernati fuerint plurimi recentiorum criticorum, mirabile potest videri.

§. 24. Addit etiam illud. Non difficile est intellectu, nullam fuisse causam, cur omnes, praeter Steinmetzium et Frotscherum, critici nostrum addit prae vulgari addidit repudiarent. Cum enim neutrum, si ad sermonis vel usum, vel rationem respiciatur, altero praestabilius sit, sed bonum per se ipsum utrumque, in dubio esse non potest, quin rei momentum faciant praestan'issimi libri nostri, quorum summa est in praesens tempus conspiratio. Habet autem hoc ipsum tempus vim perfecti, si aliorum vel indicia, vel dicta, vel sententiae ita commemorantur, ut prorsus adpareat, quae quis dixerit, aut egerit, aut cogitaverit, ea posse etiam illo tempore, quo quis loquatur, qualicumque ratione scripta reperiri, aut aliis exhiberi et testimoniis firmari. Eodem modo, ac nostro loco, praesens positum est in Verr. III, 55, 127: scribit Metellus, reliquos ab se esse confirmatos, — Decumas agri Leontini magno dicit se vendidisse. De Off. I, 9, 39. Quamquam Terentianus ille Chremes humani nihil a se alie-

num putat; sed tamen. Ibid. 16, 51: Una ex re satis praecipit (Ennius), ut quidquid sine detrimento commodari possit, id tribuatur vel ignoto. c. 25, 85: Idemque praecipit (Plato), ut eos adversarios existimemus, qui arma contra nos ferant. Ibid. §. 83. quae (mediocritas) placet Peripateticis et recte placet. c. 32, 118: Nam quod Herculem Prodicus dicit, — exisse in solitudinem etc. II, 6, 16: Quis est enim, cui non perspicua sint illa, quae pluribus verbis a Panaetio commemorantur. Ibid. 13, 53: Praeclare epistola quadam Alexandrum filium Philippus accusat, quod — consecetur.

Ibid. equites non optimos misisset. Non mediocris error tenet Heumannum, Ottonem, Schuetzium, qui tantopere tibi post misisse requirunt, ut id ipsum a Grutero et Graevio male omissum esse contendat. Opinantur enim, cum ante sermo fuerit de militibus ad Caecilium missis, nunc autem agatur de equitibus ad Caesarem missis, tibi non posse omitti. At non solum abest in optimis libris scriptis et editis, sed nihil potest esse manifestius, quam illud tibi non memoratum ex tota sententiae conformatione intelligi, ideoque supervacaneum esse. Etenim postquam Tullius paulo ante id, quod crimini erat datum, missum esse quemdam ad Caecilium, refutavit et probavit, ipsum Caecilium ignotum esse Dejotaro: quaerendum sane est, quis alius restet, quocum conjungi potuerit Dejotari equitatus, nisi cum exercitu Caesaris praesentis. Nihil igitur minus necesse debet judicari, quam tibi addi ad eundem Caesarem significandum.

Ibid. At nescio quem ex eo numero servum judicatum. Veram hanc et antiquam Venet. 1772 et Hervag. exemplorum scripturam At, quam

omnes criticos video deseruisse, hic locus, praestantissimis libris scriptis rectam viam commonstrantibus, pro Ait, recuperavit. Neque enim istud Ait bene se potest habere, nulla, quae simile quid significans societ verba orationis, adjecta particula. Huic tamen incommodo forsitan videatur quibusdam mederi posse id, quod est in margine exemplaris Lambiniani, Rom. et Vanet. 1799: Ait etiam. Primum vero facile hic succurrit, etiam ibidem perperam illatum esse ab interprete aliquo, quem Ait sine ullo vinculo externo pungeret, nec quidquam posse prodesse ad restituendam loci sententiam. Deinde magis etiam offenditur verbo Ait, antegresso illo Addit etiam; ex quo liquere puto, verbum istud lentum hic et plane otiosum esse. — Quamquam autem alicui leviter modo rem tangenti At e compendio verbi Ait natum esse forsitan possit videri: tamen nihil credibilius est, quam ex antiquiore forma Ast, usitata hac olim et solenni, Ait propter scripturae quamdam similitudinem errore scribae alicujus ignari profluxisse. Similiter utrumque confunditur de Off. I, 40, 145: O puerum pulchrum, Pericle! At enim praetorem, Sophocle, decet non solum manus, sed etiam oculos abstinentis habere. Ubi Gud. 4 At mutavit in Ait, quocum faciunt antiquissima exemplaria, quae perverse exhibent: Pericles ait. Sed At, si ejus vim intueare, hic verum suum locum obtinet, cum ita praegresso enunciato opponatur, ut continuet expositionem accusationis ex accusatoris ejusdemque ficti adversarii sententia, quae injecta iterum reprimitur ex contrario, quod interponitur ab oratore. Ita At pro ratione ejus, quod in contrariam partem additur a Phidippo, idem sonat, quod vulgo contra, et mente supponendum est, ut solet, dicis, inquires, ut antegressum misit in hac enuntiatione cogitando repetatur. Simile illud est in

Brut. c. 73. multo magnus orator praestat minutis imperatoribus. At prodest plus imperator. De Divin. II, 29, 62: ego tamen miror, si emissio feminae anguis mortem adferebat T. Gracho, emissio autem maris anguis erat mortifera Corneliae, cur alterutram emiserit. — At mors insecuta Grachum est. Phil. II, 9, 21: suasisse ne tu quidem dicis. — at ego suasi. Scilicet is animus erat Milonis, ut prodesse rei publicae sine suasore non posset. At laetatus sum. Quid ergo? In tanta etc. — Quanto igitur melius sententiae rationi ac naturae consulatur nostra scriptura, quam illo Ait, quod temere receptum est a criticis, non necesse est copiosius exponere.

C. IX. Ibid. Alieno autem a te animo. Praestantissimis libris scriptis testibus, fuit post animo delendum putavi, parum sollicitus de libris editis, qui, quotquot sunt, istud servant, tamquam ad rei naturam pertineat ac, necessarium sit. Verumtamen quam facile possit abesse sine ullo detrimento et sententiae et Latinitatis, perspicuum erit ex iis, quae supra §. 11 et in Quaestt. critt. pag. 24 sqq., ubi noster locus ipse allatus est, disputavimus.

Ibid. Difficiles tibi Alexandriae fore exitus. Verum est Orellii iudicium negantis, opus esse mutatione vocis Alexandriae, cujus loco Rom. et Venett. exempla habent Alexandria, quod ex Patricii conjectura reposuit in libro ed. suo Ernestius. Utraque quidem scriptura in sermonis et usu et ratione collocata est. Ille autem usus sine negotio intelligitur his duobus locis, qui sunt apud Nepot. in Hann. c. 12, 3: Hannibal enim — id (castellum) sic aedificarat, ut in omnibus partibus aedificii exitum sibi haberet etc. Liv. 39, 51: Septem exitus

e domo fecerat, et ex iis quosdam occultos, ne custodia sepiantur. Sed pariter conciliatur illa scriptura cum sermonis ratione, quae nos dubitare non sinit, quin ea nomina, quae ducentur a verbis motum quemdam signantibus, ut exitus et aditus, et cum eo casu jungantur, quem eadem illa verba requirant, et genitivus ab his suspensus sit, si ponatur loco subjecti, cui illa ipsa nomina attributa adhaereant. Sic in orat. in Cat. IV, 7: 14: pleni omnes aditus hujus loci ac templi. Intelliguntur igitur ii aditus, qui in loco ipso comparent, ut res cum ejus natura conjuncta. Contra ad Att. VI, 2 med.: aditus ad me minime provinciales: p. Man. c. 14: faciles aditus ad eum privatorum. At num dici potest: aditus ejus privatorum? Non valde absimilis est consecutio verborum ea, quam habet vox exitus, quae pro notationis suae proprietate in rebus et locis utrumque casum admittit, et gignendi et auferendi. Cum vero utrumque consecutionis verborum genus loci sententiae consentaneum sit, longe autem optimi et plerique libri scripti et meliores editi miro consensu respuant Alexandria: satis dilucide adparet, non diu quaerendum esse, utri scripturae locus concedendus sit. Suffragari videtur ille locus, qui est apud Suetonium in Jul. c. 64: Alexandriae, circa oppugnationem pontis, eruptione hostium subita compulsus in scapham, pluribus eodem praecipitantibus, cum desiliisset in mare, nando per ducentos passus evasit ad proximam navem etc.

Ibid. propter regionum naturam et fluminis. Quod jam exstat in libris editis ad unum omnibus regionis, pro eo mihi videor restituisse Tullio, quod ei debetur, regionum. Sane quidem egregii in utraque parte codices conspiciuntur, qui possunt proferri testium loco, et rem in disceptationem vocare; sed

nunc iis, qui nostrum regionum tuentur, non modo accessio fit praeclari Leidensis, verum etiam, quod majus est, res ipsa docet, utrum a vera manu fluxerit. Nam ex iis, quae memoriae prodita sunt, facile colligitur, oratorem animo cogitasse omnes illas sive majores, sive minores partes, loca, tractus, plagas, quibus urbs vel a terra, vel a mari subcincta erat, et ad quae quoquo versus spectabat. Ita verisimile est, animo ejus obversatas esse paludes illas, quae circa erant, montium iuga, saltus, Pelusium, angusta itinera, mare, portum, Pharum insulam, portui imminentem. Quae omnia clamant, necessarium hic esse numerum multitudinis, qui legitur in iis locis Caesaris, qui huc pertinent ad firmandam sententiam nostram. Cf. de Bell. Civ. III, 112: sed a superioribus regionibus in longitudinem passuum DCCCC in mare jactis molibus, angusto itinere, et ponte cum oppido conjungitur (Pharus). Ibid. Dimisit enim circum omnes propinquas regiones; atque inde auxilia evocavit. Hirt. de Bell. Alex. c. 25: namque tota Aegyptus maritimo accessu Pharo, pedestri Pelusio, velut claustris, munita existimatur. Ibid. c. 27, 1, Locus est fere regionum illarum nobilissimus non ita longe ab Alexandria, qui nominatur Delta etc. c. 28, 3. Considerat cum copiis rex loco, natura munito, quod erat ipse excelsior, planitiae ex omnibus partibus subjecta: tribus autem ex lateribus variis genere munitionibus tangebatur. Unum latus erat adjectum flumini Nilo; alterum editissimo loco ductum, ut partem castrorum obtineret; tertium palude cingebatur. Haec autem omnia oratorem sibi quasi ante oculos proposuisse credibile est, eoque magis adducor, ut existimem, verius hic dici regionum.

Sed si quis forte opinetur, regionum ibi non usitatum esse, ubi de uno aliquo loco agatur, is conferat cum nostris exemplis hunc Caesaris locum, qui est in lib. V de Bell. Gall. c. 22: Cassivellaunus ad Cantium, quod esse ad mare supra demonstravimus, quibus regionibus quatuor reges praeerant, — nuntios mitteret.

Ibid. At eo tempore ipso pecuniam dedit. Aptiorem hunc verborum ordinem a criticis ad unum omnibus prae vulgari: eo ipso tempore: repudiatum, nullo optimorum codd. dissentiente, restitui-
mus. Et hoc quidem jure. Adparet enim, gravissimam esse h. l. notionem temporis, ad quam confertur omnis vis verborum. Cujus notionis vis praecipue eo intenditur, quod pronomen ipse ei postponitur, etsi praegreditur demonstrativum, cui ipse adjungi solet, et cujus vis valde augetur hujus accessione. Sed tamen cum, pro loci natura, maximum pondus non in pronomine eo positum sit, sed in voce temporis, quae ad perfectum speravit, quocum accentu quodam efferitur, pertinet, sine ulla controversia debet sedem suam tenere post tempore, quo hoc ipsum magis ut praecipua notio distinguatur. Pronomen ipse ita collocatum apte vernaculo sermone exprimitur: eben: et noster locus ita converti potest: Dagegen diese Zeit war es eben, wo er Dich mit Geld versah. Non alia est pronominis ipse ratio eo loco, qui interjectis aliquot enuntiatis legitur: At eo, inquit, tempore ipso.

Ibid. ei, quem Asiae praefeceras. Plerique praestantissimorum codd. nostrorum, quorum auctoritas multum apud me valet, non agnoscunt ei ante quem, iisque non pauci ex deterioribus lectionis varietate ita videntur subvenire, ut partim Asiae ei, partim civem quem, partim equidem, partim illi quem, ut Leidensis, suppeditent. Quin tamen illis

parerem, persuadere mihi non potui, eorum, qui minoris aestimantur, testimonio contentus, et existimo, verae scripturae vestigium exstare in antiquissimo Gud. I. Praebet enim hic equidem, quod verisimile est ex ei quem natum esse vitio properantis librarii, qui ei per compendium ē scriptum cum sequente q in unum contraheret, et equem primo quoque temerario festinationis impetu in equidem convertendum esse arbitraretur. Quid? Num quidquam potest esse credibilius, quam unum alterumve postea scribam, cujus stomachus istud equem non statim posset digerere, idem in quem commutasse, quod pronomen is hic, ut alias, bene abesse opinaretur. Sed quod me magis, quam haec omnia, movet, ut ei retineam, sermonis ratio est, quae id suum vindicat. Debetur enim pronomini is ante qui locus, si ejus membri, quod incipitur relativo, sententiae tanta vis tribuatur, ut propter pronominis is accessionem idem membrum notatione aliqua insigni prae aliis vel emineat, vel ab iis distinguatur, vel iisdem opponatur. Hoc tamen ita fieri necesse est, ut membrum aliquod per se spectatum cum aliis membris vel notionibus, quibus adjunctum est, exaequetur aut parium, aut contrariorum ratione. Ad quam possunt, quaecumque ad illud pronomen ante relativum aut collocandum, aut omittendum pertinent, jure referri. Haec tamen res ad liquidum ut perducatur, neve perverse accipiatur, primum utile videtur sententias aliorum excutere; deinde nostram probare exemplisque illustrare. Tetigerunt rem non pauci criticorum et grammaticorum, ut ante omnes Wunder. in Praefat. ad varr. Lectt. e Cod. Erf. enott. pag. 27; Goerenzius ad Acadd. II, 31, 101; Fin. III, 13; Cortius ad ep. ad Fam. III, ep. 3 nr. 5. V, ep. 1, nr. 3; Bremius ad Nepot. Them. 9, 1; Casaubonus ad Suet. Jul. 1; Burman-

nus ad Quint. 8, 4; Stallbaumius ad Rudim. II, 19 et 20. Qui omnes nihil aliud proferunt, nisi quod neminem facile fugiat, pronomen *is* ante qui saepe deesse, saepe autem a librariis falso esse inculcatum. Hinc nihil effici, quo tota ratio firmetur, quis non intelligat? Quod statui placet Ramshornio in Gramm. maj. §. 159, 5, pronomen *is* ante qui minus necessarium esse, si res aliqua aut persona per qui cum conjuncto verbo suo universe modo et generatim designetur, id non totam rem complectitur, neque ea una pars, quam ille commemorat, plane probatur sermonis rationi et consuetudini. Ex illis igitur praeceptis hoc sequi clarum est, in universo genere dicendi stare posse *is* qui, ubi idem valeat, quod quicumque, vel *is* eodem, quo aliquis, redeat, vel ante qui vox homo sive homines cogitando supponenda sit. Quibus oculis cum nihil nominatim indicetur, sed, qualis sit res aliqua, vel persona, vel hujus voluntas, sensus, animi cogitatum, in incerto relinquatur; nihil est manifestius, quam ubi non certa sit illorum significatio, ibi pronomini *is* locum non superesse. At in istiusmodi tamen membris aut enuntiatis usus ejus his est conditionibus moderandus, ut aut propter eam sententiam, quae contraria sibi vel opposita sit, aut propter eam vim, qua velit *is*, qui loquatur, vocem aliquam vel membrum efferre, pronomen *is* ante qui omitti non possit. Sic de Off. II, 10, 36. Sed — condemnantur ii, qui nec sibi nec alteri, ut dicitur. Ibid. §. 27. Admiratione autem adficiuntur ii, qui anteire ceteros virtute putantur et cum omni carere dedecore, tum vero iis vitiis, quibus alii non facile possunt obsistere. His duobus locis, qui memorantur, iis, quorum superiore loco facta est mentio, vel opponuntur, vel ab iisdem distinguuntur,

ideoque pronomini *is* ante relativum locus deberi existimandus est. Simili modo scriptum est in Orat. c. 2: In praestantibus rebus magna sunt ea, quae sunt optimis proxima. In utroque membro definitione infertur oppositorum distinctio. Caes. Bell. Gall. III, 18: Fere libenter homines id, quod volunt, credunt. Cum vi quadam id pro id ipsum positum est; quare non debet abesse. — Quam male autem excogitatum sit, quod docet Aug. Grotefend. in gramm. min. §. 371, Not. 3, pronomen *is* ante relativum qui excidere, si eodem, atque hoc, casu cogitandum sit, quamquam interdum absit, ubi varius sit utriusque pronominis casus: eo minus necesse est pluribus exponere, quo facilius ejusmodi dicta et inventa multis veterum testimoniis excutiuntur. Cf. Tusc. I, 8: ne mors quidem est malum, cui proximum tempus est post mortem. Ibid. IV, 23. qui rempublicam salvam esse vellet, se sequi jussit. V, 7: nos vellem praemio elicere possemus, qui nobis aliquid attulisset. Ad Fam. V, ep. 1; Acad. II, 33; Orat. c. 71, 236; Caes. Bell. Gall. IV, 7; Senec. ep. 8. Quibus rebus expensis, prorsus intelligetur, demonstrativum *is* ubi ante relativum ponatur, ubi non, dijudicari non posse notis quibusdam ac signis extrinsecus arreptis, sed tota sententiae, quae subest loco cuidam, natura et conformatione. Sed ut tota ratio ad nostrum locum revocetur, intelligendum est, pro ejus conditione pronomen ei necessario requiri, cum haec: ei, quem Asiae praefecerat: et ab iis, quae antegressa sunt: pecuniam dedit, exercitum aluit: et a subsequentibus: tibi victori: maxime distinguenda, parique ordine atque auctoritate illis sive adjungenda sive opponenda sint.

Ibid. nulla re defuit. In omnibus libris edi-

tis ante re exstat in, quod exhibent omnes libri scripti, quicumque sunt minoris auctoritatis. Adprobantibus autem optimis nostris, quibus adstipulatur Leidensis, haud dubitanter delevi praepositionem, quae facile potest abesse, quaeque quoties sine ulla idonea causa ante ablativum illata sit in libros deteriores, ignotum non est. Nemo enim, puto, dubitabit, quin possit, ablativo respectum indicante, si res vario modo cogitetur, et poni et omitti illa praepositio. Quamobrem necesse non duco, in re tam nota exempla in utramque partem congerere, causasque ejus adferre.

Ibid. non solum ad hospitium, sed ad periculum atque aciem praesto fuit. Nova haec et sola vera scriptura ex optimis libris meis, qui etiam post sed, et praepositionem ad post atque in nullo non libro edito scripta aspernantur, certum subsidium nacta est. Hic locus quare leni illa emendatione ita constituendus sit, cognosci poterit ex iis, quae supra c. 1, 2 ad verba ab impietate et scelere, et c. 7, 21 ad verba sed etiam fatuus et amens demonstravi. Quocirca sufficiat breviter significare, etiam ibi damnandum esse, quod hospitium et periculum non e varia tantum, sed e contraria notione sibi opponuntur. Nam cum hospitium necessitudo esset ea lege, ut alter alterum non modo exciperet, sed etiam, quibuscumque rebus posset, coleret ac tueretur: hoc loco in voce hospitii inest notio tutelae et fidei, quod utrumque vocabulum elucet contrarium esse periculo. Praeterea nullus dubitationis locus relinquitur, quin ad ante aciem iterandum non sit, cum utrique voci periculi et aciei sit quaedam notionis similitudo et posterior priori illustrioris explanationis arctiorisque conjunctionis, non disjunctionis vel oppositionis causa adponenda sit.

§. 25. Graves de te rumores (sparsi). Hoc

sparsi, quod in Erfurtensi supra exaratum, in duobus autem Lambini totidemque Oxx. omisum esse video, nec ad loci sententiam, nec ad tuendam sermonis rationem necessarium est, ac praebet glossae suspicionem. Quare equidem non vererer istud delere, si mihi esset unus atque alter ex praestantissimis libris meis adsensor.

Ibid. Quo tum rex animo fuit? Suffragantibus optimis libris scriptis, ante animo omisi erga te, a Graevio jam et Wolffio (in interpret. vernacula pag. 537) recto judicio omisum. Admodum autem miror, quod Steinmetzius, licet istud adulterinum judicaret, hujusque judicii testes citaret bonos libros, tamen non minus mendose, quam plerique antiquiores et recentiores critici, recepit in verba orationis. Nihil vero propius ad verum accedit, quam vaculas istas ex ingenio suo intulisse in orationem grammaticum aliquem, cui apertum non esset, easdem ad sententiam necessarias non esse, cum non memoratae loci natura facili negotio intelligantur. Illud eo credibilius etiam fit, quod vocum erga te collocatio fluctuat maxime, aliis libris scriptis pro illis in te, aliis eas ipsas post rex, aliis post animo, aliis post fuit offerentibus.

Ibid. seseque spoliare maluerit. Vix ullus apertior scribarum error reperietur, quam qui est in eo verbo, quod ante Steinmetzium inveniebatur in omnibus libris editis: exspoliare, quod agnoscunt pauci tantum iique deteriores libri scripti. Et ne veriquidem verbum istud prae se fert speciem, cum significet, aliquem ita spoliare, ut nihil relinquatur, quod, manifestum est, neque sibi, neque filio, qui additus est a manu glossatoris, facere voluisse Dejotarum. Ceterum me confiteor nusquam apud Tullium verbum exspoliandi, non adjuncto ablativo, reperisse.

Ibid. Domitium naufragio perisse. Nullo

ex optimis libris nostris intercedente, revocavi contractam formam perisse, pro qua omnia exemplaria praebent geminationem litterae *i* in *periisse*. Geminata autem forma ubi in usu sit, ubi non, vide apud Stallbaumium ad Rudim. institt. I, pag. 326, et apud Ramshorn. in Gramm. maj. §. 62.

Ibid. *Pereant amici, dum inimici una intercidant.* Optimi libri nostri, quibus alii levioris fidei adsentiuntur, pro vulgari ordine verborum *una inimici habent inimici una*, in quo recipiendo ab omnibus libris editis discedendum esse censui. Sed praeter optimorum codd. auctoritatem eam, quam secutus sum, nostram collocationem tuetur etiam ipsa Latinitas. Non enim tanta vis est in voce *una*, quanta in nomine *inimici*, quod opponitur ei, quod proxime praegressum est: *amici*. Et hujus rei causa, et quia verba *una intercidant* in unum quoddam nomen coeunt, vox *inimici* iisdem cingenda non est, sed propius ad vocabulum contrariae significationis admovenda, ut utriusque vocis notio, quae per se constat, hac collocatione magis eluceat.

§. 26. *Omnes in illo sunt regiae virtutes.* Tres sunt h. l., in quarum varietate aestuant critici, considerandae lectiones: *una: omnes sunt in illo rege regiae virtutes*; *altera: omnes in illo sunt rege virtutes*; *tertia, quae eadem est nostra: omnes in illo sunt regiae virtutes.* Prima demonstrat, quam facile possint unius critici errore alii multi implicari. Graevius enim, qui quanta cum negligentia contulerit Erfurtensem, satis notum est, primus recepit in orationem *rege regiae*, nec dubitavit, illum codicem hujus scripturae auctorem laudare. Illum ipsum secuti sunt, paucis exceptis, fere omnes critici recentiores, ut Ernestius, Schuetzius, Orellius, Wernsdorffius, Matthiaeus, Steinmetzius, qui quidem

regiae uncis inclusit. Verumtamen caret illa scriptura non modo Erfurtensis, (hic, ut patet e Varr. Lectt. a Wundero enotatis, nil habet, nisi rege virtutes) sed omni omnino codicum auctoritate. Nec vero magis probatur ad loci sententiam. Nam istud rege regiae non modo non est nervose, ut quidam falso opinantur, dictum, sed habet etiam colorem quemdam, puerili fuco illitum. Nihil enim liquet melius posse abesse, quam rege, cum minime desideretur propter vocem regiae, et in illo jam satis sit, ut fuit satis c. 7, 21: ille signa, ita demens ille erat etc., nec egeat fictis istiusmodi nervis et opinatis. Multo autem meliore, quam ista, nititur auctoritate utraque scriptura, et altera, et tertia. Priorem praebent Gud. I, Erf., Par. 11 cum quatuor Oxx., et tribus Monacensibus; habent exemplaria Junt., Steph., Frotscheri, et inclinat in eorum partem Steinmetzius. Et haec tamen scriptura corruat necesse est. Quis est enim, qui credat, oratorem in Dejotari laudibus tam stulte excessurum omnem modum fuisse, ut omnes ei virtutes tribueret coram Caesare? coram eo igitur, qui nosset Dejotarum, et cui ridicula videretur talis superlatio? quis credat, qui memor sit eorum, quae scripta sunt c. 13 de Harusp. Resp.: Cum multa regia sunt in Dejotaro, tum illa maxime etc. Hinc jure videtur concludi posse, librarios vocem regiae, quae regie scripta invenitur in duobus maxime egregiis Gud. II, et Ma cum quinque Oxx., in rege immutasse, sive quod oculi eorum errarent, sive quod illi ipsi offenderentur verbis: ceterae regiae sunt laudes, illa (frugalitas) privata est. Haec ipsa verba non minorem scrupulum injecerunt Patrio, qui vocem regiae iis convinci non dubitavit contendere. At tamen frugalitatem Tullius censendus videtur numerasse in regiis illis virtutibus. Nam hoc nisi fecisset, num necesse duxisset haec verba adjicere: etsi

hoc verbo scio laudari regem non solere, quibus temperatur illa sententia et quasi corrigitur? Nonne manifestum est, et his verbis, et iis, quae subsequuntur, hanc subesse sententiam: „in regiis Dejotari virtutibus, meo quidem iudicio, primaria est singularis ejus frugalitas, quamquam alii aliter judicant, eamque, quod privata sit, illarum in numero non habent. Hoc utcumque ab aliis accipitur, equidem frugalitatem maximam virtutem iudico, qua ille ornatus est:“ Quae verba ita conformata quin optime congruant cum mente oratoris, et quin recte viderit Lambinus, qui rege damnaret, et regiae pro eo reponeret e Venett. et Herv. exemplis, quorum auctoritati postea obsecuti sunt Gruterus et Heumannus, in controversiam non vocatur. Quae cum ita sint, nihil nostra scriptura cogitari potest verius. — Praeterea praetermittenda non est varietas loci, quem habet verbum substantivum sunt, quod exstat in aliis libris scriptis ante in illo, in aliis, iisque optimis, ei postponitur. Horum auctoritate eo magis commotus sum, quod in vocabulis omnes et in illo praecipuum et majus, quam in sunt, situm est pondus. Alienum est enim h. loco quaerere, num vere sint illae virtutes, nec ne, aptum autem videre, quot omnino sint, paucae an multae, et quis sit iisdem ornatus. Ita in obscuro non videtur esse, cur anteponendum sit in illo.

Ibid. regem non solere. Recepta haec a me scriptura regem, quam potiore optimis libris meis acceptam refero, dissentit ab ea, quae scripta reperitur in omnibus libris editis et longe plerisque scriptis, reges. Ad sententiam quidem nihil interesse planum est, num dicatur: laudari reges non solere, an: laudari regem non solere, sed in controversiam, censeo, vocari nequit, quin pro constantia verborum,

quae sequuntur: multum habet laudis in rege: praestabilior sit numerus, qui vocatur, singularis.

Ibid. virtutem maximam judico. Copulam esse, quae est ante maximam in omnibus fere libris editis, in quam omittendam conspirant optimi ac longe plerique editi, sine ulla dubitatione delevi. Horum auctoritatem eo majore jure secutus mihi videor, quod in verbo esse nihil est, in quo praecipua vis intendatur.

Ibid. cum a cuncta Asia, tum a magistratibus legatisque nostris, tum ab equitibus nostris. Huic quoque loco, non minus bene, quam illi, qui est supra c. 1, §. 7 a me commemoratus, sola Erfurtensis auctoritate salutem dedit in Adnott. Orat. p. Arch. pag. 176 Stuerenburgius, qui in Vulgatae locum: tum a cuncta Asia: restituerat Tullio suum: cum a cuncta Asia. Ad quam scripturam confirmandam jam accedit egregius Gud. II cum duobus levioris fidei libris.

§. 27. Multis quidem ille gradibus — ad hoc regium nomen ascendit. Multis quidem ille, optimis libris auctoribus, non dubitavi rescribere pro eo, quod plerique minoris auctoritatis libri scripti et omnes fere editi dederunt: multis ille quidem. Multos quidem criticos ita labi video, ut opinentur, voculam quidem semper fere pronomiibus, ubicumque sint, adponendam esse. Et hoc plerumque ita fieri, perspicui hinc facile potest, quod vis pronominis ea est, ut addatur alii nomini magis distinguendo atque efferendo. Nam cum quidem universe ei voci adjungatur, quae ipsa vocatione notata alius vocis vim augeat, et insignem faciat, aperta causa est, quod tam saepe adjiciatur pronomiibus. Sed illius quidem et horum compositio non modo firma non est atque immutabilis, sed accedit iis

vocabulis, quae plus valent ceteris ejusdem enuntiati. Qui collocationis usus illi ipsi communis est cum vocula *ne* — quidem, cui interponitur id vocabulum, quod notione sua eminet prae aliis. Ex hoc facile intelligitur, quid causae sit, cur ab optimis libris scr. quidem voci multis, non pronomini ille, adjectum sit. Verba enim multis gradibus — ascendit opponuntur iis, quae subsequuntur: sed tamen cum hominibus nostris consuetudines etc. jungebat: ejusque rei causa ad multis retrahendus est accentus, nec quidem pronomine ille interjecto ab illo ipso multis sejungendum. Quare perperam contendit Goerenzius ad *Acadd.* I, c. 4, 17, ubique particulam quidem addi solere pronominibus, paucis locis exceptis, qui ad regulam suam adstringantur; et ibidem in verbis, quae legantur in *Tusc.* III, 34, 84: „Verum quidem haec hactenus:“ falso judicio quidem ejiciendum censet. Quam particulam tuentur omnes libri scripti et editi, et recte voci *verum* comitem praebet. Nec tamen Goerenzii opinioni minus est contrarium illud, quod scriptum invenitur in *Phil.* VI, 1, 1: minus quidem illa severe, quam decuit, non tamen omnino dissolute. *Div. in Caec.* c. 18; *pro Marc.* c. 9; *ad Att.* II, ep. 9; *pro Quint.* c. 1. Hi quidem loci aliique multi non minus possunt, quam ipsa sermonis ratio, falsitatem ejus, quod adfirmat Goerenzius, coarguere.

Ibid. cum hominibus nostris. Offerunt nonnulli bonae fidei libri omnibus pro hominibus, quae quidem verba a scribis saepissime confundi pervulgatum est. Etsi nostro loco non valde dispar est codicum scriptorum auctoritas, tamen utra potior sit lectio, non potest magnopere incertum esse, cum commendet hominibus sententiae natura, respuat omnibus.

Ibid. *tetrarches*. Hanc formam reponi pro *Vulgata: tetrarcha:* jubent optimi quique libri scripti, quibus parere commodum duxi, quamquam Gesnerus, Forcellinus, Schellerus utrumque probant idemque esse statuunt. Etenim usu hoc receptum videmus, ut *aurea*, quam vocant, aetate Latina vocabula e Graecis in *us* desinentibus ducta eorumdem terminationem servarent. Posteriore demum aetate utraque forma in usu esse coepit apud scriptores ecclesiasticos, ut *Patriarches* et *Patriarcha*. Quod cum ita sit, ad incertum non videtur posse revocari, utrum praefendum sit, cum de nostra forma mirifice conveniat inter sermonis consuetudinem illa aetate introductam ac servatam, et inter codicum scriptorum bonitatem. — *Tetrarches* quid fuerit, non est hujus loci nec consilii, exponere, et sufficit modo significare ea, quae de illo traduntur in Steph. Thesaur. sub hac voc. ab Harpocrat., quem sequitur Cruquius in comment. in Cic. Milon. pag. 99. et Voss. Etymol., sub ead. voc.

Ibid. ut non solum *tetrarches* nobilis, sed etiam optimus pater familias — haberetur. Merito mihi videor optimis libris nostris obsecutus, etiam post se d. restituisse, cum quae in utroque membro adscribuntur *Dejotaro*, eorum varia sit ac dissimilis notio, quae sibi opponitur, quamquam non est contraria, nec alteram altera complectatur. Conferantur, quae de tota hujus rei ratione pluribus disserui in Quaestt. critt. ad c. 7, §. 21. pag. 20 sqq. — Prorsus dissidere a se videtur Steinmetzius, qui hoc quidem loco recepit etiam, sed in aliis, qui eandem habent rationem, idem temere aspernatur, ut in Catil. I, 8; III, 10, 24. Tum etiam magnopere miror, quod vir maxime egreg. Orellius, cui injuria adsensus est Frotscherus, illam nostram a Lambino jam probatam scripturam ita damnat, ut adfirmet, etiam male adponi particulae

sed, cum e posteriore membro haec tecte significata sententia eruatur, id quod majus et laudabilius sit. At vero in ponendo aut omittendo etiam quam parum intersit, num descendatur a majore ad minus, an adscendatur a minore ad majus, l. l. Quaestt. critt. demonstravi. Recte rem statuisset Orellius, si in adscensu a minore ad majus antegressi membri notio posteriore latius patente contineretur, quod patet alienum esse a nostro loco, in quo differunt a se tetrarches et paterfamilias.

C. X. §. 28. Imitari potius, Castor, avi mores disciplinamque debebas. Hunc verborum ordinem imitari potius, C., quem habent omnes praeter Juntinum libri editi, quem tamen Steinmetzcius, Erfurtensis et nonnullorum levioris fidei codicum auctoritate ductus, immerito ita mutavit: Castor, potius: non sine idonea causa retinui. Cum illo enim ipso faciunt ut optimi, excepto Erfurtensi, ac plerique libri scr., ita indubia sermonis ratio, quae adverbium a verbo suo divelli vetat interpositis aliis vocabulis, si utrumque una notione cohaereat, velut: imitari potius. Accedit, quod vox Castor ei, quod sequitur avi, manifesto propius admovenda est, nec ab eo sejungenda alio vocabulo, cum alteri altera opponatur, atque utraque juxta se posita magis efferenda sit. — Ceterum aptum judico post avi expellere tui, quod quidem est in editis libris omnibus. Minime enim ad sententiae integritatem necessarium videtur, cum jam ipsum e continua orationis perpetuitate et conditione colligatur, de Castoris, non de alius, avo agi, aliisque in locis, qui praecesserunt, omissum sit. Suffragantur huic judicio tres e praestantissimis libris nostris.

Ibid. cuncta jam, exacta aetate. Vera haec collocatio, pro qua omnes libri emendati dederunt aetate exacta, facile defenditur non minus miro

consensu omnium librorum. Monacc. et Quelferbytanorum, quam ipsa Latinitatis natura. Quae cum hoc ferat, ut singulae partes, quae mutuo ad sese relatae, respondeant sibi ex contrariorum ratione ejusque rei causa praecipuam et primariam habeant notionem, ut *ineunte et exacta*, primum teneant locum, ut ea concinnitas, quae verborum collocationem illuminat, efficiatur: nihil impedit, quominus, quod illa hic quoque valent, *exacta* ante nomen *aetate* collocetur. — Non autem cum Erfurtensi, qui plane ignorat *aetate*, sentiendum esse puto, non quod solus omittat hoc nomen, aliique praeclari libri discrepent ab eo, sed quod idem illud orationis vim auget omninoque adjuvat perspicuitatem. Ad quam multum prodesse liquet ejusdem vocis repetitionem, quia illae contrariae significationes, *ineunte et exacta*, aliis majoribus membris interjectis nimis distractae, melius ad se respiciunt, earumque vis et voculatione notatur propter hujusmodi accessionem, et arctius constringitur oratio. — Sed qui dicere potuerit magn. Lambinus, has duas voces: *cuncta exacta*: non comparere, nisi in vulgatis, et olere manus alienas, vix ego adsequor. Primum enim nihil magis manifestum est, quam *exacta*, cum praegresso *ineunte* respondeat, a natura sermonis flagitari. Deinde etiam praestantissimorum codd. testimonio munitur, et saepissime, id quod demonstravit Abramius, et sexcenties scriptum invenitur apud Tullium, et cum *aetate* junctum reperitur.

Ibid. quod in eo haerere senex posset. Viam verae collocationis h. l. videntur aperuisse Gud. II, Helmst., Ma, qui non minus, quam ratio, nostrae scripturae satis magnam auctoritatem adjungunt. Nam pro eo, quod vulgo legitur: *haerere in eo senex*: recte offerunt illi: *in eo haerere senex*. Verbo enim haerendi vocabulum *senex* ita adtrahitur, ut

utrumque ad primariam notionem consociatum majorem vim accipiat, et in medio membro positum praecipue conspiciendum sit. Simili modo dicitur in Tusc. I, 11, 24: His sententiis omnibus nihil post mortem pertinere ad quemquam potest. De Offic. II, 20, 69. Etiam beneficium se dedisse arbitrantur.

Ibid. cum equitaret cum delectis militibus suis. Qui est verborum ordo in omnibus libris editis constitutus: cum suis delectis militibus: eum, flagitantibus duobus egregiis libris, flagitante sermonis ratione, sine mora deserui. Nam vox suis ibidem non praecipuam habet vim, quae ad rei caput ac naturam pertineat multoque sit minoris momenti, quam delectis, quod maxime distinctum eminet prae reliquis verbis adjunctis. Ex quo fieri adparet, ut suis transponendum sit eique locus debeatur post equitibus. Contraria autem ratio ea est, qua pronomen, quod dicitur, possessivum ita vim suam effert, ut haec ipsa cum rei natura conjuncta sit, velut hoc: „mea manu hoc scriptum est:“ Sic pro Rosc. Am. c. 18, 50: suos enim agros studiose colebant, non alienos cupide adpetebant. In Catil. I, 10, 23. sin autem servire meae laudi et gloriae mavis, egredere. Ibid. IV, 9, 18. Praeterea de vestra vita, de conjugum vestrarum ac liberorum anima etc.: Ibid. 10, 20. vos me vestris decretis honorastis. 10, 21. aliquid loci nostrae gloriae. Liv. II, 33, 1. Sall. Cat. 1. nostra omnis vis.

Ibid. quam se jactare? quam ostentare? Vix necesse videtur indicare, quantum glossam redoleat istud se, quod in nonnullis antiquis exemplaribus et paucis deterioribus libris scriptis irrepsit ante ostentare. Abest enim in optimis quibusque ac plerisque

libris scriptis, optimeque abest, cum languidum sit ac frigidum, nec quidquam ex antecedentibus verbis: quam se jactare? facilius per se intelligatur.

§. 29. Cum vero, exercitu amisso, ego, qui pacis semper auctor fui, post Pharsalicum proelium suasor fuisset armorum non deponendorum, sed abjiciendorum. Huic loco, qui aliquamdiu depravatus circumfertur, nec sine causa magnam corruptelae suspicionem satis multis excitavit, mederi variis modis tentarunt critici atque interpretes. Quae verba plurimis eorum displicent, primum haec sunt: fui post auctor, autem post Pharsalicum positum et Pharsalicum proelium, antegresso jam exercitu amisso. Illud autem fui, quod tuentur egregius Ma, octo Oxx. et exemplaria Steph. et Hervag., haud repudiaverim, propterea quod, etiamsi omissum est in nonnullis codicibus, tamen non inutile est ad verborum structuram et enuntiati conformationem. Itaque temere videtur ab Orellio illud glossema esse judicatum. Quomodocumque enim capitur locus, fui certe cogitando adjiciendum est, cum fuisset ad verba: qui pacis semper auctor fui: retrahi non possit. Quodsi verba: qui pacis auctor et suasor: cum verbo fuisset jungerentur, verbum deesset, quod ad verba: cum vero ego: referretur, et turbata foret omnis membrorum compositio ac structura. — Sed plus quibusdam videtur offensionis habere temporis ratio verbi fui, quae, ni fallor, causa fuit, cur Ernestius perverse vellet pro fui rescribi fuisset, et hoc ante armorum in essem immutari. Nam, opinor, colligit, prius Tullium pacis auctorem fuisse, quam suasorem armorum abjiciendorum. At perfectum tempus, cum propter voculam semper latius pateat ac pertineat et ad id tempus, quod fuit ante Pharsalicum proelium, et ad illud, quod secutum est post ab-

jecta arma, verum existimandum est, non mutandum in plusquamperfectum fuisset. — Majore autem jure multi criticorum offensi sunt particula autem, quam non agnoscunt optimi libri scripti ad unum omnes, quaeque non dubito quin ab aliena manu profecta sit. Etenim ea ratio, qua Wolffius, Matthiaeus et hos secutus Frotscherus tradunt, autem hic aptissimum esse ad eam oppositionem, quae sit in verbis: semper et Pharsalicum proelium: distinguendam et notandam, vera non probatur, quippe cui obsit natura membrorum, quorum dissimilitudo particulae isti adversatur. Verba enim: qui — auctor fui: efficiunt membrum inter haec: ego — post Pharsal. proelium: interjectum et huic protasi subjectum, non ad,unctum; unde cognoscitur fieri non posse, quin ista verba opponantur. Sed si forte quis dicat, omisso fui duo illa membra: qui — auctor et post Pharsalicum — suator fuisset: externo particulae vinculo copulari, alia eaque majore difficultate impeditur, quam ea est, quae supra jam ad verbum fui commonstrata est. Ex quo adparet, ad verba: cum vero — ego: frustra desiderari aliquod verbum, quod cum iisdem jungatur. — Deinde vero pungunt Ernestium verba post Pharsalicum proelium, antegresso hoc exercitu amisso, cum nil differat utrumque membrum; post id enim proelium amissus est exercitus. Huic autem incommodo quidam sibi videntur critici ita occurrere, ut profiteantur, illud Pharsalicum proelium valere ad verba, quae praegressa sunt, exercitu amisso, maxime ejusdem sententiae repetitione urgenda, quod sit interjecti membri causa: ego, qui — auctor: eo magis necessarium. Attamen hac explicatione nihil effici ad sententiae rationem constituendam, ex eo facile perspicitur, quod exercitus amissionem falso subsequitur.

proelium, vel utrumque nihil differre existimatur. Sed etiamsi in expellendis illis verbis non vererer sequi Ernestii auctoritatem, tamen evidens esset, isto modo reddi salutem loco non posse. — Plus enim vitii videtur inesse in isto: exercitu amisso, et quod ante ego, qui pacis semper auctor fui positum est, quasi non semper, sed tum demum, cum exercitus amissus esset, pacis auctor exstitisset, et quod praegreditur verbis post Pharsalicum proelium, quod necesse erat prius esse commissum, quam facta esset exercitus caedes. Talis cum sit loci conditio, eundem ipsum, ut sententia bene procederet, si modo bonae fidei libri scr. succurrerent, ita scribendum proponerem: Cum vero ego, qui pacis semper auctor fui, post Pharsalicum proelium suasor fuisssem armorum etc. Verius autem verba: exercitu amisso: ejicerentur, quam quae Ernestius vult ejicere: post Phars. proel. Quam Ernestii conjecturam, nulla ex parte libri alicujus testimonio probatam, quod inconsiderate Schuetzius recepit in orationem, minus certe habet laudis, quam reprehensionis. Nec vero magis placet, id quod Beierus (Tom. I, pag. 85. de Off.) commendat, essem pro fuisssem, cum imperfectum non ferat ea temporis ratio, quae illi intercedit cum subsequente perfecto non potui, nec minus eidem refragetur praestantissimorum librorum consensio. — Ceterum mirum sanequam est, quod Graevius valde mutilatam Erfurtensis scripturam amisso exercitu et potestate, omissis ab eodem verbis: qui pacis semper auctor fui, ut aptam elegantemque laudavit. Vix memorandum est fui, a nonnullis libris deterioribus pro fuisssem suppeditatum. Quod quantum abhorreat a temporum ratione, non fugit puerulos. — Quod semper in aliis omnibus libris editis voci auctor postpositum ego anteposui, id feci opti-

morum codd. auctoritate commotus. Quibus eo magis obtemperandum putavi, quod auctor fui pro suasi dictum est, et adverbium eadem conditione, qua alii adverbio, adjectivo vel verbo distincte definiendo praemittitur, hic quoque, ubi injunctum est notioni verbi, verbis auctor fui praecedat necesse est. Similiter positum est in orat. pro Lig. c. 9, 28: Pacis equidem semper auctor fui.

Ibid. quae non impunitatem solum adeptasit, sed accusandi etiam licentiam etc. Verbum habet, quod, invitis libris scriptis, post sed scriptum legitur in exemplaribus Junt., Naug., Steph., a Lambino autem, quem hic sequitur Gruterus, intelligenti judicio deletum est, vix operae pretium est commemorare. Quod etsi supervacaneum est, nec injuria glossema olere existimatur a Lambino, Patricius tamen mire vult scribi: habeat, quod invenitur in duobus Oxx. — Hac tamen modi mutatione planum est parum levare ipsum incommodum. — Sed quod mutandum videtur, est ordo verborum, qui servatur in omnibus libris editis: sed etiam accusandi licentiam, cujus loco ego sine ulla dubitatione reposui: sed accusandi etiam. Cujus disjunctae collocationis ratio in formulis: non solum, non modo — sed etiam: ita comparata est, ut modo vel etiam tertium locum capiat, si vocabulum aliquod, cui modo vel etiam additum est, singularem vim habeat, qua idem separatim notetur, particulae etiam vero vis debilitetur. Ita nostro loco vult orator, verbis: impunitatem et accusandi licentiam: non vulgarem modo oppositionem spectari, sed eam distinctionem, qua utriusque vocis notio tanti sit ponderis, ut animus quam maxime in eam intendatur. Sunt loci, in quibus hoc unius; sunt, in quibus utriusque formulae proprium sit. Ut accurate res percipiatur, placet exempla utriusque rationis adferre,

et in his primum ea, in quibus una alterave formula sola distrahatur. Cf. Ep. ad Fam. I, 6: Qui omnibus negotiis non interfuit solum, sed praefuit. Contra divellitur sed etiam in epist. ad Att. V, 21, 5: C. Volusenum, — certum hominem, sed mirifice etiam abstinentem, nisi in Cyprum. Pro Leg. Man. c. 13, 36: non enim bellandi virtus solum in summo atque perfecto imperatore quaerenda est, sed multae sunt artes. Ubi non solum recte distractum tuentur codd. Parr. Bavv. Erf. et antiquissima exemplaria. Ibid. c. 21, 61: rem populus Romanus non modo vidit, sed omnium etiam studio visendam — putavit. Ita Erf. et Werd. — Sed utraque formula distrahitur in lib. II, c. 47, 197 de Orat. qui — tantum incendium non oratione solum, sed multo etiam magis vi — concitaras. De Fin. III, 2, 5 nunc legitur: quod saepe diximus, et quidem cum aliqua querela non Graecorum modo, sed eorum etiam, qui se Graecos magis, quam nostros haberi volunt, nos non modo non vinci a Graecis verborum copia, sed esse in ea etiam superiores. Errat ibi Goerenzius, qui adfirmat, etiam tertio in loco singularem vim habere, quae in secundo nulla sit.

Ibid. calamitosus Dejotarus, qui et ab eo, qui in iisdem castris fuerit, non modo apud te, sed etiam a suis accusetur. Multum haesitarunt critici in hoc loco, tamquam in turbata structura, multis difficultatibus obsepta et circumvallata. Quo factum est, ut quidam eorum illum ipsum corruptum judicarent, et, re non desiderante, ut Orellius et Wolffius, conjecturas substituerent. In quo illi et Heumannus primum maxime tenentur, et quod multo mendosius, quam Vulgatam qui ab eo, ducunt, hoc est

qui et ab eo, in quo et plane alienum esse iis videbatur, cum, opinor, et post pronomen relativum et in medio membro pro etiam dici non posset. Attamen illam ita poni posse, ut ex oppositione alius rei si non memoratae, tamen cogitando addendae oriatur significatio etiam, quae efficiat ellipticam formam dictionis, nec ullam esse causam, quapropter Ciceronem in hac re a vulgari consuetudine discessisse putemus, dilucide docet Handius in Turs. Tom. II, pag. 512 et 517. Eadem autem illa oppositio cadit in nostrum locum, qui ita videtur esse explicandus. Dejotarus calamitosus est, quod accusatur non ab eo, qui, quod est summae improbitatis, in eadem, qua Dejotarus, causa Pompeji fuit. Ad quam calamitatem accedit, quod non modo apud Caesarem (quod quidem ipsum jam grave et injustum est, eundem offensum habere et iudicem), sed etiam, quod multo est gravius, et summae impietatis, ab iis accusatur, qui ejusdem sunt familiae, qui-que tueri eum ac defendere debent. Locus apte reddi ita potest: *Beklagenswerth ist Dejotarus dass er noch obendrein von einem Manne, der mi ihm in demselben Lager stand, und nicht blos vor Dir, sondern sogar von den Seinigen angeklagt wird. Hoc modo cum pulchre procedat oratio, non intelligo, cur illud et, quod habent optimi libri scripti, post qui tantopere condemnet Orellius. Quid? quod ea conjectura, ad quam Orellius confugit: qui non modo ab eo, qui in iisdem castris fuerit, apud te, sed etiam a suis accusetur: multo minus, quam Vulgata ipsa, probanda est. Nam ea oppositio, quae est in verbis apud te et a suis, prorsus remove-tur, et apud te, transposito non modo, inepte ante sed etiam collocatur. Accedit, quod ab eo-dem et a suis per non modo et sed etiam, ut vult Orellius, ita necti non possunt, ut utrumque*

mutuo vinculo colligatum ad se referatur. Hanc autem opinionem rejiciendam esse, inde intelligitur, quod superius verbum, cui adjectum est non modo, posteriore, cui adnexum est sed etiam, sic continetur, ut nostro loco ab eo inest in suis. Nec vero minus displicet Wolffii emendatio, qua et, paucis tantum levioris fidei libris adprobantibus, ante non modo iterandum sit, ut vernaculo sermone efferatur: theils, theils. In quem errorem lapsi sunt ii, qui negant, et in media oratione pro etiam inveniri apud Tullium, et, cur et nostro loco pro etiam scriptum esset, parum perspexerunt. Quare ex iis, quae supra demonstravimus, extra controversiam positum est, quin noster locus non in tres partes, ut multi fecerunt, sed in duas distribuendus sit. Hinc efficitur, ut verba: qui et ab eo; qui in iisdem castris fuerit, in quo necesse est mente et cogitatione supponi, non ab eo, qui alienas, vel tuas partes secutus fuerit, et non modo apud te, sed etiam a suis, sibi respondere existimanda sint. Istud a peregrinis, quod nonnulli deteriores libri partim ante apud te, partim pro hoc ipso dederunt, a manu interpolatrice illatum esse, non modo ostendit Lambinus, sed arguit etiam loci conformatio, ac testantur libri praestantissimi nostri.

C. XI. §. 30. Ibid. Antea. Restitui hanc formam in locum Vulgatae ante, praestantissimis ac plerisque libris scriptis parendum esse existimans, quamquam facile largior, me nihil habere, quo differat antea et ante, de tempore scilicet cum utrumque dicatur.

Ibid. Sed quamvis ingrate et impie necessitudinis nomen repudiaretis, tamen inimicitias hominum more gerere poteratis. — Optimis ac plerisque libris vehementer adsentientibus, recepi imperfectum tempus repudiaretis, ab Heu-

manno jam et postea a Steinmetzio pro vulgari repudiariis recte revocatum. Quo nihil esse magis consentaneum ei, cui obnoxius est hic locus, rationi temporum, non difficile est ad intelligendum. Nam utrumque tempus una lege adstrictum ac temperatum reperitur ad se mutuo ita respicere, ut, quod uno atque altero exprimitur, simul durare dicatur, quo accusatorum mores iis, quae deprehendi in istis solent, planius describantur. Hoc melius videtur cum eo, quod adsequi conabatur orator, consentire.

Ibid. concedatur haec quoque acerbitas et odii magnitudo. Licet scriptura acerbitalis exstet in omnibus libris emendatis, eaque, quod vox magnitudo acerbitalis vim auget, leviter rem tangenti gravior esse videatur, quam nostra: tamen non diu dubius fui, num, plerisque et in his egregiis libris postulantibus, nominativo acerbitalis locum concederem. Nam quod genitivo acerbitalis obstat, id ejusmodi est, ut odii voci acerbitalis, quae majorem vim habet, nequeat postponi, nisi alius verbi vis accedat, qua vel utriusque vocabuli aequalitas restituatur, vel posterior notio augeatur et a superiore ascendat. Sed si acerbitalis primo casu separatim vim suam efferat, et magnitudo soli voci odii adponatur, hoc manifesto efficitur, ut non aequa modo sit utriusque notionalis proprietas, sed etiam verba odii magnitudo junctim efficaciora addantur priori.

Ibid. adeone, ut omnia vitae salutisque communis, atque etiam humanitatis jura violentur? Mirum in modum Patricius tam parum hunc locum perspexit, ut necesse duceret, post adeone, invitis libris scr., vero ex libidine adjicere. Multo autem mirabilius temerarium illius consilium secutus est in interpretatione sua Wolffius. Omissa enim par-

ticula vero, (quae quid hoc loco sibi velit, me non adsequi libere confiteor) apertius et distinctius significatur interrogatio, cujus vis, adposita illa, non modo minuitur, sed languida fit tota loci sententia. — Sed non minus post ut superest etiam, quod legitur in exemplaribus Herv., Steph., Lamb., Grut., Graev., Ernest., a praestantissimis vero et plerisque libris scriptis ignoratur. Hoc tamen nihil habet vituperationis, non quo propter sed etiam, paulo post scriptum, debeat abesse, quae est criticorum quorundam opinio, sed quod propter praecedens ad eone potest salva sententia abesse. Quod reliquum est, verba atque etiam humanitatis in Erfurtensi solo verisimile est librarii culpa excidisse. Est enim perspicuum, tam necessaria esse illa, quam quae proxime praecedunt. Ut enim haec verba: ficto crimine — arcessere et omnia vitae et salutis communis: eorum ope, quae subsequuntur: servum sollicitare — omnibus familiis: illustrantur; ita patet, atque etiam humanitatis et ad illud hominum more, et ad nefarium bellum pertinere.

Ibid. adducere domum. Est verissima haec optimorum codicum, quibus adsentitur egregius Leidensis, lectio, quam novissimi critici tantopere adspersati sunt omnes, ut librariorum ignorantiae eandem tribuerent. Contra alteram scripturam abducere domum, quam pauci tantum deteriores libri offerunt, solam veram esse, falsam nostram adducere, adfirmant critici, non adlatis idoneis hujus sententiae rationibus. Aliam plane sententiam ego sequor. Nam quod abduci proprie putantur ii, qui vel vi coacti, vel promissis invitati alium quem deserunt, et aliquo se conferunt, ex eo non efficitur, recte et apte hic poni non posse adducere. Hoc enim omnino nihil aliud est, nisi quocumque modo et quacum-

que arte aliquem aliquo ad se ducere vel adlicere. Et hujus significationis, quae non discrepat a nostro loco, exempla inveniuntur apud Tullium in epist. ad Att. VII, 9. VIII, 11. Quint. c. 6. pro Cluent. c. 13 et 14. Caes. Bell. Gall. IV, 6. Qua spe adducti Germani latius jam vagabantur. Commode nos diceremus: einen Slaven in sein Haus zu bringen (an sich zu locken) suchen. Quo verbo cum aequè quidem consulatur verae sententiae rationi, atque altero abducere, sed idem illud multo majore firmetur codicum auctoritate, quam hoc ipsum; satis mihi causae oblatum esse video, adducere, quod habent exemplaria Venet. 1492, Herv., Lamb., in antiquum locum suum restituendi. — Scripturam autem abducere domo nec probis rationibus, nec bonorum librorum testimoniis munitam, non satis possum mirari, quod est Graevius, cujus opinionem inconsiderate adsensu suo excepit Heumannus, in libro edito suo amplexus. Nihil enim iis in locis, quos ille adfert, inesse comperimus, quo possit sententia ejus probari. Uterque enim locus, et qui est in c. 1. avi servum — a legatorum pedibus abduxerit, et qui infra §. 31. legitur: ille inimico servum remisit, tu ab avo abduxisti: nihil habet, quo abducere nostro loco necessarium vel unum verum esse, adducere autem verae loci sententiae repugnare arguatur. Priore loco modo indicatur, unde servum iste deduxerit, ubi adducere plane alienum est; posteriore abduxisti et remisisti habent contrariorum collocationem, qua nullum aliud ibi verbum admittitur. Ideo abducere jure sedem utroque loco suam vindicat, nostro non item.

Ibid. nefarium bellum indicere. Sic recte pro vulgari ordine bellum nefarium disposuerunt verba duo ex novissimis criticis, Steinmetzius et

Frotscherus. Quibus suffragantur non minus optimi libri mei, quam Latinitatis ratio ipsa. Planum est enim, in attributo nefarium praecipuam vim esse, maximeque ad conficiendam belli notionem necessariam. Cum vero utrumque vocabulum animo et cogitatione non separetur, nec per se constare judicandum sit, sed una ratione ita comprehendatur, ut attributi vis nomini substantivo non adjuncta, sed injuncta et quasi insita in eo esse videatur: non incertum esse colligitur, quare attributo nefarium prior, nomini substantivo bellum posterior locus relinquatur. Haud secus est supra §. 27: regium nomen; optimus paterfamilias; diligentissimus agricola. De Off. I, 16, 52: semper aliquid ad communem utilitatem adferendum est.

§. 31. adprehendi hominem jussit. Adprehendi a Steinmetzio jam revocatum sine ulla mora recepi pro vulgari prehendi, quod nullam habet auctoritatem, nisi levem et infirmam Colon. et Dresdensis. Nulla vero alia causa ducti videntur critici, ut prehendi alteri scripturae praeferrent, nisi quod opinarentur, prehendere cum personae notione junctum, valere apud Tullium capere, captivum facere; adprehendere apud eundem ipsum hoc non valere. Sit sane! Nam prehendi uno tantum loco, pro Quint. c. 6, ita dicitur, contra nostrum apud Gell. lib. V, c. 14 extr. et Ulpian. lib. IX, Digest. tit. 2, leg. 5. — Sed tamen cum neutrum magis altero defendi possit usu vere Tulliano, nihil reliquum videtur, nisi ut de re decernatur firmiore optimorum codicum auctoritate. Haec autem ipsa nostrum adprehendi vindicat Tullio, eamque sequi malui, quam criticorum arbitrium.

§. 32. nonne, cum esset productus, et tecum fuisset. Quod habent tres Oxx., recepit

Venet., et dedit in margine Lambinus perductus, id prae verbo productus singulari consensu omnes libri editi jure aspernati sunt. Prius istud quantum pugnet cum vera loci sententia, quamque parum idonei ejus testes sint, quis non sentiat? Sed valde mirandum est, quod nulli criticorum placuit ante te cum delere particulam cum. Quam eo minus dubitavi ejicere, quo est credibilius, eam propter ejusdem voculae eodem versu duplicationem repeti facile potuisse, et quo minus hoc in controversia versari potest, quin non modo ibi redundet, sed omnino languide scribatur ac frigide.

Ibid. refugit ad legatos? Sic verissime cum optimis ac plerisque codicibus critici fere omnes. Nonnulli autem deteriores libri scr. praebent partim fuisset regis ad legatos, partim refugit ad legatos regis, partim refugit regis ad legatos, quod miror Lambinum admisisse. Vocem regis glossam esse, quae e scribae alicujus vel festinatione vel negligentia ita exstiterit, ut syllaba fu omitteretur, littera e autem cum t confunderetur, facile est ad suspicandum. Huc accedit, quod varietate sedis, quam habet vox regis, ostenditur glossematis indicium.

Ibid. nonne ad hunc Cn. Domitium venit? Voculam etiam, quae post nonne invenitur in omnibus libris editis et levioris fidei scriptis, praestantissimorum codd. auctoritate jure mihi videor expulisse. Quae si necessario requireretur ad eorum membrorum, quae magna quadam vi interrogationis incipiuntur, gradationem augendam, aptissime in subsequente membro, in quo maxime consensum est: Nonne, audiente — Serv. Sulpitio — confessus est: deberet collocari.

Ibid. audiente hoc Serv. Sulpitio, clarissimo viro. Non impedit me Erfurtensis,

quatuor Oxx. et aliquot Monacc. cum ceteris libris scr. dissensio, quin clarissimo viro retineam. Quod ut faciam, aequè optimorum librorum consensione, ac sententiae conformatione adducor. Illa enim verba hic aptissima esse, licet eximia illa laude concludi, qua cumulavit hunc Sulpicium Tullius in Orat. pro Mur. c. 7; Phil. 9. 1; in Brut. c. 40 — 42. Certe illud clarissimo viro non minore jure dictum esse censendum est, quam, id quod, paucis verbis interjectis, Torquato adjectum legitur, optimo adolescente.

C. XII. Quae est ista tam impudens, tam crudelis, tam immoderata inhumanitas? Optime integrum servatum est impudens a recentioribus criticis, a quibus ita discedunt Heumannus et Wernsdorffius, ut mire praeferant impotens, quod nusquam scriptum legitur, nisi in vetere libro Ursini et nonnullis codd. Lambini. Sed cur posthabeatur impudens, nulla est causa. Atque suam uterque rem perversis defendit rationibus. Heumannus enim probare studet, impotens cum crudelis non modo a Cicerone, sed etiam ab aliis scriptoribus solere conjungi. Quod fieri quamquam non ignotum est, tamen dilucide patet, nihil inde posse commodi ad nostrum locum emanare. Nam quod saepe uno in loco verum videtur esse, id in altero verum non est. Valde enim errat Wernsdorffius, qui cum Heumanni vestigia sequatur, tum etiam impotens ideo veram lectionem esse opinetur, quod difficilior sit. Quae quam sit incerta opinio, non adinet copiose explicare. At quod gravissimum est, id tale esse cognoscitur, ut impudens non magis optimi cujusque codicis auctoritate comprobetur, quam loci ratione flagitetur. Etenim si eorum, quae praegrediuntur: nonne refugit, venit? se a te corruptum esse, tuis promissis

in fraudem impulsus esse confessus est? ratio habetur: nihil, apertum est, verius dici posse nostro loco, quam impudens.

Ibid. domesticaque inhumanitate nostrae civitatis humanitatem inquinare? Revocavimus h. l. ex Herv. et Steph. libris editis inhumanitate pro immanitate, quod habent longe pleraque et antiquiorum et recentiorum exemplarium. Praestat nostra lectio alteri, non quo sit ad sententiae naturam aptior, quam illud immanitate, et majore nitatur codicum auctoritate, quae par est in utraque parte, sed quod magis adjuvatnr contrariorum ratione, ut inhumanitate et humanitatem. De reliquo verisimilius etiam est, sillabam hu omissam esse et inmanitate transisse in immanitate, quam contra immanitatem in inhumanitatem. Cui opinioni videtur fidem addere Ox. X3, qui praebet in humanitate.

§. 33. optimi hominis. Cunctatus non sum redire ad antiquam hanc probatamque ab Ernestio primum relictam scripturam, pro qua praeter Steinmetzium et Frotscherum ceteri recentiores critici dederunt omnes viri optimi. De optimi autem collocatione admodum variant ut nostro loco, ita aliis multis et codices et criticorum sententiae. Quas percensere omnes eo minus necesse videtur esse, quod de tota hac ratione adjectivi aut anteponendi substantivo, aut postponendi multis locis, quid sentirem, copiose exposui. Non autem mihi probatur, quod ad lib. I, de Off. c. 13, 41 tradit Gernhardus: omne ejus collocationis, quae cernatur in vir bonus et bonus vir, discrimen solo significationis, quam habeat adjectivum, discrimine ita definiri, ut bonus praeponatur, ubi cum nomine suo substantivo tantum non forma coaluisse videatur. At quomodo cum hoc praecepto concordent non pauci

veterum loci, expediendum relinquo aliis. Multum certe dubito, num illud discrimen omni ex parte satisfiat, cum eoque congruant haec exempla. Cf. de Off. I, 7, 20: ex qua viri boni nominantur. Contra ibid. c. 15, 45 scribitur ex libris optimis ac plurimis: illae virtutes bonum virum videntur potius attingere. Prisc. pag. 1163. viri optimi et contra pag. 1189. optimi viri: — Verius videtur res statui in hunc modum posse, ut praeponatur bonus, cum, quod saepius docui, e totius loci ratione eluceat, maiorem ei vim deberi, quod bene explicatum video a doctiss. Klotzio in Adnott. ad Lael. c. 5, 13, pag. 117. — Posterius autem vocabulum hominis, cujus loco longe plerique recentiores libri editi tuentur viri, quod quidam critici praestabilius ducunt, tamquam homo mendose dicatur pro viro, non immerito redditum est Tullio. Nihil dicam, voci hominis in laude locum esse pro viro cum in multis Tullii libris, tum etiam in nostra oratione, ut supra c. 8, 23: Caecilium istum magnum hominem putabat? Cf. ad Fam. III, ep. 7. med., ibid. XVI, ep. 18; Acad. IV, 24; Fin. I, 5. Sed cum, quod majus est, a miro optimorum ac plurimorum codd. consensu sit magna illi commendatio; dubium non videtur, utra vox potior sit nostro loco habenda.

Ibid. Blesamius, inquit (ejus enim nomine, optimi hominis, nec tibi ignoti, maledicebat tibi) ad regem, inquit, scribere solebat. Sic habent longe plerique codices, et in his optimi mei, quibus obtemperare in iterando inquit post regem non dubitavi, quamquam hoc deest in recentioribus libris editis ad unum omnibus. Hoc autem idem cur omissum sit a recentioribus criticis, incertum est, nec multum interest cognoscere. Certum est vero, illius verbi iterationem ibi aptam videri, vel admitti.

saltem posse, ubi uno vel pluribus interpositis membris interrupta enuntiatio ita distrahatur, ut, quo modo connexa sit et copulata, non statim adpareat. Quae quidem copulatio geminando inquit, non obscurum est, quantum adjuvetur, si posterior enuntiati pars arctius connectatur cum priore. Ex satis multis Tullii locis hunc tantum reponere lubet, qui est in lib. II de Orat. 3, 13: Nihil sane, inquit Catulus: etenim vides esse ludos; sed (vel tu nos ineptos licet, vel molestos putes) quum ad me in Tusculanum inquit heri vesperi venisset Caesar de Tusculano suo, dixit mihi, a se Scaevolam hinc euntem esse conventum. Hoc loco singulari codicum consensu inquit recte repetitur, injuria ejectum ex libidine a Schuetzio et Ernestio, jure autem rescriptum a novissimis criticis. Contra valde dissimilis est ratio loci huc non referendi, qui reperitur in lib. II. de Legg. c. 26, ubi post monumentum iterum positum est inquit. Recte ibi offenditur Moserus, qui merito discedit a Goerenzio. — Ut vero revertar ad nostrum inquit, non liberum esse constat recentioribus criticis, qui Gruterum et Graevium videntur esse secuti, idem illud verbum, quod tuentur antiquissima exemplaria Ven., Herv., Lamb., invitis optimis libris scriptis, re non cogente, ex sola voluntate delere.

Ibid. te in invidia esse; tyrannum existimari. Dissentientibus optimis meis, quibus adstipulatur Leidensis, ac longe plerisque libris scriptis, qui magno consensu cum antiquissimis editis exhibent invidiose tyrannum existimari, tamen eam, quae minus quidem locupletes habet testes, sed est in recentioribus libris editis omnibus, lectionem in invidia esse servare decrevi. Adjungitur utrique tertia te invidia tyrannum existimari, quam si non

praestantissimi, satis tamen multi deterioris familiae libri offerunt. Primam autem et tertiam corruptas esse, nostram vero in invidia esse probari solam, quamquam ab aliquot tantum Pall., tribus Modianis et vetere Scholiasta adjuvatur, demonstrari, spero, facile poterit. Invidiose enim quomodocumque capitur, conciliari non potest loci sententiae. Sive enim in nostrum convertitur: man halte Dich auf eine gehässige; oder hasserregende Weise; oder aus Hass für einen Tyrannen: sive cum Manutio explicatur per: cum odio civitatis: utroque modo vis verbis infertur, nec haec vox quidquam habet, quo se commendet. Nam etiamsi evinci hoc posset, invidiose solere, pro notionis suae natura, similiter cum existimari conjungi, atque cum verbis criminandi, dicendi, vivendi, tamen hoc non ferret tota loci conditio. Quid enim aliud utraque scriptura invidiose vel invidia tyr. existimari significaret, nisi invidia id effici, ut Caesar tyrannus haberetur? At quid probabilius est, quam invidiam ex eo ortam esse, quod tyrannus existimabatur, quod statua erat posita, quod non plaudebatur? Quapropter nihil magis adline est suspicioni, quam originem vocis invidiose quaerendam esse in compendio invidia ee. Est enim notum, pro esse librarios scripsisse ee, et cum nihil frequentius esset, quam litterarum e et s — a et o commutatio, valde credibile est, invidia esse abisse in invidiose. Sed ut perspicuum est, in invidia esse scribi sermonis consuetudini accommodata; ita invidia esse patet contrarium esse Latinitati. Male enim abesse judicanda est praepositio in in translatis dicendi generibus, statum aliquem sive conditionem signantibus, adjectivo non adposito, ut in angore, in timore, in errore esse. Est igitur verisimillimum, scribae alicujus negligentia factum esse, ut propter sequentem sillabam,

in, qua incipitur vox invidiae, omitteretur praepositio in. Vid. Drakenb. ad Liv. II, 23, 6; VIII, 33, 6. Itaque recte restituit Bosius hunc locum, in quo par est codicum a se discrepantium auctoritas, et qui est in lib. II ep. 9 ad Att. non enim poterimus ulla esse in invidia, spoliati opibus et illa Senatoria potentia. Sic sola vera est lectio apud Livium lib. XXIX, 37. In invidia cum essent Censores — Cn. Baebius — diem ad populum utrique dixit: ubi nonnulli deteriores libri habent solum invidia. Nec minus vere rescripserunt Cortius eumque secuti critici in Sallustii Bell. Jug. c. 25: Hi, quod in invidia res erat simul. Magna est h. l. codicum varietas, quorum pars tantum, eaque melior, tuetur in invidia. Plin. Hist. nat. lib. XVIII, 6. med.: In invidia magna esse.

Ibid. Nonne intelligis, Caesar, ex urbanis malevolorum sermunculis haec ab istis esse collecta? Orellius, tametsi memorabilis ei visa est conjectura ea, qua Ernestius et Schuetzius Non sine ulla causa receperant, tamen Nonne bene in orationem reduxit. Nam cum interrogando Caesarem convincat ejus, quod ante dictum est, orator, et cum animi quodam impetu et ardore significet, eum (Caes.) esse id, quod interrogetur, adfirmaturum; idem illud Nonne optimorum codd. adprobatione recte ibi poni perspicitur, nec est, quod Non substituendum sit. Adparet autem, nihil nostro loco de utriusque voculae discrimine decerni eo, quod Goerenzius ad Acad. lib. II, c. 15, 48, et Heusingerus ad lib. III de Off. c. 19, 10, protulerunt, qui dicant, ubique scribas in Non, si interrogantis sit, pro Nonne posito offendi, et utrumque confundi saepe solere. Sed Non in interrogatione proprie ita scribi constat, ut praegressa verba in modum ejus, qui interroget, cum vi quadam significanter

aut gementur, aut certe cogitata esse credantur. Cuius rei indicium adfertur per nostrum: *Also. Sic Tusc. I, 21, 48: Non pudet philosophum in eo gloriari, quod vana non timeat?* pro *Planc. 34, 83: Non vobis videor cum aliquo declamatore disputare?* Sed uterque locus quam sit nostri dissimilis, in promptu est, nec minus clarum, prorsus inutilem esse ac temerarium Ernestii et Schuetzii conjecturam.

Ibid. multorum enim capita civium viderat. Solus e novissimis criticis Steinmetzius hunc verborum ordinem: *capita civium*, qui est in exemplis Junt. et Lamb., revocavit, sed, cur hoc necesse esset, nullam causam aperuit. Hoc quoque loco licet videre, non confirmariisque quaque iudicium eorum, qui tradunt, genitivum esse ei, ex quo suspensus sit, nomini anteponendum, si ei tamquam inunctus inhaereat, et cum eodem in unam compositamque notionem concurrat. Quae causa est, cur *civium capita*, quod praebet longe maxima pars exemplarium, converti possit in nostrum: *Bürgerhäupter*. Et tamen *capita civium* testantur longe plerique ex optimis libris scriptis multique alii deteriores. Nec hoc sine causa. Etenim quod saepius diximus, inter adjectiva, pronomina et his adjecta nomina interjici solere alia verba vel nomina, ut quasi consepia multo minus urgeantur, quam ea, quibus cingantur: id summo jure posse ad collocationem nostram traduci, quis non videat? Non enim quaeritur, num omnino capita truncata viderit Blesamius, sed num multi iique cives Romani fuerint, quorum capita viderit. Utrumque igitur vocabulum et multorum et civium, cum major ei vis tribuenda sit, amplecti debet minoris ponderis nomen capita. Satis est ex multis locis similibus hos paucos adferre: Pro Manil. c. 7, 17: quod ad multorum

capita civium Romanorum pertinet. pro Mur. quum totius impetus belli ad Cycicaenorum moenia constitisset. in Catil. I, c. 2, 5: eorum autem imperatorem castrorum. Ibid. 3, 7: Manlium, audaciae satellitem atque administrum tuae. Caes. Bell. Gall. V, c. 56: alterius principem factionis.

§. 34. Solus, inquam es. Discedendum esse puto ab iis, qui, ut Orellius, Wernsdorf. et doctiss. Classenius (Adnott. critt. ad orat. pro Cluent. p. 174) pro una voce solus, quae optimorum ac plurimorum codd. auctoritate stabilitur, geminata verba solus — solus ut probata in libris suis editis receperunt. Quorum a iudicio non abhorrire videtur sententia Goerenzii (ad Acadd. lib. II, c. 24, 74), qui, refragantibus libris scriptis fere omnibus, tamen ibi confitetur, hanc repetitionis formam, a Tullio frequentatam, valde sibi arridere. At tamen primum ex eo, quod saepe aliquid invenitur apud Tullium, idem non sequitur ubique ponendum esse. Deinde autem cum satis exploratum sit, illius modi formae locum esse, ubi in concitata oratione cum maiore animi commotione ita dicat orator, ut verbi alicujus notionem maiore vi efferre se velle significet: prorsus nequit dubitari, quin, quae hic commemoravimus, a nostro loco aliena sint. Non minus falsa est geminatio ejus vocis, quae est ante inquit pro Lig. c. 9, 28, ubi melioris familiae libri conspirant in tuendam simplicem scripturam: omnes, inquam, vincere volebamus. Idem valet ibidem in c. 5, 15, ubi non recte legitur: per te, per te, inquam etc. Ita alii multi Ciceronis loci haud scio, an non ab ejusmodi conjecturis vindicandi sint.

Ibid. non modo non tyrannum, sed etiam clementissimum in victoria vidimus ducem. Non adsequor, quid criticos inde a Grutero usque ad

novissimos ad unum fere omnes impulerit, ut, ducibus Colon., aliquot Pall. aliisque deterioris familiae libris, pro eo, quod ego reposui: vidimus ducem, reciperent: ducimus. Quod etsi non inepte ponitur, et ipsum satis integram reddit sententiam, tamen quin nostra lectio praestantior sit, in controversia versari nequit. Nam ut vix memorem, a plerisque et in his maxime egregiis codicibus, quibus accedit Leidensis, confirmari rem probandam; cum hac ipsa congruit concorditer ac consentit non minus tota nostri loci, quam eorum, quae praegressa sunt, enuntiatorum ratio ac natura. Nostrum enim vidimus ducem ut, id quod copula et indicatur, respicit ad illud, quod modo praecessit: te victore vidimus; ita omnino gravius, significantius magisque conspicue dictum esse invenitur, quam languidum istud: ducimus. Quod reliquum est, nonnulli libri scripti pro vidimus habent videmus, quod quidem ad verborum sententiam satis accommodate scriptum esse videri potest. Sed quoniam haec verba spectant ad illa: te victore vidimus, et eodem tempore, quo reportaverat Caesar victoriam, clementiam probavit suam: quis non videt, perfectum tempus, praestare praesenti, et typographi festinatione vel incuria litteram i in e mutata esse? — Jam vero illud omittendum non est, quod in nonnullis libris scr. deest, ducem. Hoc ipsum quidem patet ad sententiae integritatem non necessario requiri; sed cur propter illa verba, quae antegressa sunt: jussu Caesaris, te victore etc, apte et commode ponatur, aperta causa est. Et ex eo, quod in Par. 7. imperatorem pro ducem exstat, non sine jure conjicitur, ducem ab antiquioribus jam libris suppeditatum, et transpositione ac contractione utriusque vocis ducem vidimus natum esse ducimus. — Ita puto satis adparere, quare optimorum codd. scriptura vidimus ducem

praeferenda sit alteris duabus. — Vix est, quod mentionem faciam voculae etiam post sed omissae. Quae cur abesse non possit, licet perspici ex eo, quod supra ad §. 27 nescio an nimium a me disputatum est.

Ibid. Cujus tropaeis non invidemus. Optime coniecit Ernestius, praesenti temporis hic locum deberi, cum tropaea Caesaris adhuc exstarent. Nihil tamen secius inde a Grutero et Graevio criticos praeter Orellium vel novissimos substituisse perfectum, quod scriptum est in uno tantum Ma, admodum miror. At nostram scripturam non modo tuetur incorrupta totius loci sententia, sed confirmat etiam longe plurimorum optimorumque codd. et antiquissimorum exemplarium consensus.

C. XIII. §. 36. Ille enim furoris multam sustinuerat. Verbum sustinuerat, quod ex analogia bene jungitur cum voce multae, debeo optimis meis et bonae parti ceterorum codd., nec dubito hoc praeferre alteri scripturae: subierat. Quae etsi levi paucorum tantum codd. fide nititur, tamen nescio qua causa plurimum arridet Lambino. Utrumque quidem verbum tale est, ut pro notionis suae natura cum vocabulo multae necti possit, sed, rem accuratius si consideraveris, verbo sustinendi melius prospici invenies integrae sententiae, quam altero subierat. Prius enim proprie est aliquid tenere subeundo et subjiciendo humeros, et plusculum valet, quam posterius, quod jam intelligitur illius vi contineri. Quapropter dubium non videtur, quin subierat ab incuria librariorum manaverit, verborum subierat et sustinuerat simili principio ac terminatione deceptorum. Hoc tamen ut ut est, haud contemnendum id puto, quod praebet antiq. Coloniensis sustulerat, quod cum multam copulatum invenitur in Orat. pro Caec. c. 33 extr., ubi est: quam multam si sufferre voluissent.

Itaque valde inanem conjecturam proponit Guilielmus: multam sui tulerat, qui nescio, an sustulerat a verbo tollendi ducendum putarit.

Ibid. hoc nomine retento atque servato. Quod ego hic servato reposui pro eo, quod vulgo legitur in editis libris fere omnibus, conservato, id non veniet in vituperationem ejus, qui optime perspexerit, rerum vel minutissimarum controversiam, modo ne pugnent nec cum loci sententia, nec cum latinitate, solo optimorum ac plurimorum codd. consensu posse componi. Qui cum fidem faciat nostrae lectioni, cumque in hoc membro servato aptius cadat, quam conservato; non multum haesitavi, quin hoc ejicerem, quamquam vis utriusque vocis propria integram sententiae sanitatem non deturbat. — Prorsus autem dissentit cum loci ratione id, quod exhibent nonnulli libri scripti, reservato. Habet enim hoc certi cujusdam finis et consilii significationem, ad quod servatur aliquid, ut in Verr. lib. V, c. 30, §. 77, et Quint. Instit. VI, 1, 10, ubi eadem est codd. varietas. Illa vero verbi natura quantum distet ab ea, quam postulat sententiae ratio, satis est leviter modo adtigisse.

Ibid. magno animo et erecto est. Erfurtensem et Ma, qui cum tribus Oxx. pro erecto offerunt recto, non optimos hoc loco auctores esse, nemo non intelliget, qui paulisper tantum animum ad nostrum locum adverterit. Quid enim certius est, quam propter subsequens succumbet praestare erecto, et quid credibilius, quam propter praecedens et litteram e scribarum errore omitti facile potuisse.

Ibid. nec umquam succumbet inimicis, ne fortunae quidem. Singulis fere locis nec — quidem et ne — quidem propter compendium nē confundi a librariis, recte docuit Goerenzius ad lib. II Aedd. 26, 82, et documento esse potest noster locus,

in quo quinque Oxx. prae se ferunt: nec — quidem. Quod quam perperam nostro loco ponatur, ostendit codicum praestantissimorum consensio, demonstrat ipsius particulae nec natura, totaque sententiae ratio. Nam ut ne vim habet intendendae negationis, et significat, cogitatum aliquod vel rem praecise esse negandam; ita nec una cum negatione comprehendit copulam, quae valet ad infirmandam negationem, et ad debilitandam vim verborum, quibus adjicitur. Nos igitur dicimus: und auch nicht einmal dem Schicksal: et videbis, omnem vim loci, si non plane tollatur, certe tamen cohiberi ac frangi. Quamquam non est hujus loci, utriusque particulae naturam uberius explicare ejusque usum declarare, tamen non omitto profiteri, me non adsentiri iis, qui nec — quidem non Tullianum, vel omnino non Latinum esse opinantur. Qua opinione nihil potest esse perversius. Nam ex satis multis locis sufficit hos duos tantum, quos Goerenzius codicum certis testimoniis munitos vindicavit, perscribere. In Catil. III, 10, 24. Nec dici quidem opus est. Hic nec — quidem aetiori sententiarum nexui valde consentaneum esse, quis non sentit? Nec tamen minus hoc dici potest de lib. I de Divin. 9, 16: Nec hoc quidem quaero. Similiter scriptum invenitur apud Sall. Jug. c. 31, 3; c. 51, 5; cf. ibi Kritzius; apud Suet. in Tiber. c. 37; Quinct. X, 1, 83. — Ex iis autem, qui particulae nec — quidem usum defendunt, nominandi sunt praecipue Gernhard. ad Cat. Maj. c. 9, 27; Goerenzius ad Acadd. II, 26, 82; Kritzius ad Sall. Jug. c. 51, 5. — Contra qui usum ejus abrogant Tullio, hi sunt: Muret. Opp. T. III, pag. 262, Facciol. ad lib. III de Off. c. 4, 17; Heusinger. ad lib. I, de Off. c. 10, 10; II, 11, 8; III, 4, 4 et ibid. 19, 9. 29, 7; Moser. ad lib. III de Divin. c. 26, pag. 638. — Prorsus damnant Ruhnck. in

Dict. ad Ter. Eun. Act. IV. Ernest. ad Tac. Ann. IV, 35. Drakenb. ad Liv. I, 10, 3; Passov. ad Tac. Germ. 7; Ochn. ad Cic. Eclog. pag. 261. ed. III.

§. 37. Ab omnibus enim est ornatus. Verissima haec scriptura leni remedio restituta haud dubie multo verior est, quam quae exstant in deterioris familiae libris scriptis, ut ab omnibus est enim iis ornatus? et ab omnibus enim his ornatus est. Quibus obtemperasse recentiores praeter Steinmetzium criticos fere omnes, mirum est, pariter refragante sermonis ratione, ac praestantissimorum codd. auctoritate. Etenim primum pronomen demonstrativum eas ob causas delendum esse puto, quas supra c. 9. §. 24 ad verba: ei, quem Asiae praefecerat: adtuli. Voci enim omnibus pronomen iis addi eo minus necesse est, quo jam planius ac distinctius, quicumque ornaverant Dejotarum, his verbis: Asia, Cappadocia, Ponto etc.: designati sunt. Eo accedit, quod pronomen collocationis nomine suspectum est. Nam si propter notionis quamdam vim, quam pro sententiae gravitate haberet, necessario urgendum esset, interponi inter verbum auxiliare et participium non deberet. Qua collocatione eandem vim ac gravitatem, cujus causa ponendum est illud, diminui ac debilitari clarum est. — Deinde vero in omnibus libris editis verbum est male post ornatus collocatum est. Participium enim ornatus obtinere sedem jure debet extremam, cum insigniore vi sua conspicuum magis efferatur.

Ibid. Quid de virtute ejus dicam? de magnitudine animi, gravitate, constantia? Certam h. l. viam monstrant melioris familiae codices, qui ante de magnitudine pronomen quid omittunt, in longe plerisque libris editis deprehensum. Quod a Tulliana manu profectum non esse, incertum, puto, non est, quia nulla est causa iterum ponendi cum vi

aliqua pronominis. Etenim verba: de magnitudine animi, gravitate etc.: non separatim considerantur, sed antecedenti voci de virtute illustrioris explanationis causa ita adiunguntur, ut universo generi notionis partes ejus, quae eidem ipsi subjiciuntur, non coniunguntur. Quamobrem illa non tanta habent pondera, ut aequae integrae partes orationis separatim vim suam ostendant, atque insignitiore pronominis quis repetitione partite acriterque distinguenda sint. Differre autem video a nostro orationis genere illud, quo vel singulis contrariorum notionibus, vel universis compositorum partibus ea subjiciatur sententia, ut novando iterandoque pronomine major iis ipsis gravitas tribuatur per Anaphoram. De pronominis interrogativi anaphora, quae spectatur in contrariarum notionum oppositione, conferatur lib. I de Off. c. 18, 101: ratio — explanat, quid faciendum, quid fugiendum sit. — De pronomine interrogativo in compositis partibus orationis exaggerato vide lib. II, de Orat. c. 8, 35: Quid autem subtilius, quam acutae crebraeque sententiae? quid admirabilius, quam res splendore illustrata verborum? quid plenius, quam omni rerum genere cumulata oratio? Ibid. c. 25, 108. c. 28, 125. pro Man. c. 13, §. 36. in Catil. II, 4, 7. Ibid. c. 6, 12. — De pronomine relativo qui cumulo conf. ibid. 3, 5 et 6; — de cumulatione pronominis pers. cf. orat. in Cat. I, 9, 22. IV, 9, 18 a med.; de demonstrativo cumulo, III, 9, 22. — Hi loci omnes quam sint diversi a nostro, quamque desideret eorum natura Anaphoram, non est, quod demonstrem.

Ibid. contentam esse virtutem. Vox virtutem in omnibus, praeter Venet. 1499, Junt., Steinm. et Teubn., exemplaribus inter contentam esse interjecta, merito sedem occupavit extremam. Requirit

enim hunc ordinem non minus magna optimorum ac plurimorum codd. auctoritas, quam ipsa sententiae, quae inest in illis verbis, conformatio. Quoniam enim omnis vis in voce virtutem posita est, quam, si virtutem verbo auxiliari et participio includitur, patet frangi; quid relinquitur aliud, nisi ut idem illud virtutem in extremo loco collocetur, quo magis eluceat ejus significatio?

Ibid. et dies noctesque cogitans. Orellius, et quicumque post eum secuti sunt critici, hanc lectionem, quam suppeditavit jam liber Juntinus, pro qua tamen longe plerique libri editi dederunt et dies et noctes, apte reduxerunt. Ut enim consentiunt in illa minoris auctoritatis libri scripti, ita in hac tuenda nullus optimorum dissentit. Nec vero quidquam videtur credibilius, quam eos scribas, qui ignorantia offensi erant eo, quod praeter opinionem non duplex et scriptum esset, quae cum et commutasse. Non quidem probatur, quod opinatur Madvigius in Emendatt. pag. 50, et — quae pro et — et non infrequens esse apud Ciceronem, et hanc in rem laudantur ab eo loci, qui alio pertinent. Neque tamen confirmatur, quod negat subtiliss. Handius in Tursell. II, pag. 627 et 628, umquam Ciceronem dixisse et — quae pro et — et in partitione, et admodum dubitat, num ii loci, qui adferri soleant ad prius illud firmandum, a vera manu profecti sint. Média igitur via videtur tenenda esse, quae nec frequens apud Tullium usus nostri et — quae esse, nec abrogandus ei reperitur. Si non omnia testium loco adferri possunt exempla, quae adferuntur a criticis, quia non efficiunt, quod hi volunt; tamen injuria Handius videtur in dubitationem vocare hos locos: de Fin. IV, 8, 19: an quod omne animal ipsum sibi commendatum, ut se et salvum in suo genere incolumeque vellet? Non satis esse

constat Lambini suspicionem ad hujus loci auctoritatem infringendam, adprobantibus voculam et libris scriptis omnibus. Cf. Acadd. I, 10, 37: officia autem et servata praetermissaque media putabat. Hic quoque Lambinus et delevit. Sed vix reperio, cur de copulae et veritate tantopere ibidem dubitet clariss. Handius, qui paulo ante laudaverit Ramshornii explanationem docentis, per et — que conjungi inaequalia, alterumque esse pro additamento. Qua explicatione cum noster locus illustratur, tum ille, qui est in Bruti epist. ad Cic. XI, 13. Mavult Patricius dies noctesque, quod quidem usitatissimum est totaque dicendi ratione comprobatum. At num hinc recte concluditur, hoc solum verum omnibus locis probandum, nostrum rejiciendum esse?

C. XIV. §. 39. officia in me et exercitum meum effecerunt. Iisdem de causis, quas supra explanavi c. VII, §. 19 ad verba: regio animo et more: in omittendo et ante in me praeclarissimis libris scriptis parendum esse existimavi. Duo enim vocabula me et exercitum ita comparata sunt, ut propter interiorem eamque similem rationem, quae iis intercedit, arcte simpliciterque consocientur una quadam notione, quasi dicatur: in me cum exercitu meo, nec una alterave vox sejuncte consideretur. Hac ex parte verae dicendi rationi accommodatius est simplex et, quam duplex, quo id effici comperitur, ut, qui audiant vel legant, animum pariter adtendant ad duas res vel notiones pro aequa earum auctoritate separatim notandas diligenterque percipiendas.

Ibid. nec accedere, ut quisquam te timere incipiat etc. Nova hac, quae maxime egregiis libris debetur, scriptura aliquod hujus loci incommodum sublatum esse, facile est ad intelligendum. Etenim tametsi accidere, quod scriptum legitur in ediis

libris ad unum omnibus, non ineptam reddit sententiam; tamen posterius, quia aptius et significantius ponitur, totius loci naturae convenientius esse, pro certo confidenter adfirmem. Quis enim non sentiat, membratim hic ita jungi partes orationis, ut per gradationem a minori ad majus, a sollicitudine ad timorem, ascendatur, et accedere ibidem aptissimum esse. Totus autem locus commode ita potest converti: und nicht darf noch obendrein Dich jemand von denen zu fürchten anfangen etc.

Ibid. qui sunt semel a te liberati timore. Duae hic res sunt, quibus haec scriptura discrepat a vulgari, verborum ordo et indicativus modus. Verbum substantivum longe plerique post Lambinum critici, in primis novissimi, ante liberati posuerunt, quamquam, illud ut locum capiat relativo proximum, jure postulant optimi ac plurimi libri scripti. Nam cum sunt h. l. idem valeat, quod vere sunt, eamque ob causam majorem habeat gravitatem ac pondus, aliis verbis non cingendum nec obscurandum, sed propria sede, vel priore vel posteriore, distinguendum est. Exinde illud servandum est, verba ita disposita esse ab oratore, ut semel a te cum liberati timore arctiore nexu junctum una ratione comprehendatur totaque haec verborum dispositio ad antegressum subjectum qui per verbum sunt referenda sit. Sic de Orat. II, 48, 199: a quo erant ipsi propter judicia ab alienati. Ibid. 42, 181 extr. Sed ex eadem illa verbi sunt significatione necessario efficitur, ut modus indicativus, quem scriptum exhibent Venn. et Junt. exemplaria, gravissimis testibus Gud. II et Mon. a, quibus adstipulatur Helmstadiensis, restitui debeat. Qui modus est a recentissimis criticis, qui majorem fidem habent plurimis libris sint offerentibus, temere repudiatus. Non enim agitur de iis, quos liberatos esse forsitan inxerit

Tullius, sed de iis, qui vere sunt liberati, in quibus erat Dejotarus, quem cum aliis vult certe ac definite indicare. Itaque non vereor, potiore indicativum, quam subjunctivum, h. l. judicare.

§. 40. *occurrere solet ipsa supplicibus et calamitosis.* Hunc verborum ordinem, quem jam dederat Junt. liber ed., rescripsimus optimos libros secuti. Levissima auctoritate, praeunte Rom. exemplari, ipsa inter *occurrere et solet* vulgo interjectum esse invenitur. Hoc enim pronomen, propter oppositorum rationem, quae est in verbis, nullius oratione evocata, per se constat praecipuamque in loci natura positam vim habet, qua maxime insigniendum est. Quare illud non decet immisceri et interponi iis verbis, quae ad unam notionem collecta et pro naturae suae proprietate connexa ita cohaerent, ut alia vece disjungi non debeant, sed haec ipsa illustriore in loco collocata maxime exstet atque emineat, non recedendo quasi obscuretur atque occultetur. Eandem ob causam ipsa in Venn. perperam postponitur voci *supplicibus*.

Ibid. *Dabis profecto id misericordiae, quod iracundiae denegavisti.* Pronomen *id*, quod omissum video in omnibus libris editis, quicumque mihi noti sunt, recte servarunt optimi codices mei, et jure vindicat totius loci ratio. Ab hoc judicio non deducor iis, quae hac de re dixit Goerenzius ad Acadd. I, 4, 13; II, 32, 102; 35, 112, et Wunderus in Varr. Lectt. e Cod. Erf. enott. pag. 27. Qui eam sententiam sequuntur, ut pronomen *id* ante relativum quod temere plerumque ab interpretibus additum esse dicant. Quod etsi satis exploratum est, nihil tamen inde commodi capit noster locus, cum non sit explicatum, ubi ponatur demonstrativum ante relativum, ubi omitatur. — Manifesto autem adparet, pronomini *id* locum

post profecto dandum esse propter contrariorum oppositionem, quam habent verba: dabis et denegavisti, misericordiae et iracundiae. Haec tam insigniter notantur ex contrario, ut id, quo ad hoc efficiendum nihil potest esse aptius, omitti, nisi mendose, non possit. — Rotundiores verbi formam denegavisti tuentur optimi codices, contractam deteriores. Utraque cum tritissimo usu comprobetur, altera autem optimos libros habeat adstipulatores, utra praefenda sit, non eget explicatione. — Mirum autem est, quod pro denegavisti in libris editis Steph., Grut., Graev., Ottonis negavisti, quod nullam habet codicum auctoritatem, scriptum invenitur. Sed ne consentit quidem negare cum loci natura, quae propter oppositionem verbi dabis desiderat gravius verbum atque efficacius, respuit levius atque infirmius. Plus autem valet denegare, quam simplex negare; ut prius sit praecise, omnino, plane aliquid negare, totius vero loci sententia haec sit: „misericordia tu certe commovebere, cui certum fuit ac firmum, iracundiae non parere. Perdere igitur Dejotarum, quamvis iratus, prorsus noluisti. Negat quidem illud discrimen Doederleinus in Tom. IV, pag. 33 ejus libri, qui est de vocabulis idem fere significantibus, sed id non refutat, nec, quod substituit, probat. Tradit enim, denegando id effici, ut, cui aliquid negetur, is vel dolore, vel incommodo afficiatur; hinc fieri, ut vulgo hoc verbum cum verbo petendi junctum deprehendatur. At eodem modo necti negare, eoque tolli, quod ab illo statuitur, discrimen docent ex multis locis hi pauci. Cf. ad Attic. VIII, 4. Numquam reo cuiquam, tam humili, tam sordido, tam nocenti, tam alieno, tam praecise negavi, quam hic mihi. Suet. in Tit. c. 8. Stat. Theb. 12, 403.

Ibid. Multa sunt monumenta clementiae tuae: sed maxime eorum incolumitatis, quibus salutem dedisti. Duae h. l. dispiciendae res sunt, a criticis neglectae omnibus, primum collocatio verborum: monumenta clementiae tuae: pro quibus vulgo legitur: tuae clementiae monumenta; deinde casus et numeri permutatio, quam adfert vox incolumitatis, cujus loco omnes libri editi falso exhibent incolumitates. De collocatione verborum: monumenta clementiae tuae hoc videtur esse memorandum, tuae perperam praeponi vocabulis clementiae et monumenta, quod satis cognoscetur ex ea ratione, quam supra c. X, 28 ad verba: delectis militibus suis explicavi. Ceterum plus habet offensionis numerus multitudinis incolumitates, qui quam parum probetur, aperte declarat sermonis consuetudo ac natura, testantur plurimi ex optimis codicibus meis, Erfurt., Gud. II, Par. 11, quibus accedunt aliquot deteriores. Ad ordinem igitur verborum ut revertar, is, quem nos constituimus, ab iisdem, quos modo dixi, libris scriptis confirmatur, quo nihil potest cogitari nostro loco commodius, nihil congruentius. Namque orationis ordinandae ratione plane constat, eas notiones ac membra, quae sibi ita respondent, ut altera alteris aut opponantur, aut singulis signis et luminibus addendis magis illustrentur, aut fiat ab alteris ad altera, quae quamdam habent similitudinem, transitus, eas, inquam, debere aequae, ac clementiae tuae et sed maxime — incolumitatis, proximam sibi sedem capere. Ita enim adparet, quam arcto cognationis vinculo eadem illa colligata nectantur, quae pro interiore vi sua ac natura mutuo ad se referantur. Sed forsitan quis contra dicat, voces monumenta et incolumitates, quae probe oppositae ad sese respec- tantes maximeque insignes efferantur, in extremis

utramque locis disponi commode, nec hujus rei causa opus esse mutatione collocationis. Et aliquantulum videatur subvenire huic opinioni egregius Mon. a, qui, tametsi praebet tuae clementiae monumenta, tamen tuetur secundum casum incolumitatis. Quae lectio a Mon. a commendata quantum repugnet isti ordini, plane perspicitur, nec necesse est pluribus commonstrare. At vero ut concidat Vulgata scriptura, efficit, quantum quidem iudicio adsequi meo possum, numerus multitudinis, quem non modo non agnoscunt praestantissimi libri scripti, sed etiam repudiat ipse usus Tullianus. Namque unus tantum locus, in quo tamen non injuria in mendi suspicionem venit vox incolumitates, non confirmat rem probandam, cum sit apud Pseudo-Ciceronem in orat. post Red. c. 1. Hic scriptum est: reliquae meae fortunae recuperatae plus mihi nunc voluptatis adferunt, quam tunc incolumi adferebant. Jam vero accedit ad illam suspicionem, quod ipsa lectio fluctuat propter varietatem suam, aliis libris scr. incolumitate, aliis, iisque perpaucis incolumitates suppeditantibus. Haec autem discrepantia locum dedit conjecturis. Lambinus enim, cui ex verbis Adriani Turnebi in Advers. 23, 4 numerus multitudinis non admodum placebat, de conjectura suspicabatur legendum: vel incolumi totae adferebant, ut reliquae fortunae, i. e. reliquiae fortunarum, opponantur totis et integris fortunis, vel quam tunc incolumitas ipsa adferebat. Quae lectiones omnes pariter, atque ea, quae est a plerisque recentiorum criticorum recepta: incolumes, parum probantur criticis rationibus. Idcirco melius ac lenius e plurimis codd. olim collatis et quinque Oxx. petatum remedium adhibuisse videtur F. Aug. Wolfius, qui commendat incolumitatis vocabulo voluptatis oppositum. Qui locus cum talis sit, incertum

esse nequit, eam scripturam, quam supra reposuimus, adjuvari potius ejus testimonio, quam confutari. Nullus autem mihi locus cognitus est, qui possit numeri pluralis testis citari; qui numerus discrepat cum ipsa vocis proprietate. Etenim incolumitas aut significat existimationem integram, quae significatio, dilucide patet, cur non admittat numerum multitudinis, aut salvas et integras fortunas, quas jam comprehendit numerus singularis. Ex quo videtur esse colligendum, in totius loci conformatione maximeque in voce incolumitates mendum esse, inde ab eo libro, qui princeps editus est, a nullo criticorum animadversum, ita tamen, ut fecimus, optimorum codd. adjumento correctum ac sublatum.

C. XV. §. 41. Corpora sua. Sic dedimus ex optimis libris nostris: vulgo legebatur; Corpora vero sua. Optime omittitur vero, quod Steinmetzium solus omnium criticorum ejecit ex oratione. Quomodo-cumque enim accipitur, alieno hic loco videtur esse.

Ibid. cum regum amicissimi, tum tibi etiam, ut spero, probati. Hoc quoque loco ego non dubitavi sequi doctiss. Stuerenburgium, qui in Adnott. in orat. p. Arch. pag. 166 — 176 aeque nostro loco, ac duobus illis c. 2, 7 et 9, 26, e solo Erfurtensi cum pro tum bene revocavit. Recte autem consentit cum Erfurtensi Par. 11 et ex deterioris familiae codicibus solus Helmstadiensis. Quam barbaramente enim hic ponatur tum — tum, quod non est nostrum: sowohl — als auch, sed: bald — bald, non est, quod planius exponam, cum ille Stuerenb. non copiose modo subtiliterque hac de re disseruerit, sed eam etiam ab omni parte consideraverit.

§. 43. non recusat, quin id suum facinus iudices. Non minus monent optimi nostri, quam sermonis ratio ipsa, ut suum, contra quam vulgo fit,

anteponatur nomini facinus. Quod cur necessarium sit, licet intelligi ex iis, quae supra ad c. X, 28 docui; quae num cadant in hunc locum, non potest in dubium incertumque vocari.

INDEX VERBORUM.

A.

Accedere et accidere
 confusa p. 225 sq.
accusativus et geniti-
vus p. 118.
acerbitas et acerbita-
tis p. 205.
acta et dicta p. 160.
addidit et addit p. 177.
adducere et abducere
 p. 206.
adflictum et adfectum
 quomodo differant p. 111
 sq.
adprehendi et prehen-
di p. 208.
adverbium ubi postpo-
natur verbo p. 155, 195.
ubi nomini p. 189.
aetate vindicatur p. 196.
aetate exacta et exac-
ta aetate p. 196.
agit et ait p. 151.
Alexandriae et Alex-
andria p. 180.
amicitiae, inimici-
tiae et in amicitia
 p. 122.
amicum et amici p. 118.
antea et ante p. 204.
ἀπαξ λεγόμενα p. 169.
arcessitus et accersi-
tus p. 129 sq.

asyndeton p. 97.
at id vindicatur p. 153.
at et ait confusa a libra-
riis p. 178 sq.
atque et nec p. 110 sq.
autem glossa p. 168 sq.

C.

C. praenomen ante Caesar,
 illatum a librariis p. 104.
capita civium et ci-
vium capita p. 216.
carissimo et clarissi-
mo p. 143.
celasset et celavisset
 p. 155.
civibus glossa p. 132.
clarissimo viro vindi-
catur p. 209.
conturbare et pertur-
bare quomodo differant
 p. 94 sq.
crudelis Castor et
crudelem Castorem
 p. 96 sq.
cum ante conjuge vin-
dicatur p. 142 sq.
cum glossa p. 208 sq.
cum — tum — tum et
tum — t. — t. p. 192
 et p. 231.
cum domo vindicatur
 p. 142.

cumque et quodque fuit aliunde irrepsit p. 180.
 p. 113 sq. futurum et perfectum
 cum verba audiebam p. 151.
 glossa p. 101.

D.

Daturum esse et datu-
 rum fuisse p. 119.
 De jotari glossa p. 91.
 dicto obediens et dic-
 to audiens p. 175.
 distrahi cum aliquo
 quid significet p. 142.
 divertere et devertere
 p. 146.
 duxit et dixit confusa a
 librariis p. 134.

E.

Elicere veram vocem
 et veram vocem eli-
 cere p. 102.
 erga te glossa p. 188.
 erecto et recto p. 220.
 ere et eris secunda per-
 sona passiv. p. 133 sq.
 esse temere omissum p. 112,
 125, 134.
 esse glossa p. 125, 192.
 esset animo et animo
 esset p. 172.
 et simplex et duplex quo-
 modo differat p. 156 sq.
 et — que p. 224 sq.
 et vindicatur p. 171.
 et glossa p. 225.
 et i. q. etiam p. 202.
 et probatissimum de
 glossa suspectum p. 133 sq.
 et vocis glossa p. 105 sq.
 etiam glossa p. 209.
 excursionibus et in-
 cursionibus p. 173.

F.

Fuisse glossa p. 176.

G.

Genitivus et ablati-
 vus p. 180.
 genitivi collocatio p. 91
 sq. 229.
 gravissima et gratis-
 sima p. 109.

H.

Haberet et habebat
 p. 165.
 hominis pro viri p. 211 sq.
 hostium glossa p. 173.
 hominibus et omnibus
 confusa a librariis p. 193.

I.

Ibi temere omissum a cri-
 ticis p. 117 sq.
 iisdem et isdem p. 124.
 illa glossa p. 161.
 ille pronominis collocatio
 p. 158, sq. 167.
 imitari potius et po-
 tius imitari p. 195.
 imperfectum subjunctivi
 vindicatur p. 194 sq.
 imperfectum subjunctivi
 et perfectum p. 204 sq.
 impudens vindicatur
 p. 210.
 in glossa p. 187.
 in quando ponatur ante
 ablat. p. 213 sq.
 in pro duplici verborum,
 ex quibus pendet, ratio-
 ne et cum ablativo et
 cum accusativo conjungi-
 gitur p. 138 sq.
 incolumitatis et inco-
 lumitas p. 229 sq.
 indicativus p. 226.

in eo haerere et haerere in eo p. 196 sq.
inhumanitas et immanitas p. 211.
in illo sunt collocatio p. 189.
in potione, in cibo vindicatur p. 154.
inquit post parentheses iteratum p. 213.
insideret a librariis falso mutatum cum consideret p. 114.
invidemus et invidimus p. 219.
ipso et isto p. 149.
ipse praeponitur interdum pronomini personali p. 114.
ire vindicatur p. 162.
is pronominis usus p. 183 sq.
is temere omissum a librariis p. 183, 227.
is falso illatum a librariis p. 108, 221 sq.
is ipse interposito alio nomine divellitur p. 183.
istam te et te istam p. 115 sq.
iudices et iudicas p. 137 sq.

M.

Maximae causae et causae maxime p. 109.
mihi nunc et nunc mihi p. 110.
misissent cur verius, quam missi essent p. 175.
mutandi loci et loci mutandi collocatio p. 159 sq.

N.

Nec — nec et neque — neque p. 110.

ne — quidem et nec — quidem saepe confusa a librariis p. 220 sq.
quomodo differant p. 220 sq.
nobis et novis confusa a librariis p. 125.
nomen adjectivum quando praeponatur substantivo p. 207.
non temere positum a librariis p. 174.
non quando post quam omittatur p. 174.
non modo — sed etiam quomodo differat a non modo — sed p. 163 sq. 191.
non solum — sed etiam formulae collocatio p. 201.
nonne et non p. 208, 215.
non sit audita et non audita est p. 145 sq.

O,

Omnibus falso suspectum p. 132.
optimi hominis — hominis optimi et optimi viri — viri optimi saepe confusa a librariis p. 211 sq.
orari et exorari ut differant p. 118.

P.

Paruit vindicatur p. 132.
percussus et perculsus p. 149 sq.
perduint et perdant p. 152 sq.
perfectum et futurum p. 151.
perisse et periisse p. 188 sq.
pluralis numerus pro sing. per synesin p. 95.

populo Romano de
 glossa suspectum p. 172 sq.
 praepositio ubi post
 copulam iteretur, ubi non
 p. 98 sq. et p. 187.
 praesens indicativi et
 perfectum p. 177 sp.
 praesens subjunctivi
 ut differat ab imperf.
 p. 104 sq.
 primo et primum ut
 differant p. 153.
 probitas, C. Caesar et
 C. Caesar, probit. p. 144.
 productus et perduc-
 tus p. 208 sq.
 progressus simpliciter
 positum p. 122 sq.
 pronominis persona-
 lis collocatio p. 115 et
 135 sq.

Q.

Quanto — tanto et tan-
 to — quanto p. 128 sq.
 quid falso repetitum a li-
 brariis p. 222 sq.
 quid tum? quid significet
 p. 167.
 falso mutatum in quid
 tu? p. 166.
 quidem adjectivo adposi-
 tum, non pronomini
 p. 192.
 quonam modo et quo-
 modo p. 141 sq.

R.

Rectior, tectior et lec-
 tior p. 143 sq.
 regem, et reges p. 191.
 regiae, rege regiae et
 rege p. 189 sq.

regionum et regionis
 p. 181 sq.
 regis glossa p. 209.

S.

Se aliunde irrepsit p. 197.
 semper quomodo colloce-
 tur p. 201.
 servato et conservato
 p. 220.
 si verius ponitur quam
 quia p. 176 sq.
 si, cum et si tantum
 p. 120 sq.
 sibi glossa p. 126.
 solet ipsa et ipsa solet
 p. 227.
 solum tum et solutum
 p. 171 sq.
 solus falso iteratur p. 217.
 sparsi de glossae nomine
 suspectum p. 188.
 spoliare et exspolia-
 re p. 188.
 subjunctivi et indica-
 tivi modiratio p. 137 sq.
 145, 167, 226.
 subornavit et subor-
 nabit p. 151.
 sui qui collocetur p. 149
 sq. 226.
 sustinere et subire
 p. 219 sq.
 suus pronomen possessiv.
 quomodo collocetur p. 197,
 231.
 synesis pluralis pro sin-
 gul. p. 95.

T.

Tam cum comparativo
 junctum p. 116 sq.

tantae falsò illatum a li-uterere et utereris
brariis p. 138. p. 133 sq.

te domi suae et domi

te suae p. 135 sq.

te rex et rex te p. 147.

tetrarches et tetrar-
cha p. 194.

tibi glossa p. 178.

transferri et transire
p. 165 sq.

V. Vero glossa p. 231.

vidimus ducem et du-

cimus p. 217 sq.

vincula et vincla p. 174.

vindicare se de aliquo

p. 168 sq.

U.

virioptimi p. 211 sq.

vocatus et evocatus

Ut falso repetitum p. 132.

qui differant p. 130 sq.

CORRIGENDA.

Pag. 93 vers. 23 leg. : alte pro elte. P. 115, v. 12: dissimili pro disimili. P. 118, v. 2: memorandae pro tangendae. P. 120, v. 3: si pro se. P. 121, v. 35: seinen pro seinem. P. 125, v. 30: Nam pro Namque. P. 139, v. 26: sequatur pro sequiatur. Ibid. v. 32; et ut pro ut. Ibid. v. 33: Nam pro Namque. P. 147, v. 10: consensione pro cosensione. P. 149, v. 33 At pro Aut. P. 155, v. 29: aequae pro neque. P. 161, v. 15: inter se vinculo pro vin inter se culo. P. 168, v. 5: indicativus pro indicativi. P. 170, v. 14: vindicare pro vindicarre. Ibid. v. 22: tamen pro autem. P. 175, v. 4: verisimile pro verisimile. Ibid. v. 5: suppeditatum pro suppedidatum. P. 176, v. 34: Nam pro Namque. P. 180, v. 19: ,ac pro ac. P. 181, v. 4: ducantur pro ducentur. P. 188, v. 2: tamen pro autem. Ibid. v. 15: voculas pro vaculas. P. 193, v. 13: 18 pro 17. P. 196, v. 15: repetitionem pro repetitionem. Ibid. v. 26: del. et sexcenties. Pag. 201, v. 13: del. autem. P. 203, v. 21: mit pro mi. Ibid., v. 26 del. quod. P. 206, v. 7: tamen pro vero. P. 207, v. 23 del. autem post adducere. P. 211, v. 20: dederunt pro dederunt. P. 216, v. 8: temerariam pro temerarium. P. 227, v. 17: voce pro vece.

Cicero, Marcus Tullius,

Oratio pro rege Deiotaro

Hanovia 1836

A.lat.b. 347 s

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10244330-0